

ÖNKÉNTES SZEMLE

2023.
3. évfolyam
4. szám

ELMÉLET | GYAKORLAT | MÓDSZERTAN

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Kuti Éva *tiszteletbeli elnök*, Perényi Szilvia *elnök*,

Bognár Bulcsu, Dániel Botond, Gyorgyovich Miklós, Laki Ildikó,

Nárai Márta, Pallay Katalin, Pusztai Gabriella, Sebestény István, Szabó Máté

szerkesztőbizottsági tagok

SZERKESZTŐSÉG

Bartal Anna Mária
főszerkesztő

Fényes Hajnalka

Hegedűs Rita

Markos Valéria

Nagy Réka

Perpék Éva

szerkesztőségi tagok

www.onkentesszemle.hu
onkentesszemle@gmail.com
szerkesztoseg@onkentesszemle.hu

KIADÓ

Alapítvány a Magyar Önkéntesség Fejlesztéséért
1024. Budapest, Buday László utca 5/b.

Kmetty Zoltán (*kurátor*), Bartal Anna Mária (*főszerkesztő*)

ISSN 2786 – 0620

2023

ELŐSZÓ

Az Önkéntes Szemle harmadik évfolyam negyedik, tematikus számának középpontjában a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa Program hazai, illetve nemzetközi önkéntes programjának megvalósulása és jellemzői, valamint a régiós civil-nonprofit szervezetek, intézmények önkéntesség-fókuszú kapacitásfejlesztésének példái állnak. Két szempont miatt tartottuk fontosnak ennek a tematikus számnak a megjelentetését. Magyarországon először Pécs nyerte el 2010-ben az Európa Kulturális Fővárosa címet. Noha a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa programról számos építészeti, közgazdaságtani, társadalomföldrajzi elemzés áll rendelkezésre, de az akkori – a körülményekhez képest – a város egészét megmozgató önkéntes programról, annak folyamatáról, önkénteseiről nem készültek átfogó elemzések. Egyrészt tehát ezért tartottuk szükségesnek, hogy a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa „Ragyogók” Önkéntes Programjának eredményeit és kihívásait több nézőpontból is regisztráljuk. Másrészt, részben a programban résztvevő stakeholderok, részben pedig a következő magyar Európa Kulturális Fővárosa címre pályázó városok számára szeretettük volna megmutatni, hogy az önkéntességre alapozott programok milyen fontos szerepet játszanak a helyi társadalom kulturális és társadalmi integrációjában.

Az elemzések sorát egy hiányt pótló tanulmány nyitja, amely áttekinti és elemzi a 2008 és 2022 közötti Európa Kulturális Fővárosok önkéntes programjait, megmutatva, hogy milyen sokszínű az a lehetőség, amiért az önkéntesek egy ilyen programot szolgálnak munkájukkal, illetve azt is, hogy mennyire változatosak – a helyi sajátosságokra – alapozott önkéntes programok. A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány által szervezett „Ragyogók” Önkéntes Program projekt- és önkéntes-koordinátorai két tanulmányban mutatják be a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa keretében megvalósult hazai és a nemzetközi önkéntesség céljait, eredményeit és kihívásait. Az Európa Kulturális Fővárosa programok sikerében fontos szerepet játszik a helyi lakosság, illetve az önkéntesek motivációjának a feltárása és „ében tartása”. Az ezzel foglalkozó tanulmányok egyike az előkészületi időszakban a helyi lakosság, míg a mások a „Ragyogók” Önkéntes Program önkénteseinek motivációt vizsgálta. Fontos megállapítása a tanulmányoknak, hogy a közösség-hiányos helyi társadalomban az Európa Kulturális Fővárosa program jelentős közösségi integrációs szerepet töltött be, mind a helyi lakosság, mind az önkéntesek körében. Az esettanulmányok három kiváló példát mutatnak be a régiós civil-nonprofit szervezetek és intézmények körében megvalósuló, önkéntes-központú kapacitásfejlesztésre. Az összegzést egy olyan recenzióval zárjuk, amely visszatekintésként bemutatja két Európa Kulturális Főváros (Pécs 2010 és Turku 2011) összehasonlító elemzését, mintegy számba véve az akkori programévek sikerének és problémáinak összetevőit.

A közel kétszáz oldalt kitevő tematikus számunk megjelenését a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány támogatta.

Szerkesztőség

TARTALOM

ELMÉLET

- Fényes Hajnalka – Perpék Éva – Dorner László:** Az önkéntesség jellemzői 4-32
az Európa Kulturális Fővárosa Programokban 2008 – 2022. Szakirodalmi
áttekintés és elemzés.
- Szendrei Virág Zsófia – Timár Marietta – Happ Zsófia:** Felkészüléstől a 33-62
megvalósításig: a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa
programsorozat önkéntes programja.
- Kruppa-Jakab Éva – Kővári Edit:** A veszprémi lakosok önkéntes 63-89
motivációja és attitűdje a helyi turizmusban a Veszprém-Balaton 2023
Európa Kulturális Fővárosa program felkészülési időszakában.
- Bartal Anna Mária:** A közösséghez tartozás, az önkéntesség öröme és a 90-116
kultúra vonzásában – a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális
Fővárosa önkéntesei, a „Ragyogók” jellemzői és motivációi.
- Szendrei Virág Zsófia – Üregi Dávid – Happ Zsófia:** A Veszprém-Balaton 117-134
2023 Európa Kulturális Fővárosa program tevékenysége és eredményei a
nemzetközi önkéntesség terén.

GYAKORLAT

- Vidák Gábor:** Élet a Csillagpontban. Az önkéntesség szerepe a hátrányos 135-153
helyzetű fiatalok felzárkóztatásában Somogyszentpálon.
- Szokolay Dávid:** A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület tapasztalatai és 154-168
eredményei a nemzetközi önkéntes-koordináció területén.

MÓDSZERTAN

Galambos Henriette Rita: Ajka, Keszthely és Zirc járásközpontok gyakorlata, 169-187
tapasztalatai és kihívásai az önkéntes-bevonás terén.

RECENZÍÓ

Bartal Anna Mária: Visszatekintés, avagy a siker összetevőí: Európa 188-194
Kulturális Fővárosa Pécs 2010, Turku 2011

AZ ÖNKÉNTESÉG JELLEMZŐI AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMOKBAN 2008 – 2022 SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÉS ELEMZÉS

FÉNYES HAJNALKA¹ – PERPÉK ÉVA² – DORNER LÁSZLÓ³

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.4.4-32>

Absztrakt

Szakirodalmi elemzésünkben az önkéntesség szerepét vizsgáljuk az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) programokban. Az EKF történetének rövid áttekintése után célunk a közép-kelet-európai városok részvételének és a program joggyakorlatainak bemutatása, valamint az önkéntesek motiválásával összefüggő tapasztalatok összegzése. Vázoljuk továbbá az EKF-önkéntesek jellemzőit, a programok rájuk gyakorolt hatásait és végül azt is, hogy az önkéntesség milyen hatást gyakorolt az kulturális fővárosok életére. A közép-kelet-európai térség városai, néhány kivételtől eltekintve, a 2004-es európai uniós csatlakozás után vettek részt a programban. Magyarország, Románia, Lengyelország, Csehország és Litvánia kétszer is szerepelt. Hazánkból 2010-ben Pécs, 2023-ban pedig Veszprém és a Bakony-Balaton régió nyerte el az EKF-címet. A joggyakorlatok feltérképezése alapján az önkéntes programok legfontosabb jellemzői a rugalmasság, a reszponzivitás, a sokszínűség, az önkéntesek képzése, elismerése és megbecsülése, a hatékony kommunikáció, a technológiai eszközök megfelelő használata és a hagyatéktervezés. Az önkéntes motivációk vizsgálata után megállapítható, hogy a programban részt vevő önkéntesek többsége a kulturális programok iránt fogékony, a kulturális örökség megőrzése iránt felelősséget érző, a saját települései jelene és jövője iránt elkötelezett, polgári tudatossággal rendelkező személy. A tevékenység végzésének hátterében leggyakrabban a szociális kapcsolatok bővítésének, a közösség iránti elkötelezettség kifejezésének, a város gazdasági és kulturális fejlesztésének vágya, kisebb mértékben pedig személyes szükségletek (például a későbbi munkalehetőségekhez releváns munkatapasztalat, képességek fejlesztése stb.) kielégítése azonosítható. Összességében elemzésünk tanulsága szerint az EKF önkéntes programok sikeres megvalósítása a kutatásunkban is beazonosított joggyakorlatok betartásán múlik, illetve ezáltal maximalizálhatjuk az önkéntességnek a kulturális fővárosokra gyakorolt pozitív hatásait is.

¹ Fényes Hajnalka (PhD), közgazdász-szociológus, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék

² Perpék Éva (PhD), szociológus-közgazdász, tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont MTA Kiváló Kutatóhely

³ Dorner László (PhD), pszichológus, egyetemi adjunktus, Eszterházy Károly Egyetem, Pszichológia Intézet

Kulcsszavak: Európa Kulturális Fővárosa programok, önkéntesség szerepe, jógyakorlatok, motivációk, hatások, szakirodalmi elemzés

Characteristic of volunteering in the European Capitals of Culture programmes, 2008 – 2022. Literature review and analysis.

Hajnalka Fényes – Éva Perpék – László Dorner

Abstract

In our literature analysis, we examine the role of volunteering in the European Capital of Culture (ECOC) programmes. After a brief overview of the history of the ECOC, we aim to present the participation of cities in Central and Eastern Europe and the good practices of the programme and to summarise the experiences of motivating volunteers. We will also outline the characteristics of ECOC volunteers, the impact of the programmes on them, and finally, the impact of volunteering on the lives of the Capitals of Culture. With a few exceptions, cities in the Central and Eastern European region became involved in the programme after their accession to the European Union in 2004. Hungary, Romania, Poland, the Czech Republic, and Lithuania were included twice. In Hungary, Pécs won the ECOC title in 2010 and Veszprém and the Bakony-Balaton region in 2023. Based on the identification of good practices, the most important features of volunteer programmes are flexibility, responsiveness, diversity, training, recognition and appreciation of volunteers, effective communication, appropriate use of technology and legacy building. After analysing the motivations of the volunteers, it can be concluded that the majority of the volunteers involved in the programme feel enthusiastic about cultural programmes, responsible for the conservation of cultural heritage, and committed to the present and future of their communities, and who act as active citizens. The most commonly identified reasons for undertaking the activity are the desire to expand social contacts, to express commitment to the community, to develop the city economically and culturally, and to some extent to meet personal needs (e.g. work experience relevant to future job opportunities, skills development, etc.). Overall, the conclusion of our analysis is that the successful implementation of ECOC volunteering programmes depends on the application of the good practices identified in our research and thus, on maximizing the positive impact of volunteering on the Capitals of Culture.

Keywords: European Capital of Culture programmes, role of volunteering, good practices, motivations, impacts, literature analysis

BEVEZETÉS

Tanulmányunkban az Európa Kulturális Fővárosa (továbbiakban EKF) programokat vizsgáljuk a nemzetközi és hazai szakirodalom alapján, kutatásunk fókuszában az önkéntesség integratív szerepe áll. 1985 óta minden évben egy, vagy néhány európai település nyeri el az EKF-címet, amelyet az Európai Unió Tanácsa azzal a céllal hozott létre, hogy bemutassák az európai városok sokféleségét. A kezdeményezés az elmúlt, közel negyven év során számos kiválasztott

város kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődésével járt, mint például a városok, városrészek megújulása, a városkép javulása, a turizmus fellendítése, valamint a kreatív ágazat befolyásának növekedése. A címnek mára számottevő, nemzetközi értelemben vett marketingértéke van, és egyfajta branddé vált. Az EKF ugyanis egyedülálló lehetőséget biztosít az adott város gazdasági és építészeti szempontú gyarapítására, neve széles körű megismertetésére, az ott lakók társas integrációjára, kis közösségei együttműködési képességének, helyi értékeinek tudatos fejlesztésére (Hudec – Džupka 2016).

Az önkéntesség az EKF-ben egyre nagyobb teret nyert, felismerve annak fontosságát a kultúra, a közösségi szerepvállalás és a rangos események általános sikerének előmozdításában. Az EKF-program történetének legfontosabb mérföldkövei az önkéntesség fejlődése szempontjából a következők voltak:

- *1980-as évek – Az EKF születése.* Az Európa Kulturális Fővárosa program létrehozása és megrendezése 1985-ben Athénben. A korai EKF-programok gyakran, de olykor ad hoc módon támaszkodtak a helyi közösségek öntevékeny szereplőire, akik segítettek a kulturális események szervezésében és a kulturális tevékenységek népszerűsítésében.
- *1990-es évek – Az önkéntesek tudatosabb és tervezettebb bevonása.* Az 1990-es években a civil szerveződések és az önkéntesek bevonása az EKF-programokba egyre tudatosabbá vált. Az önkéntesek mindinkább kulcsszerepet játszottak a látogatók fogadásában és segítésében, a résztvevő művészek és kulturális intézmények támogatásában – mindinkább hozzájárultak a program általános sikeréhez.
- *2000-es évek – Elismerés és professzionalizáció.* A 2000-es években az Európai Unió (EU) egyre inkább felismerte az önkéntesség értékét az EKF-programokban, nemcsak a kultúra népszerűsítése szempontjából, hanem a közösségi elkötelezettség előmozdításának eszközeként is. Ezért mindinkább ösztönözte az önkéntes programok tudatosabb alkalmazását az EKF-programok megvalósítása során. Ebből következően az önkéntes programok strukturáltabbá és professzionálisabbá váltak, nagyobb hangsúlyt fektetve a képzésre és a koordinációra.
- *2010-es évek – Továbbfejlesztett önkéntes programok.* A 2010-es években számos kulturális főváros kifinomultabb önkéntes-koordinációs rendszereket vezetett be. Az önkéntesek szerepe olyan tevékenységekkel bővült, mint a kulturális közvetítés, a műhelymunkák és kiállítások szervezése, valamint a kulturális projektekben való részvétel.

Az EKF-programok egyre inkább felismerték a fiatal önkéntesek bevonásának fontosságát, azzal a céllal, hogy inspirálják a kultúra új generációját a részvételre.

- *2020 után.* A pandémia jelentősen átrendezte az EKF-programok megvalósítását. Így például a 2020-es és 2021-es évet összevonták, és ebben a kétéves periódusban két városban – Galwayban és Fiumében – került megrendezésre a program. Újvidék részvételét 2022-re, Temesvárét és Elefszínáét pedig 2023-re halasztották el. Így 2023-ban Veszprém, és a Bakony-Balaton régió 116 települése mellett még két európai városban folynak EKF-rendezvények.

Az EKF-programok fejlődésével az önkéntesek szerepe minden valószínűség szerint továbbra is létfontosságú eleme marad a programoknak, hozzájárulva a kulturális sokszínűség és kreativitás ünnepléséhez és előmozdításához Európában.

Tanulmányunk további részében az EKF-hez kapcsolódó önkéntes programokat elemezzük a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján a következő szempontok szerint:

- Hogyan alakult a kelet-közép-európai országok részvétele az EKF-programokban.
- Melyek voltak a legfontosabb jógyakorlatok az EKF önkéntes programjaiban, illetve melyek az önkéntesség sikerességének elemei.
- Hogyan motiválták az önkénteseket az EKF-hez kapcsolódó programokban, valamint melyek voltak a kutatásokban azonosított önkéntes-motivációk.
- Melyek az EKF-programokban az önkéntesek közös jellemzői, mik a rájuk gyakorolt hatások, illetve milyen hatásuk volt az önkénteseknek az EKF-városokra.

A KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ORSZÁGOK RÉSZVÉTELE AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMOKBAN

1985-1999 között összesen tizenöt észak-, dél- vagy nyugat-európai város nyerte el az EKF-címet. A 2000-es millenniumi év különleges helyet foglalt el az EKF-városok történetében, mivel ebben az évben kilenc helyszínt választottak ki, köztük két közép-kelet-európai várost (Prágát és Krakkót), azaz két olyan ország (Csehország és Lengyelország) városa is bekerült, amelyek 2004-ben csatlakoztak az EU-hoz (1. táblázat). Az EU-nak e nagyszámú EKF-cím odaítélésével az volt a célja, hogy a millenniumi évben hangsúlyozza az európai városok maradandó örökségét és hozzájárulását a világ kultúrájához és civilizációjához.

1. táblázat. A kulturális fővárosok, időrendben, 1985 és 2000 között, kiemelve a közép-kelet-európai országok részvételét

Térség	1985-1990	1991-1999	2000
Észak-, dél- és nyugat-európai városok és országok	1985: Athén (Görögország) 1986: Firenze (Olaszország) 1987: Amszterdam (Hollandia) 1988: Nyugat-Berlin (NSZK) 1989: Párizs (Franciaország) 1990: Glasgow (Egyesült Királyság, Skócia)	1991: Dublin (Írország) 1992: Madrid (Spanyolország) 1993: Antwerpen (Belgium) 1994: Lisszabon (Portugália) 1995: Luxembourg (Luxemburg) 1996: Koppenhága (Dánia) 1997: Szaloniki (Görögország) 1998: Stockholm (Svédország) 1999: Weimar (Németország)	2000: Reykjavík (Izland) Bergen (Norvégia) Helsinki (Finnország) Brüsszel (Belgium) Santiago de Compostela (Spanyolország) Avignon (Franciaország) Bologna (Olaszország)
Kelet-közép-európai városok			Prága (Csehország) Krakkó (Lengyelország)

Forrás: Gomes – Librero-Cano (2018) alapján saját szerkesztés.

Az EKF-programok harmadik dekádjában, 2001 és 2010 között további három kelet-közép-európai város – 2007-ben Romániából Nagyszeben, 2009-ben Litvániából Vilnius, 2010-ben Magyarországról Pécs – kapott jogot a rendezésre (2. táblázat). Nagyszeben esete kiemelendő, mivel Románia éppen 2007-ben csatlakozott az EU-hoz. Érdekes még Isztambul esete, mivel Törökország jelenleg is csak tagjelölt az EU-ban. Nem uniós tagállamként – de az Európai Szabadkereskedelmi Társulás részeként, két alkalommal – Norvégia szintén részt vett az EKF-ben.

2001 és 2023 között az összes, 44 városból már 15 volt közép-kelet-európai (2. táblázat), amihez nagyban hozzájárult a 2004. évi uniós bővítés is. Krakkó és Prága már a 2004-es EU-s bővítés előtt elnyerte az EKF-címet, de a 2004-ben az EU-ba belépő nemzetek közül Litvániából Vilnius és Magyarországról Pécs is, 2010-ig szerepelt az EKF-programban. A többi, 2004-ben

csatlakozott EU-tag közül 2010 után Észtország, Szlovákia, Szlovénia, Lettország egy-egy városa nyert, Lengyelország, Csehország, Litvánia és Magyarország pedig már másodszor szerepel vagy szerepelt a programban. Romániából szintén két város nyert, illetve Bulgáriából is egy, de ők később, 2007-ben csatlakoztak az EU-hoz. Horvátország, a 2013-as EU-csatlakozása után, a 2020-21-es összevont évben szerepelt Fiumével a programban. Végül Szerbia, akárcsak Törökország, még nem tagja az EU-nak, de 2022-ben Újvidék is elnyerte az EKF-címet.

2. táblázat. A kulturális fővárosok, időrendben, 2001 és 2023 között, kiemelve a közép-kelet-európai országok részvételét

Térség	2001-2010	2011-2023
Észak-, dél- és nyugat- európai városok és országok	2001: Rotterdam (Hollandia), Porto (Portugália) 2002: Brugge (Belgium), Salamanca (Spanyolország) 2003: Graz (Ausztria) 2004: Genova (Olaszország), Lille (Franciaország) 2005: Cork (Írország) 2006: Pátra (Görögország) 2007: Luxembourg (Luxemburg) 2008: Liverpool (Egyesült Királyság, Anglia), Stavanger (Norvégia) 2009: Linz (Ausztria) 2010: Essen (Németország), Isztambul (Törökország)	2011: Turku (Finnország) 2012: Guimarães (Portugália) 2013: Marseille (Franciaország) 2014: Umeå (Svédország) 2015: Mons (Belgium) 2016: Donostia-San Sebastián (Spanyolország) 2017: Aarhus (Dánia), Páfosz (Ciprus) 2018: Valletta (Málta), Leeuwarden-Friesland (Hollandia) 2019: Matera (Olaszország) 2020-21: Galway (Írország) 2022: Esch (Luxemburg) 2023: Elefszína (Görögország)
Kelet- közép- európai országok	2007: Nagyszeben (Románia) 2009: Vilnius (Litvánia) 2010: Pécs (Magyarország)	2011: Tallinn (Észtország) 2012: Maribor (Szlovénia) 2013: Kassa (Szlovákia) 2014: Riga (Lettország) 2015: Plzeň (Csehország) 2016: Wrocław (Lengyelország) 2019: Plovdiv (Bulgária) 2020-2021: Fiume – Rijeka (Horvátország) 2022: Kaunas (Litvánia), Újvidék (Szerbia) 2023: Veszprém (Magyarország), Temesvár (Románia)

Forrás: Gomes – Librero-Cano (2018:18) alapján saját szerkesztés.

JÓGYAKORLATOK AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTES PROGRAMJAIBAN

Az önkéntesség az EKF-programok megvalósításában az évek során számos fogadóvárosban sajátos tapasztalatokat és sokszor sikertörténeteket hozott. Az Európai Bizottság a 2007 és 2019 között megvalósult ex-post EKF-elemzések összegzésében kiemeli, hogy az EKF egyik célja a kultúrában való részvétel bővítése, a korábban alulreprezentált csoportok tudatos aktivizálása, bevonása révén. Ennek egyik csatornájaként az önkéntességet és az önkéntes programok kidolgozását jelölte meg a jelentés (EcoC 2021). Az önkéntességet az EKF vonatkozásában továbbá a társadalmi hatásgyakorlás eszközeként aposztrofálják (Deery et al. 2019; Aquilino et al. 2019). Fox és Rampton (2017) jelentésükben kiemelik, hogy az EKF-programokba bevont önkéntesek száma egyben „a kultúrához való szélesebb körű hozzáférés és az abban való részvétel” indikátora (Fox – Rampton 2017; Ecorys 2018).

Az első jógyakorlatok az Európa Kulturális Fővárosa programokból, 2008-2010

Az első valódi önkéntes-jógyakorlat 2008-ban Liverpoolban valósult meg (3. táblázat), amelyet a szervezők rendkívül részletesen dokumentáltak, több tanulmányban is összefoglaltak. A *2008-as liverpooli* program fő jellemzője a professzionalizálódás, valamint azon úttörő szerep, hogy a „Liverpool Welcome 08” elnevezésű önkéntes program óta minden későbbi EKF-program hivatalos önkéntesrendszert vezetett be. A liverpooli önkéntes program megvalósítását értékelő jelentés (Garcia – Cox 2010) kiemeli azokat a sikertényezőket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a nagy kulturális rendezvények keretében pozitív önkéntes-élményt nyújtsanak. A liverpooli önkéntes program volt mindaddig messze a legátfogóbb és legsikeresebb EKF önkéntes program, és nagy hatást gyakorolt a jövőbeli kulturális fővárosokra, de számos olyan brit városra is, amely a kulturális önkéntesség rugalmas modelljeit tervezte kialakítani. A program a kulturális fővárosok első nemzetközi önkéntescsere-programját is megvalósította, amely Liverpool és a norvégiai Stavanger önkénteseit hozta össze a két városban azzal a céllal, hogy megosszák egymással a tapasztalataikat, és támogassák a másik rendezvényeit. Liverpoolban különböző demográfiai csoportokat mozgósítottak, biztosítva az inkluzivitást. Az önkéntesek a 2005 és 2008 közötti időszakban számos tevékenységben vettek részt, többek között rendezvények felügyeletében, a városba látogatók fogadásában és üdvözlésében, valamint értékelő felmérések

elvégzésében. A programot követő, az önkéntességre is kiterjedő értékelés és kutatás – illetve ezek dokumentáltsága – szintén példaértékű. A jelentés elemzése két postai felmérés, két fókuszcsoport és egy workshop eredményeire épül, amelyek a 2006 szeptemberében készíthet mélyinterjún alapulnak. A felmérés nyomtatott kérdőívek segítségével valósult meg, melyeket először 2007 novemberében, majd 2009 januárjában osztottak szét minden regisztrált önkéntesnek. A 2007-es felmérésben 116, a 2009-es felmérésben pedig további 196 válasz érkezett. Az ismételt felmérés lehetővé tette a kulturális részvétel és a különböző tevékenységtípusok iránti érdeklődés szintjének összehasonlítását 2007 végén és 2009 elején. Lehetőséget biztosított arra is, hogy megvizsgálják, hogy az önkéntesek miért vállaltak önkéntes munkát, és hogy a program végére teljesültek-e a törekvéseik.

Az elsőként kiválasztott magyarországi város, *Pécs 2010-ben megrendezett EKF-programja* azért érdemel figyelmet, mert Magyarországon köztudottan alacsony a formális önkéntesség aránya, ezért nem lehetett stabil önkéntesbázisra alapozni a megvalósítás előtt. A városban „2010-ig 2010” elnevezésű önkéntes programot indítottak, széles rétegeket érve el. Végül 800 regisztrált önkéntese volt a programnak, illetve létrejött a Megyei Önkéntes Központ is. Pécsen az EKF-önkéntesség elsősorban a városi fiatalokat mobilizálta. Az EKF a hosszabb távú bevonódást is erősítette, ugyanis az önkéntesek 90 százaléka azt tervezte, hogy a jövőben is végezni fog önkéntes munkát (Németh 2016:11). Az EKF erőteljesen hozzájárult a helyi önkéntesség társadalmi elismeréséhez és fejlődéséhez.⁴

A pécsi EKF-fel egy időben zajló 2010-es *isztambuli* programban ugyancsak hangsúlyos volt az önkéntesek felkészítése, és egy extenzív képzési programot alakítottak ki számukra. Az önkéntesek jutalmazásának részét képezték olyan tréningek is, amik közvetlenül nem az EKF-hez kapcsolódtak, de az élet számos területén alkalmazható ismereteket (vállalkozás-, önszerveződés-fejlesztés) közvetítettek. Része volt a programnak, hogy az önkéntesek megszerzett tudása hosszú távon is hasznosuljon, és a közösség javára szolgáljon. Ennek érdekében tudásátadó és -megosztó platformokat biztosítottak, ami további programok sikeres lebonyolítását segítette elő (Garcia – Cox 2010; 2013). Egyes vélemények szerint azonban az isztambuli EKF során nem valósult meg kellőképpen a nem-kormányzati szervezetek bevonása, noha az elején még jelentős volt a civil szervezetek jelenléte. Az

⁴ Az önkéntesek számára képzést is terveztek. A Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kara például 15 fő számára kínált gyakorlatorientált képzést elsősegély-nyújtás és információ szolgáltatás témában (https://www.etk.pte.hu/public/upload/files/Palyazati_iroda/elnyert/EKF_Segitokesz_honlapra_2008.pdf).

érintettek jövőbeli bevonódása sem tűnt biztosítottnak, ugyanis feszültség alakult ki az állam és a bevont civil szervezetek között (Polat 2011).

3. táblázat. Jógyakorlatok az kulturális fővárosok önkéntes-koordinációja terén 2008 és 2010 között

Év	Város	Ország	Önkéntesek száma	Jógyakorlat	Kutatás
2008	Liverpool	Egyesült Királyság	971 fő	Robosztus képzés (851 fő) Inkluzív megközelítés	Garcia – Cox (2010, 2013); Boland (2010) ⁵
	Stavanger	Norvégia	486 fő	City Hosts Partnerségek kiépítése	
2009	Vilnius	Litvánia	500 fő	Önkéntesek a művészeti programokban	Ecorys (2010a); Crisafulli (2010)
	Linz	Ausztria	220 fő		
2010	Pécs	Magyarország	780 fő	Önkéntesség terjesztése, népszerűsítése Hosszabb távú bevonódás Megyei Önkéntes Központ létrehozása	Németh (2016); Clauw – Capoen (2010)
	Isztambul	Törökország	901 fő	Extenzív önkéntes program, tréning Jutalmazás: vállalkozási és önszerveződési tréning Tudásátadás és -megosztás további programokhoz	Garcia – Cox (2013); Polat (2011)
	Essen és Ruhr régió	Németország	1165	Hosszú távú bevonódás	

Forrás: Saját készítésű táblázat.

Jógyakorlatok a 2011 és 2015 között megrendezett Európa Kulturális Fővárosa programokban

A 2011 és 2015 közötti EKF önkéntes programjai (4. táblázat) közül hármat emelünk ki, amelyekről részletes szakirodalmi elemzés is készült: a turkui, a Marseille-Provence-i és a rigai programokat.

4. táblázat. Jógyakorlatok a kulturális fővárosok önkéntes-koordinációja terén 2011 és 2015 között

⁵ Az irodalomjegyzékben csak azok a források szerepelnek, amelyekre a táblázatokon kívül történik utalás a főszövegben is.

Év	Város	Ország	Önkéntesek száma	Jógyakorlat	Kutatás
2011	Turku	Finnország	400 fő Kulturális programokkal: 13000 fő	Önkéntestréning Önkéntesek a művészeti programokban Hosszú távú részvétel Együttműködés civil szervezetekkel Hosszabb távú önkéntesség Feladatleírás Önkéntes-koordinátor	Ecorys (2012a) ⁶ , Németh (2016); Garcia – Cox (2013)
	Tallinn	Észtország	1610 fő		
2012	Guimarães	Portugália	300 fő	Szilárd közösségi részvétel	Koefoed (2013)
	Maribor	Szlovénia	7800 óra	Helyi állampolgári aktivitás és felhatalmazás Alulról építkezés	Žilič-Fišer – Erjavec (2017)
2013	Marseille-Provence	Franciaország	87 fő	Helyi részvétel Hagyatékkeremtés	Garcia – Cox (2013); European Commission (2014)
	Kassa	Szlovákia	160 fő	Alulról építkezés, a helyiek bevonása A fiatalok aktivitása	Hudec - Džupka (2016); Hudec et al. (2019); European Commission (2014)
2014	Riga	Lettország		Kulturális párbeszéd és közvetítők Élő könyv Különböző szerepek	Fox – Rampton (2015)
	Umeå	Svédország	300 fő	A nyilvánosság részvétele	Fox – Rampton (2015); Hudson (2017)
2015	Mons	Belgium		Le Grand Huit participatív kulturális projekt	Fevry – Jojczyk (2016)
	Plzeň	Csehország	A lakosság 4 százaléka önkéntes	Helyi részvétel Aktív állampolgári részvétel	Ježek (2016)

Forrás: Saját készítésű táblázat.

⁶ Az irodalomjegyzékben csak azok a források szerepelnek, amelyekre a táblázatokon kívül történik utalás a főszövegben is.

A 2011-es *turkui* projekt körülbelül 400 önkéntest mobilizált, akiknek döntő többsége képzésen vett részt. Az önkénteseket egy alapítvány koordinálta, három további civil szervezettel szoros együttműködésben. A partnerség egyben a helyi civil aktivitást és társadalmat is erősítette. Az önkéntes csapatnak része volt egy 20 fős, külföldiekből álló csoport is. A koordináló alapítvány önkéntes-adatbázist hozott létre, továbbá felmérte a kulturális projektek megvalósításához szükséges igényeket, és azokat célzottan közvetítette az önkéntesek felé. Az önkéntesek így konkrét igényekre válaszolhattak, és a munkájukat hasznosnak érezhették. Az önkéntes program az EKF után is fennmaradt, igaz, lényegesen alacsonyabb költségvetéssel.

A 2013-as *Marseille-Provence-i* program szintén aktívan bevonta a helyi lakosokat önkéntesként. Fokozta a program hitelességét, hogy az önkéntesek mélyen kötődtek a város kultúrájához és történelméhez. Az önkénteseket arra ösztönözték, hogy vegyenek részt közösségi művészeti projektekben, az EKF-év után is maradandó kulturális örökséget hagyva maguk után (Garcia – Cox 2013). A francia tapasztalat egyik fő jógyakorlata tehát a hagyatéktervezés és -teremtés volt.

A 2014-es *rigai* EKF önkéntes programja a kulturális párbeszédre helyezte a hangsúlyt, és ennek megfelelően különböző korosztályokból származó önkéntesek vettek részt benne, akik meghatározó szerepet játszottak a rendezvények és kiállítások szervezésében. Az egyik figyelemre méltó projekt az „Élő könyv” kezdeményezés volt, ahol a különböző társadalmi háttérű önkéntesek megosztották élettörténeteiket a látogatókkal, elősegítve a kultúrák közötti párbeszédet és megértést. Az önkénteseket bevonták a kurátori döntésekbe és a kiállítások szervezésébe, ezáltal különböző szerepekben voltak jelen, és ez a felelősségvállalás és a kreatív hozzájárulás érzetét adta számukra (Fox – Rampton 2015).

Jógyakorlatok az utóbbi hat évben (2016-2022) az Európa Kulturális Fővárosa programokban

A 2017-es *aarhausi* EKF egyik sikertörténete a ReThinkers elnevezésű önkéntes program volt (5. táblázat). Az „Aarhus 2017” célkitűzéseinek része volt a polgárok aktivizálása mind az önkéntes munkában, mind pedig közönségként, különösen a kulturális projektekben addig ritkán részt vevő fiatal polgárok mobilizálása által. Az aarhausi ReThinkers önkéntes programban 4535 önkéntes vett részt Dániából és további 85 országból. A szervezők nagy hangsúlyt fektettek a polgárok aktív részvételére a döntéshozatalban és az események

megvalósításában is. (Tommarchi et al. 2018). A program hosszútávú hatásaként értékelendő, hogy az önkéntesek 2017 után is a Visit Aarhus idegenforgalmi hivatallal dolgoztak együtt, valamint két 2019-es EKF-programban – Materában és Plovdivban – is aktívak maradtak az EKF-et követő időszakban, és segítettek a kulturális-, sport- és nyilvános rendezvényeken (Kővári – Raffay-Danyi 2022). Az önkéntesek összetételére a diverzitás volt jellemző mind földrajzilag, mind pedig az életkor, a nemzetiség és az önkéntes tapasztalat tekintetében. Az 5 és 85 év közötti önkéntesek Dánia minden régióját és 85 országot reprezentáltak. Az értékelések szerint a sikernek három kulcseleme volt: egyrészt a tapasztalt önkéntes-koordinátor személye, aki korábban egy nagy zenei fesztivált koordinált. A második elem a jóval a program előtt kialakított tagfelvételi rendszer volt, amelynek segítségével rendszeresen kommunikáltak az önkéntesekkel, akik az érdeklődésüknek és képességeiknek megfelelő tevékenységbe kapcsolódhattak be. Hozzájárultak a sikerhez továbbá az önkéntesek rendszeres és motiváló összejövetelei, amelyek közösséggé szervezték őket. A résztvevők pozitív önkéntes-élményekről számoltak be, döntő többségük elégedett vagy nagyon elégedett volt a felmérések szerint. Nagy részük azt tervezte, hogy valószínűleg a program végeztével, 2017 után is végezni fog önkéntes munkát és ez meg is valósult egy részüknél: a későbbi EKF-programokban mint az Európai Önkéntes Szolgálat önkéntesei vettek részt (Ecorys 2018).

A *2018-as Leeuwarden* EKF nagy hangsúlyt fektetett a fiatalok önkéntes munkába való bevonására. A program a fríz régióból toborzott és képzett ki fiatal önkénteseket, növelve az ifjúsági korosztály elkötelezettségét. Ezek az önkéntesek nemcsak az események szervezésében segítettek, hanem új perspektívákat és energiákat is vittek a programba, ezáltal vonzóbbá téve azt a fiatalabb közönség számára. A program érdekessége volt, hogy önkénteseket képeztek ki kulturális közvetítőkké, akik segítettek áthidalni a művészek és a közönség közötti szakadékot (Ecorys 2018).

Vallettában 2018-ban az EKF-program jellegzetessége volt, hogy a társadalmi és kulturális befogadás jegyében az önkéntesek aktívan részt vettek a fogyatékos-barát kezdeményezésekben. Biztosították, hogy a kulturális események és helyszínek minden látogató számára hozzáférhetőek legyenek, elősegítve a befogadói kulturális élményt. Az önkénteseket a folyamatos elkötelezettségre és arra ösztönözték, hogy a kulturális tevékenységekben és kezdeményezésekben az EKF-év befejezése után is vegyenek részt (Ecorys 2018).

5. táblázat. Jógyakorlatok az EKF városok önkéntes-koordinációja terén 2016 és 2022 között

Év	Város	Ország	Önkéntesek száma	Jógyakorlat	Kutatás
2016	Donostia-San Sebastián	Spanyolország	2373 fő, 41% új önkéntes	Helyi polgárok bevonása Tartós önkéntesség	Fox – Rampton (2017) de Albeniz et al. (2019) ⁷
	Wrocław	Lengyelország	kb. 2000 fő	Precendens teremtés – nem volt hagyománya a kulturális önkéntességnek	Fox – Rampton (2017)
2017	Aarhus	Dánia	4535 fő bevonat, 495 fő aktív	ReThinkers program Tapasztalt koordinátor Diverzitás: minden régió, 85 ország, 5-85 év Pozitív önkéntes élmény, nagy elégedettség Kontinuitás European Capital of Volunteering 2018	Ecorys (2018), Tommarchi et al. (2018)
	Pafos	Ciprus	1500 fő bevonat, 350 fő aktív	Érdemi feladatok: produkciók, kommunikációs és marketing, adminisztratív, kutató csapatok Specifikus tréningek: színháztechnika, zenei produkció	Ecorys (2018)
2018	Leeuwarden	Hollandia	16 159 regisztrált önkéntes	Sikeres bevonás Kulturális közvetítés	Fox – Rampton (2019)
	Valletta	Málta	200 fő 2500 óra,	Tal-Kultura program Folytonosság – Málta Karnevál 2019 Hozzáférhetőség	Fox – Rampton (2019)
2019 ⁸	Matera	Olaszország	600 fő	Helyi lakosság bevonódása	Aquilino (2019), ESPON (2022), Dogramadjieva – Tylko (2023)
	Plovdiv	Bulgária	400 fő	Közösséghez kapcsolódás	

⁷ Az irodalomjegyzékben csak azok a források szerepelnek, amelyekre a táblázatokon kívül történik utalás a főszövegben is.

⁸ A 2019-et követő kulturális fővárosokra általánosan jellemző, hogy saját maguk értékelik ki programjaikat és küldik el az értékelést az Európai Bizottságnak (<https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>).

2020 – 2021	Galway	Írország	820/ 355 fő (COVID-19 – lemorzso- lódás)	Wave Makers program COVID-19 okozta kihívások kezelése: személyes és online meet-upok, online vetélkedők, zenei- és étel- estek	Morris (2022)
2022	Újvidék	Szerbia	1047 fő bevont és 400 aktív	Értékelés, mérés: Volunteer Satisfaction Index Altruizmus, személyes haszon és szervezeti kötődés alapú önkéntes- modell	Perić- Prkosovački et al. (2022)

Forrás: Saját készítésű táblázat.

Összegezve a fent bemutatott, bevált jógyakorlatokat az EKF-programokban megvalósult önkéntesség és önkéntes-koordináció terén, a következő elemek emelhetők ki tematikusan:

- *Világos jövőkép és célok:* kiemelt fontosságú az önkéntes program világos célkitűzéseinek kialakítása az EKF-program keretében. Meg kell határozni, hogy az önkéntesek hogyan járulnak hozzá a kitűzött kulturális célokhoz és ezáltal a program sikeréhez. Biztosítani kell, hogy az önkéntes program ezekkel összhangban legyen, és az önkéntesek aktívan hozzájáruljanak a kulturális narratívához.
- *Partnerségek és együttműködés:* fontos eleme az önkéntes programoknak az együttműködés mind a helyi szervezetekkel, mind pedig további társadalmi-gazdasági aktorokkal (például oktatási intézményekkel, vállalkozásokkal) az önkéntesbázis és az erőforrások bővítése érdekében. Hasznos erőforrást jelentenek az önkéntes program céljait támogató partnerségek.
- *Alkalmazkodóképesség:* a sikeres megvalósítás érdekében az önkéntes programot folyamatosan adaptálni kell a változó körülményekhez (például a váratlan kihívásokhoz vagy lehetőségekhez).
- *Sokszínű toborzás:* törekedni kell arra, hogy az önkéntesek csoportja életkor, etnicitás, társadalmi, kulturális háttér stb. tekintetében sokszínű legyen, biztosítva a befogadást és tükrözve a fogadó város multikulturális jellegét.
- *Rugalmas időbeosztás:* az önkéntesek megtartása szempontjából a jógyakorlatok hangsúlyt helyeztek arra, hogy a program rugalmas időbeosztást kínáljon, beleértve az esti és hétvégi órákat is, ami sokféle csoport számára lehet vonzó.

- *Robosztus képzés:* a sikeres önkéntes programok alapvető eleme volt az önkéntesek átfogó képzése, amely kiterjedt a kulturális tudatosságra, a rendezvények logisztikájára, az ügyfélszolgálatra és a szerepükhöz szükséges speciális készségekre. Ezek lehetnek eligazító foglalkozások vagy folyamatos képzések annak érdekében, hogy az önkéntesek jól felkészültek és tartósan elkötelezettek legyenek.
- *Megfelelő szerepek:* a hatékony önkéntes-koordináció alapvetése volt, hogy az önkénteseket a készségeiknek, érdeklődési körüknek és képességeiknek megfelelő szerepekhez kell illeszteni. A jól szervezett munka biztosítása érdekében világosan meg kell határozni az önkéntes-koordinátorok, a csoportvezetők, és az önkéntesek szerepét és feladatait.
- *Hatékony kommunikáció:* a jógyakorlatok jellemzője volt még, hogy egyértelmű kommunikációs vonalakat alakítottak ki az önkéntesekkel, biztosítva, hogy jól informáltak legyenek a feladataikról, az ütemtervükről és az esetleges változásokról. Ezt szolgálta a kommunikáció kultúrájának támogatása, ahol az önkéntesek visszajelzést adhatnak és megoszthatják ötleteiket.
- *Elismerés és megbecsülés:* az önkéntes programok kulcseleme az elismerés és értékelés hivatalos és informális eszközökkel (például oklevelekkel, elismerő rendezvényekkel vagy a hála egyéb apró jeleivel).
- *Értékelés és visszajelzés:* hasonlóan alapeleme a jó önkéntes programoknak a rendszeres értékelés az önkéntes program hatékonyságát illetően. Így például visszajelzés kérése (szóbeli vagy írásos felmérések formájában) az önkéntesektől és az érdekelt felektől a fejlesztendő területek azonosítása érdekében. A visszajelzések a szükséges kiigazításokat és fejlesztéseket szolgálják.
- *Biztonság és jólét:* a jógyakorlatok azt is megmutatták, hogy milyen fontos az önkéntesek biztonságának és jólétének előtérbe helyezése azáltal, hogy biztosítják számukra a támogatáshoz és erőforrásokhoz való hozzáférést, valamint a vészhelyzetek és incidensek kezelésére vonatkozó egyértelmű iránymutatásokat.
- *Technológia és eszközök:* a technológia és a digitális platformok kihasználása az önkéntesek toborzása, ütemezése és kommunikációja érdekében egyre elterjedtebbé vált az EKF önkéntes programjaiban. Az önkéntesmenedzsment-szoftver használata segít az adminisztratív feladatok racionalizálásában.

- *Hagyatéktervezés (legacy building)*: a jógyakorlatok arra is felhívták a figyelmet, hogy olyan önkéntesstratégiát kell kidolgozni az EKF-program utáni szakaszra, amely lehetővé teszi az önkéntesek számára, hogy továbbra is részt vegyenek kulturális tevékenységekben vagy más közösségi kezdeményezésekben. Ösztönözni és támogatni kell az önkénteseket, hogy osszák meg tapasztalataikat és meglátásaikat a jövőbeli önkéntesekkel.

AZ ÖNKÉNTESK MOTIVÁLÁSA AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROS PROGRAMOK ÖNKÉNTES-KOORDINÁCIÓJÁBAN

Az önkéntesek motiválása az EKF-programok sikeréhez elengedhetetlen tényező. Mint ahogy az eddigi elemzések is mutatták, az önkéntesek döntő szerepet játszanak a rendezvények szervezésében és lebonyolításában, a kulturális tevékenységek népszerűsítésében és a helyi közösséggel való kapcsolattartásban. Az alábbiakban a fenti kutatási eredményekre támaszkodva bemutatunk néhány lehetséges stratégiát az EKF-programok önkénteseinek motiválására és megtartására. Jelentős hatást gyakorol – ahogy a fentebb bemutatott önkéntes-koordinációs jógyakorlatok is mutatták – ha rendszeresen kommunikáljuk a program céljait és az önkéntesek erőfeszítéseinek hatásait egyaránt, mivel ez megerősítheti az önkéntesek céltudatosságát és motivációját.

Az Európa Kulturális Fővárosa programok önkénteseinek motiválása a jógyakorlatok alapján

A fenti, önkéntes-koordinációt ismertető jógyakorlatok közül az önkéntesek motiválását is segíti az EKF-program világos céljának és jövőképének kommunikálása, az egyértelmű és személyre szabott önkéntes-szerepek, az önkéntesek megfelelő elismerése, az önkéntesek visszajelzéseinek biztosítása és végül a rugalmas időbeosztás biztosítása az önkéntesek részére. A következőkben az EKF-programokról született elemzések (Garcia – Cox 2010; 2013; Ecorys 2018; EcoC 2021; Kóvári – Raffay-Danyi 2022) alapján összefoglaljuk az önkéntesek motiválásának főbb elemeit (amelyek egyébként általában is alkalmazhatók az önkéntesek motiválására).

- *Képzés és készségfejlesztés*. Mivel az önkéntesek számára a fejlődés fontos motivációs faktor, előmozdítja a program sikerességét, ha képzési és készségfejlesztési lehetőségeket biztosítunk az önkéntesek képességeinek kibontakoztatása érdekében. Ez magában foglalhat workshopokat, szemináriumokat vagy online tanfolyamokat a rendezvénytervezéssel, marketinggel vagy kulturális tevékenységekkel kapcsolatban.

- *Hálózati lehetőségek.* Motiváló, ha lehetőséget biztosítunk az önkéntesek számára, hogy a kulturális és művészeti területek szakembereivel és szakértőivel kapcsolatokat építsenek ki. Ez történhet különleges események, konferenciák vagy műhelymunkák révén.
- *Közösségi hatástörténetek.* Érdekes sikertörténeteket és beszámolókat megosztanunk arról, hogy az önkéntesek erőfeszítései hogyan hatottak pozitívan a közösségre és az EKF program céljaira.
- *Társas események és csapatépítés.* Motiválók továbbá a társas összejövetelek és csapatépítő tevékenységek az önkéntesek közötti összetartozás és bajtársiasság érzésének erősítése érdekében. Ezek az események segíthetnek megerősíteni a programhoz való kötődésüket.
- *Az aktualitások ismertetése.* Lényeges tájékoztatnunk az önkénteseket a program előre haladásáról, a közelgő eseményekről és az esetleges változásokról. Használjunk hírleveleket, közösségi médiát vagy rendszeres találkozókat az érdeklődésük és az elkötelezettségük fenntartása érdekében.
- *Felhatalmazás és autonómia.* Fontos az önkéntesek képessé tétele arra, hogy a programon belüli projektjeiket és kezdeményezéseiket magukénak érezzék. Bízunk az ítélőképességükben, és adjunk nekik autonómiát a döntéshozatalban, hogy növeljük a felelősségérzetüket.
- *Mentorálás és támogatás.* Jelöljünk ki tapasztalt önkénteseket vagy munkatársakat mentoroknak, akik irányítják és támogatják az újabb önkénteseket. Ez a mentorálás segíthet az újonnan érkezőknek zökkenőmentesen beilleszkedni a programba.
- *Visszajelző hurok.* Hasznos létrehozunk olyan visszajelzési hurkokat, amelyekben az önkéntesek javaslatokat tehetnek az önkéntes tapasztalat javítására. A visszajelzések alapján folyamatosan fejleszteni kell a programot.
- *Hosszú távú elkötelezettségi tervek.* Fontos a stratégiák kidolgozása az önkéntesek elkötelezettségének fenntartására az EKF-év után is. Fontoljuk meg a kulturális közösségben vagy a kapcsolódó projektekben való folyamatos részvétel lehetőségének felkínálását.
- *Átláthatóság.* Legyen átlátható az önkéntes program pénzügyi helyzete és a források elosztása. Az önkéntesek nagyobb valószínűséggel maradnak motiváltak, ha megértik, hogy

erőfeszítéseik hogyan járulnak hozzá a program fenntarthatóságához.

Az Európa Kulturális Fővárosa programokról készült kutatások alapján azonosítható önkéntes motivációk

Az önkéntesek gyakran összetett motivációs háttérrel érkeznek az EKF programokba. Ahogy az eddigiekben láthattuk, a helyi adottságok jelentős hatással vannak az EKF-programok megvalósítására. Az adott városban önkéntes tevékenységet végző személyek motivációinak feltérképezése megvalósulhat felmérések, interjúk vagy fókuszcsoportok segítségével, ezek, valamint az önkéntes szerepek és tevékenységek összehangolása segíthet a programszervezőknek, az önkéntes-koordinátoroknak abban, hogy toborzási- és menedzsment stratégiáikat úgy alakítsák ki, hogy azok jobban megfeleljenek az önkéntesek igényeinek és elvárásainak. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy mindeztidáig kevés, motivációra is irányuló összegzés, kutatási jelentés látott napvilágot.

Korábbi kutatások (Handy et al. 2010; Hersberger-Langloh et al. 2022) arra hívják fel a figyelmet, hogy a kulturális önkéntesség háttérében vegyes motivációs bázis mutatható ki, tehát a mások jóllétének növelése (altruista motivációs háttér) mellett a saját lehetőségek, a fejlődés (öncélú motivációs háttér) előmozdításának vágya is megtalálható. Például ez utóbbi az epizodikus önkéntesség esetén nem ritkán felül is múlja az előbbi motiváló erőben (Handy et al. 2006). Továbbá azt is láthatjuk, hogy míg egyesek számára maga a tevékenység jutalmazó ereje motiváló (intrinzik háttér), addig mások számára inkább az elérhető jutalmak, eredmények, célok fontosak (extrinzik háttér). Azokban a városokban, ahol az önkéntesek az EKF-év után is tovább folytatják az önkéntes munkát, azt látjuk, hogy a fő motivációjuk a kezdeti érték kifejező funkcióról a növekedési funkcióra változott, vagyis az önkéntesek a személyes fejlődésüket várják elsődleges haszonként a programtól (Kővári – Raffay-Danyi 2022). A következőkben az önkéntes motivációk jellegzetes mintázatait két olyan város – Liverpool és Újvidék – példáján keresztül vesszük górcső alá, melyek kapcsán részletes elemzések láttak napvilágot.

Elköteleződés a város és a helyi közösségi élet mellett – Liverpool2008

A Liverpool2008-projekt volt az első az EKF történetében, amelynek önkéntes programja mélyebb tudományos elemzés tárgyát képezte. A 2007-es kérdőíves felmérés alapján a kitöltők önkéntességre vonatkozó döntését leginkább az a vágy motiválta, hogy „elősegítsék Liverpool megújulását” (85 százalékuk), hogy „hozzájáruljanak a helyi közösség életéhez” (61

százalékuk), és, hogy „többet tudjanak meg az EKF-programról” (54 százalékuk). A válaszadók 32 százaléka úgy nyilatkozott, hogy azért is jelentkeznek önkéntesnek, hogy „több rendezvényre jusson el”, 27 százalékuk pedig „találkozni és barátokat szerezni” szeretett volna. Ez arra utal, hogy a város népszerűsítésének vágyán túl az önkéntesek motivációi nagyrészt a szociális interakciókra irányultak. Az önfejlesztésre irányuló motiváció kevésbé mutatkozott fontosnak, a kitöltők 8 százaléka „munkahelyi kilátások javítása érdekében”, 5 százalékuk „azért jelentkezett, hogy valamilyen konkrét dologról (például egy hobbiról) tájékozódjon”. Arra a kérdésre, hogy milyen típusú rendezvényen szeretnének önkéntesként részt venni, a „helyszíni rendezvények” volt a legnépszerűbb válasz (az önkéntesek 89 százaléka választotta), ezt követte a „találkozás, üdvözlés és útbaigazítás” (74 százalék) és a „fesztiválok/karnevályok/előadások/tűzijátékok” válasz is népszerűnek bizonyult (73 százalék). Ezek a válaszok arra utalnak, hogy a városba érkező új látogatók üdvözlésére és a Liverpoolról alkotott képük javítására irányuló vágy volt az egyik fő motiváló tényező (Garcia – Cox 2010:17).

Amikor 2009-ben, az utómérési ponton arról kérdezték őket, hogy mit nyertek elsősorban az önkéntesként eltöltött időből, a válaszok azt mutatták, hogy az önkéntesek összességében elérték személyes céljaikat. A válaszadók 64,8 százaléka úgy érezte, hogy „megmutatta a látogatóknak, milyen nagyszerű Liverpool”, míg 44,9 százalékuk azt gondolta, „hozzájárult a helyi közösséghez”. Sőt, néhány önkéntes arról számolt be, hogy az EKF felülmúlta az elvárásait. Míg 2007-ben például a válaszadók 27 százaléka állította, hogy az önkéntesség egyik fő motivációja az ismerkedés és a barátkozás volt, addig 2009-ben már a válaszadók 35,7 százaléka mondta azt, hogy a barátkozás volt az egyik fő nyereségük.

A 2007-es felmérési kohorszban az önkéntesek 31 százaléka számára a „rendezvények látogatása” volt a motiváció (mint negyedik leggyakoribb válasz), de 2009-ben már 52 százalékuk említette ezt, mint az egyik elsődleges nyereséget (sőt, ez volt a második legnépszerűbb válasz). Ez arra utal, hogy azok az önkéntesek, akiknek az önkéntesség eredeti motivációja inkább polgári, mint kulturális jellegű volt, úgy találták, hogy jobban élvezik a rendezvényprogramban való részvételt, mint ahogy azt eredetileg várták.

Az önkéntesek többsége rendkívül élvezetes és pozitív élményként jellemezte részvételüket az EKF önkéntes programjában. A felmérésre adott válaszok emellett a részvétel négy fő hatását emelték ki:

1. *Társak megismerése.* Az önkéntesek által adott visszajelzésekből egyértelműen kiderül, hogy számukra rendkívüli lehetőséget jelentett, hogy emberekkel találkozhattak és barátokat szerezhettek. Először is, az önkéntesek barátságot, bajtársiasságot és közös identitást alakítottak ki csapatként, amit értékelték és becsültek. A programban aktív önkéntesek hangsúlyozták, hogy mennyire szeretnék, ha ezek a kapcsolatok folytatódna, akár további önkéntes tevékenység, akár társadalmi, informális kapcsolatok révén (lásd fentebb Aarhus példáját).
2. *A várossal kapcsolatos büszkeség.* Fontos motivátornak bizonyultak a látogatóktól kapott pozitív visszajelzések is, amelyek megerősítették őket abban, hogy egyre büszkébbek legyenek Liverpool városára. Az önkéntesek, amellet, hogy élvezték a világ minden tájáról érkező emberekkel való találkozást, úgy érezték, hogy aktív szerepet játszottak a város hírnevének javításában nemzeti és nemzetközi szinten. Mivel a 2007-es felmérésben a Liverpool kedvezőtlen hazai és nemzetközi hírneve miatti aggodalom jelentős tényezőként jelent meg, és sokan az EKF egyik lehetséges fő előnyeként említették Liverpool külső megítélésének javítását, e cél elérése jelentős pozitív hatást gyakorolt az önkéntesekre.
3. *Tanulás és készségek.* Több önkéntes nyilatkozott úgy, hogy sokat tanult az önkéntes munkája során. Ez különösen Liverpool városának megismeréséhez kapcsolódott, mivel az önkéntes munka során számos új élményt szereztek: új helyszínekre látogattak el, bepillanthattak középületek kulisszái mögé, vagy új művészeti formákat ismerhettek meg. Az önkéntesek közül sokan már széleskörű ismeretekkel rendelkeztek a várossal, amelyeket megosztottak másokkal, de volt, aki bár itt élt, mégis számára is új ismeretekkel gazdagodott. Néhány önkéntes ugródeszkaként használta fel a tapasztalatait a további tanulás, illetve önkéntes munka megkezdéséhez. Néhány önkéntes úgy érezte, hogy javult az önélettrajza és a fizetett állás megszerzésének lehetősége, például beiratkozott tanfolyamokra.
4. *Az önbizalom fejlesztése.* A mindenki számára kézzelfogható előnyökön túl az egyes személyek számára arra is lehetőséget biztosított a programban való részvétel, hogy személyes képességeiket fejleszthessék: volt, aki kiemelte, hogy kiváló lehetőséget biztosított számára például az addig kevésbé használt idegen nyelvek gyakorlására is, hiszen számos országból érkeztek látogatók a rendezvénysorozatra, vagy akár rendezvényszervezési gyakorlat szerzésére. Ezzel összefüggésben számos önkéntes utalt arra, hogy nőtt a saját képességeibe vetett bizalma, és ez két fő tényezőnek köszönhető:

először is annak, hogy az önkénteseket olyan feladatok elvégzésére kérték fel, amelyeket korábban még soha nem próbáltak ki, másodszor pedig annak, hogy a rendezvények látogatói pozitív visszajelzéseket adtak és hálát fejeztek ki az irányukba (Garcia – Cox 2010: 17-20).

Az önkéntes motivációk és az elégedettség összefüggései – Újvidék2022

Ugyancsak részletes elemzés tárgya, ezért áttekintésünk fontos részét képezi az Újvidék2022 EKF-program, amelyet Perić-Prkosovački és szerzőtársai (2022) vizsgáltak részletesen. Kutatásukat az Újvidéki Önkéntes Szolgálat önkéntesei körében végezték, és az önkéntességgel való elégedettség és a motiváció forrásait tárták fel. Elemzésükben az elégedettség és az önkéntesek másokon való segítségére irányuló altruista késztetése között erős összefüggéseket találtak. Ez abban mutatkozott meg, hogy az Újvidéki Önkéntes Szolgálat önkéntesei nagyra értékelték az önkéntesség szociális aspektusát és a csoportba való beilleszkedést, vagyis a valahová tartozás és a kapcsolódás pszichológiai alapszükségleteinek kielégítését. Kimutatták, hogy az elégedettségi szint magasabb, ha az önkéntes jól érzi magát a többi önkéntessel való kommunikációban, ha a csoport elfogadja, és egy csapat részének érzi magát. Minél több interakcióban vesz részt egy önkéntes a csapatával, annál elégedettebb. Ennek megteremtéséhez a szervezet oldaláról

- a) szükséges és hasznos egy világosan kidolgozott önkéntes-menedzsment terv,
- b) az önkéntesek csoportos képzése. Az önkénteseknek fontos továbbá, hogy
- c) csoportjukkal együtt mozognak programról programra, és, hogy
- d) érdeklődésüknek megfelelően választanak szerepeket, és találkoznak más, hasonló érdeklődésű önkéntesekkel. Csapattá válnak, és erős kapcsolatokat alakítanak ki a csapaton belül.

A csoportos interakciót tehát fontos ösztönözni, ami elősegíti az összetartozás érzését, a társak támogatását és az érzelmi kötődést. Fontos komponense továbbá az elégedettségnek, hogy a másik két pszichológiai alapszükséglet, az autonómia (feladatok, munkakörök, tevékenységek szabad választása, személyes kontroll, döntéshozatalban való részvétel stb.) és a kompetencia (sikerélmény, fejlődés) is kielégített legyen. Az önkéntesek közötti társas kötélekek erősítésén túl alapvető a bizalom kialakítása, az együttműködés fejlesztése, a fizetett alkalmazottakkal való jó kapcsolat elősegítése, az információ megfelelő áramlása a szervezetben, az önkéntesek tájékoztatása a szervezet céljairól, feladatairól és

tevékenységeiről, valamint az önkénteseknek szóló konstruktív visszajelzések, beleértve a tárgyi jutalmakat, az okleveleket és az elismerő verbális kommunikációt.

A fentiekből láthatjuk, hogy az EKF szervezése kapcsán azonosítható jógyakorlatok, valamint a részvétel kapcsán azonosított motivációs faktorok összefüggésben állnak egymással, hiszen a jógyakorlatok (pl. közös programok szervezése, képzések, döntéshozatalban való részvételi lehetőségek stb.) alkalmazása hozzájárul a szükségletek kielégítettségéhez, ami viszont vissza is hat arra, hogy később, az önkéntesek magasabb motivációs kielégítettsége kapcsán ugyanazt a gyakorlatot jógyakorlatként azonosíthassuk. A fenti kutatási eredmények alapján a következő tizenhárom motiváció volt azonosítható:

- *Elköteleződés a kultúra és a művészetek iránt.* Számos önkéntes kiemelt érdeklődést mutat a kultúra, a művészetek és a kreativitás iránt. Az EKF-programokat úgy tekintik, mint lehetőséget arra, hogy aktívan hozzájáruljanak a kulturális sokszínűség, a kulturális örökség és a művészetek népszerűsítéséhez és ünnepléséhez közösségükben vagy régiójukban.
- *Közösségi büszkeség és identitás.* Az önkéntesek gyakran büszkék a közösségükre vagy városukra, és kötődnek hozzájuk. Az EKF-ben lehetőséget látnak arra, hogy helyi kultúrájukat és örökségüket nemzeti vagy nemzetközi szinten mutassák be és erősítsék meg.
- *Hálózatépítés és társas interakció.* Sok önkéntes nagyra értékeli az önkéntesség társas aspektusát. Egyes önkénteseket az a lehetőség motivál, hogy találkozhatnak hasonlóan gondolkodó emberekkel, művészekkel és a kultúráért rajongókkal. Az önkéntességben egy olyan lehetőséget látnak, amellyel bővíthetik társas hálózatukat a kulturális és művészeti közösségen belül, és értelmes beszélgetésekbe és együttműködésekbe bocsátkozhatnak.
- *Személyes növekedés és tanulás.* Az EKF-programokban való önkéntes munka a tanulás, személyes fejlődés és a készségek fejlesztésének meghatározó eleme lehet. Az önkéntesek lehetőséget kapnak új készségek elsajátítására, gyakorlati tapasztalatszerzésre a rendezvényszervezés terén, és kulturális ismereteik bővítésére egyaránt.
- *Polgári szerepvállalás és közösségi szolgálat.* Egyes önkénteseket a polgári kötelességtudat és a közösségük jóllétéhez való hozzájárulás vágya motivál. Úgy tekintenek az önkéntességre, mint egy cselekvési formára, mellyel visszaadhatnak valamit és pozitív hatást gyakorolhatnak a közösségük számára, jobbá tehetik a társadalmat.
- *A sokszínűség és a befogadás előmozdítása.* Az EKF-programok gyakran hangsúlyozzák a sokszínűséget és a befogadást, és azok az önkéntesek, akik nagyra tartják ezeket az

értékeket, motiváltak a részvételre. Az önkéntességet a kulturális csere és a megértés előmozdításának eszközeként tekintik.

- *Emlékezetes élmények szerzése.* Az önkéntesek gyakran említik motivációs tényezőként azt a lehetőséget, hogy egyedülálló kulturális események és élmények részesei lehetnek. Szeretnének hozzájárulni ahhoz, hogy maradandó emlékeket, élményeket teremtsenek maguknak és másoknak.
- *Szakmai- és karrierfejlesztés.* Egyes önkéntesek az EKF-programokban lehetőséget látnak arra, hogy javítsák szakmai profiljukat, és kapcsolatépítési lehetőségekre tegyenek szert a kulturális és kreatív iparágakban.
- *A kulturális örökség megőrzése és továbbadása.* Egyes önkéntesek számára a kulturális örökség megőrzése és továbbadása a jövő nemzedékeknek erős motivációt jelent. Biztosítani akarják, hogy hagyományaik és kulturális gyakorlataik fennmaradjanak.
- *Turizmus és helyi gazdaság.* Egyes esetekben az önkénteseket az motiválja, hogy turistákat és látogatókat vonzanak a régiójukba, fellendítik a helyi gazdaságot és turizmust, miközben bemutatják a tájaik szépségét és egyediségét.
- *A céltudatosság és a kiteljesedés érzése.* Az önkéntes munka célt és beteljesülést nyújthat, lehetővé téve az egyének számára, hogy hozzájáruljanak egy értelmes üggyhöz, és pozitív hatást gyakoroljanak a társadalomra.
- *Személyes részvétel fontos projekteken.* Az önkénteseket az EKF-programon belül olyan konkrét projektek vagy események vonzhatják, amelyek megfelelnek személyes érdeklődési körüknek és szakértelmüknek.
- *Elismerés.* Az önkéntesek számára jelentős motivációt jelenthet, ha elismerik a hozzájárulásukat. A nyilvános elismerés és a kitüntetések fokozhatják motivációjukat.

AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTESEI ÉS HATÁSUK A PROGRAMOKRA

Az eddigiekben áttekintettük a jógyakorlatokat mind az önkéntes-koordináció, mind pedig az önkéntesek motiválásának szempontjai alapján. A továbbiakban először azt vesszük sorra, hogy *milyen közös sajátosságai mutathatók ki az EKF önkénteseknek.* Ezen elemzési szempont szerint három tényezőt lehet azonosítani:

- *Inkluzivitás és sokszínűség.* A kutatók hangsúlyozták az önkéntesek sokszínű csoportja toborzásának fontosságát, ami tükrözi az EKF városok multikulturális jellegét. Az

önkéntesek a korosztály, a háttér és a képességek széles skáláját képviselhetik. Ez az inkluzivitás hozzájárul a kulturális program sokszínűségéhez és gazdagságához.

- *Ifjúsági elkötelezettség.* A fiatalok bevonása az EKF-programok önkéntes munkájába erősíti a fiatalok nagyobb mértékű elkötelezettségét a kulturális tevékenységek iránt, értékes készségeket és tapasztalatokat biztosíthat a fiatalok számára, emellett elősegítheti a művészetek és a kultúra iránti, egész életen át tartó érdeklődés kialakulását.
- *Nemzetközi perspektíva.* A nemzetközi önkéntesek bevonása új perspektívákat hozhat, és bővítheti a program kulturális horizontját. A különböző európai országokból vagy akár máshonnan érkező önkéntesek nemzetközi dimenziót adhatnak az EKF-programnak. Saját nézőpontjuk és tapasztalataik megosztásával segíthetik a kulturális cserét.

Az EKF-programok önkéntességgel foglalkozó kutatásainak (Garcia-Cox 2010, 2013; Perić-Prkosovački et al. 2022) és jelentéseinek (például Ecorys 2018; EcoC 2021) egyik fontos hozadéka annak feltárása, hogy *milyen a visszahatása a programnak, azaz milyen jellemzőkben mutathatók ki az önkéntesekre gyakorolt pozitív hatások.* E tekintetben két „általános” tényezőt lehet kimutatni a dokumentumok alapján.

- *Készségfejlesztés.* A kutatások szerint az EKF-programokban végzett önkéntes munkalehetőséget nyújt az önkéntesek számára, hogy számos készséget fejlesszenek, beleértve az eseményszervezést, a kommunikációt és az interkulturális kompetenciát. Az önkéntesek olyan készségekre és tapasztalatokra tesznek szert, amelyeket a jövőbeni kulturális projektekben is alkalmazhatnak, és a közösségen belül kiépül a kultúráért rajongók hálózata.
- *Személyes és társadalmi előnyök.* A kutatások kimutatták az önkéntesek által az EKF-programokban való részvételből származó személyes és társadalmi előnyöket, beleértve a megnövekedett társadalmi tőkét, az összetartozás érzését és a személyes elégedettséget. Végezetül azt is kimutatták az EKF-programok monitorozásával foglalkozó tanulmányok (lásd Garcia – Cox 2013; illetve Ecorys 2018; EcoC 2021), hogy az önkéntes programok és ezeken keresztül az önkéntesek is hatással voltak és vannak a kulturális fővárosokra. E tekintetben hét szempontot sikerült azonosítani.
- *Közösségi elkötelezettség.* Az önkéntesek gyakran a helyi közösségekből kerülnek ki, így szorosan kapcsolódnak a fogadó város kultúrájához és identitásához. A kutatások kiemelik, hogy a helyi közösség önkénteseinek bevonása elősegíti a felelősségvállalás érzését és a

büszkeségérzetet az EKF-program iránt. Az önkéntesekre úgy tekintenek, mint akik aktívan hozzájárulnak városuk kulturális fejlődéséhez.

- *Fokozott látogatói élmény.* Az önkéntesek a látogatók élményét növelik azáltal, hogy tájékoztatást, útmutatást és segítséget nyújtanak a rendezvények és kiállítások során. Barátságos arcokként segíthetnek a turistáknak eligazodni a városban és annak kulturális kínálatában.
- *Rendezvénytámogatás.* Az önkéntesek döntő szerepet játszanak a rendezvények és kiállítások szervezésének logisztikai vonatkozásaiban. Segíthetnek a jegyértékesítésben, a tömegkezelésben és más olyan alapvető feladatokban, amelyek biztosítják a kulturális tevékenységek zökkenőmentes működését.
- *Kulturális promóció.* Az önkéntesek kulturális nagykövetségként szolgálhatnak, segítve a város kulturális örökségének, kortárs művészetének és kreatív tehetségeinek bemutatását a helyi és nemzetközi közönségnek. Hozzájárulnak a kulturális események és kiállítások népszerűsítéséhez.
- *Közönségkapcsolatok.* Az önkéntesek kiváló szószólói lehetnek az EKF-programnak, mind a fogadó városban, mind szélesebb körben. Lelkesedésük és elkötelezettségük pozitív médiavisszhangot és közösségimédia-megjelenéseket generálhat.
- *Költséghatékonyság.* Az önkéntesek segíthetnek csökkenteni a szervezők pénzügyi terheit, miközben magas színvonalú támogatást nyújtanak.
- *Az önkéntesség hosszútávú hatásai (legacy building).* Az önkéntesek gyakran továbbra is részt vesznek a kulturális kezdeményezésekben, hozzájárulva a megnövekedett kulturális tevékenység örökségéhez. Az önkéntes munka maradandó örökséget hagyhat a fogadó városban.

Összességében az önkéntesek csoportja egyre színesebbé vált a program kezdete óta életkor, társadalmi háttér, képességek és nemzeti hovatartozás szerint, mely összhangban van az EKF-programok multikulturális jellegével. Az önkéntesek a készségeik fejlődéséről és a kapcsolataik bővüléséről számoltak be. Az önkéntesség a kulturális fővárosokra is számos pozitív hatást gyakorolt, megerősítette a helyi közösséget, elősegítve a város kulturális fejlődését, növelve az EKF-programok költséghatékonyságát, illetve az önkéntesek az EKF-program lezárulta után is tevékenyen hozzájárulnak a városok kulturális fejlődéséhez.

ÖSSZEGZÉS

Az önkéntesség döntő szerepet játszik az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) programok sikeres megvalósításában. E programok célja a kulturális sokszínűség, a kreativitás és a társadalmi kohézió előmozdítása Európában, és az önkéntesek nélkülözhetetlenek e célok elérésében. Az önkéntesek helyi ismereteket, lelkesedést és közösségi érzést visznek ezekbe az eseményekbe, miközben segítenek a kulturális sokszínűség, a befogadás és a kreativitás előmozdításában. Közreműködésük nemcsak az EKF-program javát szolgálja, hanem a fogadó városra és annak lakóira is pozitív és tartós hatást gyakorol. Sok önkéntes még jóval azután is aktívan részt vett a kulturális kezdeményezésekben, hogy városuk EKF-évé véget ért. Az EKF-programokban való önkéntes munka tapasztalatai hozzájárultak a személyes és közösségi fejlődéshez, és úgy tekintettek rá, mint a társadalmi kötelek erősítésének és a kulturális megértés előmozdításának módjára (Garcia – Cox 2010; 2013; Ecorys 2018; EcoC 2021).

Az évek során az EKF-programok az önkéntesek toborzásával, képzésével és megtartásával kapcsolatos kihívásokkal szembesültek. Egyes városok új megközelítésekkel kísérleteztek, például önkéntesek bevonásával a kurátori döntésekbe vagy digitális platformok használatával az önkéntes erőfeszítések koordinálására. Az önkéntesek sokféleségére helyezték a hangsúlyt, és arra törekedtek, hogy az önkéntesek bázisa tükrözze az EKF-városok multikulturális és többgenerációs jellegét. Az önkéntes programokra jellemző legfontosabb jógyakorlatok a rugalmasság, a sokszínűség, az önkéntesek megfelelő képzése, elismerése és megbecsülése, a hatékony kommunikáció, a technológiai eszközök megfelelő használata és a hagyatéktervezés (Garcia – Cox 2010, 2013; Polat 2011; Fox – Rampton 2015; Németh 2016; Ecorys 2018; Tommarchi et al. 2018).

Az EKF önkéntes programokban való részvétel legfontosabb motivációs tényezőiként említhetők a kultúra, a művészetek iránti fogékonyság, a városhoz vagy a közösséghez tartozás, kötődés érzésének kifejezése, a kulturális örökségre való büszkeség és annak mások felé való megmutatásának vágya, a polgári kötelességtudat megvalósítása, valamint a tevékenység által a város kulturális életére, turizmusára és gazdasági fejlődésére gyakorolt pozitív hatás. Fontos szerepet tölthetnek be ugyanakkor az énközpontúbb motívumok is, mint a saját képességek fejlesztésének, karrierlehetőségek bővítésének igénye, a személyes érdeklődési körüknek megfelelő tevékenységben való aktív részvétel lehetősége, a társas kapcsolatok, hálózatok bővítésének, mélyítésének igénye, az értelmesség érzésének

megtapasztalása, vagy akár az elismerések is. Fontos észlelt előny tehát az ehhez hasonló kulturális programsorozatoknál, hogy önkéntesként a személy aktívan, a folyamatokat alakító módon vehetett részt a programokban, nem csak nézőként, ugyanakkor számos önkéntes az önkéntes tevékenységein kívül is aktív résztvevője volt az EKF-programnak, együtt éltek az eseményekkel (Kővári – Raffay-Danyi 2022; Garcia – Cox 2010; Perić-Prkosovački et al. 2022). Összességében, az önkéntes programok sikeres megvalósítása az EKF-kezdemenyezésekben a legjobb gyakorlatok betartásán múlik. A tanulmányunkban is felsorolt jógyakorlatok betartásával az EKF-programok maximalizálhatják az önkéntesség hatását, önkéntesek sokszínű csoportjait képesek bevonni, pozitív és gazdagító élményt nyújthatnak minden résztvevő számára, végső soron hozzájárulva a kulturális ünnepség sikeréhez és örökségéhez. A bemutatott példák rávilágítanak az EKF-programok által az önkéntesek hatékony bevonása érdekében alkalmazott változatos és innovatív megközelítésekre. Hangsúlyozzák a személyre szabott képzés, a közösség bevonása, a befogadás és az önkéntesek bevonása révén a maradandó örökség megteremtésének fontosságát. Ezek a bevált gyakorlatok inspirációként szolgálhatnak a jövőbeli EKF-programok számára, amelyek az önkéntesek kulturális ünnepekhez való hozzájárulásának maximalizálására törekszenek.

IRODALOM

- Aquilino, Lucia – Armenski, Tanja – Wise, Nicholas (2019): Assessing the competitiveness of Matera and the Basilicata Region (Italy) ahead of the 2019 European Capital of Culture. *Tourism and Hospitality Research*, 19(4) pp. 503-517. DOI:10.1177/1467358418787360
- Deery, Margaret – Jago, Leo – Aquilino, Lucia – Armenski, Tanja – Wise, Nicholas (2019): Assessing the competitiveness of Matera and the Basilicata Region (Italy) ahead of the 2019 European Capital of Culture. *Tourism and Hospitality Research*, 19(4) pp. 503-517. DOI:10.1177/1467358418787360
- Gomes, Pedro – Librero-Cano, Alejandro (2018): Evaluating three decades of the European Capital of Culture programme: a difference-in-differences approach. *Journal of Cultural Economics*, 42(1) pp. 18-19. DOI: 10.1007/s10824-016-9281-x
- European Capital of Culture (2021): *Compendium of recommendations from ex post evaluations of European Capitals of Culture 2007-2019*. Brussels: European Commission.
<https://culture.ec.europa.eu/document/compendium-of-recommendations-from-ex-post-evaluations-of-european-capitals-of-culture-2007-2019> Letöltve: 2023.11.12.
- Ecorys European Commission (2018): *Ex-post Evaluation of the 2017 European Capitals of Culture. Final Report*. Brussels: European Commission Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. <https://culturenext.eu/wp-content/uploads/2021/11/ECOC-2017-Evaluation-report-for-EC.pdf> Letöltve: 2023.11.12.

- Fox, Tim – Rampton, James (2015): *Ex-post Evaluation of the 2014 European Capitals of Culture. Final Report. A study prepared for the European Commission by Ecorys and the Centre for Strategy and Evaluation Services. Brussels: European Commission.*
https://culture.ec.europa.eu/sites/default/files/files/ecoc-2014-report_en.pdf Letöltve: 2023.11.12.
- Fox, Tim – Rampton, James (2017): *Ex-post Evaluation of the 2016 European Capitals of Culture. Final Report. A study prepared for the European Commission by Ecorys and the Centre for Strategy and Evaluation Services. Brussels: European Commission.*
- Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2010): *Volunteering for Culture: exploring the impact of being an 08 Volunteer.* Liverpool: University of Liverpool.
- Fredline, Liz (2012): Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda. *Tourism Management*, 33(1) pp. 64-73. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.01.026>
- Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2013): *European Capitals of Culture. Success Strategies and Long Term Effects.* European Parliament, Directorate General For Internal Policies Policy Department B: Structural And Cohesion Policies. Culture And Education.
[https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia\(2013\)ECocSuccess+LongTermEffects.pdf](https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia(2013)ECocSuccess+LongTermEffects.pdf)
 Letöltve: 2023.11.12.
- Handy, Femida – Brodeur, Nadine – Cnaan, Ram A. (2006): Summer on the island: Episodic volunteering. *Voluntary Action*, 7(1), 31-42.
- Handy, Femida – Cnaan, Ram A. – Hustinx, Lesley – Kang, Chulhee – Brudney, Jeffrey L. – Haski-Leventhal, Debbie – Holmes, Kirsten – Meijs, Lucas C. – Pessi, Anne Birgitta – Ranade, Bhagyashree – Yamauchi, Naoto – Zrinscak, Sinisa (2010): A cross-cultural examination of student volunteering: Is it all about résumé building? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39(3), pp. 498-523.
 DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764009344353>
- Hersberger-Langloh, Sophie E. – Von Schnurbein, Georg – Kang, Chul Hee – Almog-Bar, Michal – García-Colín, Jacqueline Butcher – García, Marta Rey (2022): For the love of art? Episodic volunteering at cultural events. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3) pp. 428-442. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00392-0>
- Hudec, Oto – Džupka Peter (2016): Culture-led regeneration through the young generation: Košice as the European Capital of Culture. *European Urban and Regional Studies*, 23(3) pp. 531-538.
 DOI: [10.1177/0969776414528724](https://doi.org/10.1177/0969776414528724)
- Kővári Edit – Raffay-Danyi Ágnes (2022): Can festivals bring social change in an ECoC city? Emotional intelligence and willingness to volunteer among university students. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 14(3) pp. 279-295. DOI: [10.1080/19407963.2022.2087663](https://doi.org/10.1080/19407963.2022.2087663)
- Németh Ágnes (2016): European capitals of culture–Digging deeper into the governance of the mega-event. *Territory, Politics, Governance*, 4(1) pp. 52-74.
 DOI: <https://doi.org/10.1080/21622671.2014.992804>
- Perić-Prkosovački, Bojana – Brkić-Jovanović, Nina – Čubra, Biljana (2022): The volunteer satisfaction index: A validation study in the cultural context of the two European titles—Youth 2019 and culture 2021, Novi Sad, Serbia. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3), pp. 334-346. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00309-3>
- Polat, Naci (2011): Istanbul, Pecs and Essen (Ruhr region): European Capitals of Culture 2010 and possible effects on regional development. A comparative analysis. *Human Resources: The Main Factor of Regional Development*, 5, pp. 212-218.

Tommarchi, Enrico – Hansen, Louise Ejgod – Bianchini, Franco (2018): Problematising the question of participation in Capitals of Culture. *Participations – Journal of Audience and Reception Studies*, 15(2) pp. 154-169.

<https://www.participations.org/volume-15-issue-2/> Letöltve: 2023.11.12.

A FELKÉSZÜLÉSTŐL A MEGVALÓSÍTÁSIG: A VESZPRÉM – BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMSOROZAT ÖNKÉNTES PROGRAMJA

SZENDREI VIRÁG ZSÓFIA¹ – TIMÁR MARIETTA² – HAPP ZSÓFIA³

Absztrakt

Tizenhárom év után, 2023-ban ismét egy magyarországi város, Veszprém és a Bakony – Balaton régió volt Európa Kulturális Fővárosa. A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program (VEB2023 EKF-program) kiemelt célja volt egy hosszú távú önkéntes program létrehozása, valamint a lakosság bevonása a kulturális programokba és az önkéntes-fogadó szervezetek hatékonyságának növelése. Az önkéntesség népszerűsítése, társadalmi presztízsének növelése és a közösségek megerősítése ugyancsak a célok között szerepelt. A program sikerességét mutatja az önkéntesek számának növekedése és az elvégzett óraszámok emelkedése, továbbá az Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákok aktív részvétele. A tanulmányban az előkészítéstől (2020-2022) a megvalósításig (2023) tekintjük át azt a folyamatot, melynek során a „Ragyogók” Önkéntes Program szerves részévé vált a VEB2023 EKF-program sorozatnak. A VEB2023 EKF megvalósulásában azt a jógyakorlatot mutatja fel, hogy egy kulturális eseménysorozat keretein belül az önkéntesség, pozitív hatásaival, miként járul hozzá egy régió fejlődéséhez és az állampolgárok öntevékenységének erősítéséhez.

Kulcsszavak: önkéntesség, Európa Kulturális Fővárosa, Veszprém-Balaton régió, „Ragyogók” Önkéntes Program, kulturális események

¹ Szendrei Virág Zsófia, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjának koordinátora

² Timár Marietta, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program hazai önkénteseket koordináló projektmenedzsere

³ Happ Zsófia, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program projektasszisztense

From preparation to implementation: Volunteer involvement in the Veszprém – Balaton 2023 European Capital of Culture program

Virág Zsófia Szendrei – Marietta Timár – Zsófia Happ

Abstract

In 2023, after thirteen years, once again Veszprem and the Bakony-Balaton region in Hungary was selected as the European Capital of Culture. The primary goal of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture program (VEB2023 ECoC program) was to establish long-term volunteer involvement, to engage the residents in cultural activities, to and enhance the efficiency of organizations that involve volunteers. To promote volunteering, to increase its social prestige, and to strengthen communities were also among the objectives. The success of the program is evident from the increased number of volunteers and their service hours and from the active participation of students who complete their School Community Service. This study reviews the process from preparation (2020-2022) to implementation (2023), during which the a Volunteer Involvement Program called "Shinies" became an integral part of the VEB2023 ECoC series of events. The realization of VEB2023 ECoC demonstrates the best practices of how volunteering in a series of cultural events positively impacts to the development of a region and the empowers the residents.

Keywords: volunteering, European Capital of Culture, Veszprém-Balaton region, "Shinies" Volunteer Program, cultural events

BEVEZETÉS

Az Európa Kulturális Fővárosa címet, a romániai Temesvár és a görögországi Elefszína mellett, Veszprém városa nyerte el a 2023-as évre, bevonva a Balaton- és a Bakony-régió számos települését, a város és a környék intézményeit, kulturális színterének szereplőit és civil szervezeteit.

Az Európa Kulturális Fővárosa programot több mint 30 éve hozták létre, és azóta is az Európai Unió kultúrpolitikájának egyik legjelentősebb eszköze. A címet az EU Oktatásügyi-, Ifjúságpolitikai-, Sportügyi- és Kulturális Főigazgatósága ítéli oda annak érdekében, hogy rávilágítson tagállamainak kulturális gazdagságára, növelve az európai polgárok közös kulturális térséghez tartozásának érzetét és ezáltal egymás jobb megértését. Az Európa Kulturális Fővárosa cím annak tudatosítása, hogy az európai kultúra közös tere a különböző országok és városok együttes hozzájárulásából jön létre. A cím a művészetek nyelvén közvetíti, hogy az európai kultúra közös, de egyúttal azt is, hogy az, az adott régió kulturális aktivitásának az eredménye.

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program (továbbiakban VEB2023 EKF-program) számos célt tűzött ki a kultúra területén, amelyek egyike volt a kulturális önkéntesség fejlesztése. Az önkéntes program ismertetéséhez elengedhetetlen a cím helyi kontextusának rövid bemutatása, amire tanulmányunkban részletesen kitérünk.

A VEB2023 EKF négy alapértéket határozott meg a felkészülés éveiben, mely alapértékek horizontálisan átszövik az összes kulturális program megvalósulását. A négy alapérték:

- a családbarát programok megvalósítása,
- a környezeti fenntarthatóságra törekvés,
- a látogatóbarát események szervezése, kiemelt tekintettel a fogyatékkal élőkre, és
- az önkéntesek bevonásával megvalósított rendezvények és események.

A kulturális programok három kategóriába voltak sorolhatók: egyrészt a VEB2023 EKF által megvalósított és megszervezett programok, másrészt a koprodukciós programok a partnerszervezetekkel, harmadrészt pedig a pályázati úton beérkező kulturális ötletek, amelyek Veszprémben, illetve a régióban valósultak meg a fellevezető időszakban, a 2023-as programévben, valamint hagyatékként élnek tovább 2023 után is. A fenti négy alapérték tehát mind a három kategória összes programjára érvényes volt.

A VEB2023 EKF önkéntes programjának ambiciózus törekvése az volt, hogy az önkéntesség szerepét és presztízsét erősítse a régióban, továbbá, hogy az önkéntesség által közelebb hozza a lakosokat a VEB2023 EKF-program eseményeihez. A program másik fontos célja az önkénteseket fogadó szervezetek hatékonyabb működésének támogatása. Célként fogalmazódott meg egy fenntartható és fejleszthető önkéntességi rendszer kiépítése, továbbá a hazai és nemzetközi önkéntesek részvételének növelése, valamint egy hatékony, online önkéntes-regisztrációs rendszer kialakítása.

Az önkéntes program irányvonalai már a 2018-as évben kialakultak, amikor Veszprém még csak pályázott az EKF-cím elnyeréséért. Később, 2020-ban, más kulturális fővárosok példájából inspirálódva jött az ötlet, hogy az önkéntes program kapjon egy külön nevet. Ez lett a „Ragyogók”, ami arra utal, hogy a közösség önkéntesei meghatározó szerepet töltenek majd be a VEB2023 EKF-program eseményeinek a megvalósításában.

A „Ragyogók” Önkéntes Program a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány (röviden VBRKK) égisze alatt működött. A Közalapítvány 1992 óta kiemelt szerepet játszik Veszprém és környékének kulturális fejlesztésében és népszerűsítésében. A közalapítvány fő tevékenységi területe a régió kulturális életének gazdagítása és fejlesztése. Ennek keretében

támogatja a különböző művészeti és kulturális kezdeményezéseket, rendezvényeket, valamint elősegíti a régióban található művészeti és kulturális intézmények együttműködését. A VEB2023 EKF-program alatt a közalapítvány volt a hivatalos fogadó szervezet, ahová az önkénteseket a szerződésük kötötte a 2005. évi LXXXVIII. törvény A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló rendelkezésének megfelelően.

A tanulmány célja, hogy bemutassa a VEB2023 EKF-régióra kiterjedő „Ragyogók” Önkéntes Programjának tevékenységét, eredményeit és kihívásait. Részletesen ismertetjük az önkéntes program célkitűzéseit és elvárásait, de kitérünk arra is, hogy az önkéntesség területén elért eredményeknek milyen hosszú távú hatásai vannak, beleértve az önkéntesek számára a későbbiekben megnyíló, vonzó és értékes lehetőségeket. Tanulmányunk a VEB2023 EKF megvalósulásában azt a jógyakorlatot mutatja fel, hogy egy kulturális eseménysorozat keretein belül az önkéntesség, pozitív hatásaival, miként járul hozzá egy régió fejlődéséhez, az állampolgárok öntevekenységének erősítéséhez.

A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM CÉLJAI AZ ÖNKÉNTESSÉG TERÉN

A küldetés és a célok meghatározása

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program egyik fontos célja volt, hogy az önkéntes program megfelelően látható és sokrétű legyen, amivel a lakosság közelebb kerülhet a különböző kulturális eseményekhez. A megvalósítandó célok ennek fényében négy különböző szintet érintettek:

- Az önkéntesség presztízsének és jelentőségének növelése városi és regionális szinten. A hazai társadalmi berendezkedésben az önkéntes munkát gyakran az „ingyen munkaerő” fogalmával azonosítják, amely több szempontból sem helytálló. Azon túl, hogy az önkéntesek foglalkoztatása mögött számos költségvonzat található (például juttatások, étkeztetés, munkaruházat stb.), az általuk végzett munka értéke is túlmutat az ingyenmunkáén, melyről jelen tanulmányban később még szót ejtünk.
- A fogadó szervezetek kapacitásfejlesztése, melynek lényege, hogy a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvénynek megfelelően tudjanak fogadni és foglalkoztatni önkénteseket, továbbá, hogy az önkéntesek feladatait jól határozzák meg és értékes motivációs rendszert alakítsanak ki.

- Cél volt, hogy a kapacitásfejlesztés keretein belül zajló tanácsadásoknak köszönhetően az önkéntesek tudatosabban, szervezettebben végezzék munkájukat, és 2023 után is egy olyan szemlélet, gyakorlat maradjon fenn, amely hasznos és használható a szervezetek és az önkéntességet vállaló lakosok számára. E célhoz tartozik egy jól működő, online önkéntes-regisztrációs felület és önkéntes-menedzsmenti rendszer kialakítása, valamint az önkéntesekre vonatkozó adatbázis interaktív módon történő kialakítása informatikai eszközök segítségével.
- Tapasztalatcserék kialakítása a más kulturális fővárosokkal és azok programjaival, úgymint Kaunas2022 EKF, vagy Temesvár2023 EKF. A program tehát különös figyelmet fordított a testvérvárosokkal és más Európa Kulturális Fővárosa-programokkal való együttműködésre, ami lehetőséget teremtett a tapasztalatcserére és a közös projektek megvalósítására. E célok és alcélok összessége járult hozzá ahhoz, hogy egy olyan gazdag és sokszínű önkéntes-környezet jöjjön létre, amely hosszú távon gazdagítja Veszprém és a régió kulturális életét és közösségét. Az önkéntesség területén egy erős közösség kialakítása is szerepelt a program céljai között, ami az önkéntesek motivációjának erősítését, továbbá személyes és akár szakmai fejlődését kívánta elősegíteni. Végezetül pedig egy önkéntes hálózat kialakítása és bővítése is szerepelt a célok között, amellyel elő kívántuk segíteni számos régiós szervezet és civil szervezet összefogását, együttműködését.

Eredménymutatók meghatározása

A VEB2023 EKF önkéntes programja ambiciózus eredménymutatókat tűzött ki maga elé, amelyek hozzájárulni kívántak az önkéntesség területének fejlődéséhez és a városi és környékbéli közösség erősítéséhez. A programba regisztrált önkéntesek célszáma 500 fő volt, melyet a 2023-as év végéig tervezett elérni a Közalapítvány. A program négy kiemelt eredménymutatóval dolgozott, amelyeket a következőkben részletezünk.

Az önkéntesség presztízsének növekedését az önkéntesek, a Veszprémben és a régióban élő lakosok körében egyfajta attitűdméréssel terveztük követni, azért, hogy feltárjuk az önkéntességgel kapcsolatos pozitív változásokat az emberek gondolkodásában és hozzáállásában.

A program másik fontos eredménymutatója a fogadó szervezetek számának növekedése és felkészültségük javulása az önkéntesek fogadására és támogatására.

Az önkéntesség terén a hazai és nemzetközi önkéntesek számának növekedését is kulcsfontosságú eredménymutatónak tartottuk. Ennek érdekében a VEB2023 EKF törekedett arra, hogy minél több önkéntes érkezzen Veszprémbe a régióból és akár külföldről is.

Végül, a jól működő online önkéntes-regisztrációs felület és önkéntes-menedzsmenti rendszer létrehozása is fontos eredménymutató volt a program számára. Ennek célja az önkéntesek könnyű és hatékony regisztrációjának és menedzselésüknek a biztosítása, ami hozzájárul a program hatékonyságához és sikeres működéséhez.

ELŐKÉSZÜLETEK A 2020 – 2021-ES ÉVEK SORÁN

SWOT-analízis az önkéntesség helyzetéről Veszprém városi fókusszal

Az előkészítés időszakában egy SWOT-analízis is készült, ami az önkéntesség helyzetét vizsgálta Veszprém városi fókusszal. A SWOT-analízist számos veszprémi szervezet⁴ alkotta meg, közösen, ezzel felkészülve a VEB2023 EKF önkéntes programjának indulására.

A Veszprém önkéntességét értékelő SWOT-analízis eredményeként az *erősségek* között volt említendő, hogy a veszprémiek késznek érezték magukat arra, hogy részt vegyenek az önkéntességben és elköteleződjenek a közösség szolgálata iránt. A városban sikeres jótékonyági koncertek és akciók zajlottak már ekkor is, például a kórházi mesekommandó és a koraszülött osztályon zajló gitáros és énekes fellépések. Veszprém sokszínű város, számos intézményt és szervezetet foglal magában, és az önkormányzat hatékony kapcsolatokkal rendelkezik a civil szervezetekkel, hiszen régóta jelen van egy erős civil szféra a városban, ami támogatja a kulturális rendezvényeket és programokat. A városban található hazai és nemzetközi önkéntes-fogadó szervezetek, az önkéntesek hatékony mentorálásának potenciálja, valamint a számos meglévő önkéntes program ugyancsak azt az erősséget jelentette, amire egy EKF önkéntes programot alapozni lehet. A Veszprémi Civil Ház évek óta szervezett már képzéseket a fogadó szervezeteknek, hogy ezzel segítse az önkéntes programok működését. Az önkéntesek elismerésére jó példák voltak már korábban is

⁴ Agóra Veszprém Kulturális Központ, Balatonfüred-Veszprém Rotary Club Egyesület, Bónusz Évek Nyugdíjas Klub, MeneTrend Fejlesztő Közhasznú Egyesület, Nyugdíjasok Érdekvédelmi Egyesülete, Pannon Egyetem, Vakok és Gyengénlátók Veszprém Megyei Egyesülete, Veszprém Megyei Civil Hálózatért Közhasznú Egyesület, Veszprém Megyei Vöröskereszt, Veszprémi Ifjúsági Ház, VMJV Polgármesteri Hivatal Veszprémi civil- és ifjúsági referens és VMJV Polgármesteri Hivatal Stratégiai Iroda.

Veszprémben, például az „Év Önkéntese Díj” vagy az önkéntesek világnapja alkalmából kiosztott díjak.

Az önkéntesség helyzetének SWOT-analízise alapján ugyanakkor több *gyengeség* is felismerhető volt Veszprémben, amelyek fényében az erősségek csak viszonylagosak. Nehézséget okozott elsősorban a potenciális önkéntesek megtalálása, mivel az önkéntesség nem rendelkezett elegendő ismertséggel és vonzerővel a városban. A mozgósítás területén is problémák merültek fel, például a nyugdíjasklubok tagjai közül csak kevesen vettek részt az önkéntes tevékenységben, ami azt mutatja, hogy a nyugdíjas célközönséget nem sikerült hatékonyan bevonni. Emellett a megfelelő önkéntesek eléréséhez nem találtak megfelelő felületeket, és nehézségek merültek fel a különböző generációk megszólításában is. Az önkéntesek felkészítése is hiányosnak mutatkozott, sok önkéntes nem tudta, mit kell tennie, és hogyan segíthet. Az önkéntesség értékéről és hozadékairól szóló ismerethiány is problémát jelentett, és a megfelelő motiváció kialakítása is a gyengeségek közé került. További problémát jelentett, egyrészt, hogy az önkéntességnek nem volt kellő presztízse a városban, ami csökkentette annak vonzerejét. Másrészt az önkéntes-fogadó szervezetek gyengének mutatkoztak az önkéntesek elismerésében, továbbá hiányoztak az önkéntesek közötti rendszeres fórumok és a tudásmegosztás. Mindezek miatt az önkéntesség népszerűsítését és fejlesztését Veszprémben kihívásokkal teli feladatként határozta meg az analízis.

A SWOT-analízis alapján Veszprémnek számos *lehetősége* is megmutatkozott az önkéntesség terén. Először is, a város jó földrajzi elhelyezkedése lehetővé teheti, hogy könnyen vonzza az önkénteseket és építse nemzetközi kapcsolatait. További lehetőségként merült fel, a speciális önkéntesképzések bevezetése olyan feladatokhoz kapcsolódóan, amelyek növelik az önkéntesek hatékonyságát és elégedettségét. A városban számos aktív korú idős lakos él, akik hajlandók segíteni, például az Időügyi Tanács révén, és hozzájárulhatnak az önkéntes program fejlődéséhez. Ezenkívül Veszprém iskolaváros, egyetemmel, számos külföldi hallgatóval és középiskolákkal, amelyek tanulóinak az Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) lehetőséget ad a VEB2023 EKF önkéntesei közé való bekapcsolódásban. E téren az analízis kiemelte az iskolai önkéntesség pozitívabb elismerését és népszerűsítését, hogy a diákok aktívan vegyenek részt az önkéntes tevékenységekben is.

Végezetül, a SWOT-analízis azonosított néhány *veszélyforrást* is. Az első ilyen a mozgósíthatóság és a kevés aktív, megbízható önkéntes megléte volt. Az egészségügyi problémák és az anyagi gondok gyakran akadályozzák az embereket abban, hogy önkéntes

munkát vállaljanak, ami kérdéseket vetett fel a részvételük stabilitását illetően. Az önkéntességet befolyásoló veszélyforrások közé bekerült a diákok kötelezettségei miatti nagy terheltsége is. Fontos veszélyforrásként jelent meg a társadalom részéről mutakozó ignoráns magatartás, amely gyakran megkérdőjelezi az önkéntesek motivációját és időráfordítását. Végül felmerült az is, hogy az Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) kötelező jellege miatt hiányozhat a diákok kellő motivációja az önkéntesség felé. Ezek voltak azok a veszélyek, amelyek potenciálisan csökkenthették az önkéntesség iránti elkötelezettséget és részvételt Veszprémben. Az önkéntesség előmozdítása és támogatása érdekében szükség volt tehát ezen akadályok kezelésére és a lakosság, valamint a már önkéntes munkát végzők pozitív motivációnak erősítésére.

A „RAGYOGÓK” ÖNKÉNTES PROGRAM

A „Ragyogók” Önkéntes Program egy olyan sokszínű közösség, amely széles korosztályi alapokon nyugszik és azért jött létre, hogy munkájával segítse, támogassa a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program sikeres megvalósítását. A „Ragyogók” önkéntesei szabadidejükben, tudásukkal és ötleteikkel segítik a program megvalósítását. A közösség tagjai változatos társadalmi, szociokulturális háttérrel rendelkeznek, és noha sokféle érdeklődési területet képviselnek, közös bennük a kultúra, a régió és a közösségek iránti elköteleződés.

„Ragyogók” – brand kialakítása

A VEB2023 EKF ötletpályázatot írt ki a lakosság körében az önkéntes program nevének és szlogenének meghatározására. Ez volt az első közösségi bevonáson alapuló projekt a VEB2023 EKF történetében. Több mint száz ötlet érkezett, melyekből közönségsvavazással, s a program munkatársainak bevonásával választották ki a 20 legjobbat. A zsűri⁵ ezek közül választott, titkos szavazással. Így nyert a „Ragyogjunk együtt!”, mely kiválóan kapcsolódott a VEB2023 EKF program „Ragyogj! A kreativitás ünnepe!” szlogenjéhez.

A zsűri az értékelés során kiemelte, hogy a szlogen mondanivalójában különösen jól illik a VEB2023 EKF arculatához, melyben a szikrára, a ragyogásra utaló motívum központi szerepet

⁵ A zsűrit civil szervezetek, fogyatékkal élő szervezetek képviselői, a VEB2023 EKF vezérigazgatója, Markovits Alíz, továbbá Navracsics Tibor kormánybiztos és a VEB2023 EKF kommunikációs kollégái alkották.

játszik. Ennek fényében a „Ragyogók” önkéntes ruházata is viseli a „ragyogás” szimbólumait: nemcsak a szikrát szimbolizáló logóval, hanem a viselet napsárga színével is egységet alkotnak.

A „Ragyogók” Önkéntes Program fejlődése, bővülése

Az 2021-es év az önkéntes program megalapozásáról és a szükséges jogi és szervezeti háttér kialakításáról szólt. Sor került a régiós önkéntes stratégia kidolgozására, továbbá olyan szakmai anyagok készültek, amelyek praktikus támogatást nyújtottak a régióban működő szervezeteknek hazai és külföldi önkéntesek fogadására, valamint információs eseményeket és tanácsadást szerveztünk az év folyamán.

A 2021. évi Önkéntesség Magyarországi Évéhez kapcsolódva a Közalapítvány részt vett az Európa Tanács önkéntességgel kapcsolatos veszprémi konferenciáján, ahol bemutatta a VEB2023 EKF önkéntes programját, valamint a régióban kiemelkedő szervezeteket és partnereket. A rendezvény vendégeinek fogadását már a „Ragyogó” önkéntes csapat segítette. Közösségi szinten szerződések kötöttek több középiskolával is, hogy a VEB2023 EKF önkéntes programja lehetőséget teremtsen fiataloknak az Iskolai Közösségi Szolgálat keretében történő tevékenységek teljesítésére.

Az önkéntesek toborzása és bevonása 2021-ben kezdődött. A 2022-es cél a 300 regisztrált önkéntes volt, 2023-ra pedig az 500 regisztrált főt jelölte meg a VEB2023. A kulturális programsorozat már jóval 2023 előtt megkezdődött, és az idő előrehaladtával az események egyre sűrűsödtek. Ehhez igazodva az önkéntesek száma, és az önkéntesek bevonása is folyamatosan nőtt.

2021-ben összesen 165 fő csatlakozott az önkéntes programhoz. Ezt követően, 2022-ben az aktív tagok száma tovább nőtt, már 183 főt számlált a program. Azonban 2023-ban ez a szám visszaesett 113 főre, ami azt mutatja, hogy az aktív önkéntesek száma ingadozott az évek során. Az önkéntesek összesen 1412 órát szántak önkéntes tevékenységekre 2021-ben. A következő évben, 2022-ben, ez az óraszám lecsökkent 919 órára, ami azt jelezte, hogy a több önkéntes kevesebb munkaórát tudott teljesíteni. Ezzel szemben 2023-ban a 113 fő aktív önkéntes által teljesített munkaórák száma elérte az 2716 órát. Ez azt mutatja, hogy az évek során fokozatosan nőtt az önkéntesek által vállalt munka mennyisége, ami a folyamatosan növekvő eseményszámmal magyarázható.

A regisztrált önkéntesek és az aktív (rendszeres vagy epizodikus) önkéntesek száma között nagy különbség volt megfigyelhető, ugyanis a mindenkor regisztrált önkénteseknek

hozzávetőlegesen az egyharmada volt rendszeresen aktív. Ez a jelenség egy általánosan megfigyelhető kihívás az önkénteseket foglalkoztató szervezetek körében, s nem volt ez másképp a Közalapítvány életében sem.

Egy „Ragyogó” önkéntes útja, az önkéntessé válás folyamata

Az önkéntessé válás kiindulópontja a toborzás volt a „Ragyogó” önkéntesek körében is, amikor meg kellett ragadni a potenciális önkéntesek figyelmét, meg kellett ismertetni velük a VEB2023 EKF programjait, és azt, hogy milyen lehetőségek várnak rájuk. Ez volt az általános toborzási szakasz, azzal a céllal, hogy a program iránt érdeklődők jelentkezzenek önkéntesnek. A toborzás több platformon zajlott: a „Ragyogók” saját online felületein⁶ promóciós videókkal és személyes jelenléttel. A személyes megszólítás és a nagyobb láthatóság érdekében a Veszprém-Balaton 2023 önkéntesekkel foglalkozó munkatársai, helyenként az önkéntesekkel együtt, kitelepültek egy-egy nagyobb fesztiválra, bemutatkoztak középiskolákban, és a Pannon Egyetemen is tartottak bemutatkozó órákat, népszerűsítve az önkéntességet.

A VEB2023 EKF évében működő önkéntes toborzás és -menedzsment szerint a munkafolyamat az alábbiak szerint működött. A regisztráció minden esetben online zajlott. A jelentkezőknek ki kellett tölteniük egy regisztrációs kérdőívet, mely segített felmérni, többek között, hogy az adott személy milyen korú, melyik városban van a lakhelye, milyen motivációval érkezik, és hogy miért szeretne a „Ragyogók” közé tartozni. Ezután következett az interjú, ami egy személyes találkozás, egy ismerkedés a szervezet koordinációs munkatársaival. Ez alkalommal bemutattuk nekik a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány szerepét az Európa Kulturális Fővárosa programban, a „Ragyogók” tevékenységét, és nem utolsósorban, az önkéntesek koordinációjával foglalkozó munkatársak is megismerték a jelentkezőket: a motivációjukat, az önkéntes tevékenység terén szerzett tapasztalataikat, sajátos ismereteiket, képzettségüket és a programmal, valamint az önkéntességgel kapcsolatos elvárásaikat. Az interjút követően, a „felvételt nyert” jelentkezők kaptak egy emailt, amiben az önkénteseket koordináló csapat köszöntötte őket a „Ragyogók” között, és felhívták a figyelmüket arra, hogy milyen felületeken tudják követni az újabb önkéntes lehetőségeket. Az önkéntesek az első önkéntes tevékenységük megkezdése előtt megkapták az önkéntes szerződésüket, amely az

⁶ helloragyogok.hu, Helló Ragyogók Facebook-, Instagram- és 2023-tól Tiktok-oldal

önkéntes, és az őket foglalkoztató Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány között kötött.

A Közalapítvány részéről a már jelentkezett önkéntesek eseményspecifikus toborzása folyamatosan zajlott, amelyről emailben, Facebookon, a helloragyogok.hu oldalon, és a „Ragyogók” zárt Facebook csoportjában tájékozódhattak az önkéntesek. A felhívásban megismerhették az eseményt és az önkéntes tevékenység részleteit, úgymint: dátumok és időpontok, helyszín(ek), feladatleírás és egyéb feltétel, ha van (például angol nyelvtudást igénylő feladat). Az eseményre való jelentkezést követően az önkéntesek emailben kaptak visszajelzést a beosztásukkal kapcsolatban és az esemény felkészítőjének részleteiről.

A felkészítők alkalmával az önkéntesek megkapták az esemény specifikus szerződésmellékletüket, mely magában foglalta az önkéntes tevékenység részleteit az adott önkéntesre vonatkozóan: az önkéntes tevékenység helyszíne, annak ideje, az önkéntes feladata, a feladat elvégzéséhez szükséges eszközök (ha vannak ilyenek), és az esemény alatt a Közalapítványtól kapott juttatások. A juttatások közé tartozott a „Ragyogók” önkéntes ruházata (póló, pulóver, szélzseki, esőkabát), az étkezés, a szállás és az útiköltség. Étkezést minden önkéntesnek biztosított a Közalapítvány, akik legalább négyórányi önkéntes tevékenységet teljesítettek. Szállás és utazás biztosításával azon önkéntesek élhettek, akik az önkéntes tevékenység helyétől eltérő településről érkeztek az eseményre. A szerződésmelléklettel együtt átadásra került a „Ragyogók-ruházat”, melyet az önkéntesek a tevékenység alkalmával viseltek. A felkészítőn az önkéntesek részletesen megismerhették a programot, annak helyszíneit és a helyszíni sajátosságokat, megkapták a feladatuk elvégzéséhez szükséges információkat. Ezt követően emailben kaptak egy bővebb tájékoztatót, ami összefoglalta a felkészítőn elhangzott információkat, megtalálták a részletes beosztást, és a helyszíni kontaktszemélyek elérhetőségét.

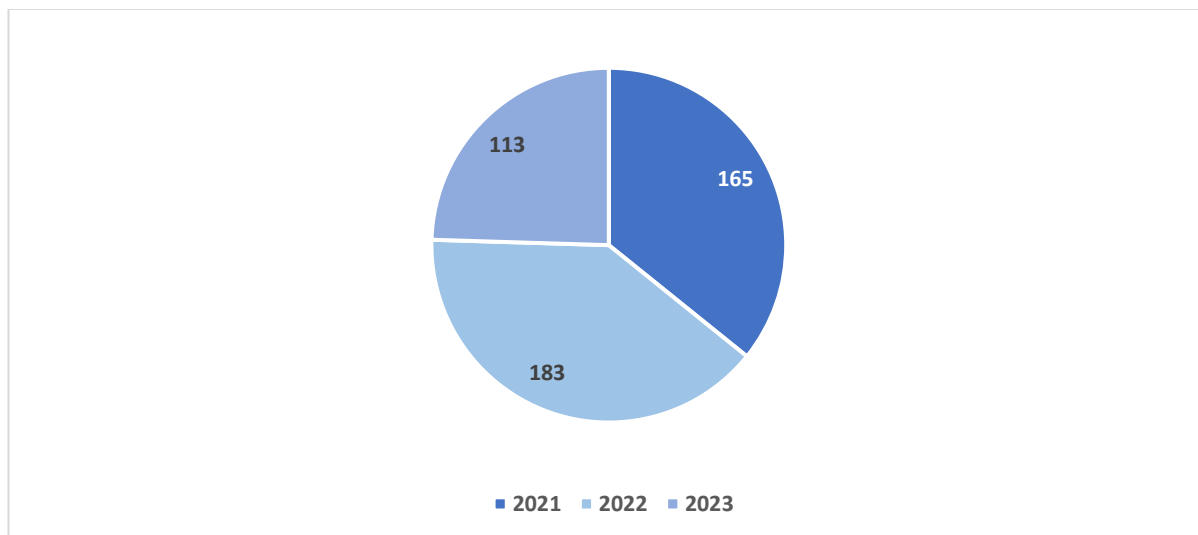
A felkészítő után az önkéntesek részt vettek az eseményen és teljesítették a vállalt önkéntes tevékenységet. A nagyobb események után, illetve egyébként is, bizonyos időközönként, a Közalapítvány köszönőeseményeket szervezett az eseményeken részt vett önkéntesek részére. A köszönőesemények fontosságáról, motivációs erejéről lentebb.

Események a 2022-2023-as években, önkéntesek részvétele, statisztikák

Ahogy már fentebb említettük, az önkéntesek toborzása és bevonása 2021-ben kezdődött. A 2022-es cél a 300 regisztrált önkéntes volt, 2023-ra pedig az 500 regisztrált főt tűzött ki a

VEB2023 EKF csapata. A kulturális programsorozat már jóval 2023 előtt megkezdődött, és az idő előre haladtával az események egyre sűrűsödtek, ami 2023-ban csúcsosodott ki. Ehhez igazodva az önkéntesek száma, és a bevonásuk intenzitása is folyamatosan nőtt (1. ábra).

1. ábra. A „Ragyogók” Önkéntes Programba regisztráltak száma (2021-2023)

Forrás: A „Ragyogók” Önkéntes Program statisztikai adatgyűjtése.

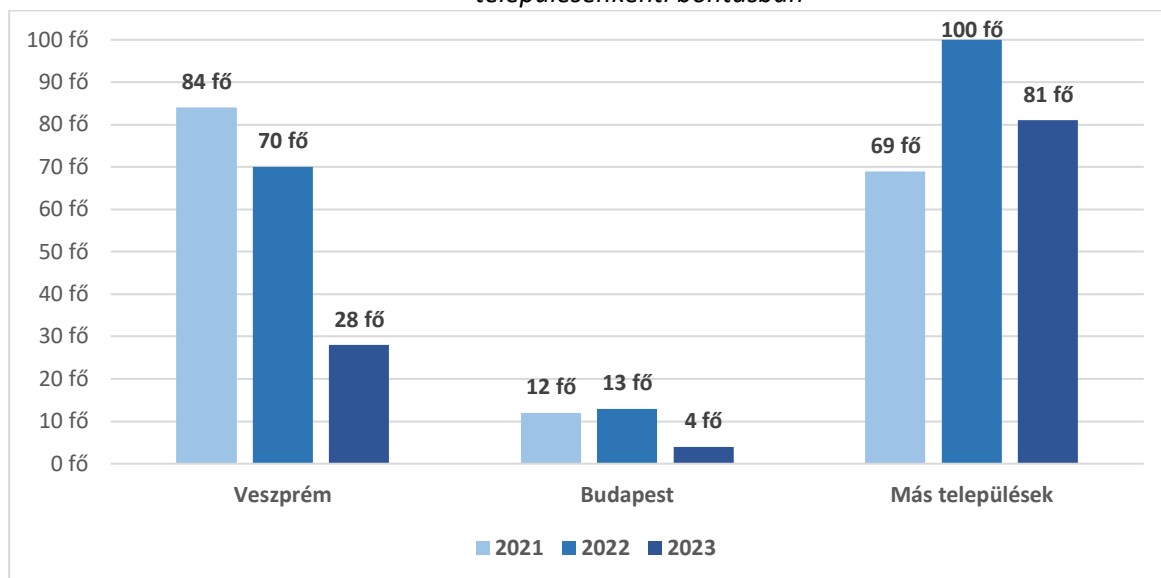
2021-ben 183 fő regisztrált „Ragyogónak”, ekkor főleg Veszprémből, és a város környékéről érkeztek jelentkezők. 2022-ben 165 fővel bővült a regisztráltak száma, továbbra is főként veszprémi és környéki jelentkezőkkel. 2023-ban 113 fő lett a regisztrált önkéntesek száma, és többen voltak közülük budapestiek (2. ábra). Ebből jól látható, hogy a toborzás 2021-ben és 2022-ben volt hangsúlyos, így felkészülve a 2023-as kulturális évadra, amikor már aktív toborzás nem zajlott, a jelentkezők online felületeken keresztül értesültek a „Ragyogókról”, az önkéntes lehetőségről. E tájékoztató munka köszönhető az aktív önkénteseknek is, akik 2023-ban számos rendezvényen vettek részt, és híret vitték a „Ragyogóknak”.⁷

Aktív önkéntesnek azokat tekintettük, akik legalább egy eseményen részt vettek. A regisztráció nem járt semmiféle elköteleződéssel, azzal az érdeklődők csak közelebb kerültek az információkhoz. A regisztráció által ugyanis feliratkoztak a hírlevélre, és beléphettek a Ragyogók zárt Facebook csoportjába, ahol sokszor olyan lehetőségekkel is találkozhattak,

⁷ Kisfilm a 2023-as év nyári időszakáról, a Ragyogók szemszögéből: (8) Így telt 2023 nyara a Ragyogókkal! - YouTube – videó: Máhl Kornél.

amelyek nyíltan nem voltak meghirdetve (például a külsős, pályázati projektek útján beérkező lehetőségek vagy a sürgős, csak egy-két önkéntes foglalkoztatását igénybe vevő események).

2. ábra. A „Ragyogók” Önkéntes Programba regisztráltak száma évente (2021-2023) és településenkénti bontásban

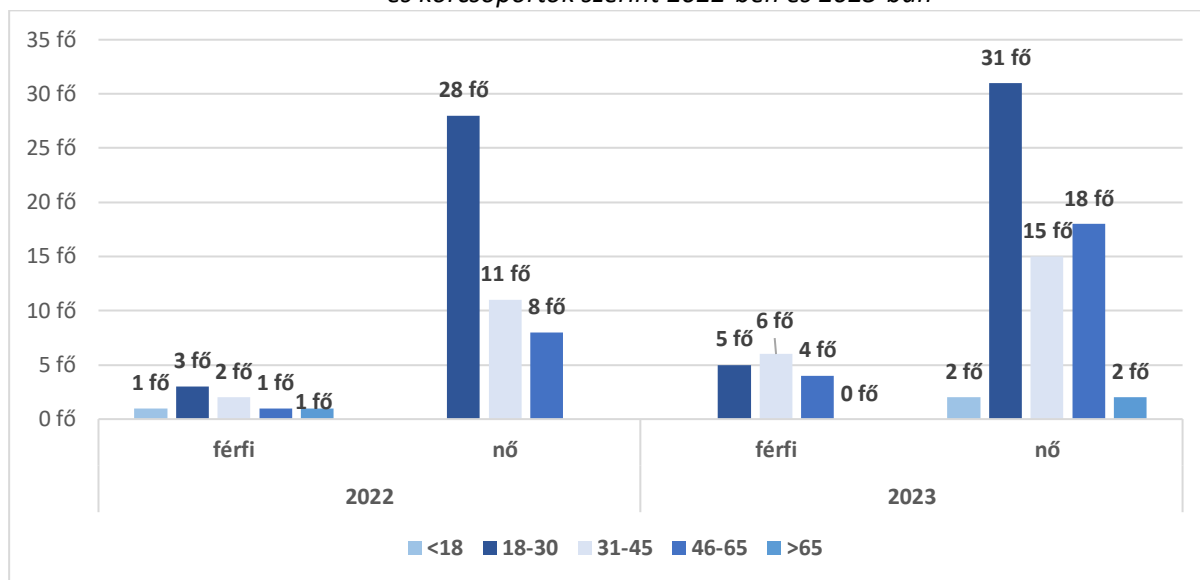

Forrás: A „Ragyogók” Önkéntes Program statisztikai adatgyűjtése.

2021-ben a 165 regisztrált önkéntes közül 92 fő (56 százalékuk) vett részt eseményeken, azaz lett aktív önkéntes, 2022-ben a 183 regisztráltból 55 fő (30 százalékuk) végzett önkéntes tevékenységet a VEB2023 EKF programjain, míg 2023 októberéig a 113 regisztrálóból 83 fő (73 százalékuk) volt aktív, ami azt mutatta, hogy a jelentkezők ebben az évben váltak leginkább az önkéntes program részeseivé.

Amennyiben az összes, 495 regisztrált jelentkező nemenkénti megoszlását nézzük, döntő többségük, 358 fő (78 százalékuk) volt nő, 137 fő (22 százalékuk) pedig férfi. A 2022-es és a 2023-as év adataiban is látható, hogy az aktív, azaz rendszeresen tevékenykedő önkéntesek túlnyomó többsége is nő volt. Érdekes megfigyelni, hogy míg a 2022-es „főpróba” évében kiemelkedő létszámban voltak jelen a 18-30 év közöttiek, addig a 2023-as évre a 18-65 év között mozgó korosztályok között már nem volt akkora a különbség. Az aktív önkéntesek tekintetében a nemek szerinti megoszlás a következőképp alakult a 2022-es és a 2023-as években (3. ábra).

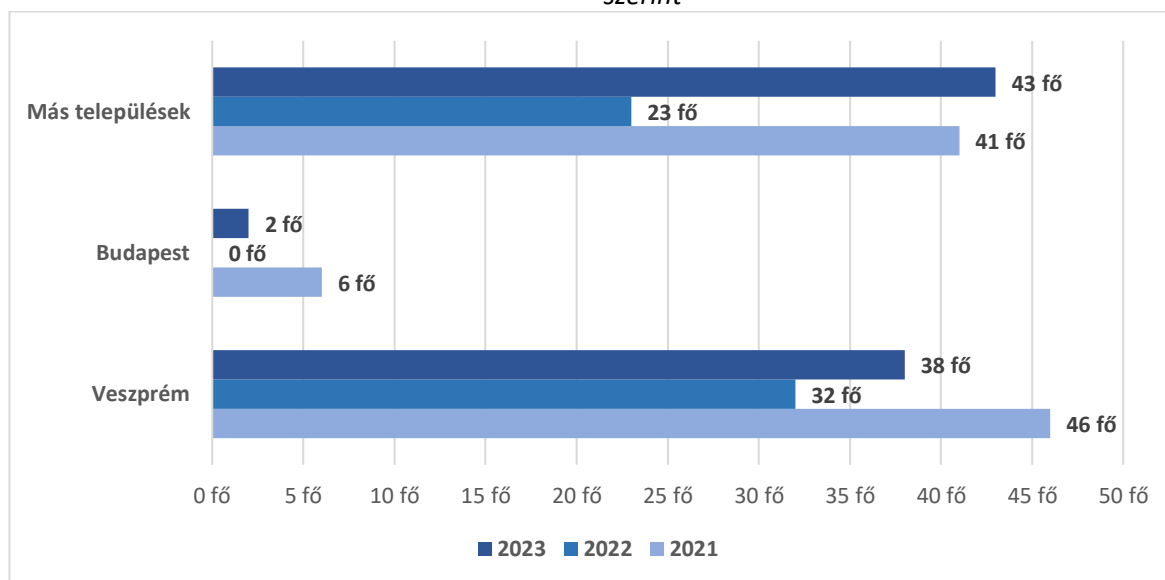
3. ábra. A „Ragyogók” Önkéntes Program aktív és rendszeres önkénteseinek megoszlása nemek és korcsoportok szerint 2022-ben és 2023-ban

Forrás: A „Ragyogók” Önkéntes Program statisztikai adatgyűjtése.

Az aktív önkéntesek 2021-ben és 2022-ben inkább Veszprémből és a régióból érkeztek az eseményekre, míg 2023-ban megnövekedett az események népszerűsége a budapesti illetőségűek körében (4. ábra).

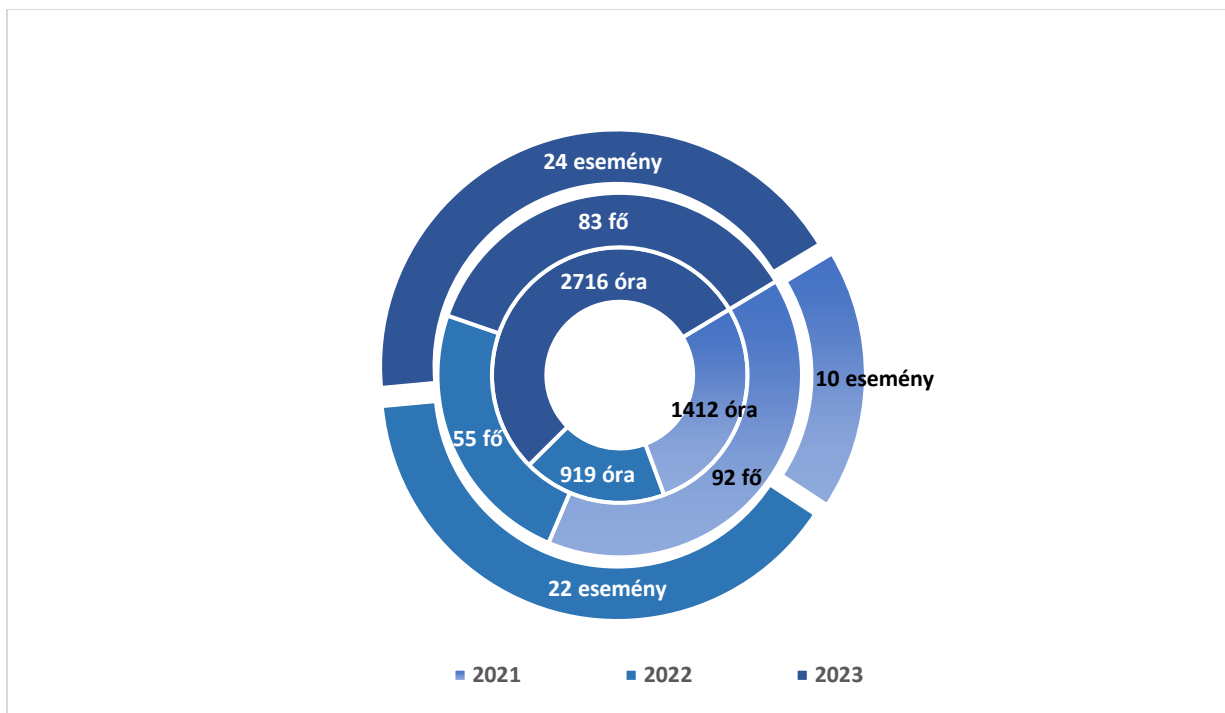
4. ábra. A „Ragyogók” Önkéntes Program aktív, rendszeres önkénteseinek megoszlása lakóhely szerint

Forrás: A „Ragyogók” Önkéntes Program statisztikai adatgyűjtése.

Óraszámok tekintetében a következőképp alakult az elmúlt három év: 2021-ben 10 eseményen 92 önkéntes 1412 órát dolgozott. 2022-ben 22 eseményen 55 önkéntes vett részt, és 919 órát dolgoztak. 2023 októberéig 24 eseményen 83 önkéntest foglalkoztatott a VEB2023 EKF, összesen 2713 órában (5. ábra). Fontos megjegyezni, hogy ezekbe az adatokba az iskolai közösségi szolgálatos diákok nem számítanak bele, így, ha a teljes önkéntes létszámot, és a teljes óraszámot akarjuk látni, akkor a diákokat és az általuk teljesített órákat is számításba kell venni. Velük kiegészülve 2022-ben összesen 119 fő segítette a VEB2023 rendezvényeit összesen 1563 órában, míg 2023 októberéig összesen 122 önkéntes vett részt az eseményeken összesen 3143 órában.

5. ábra. A „Ragyogók” önkéntes tevékenysége programok, óraszámok és éves bontás szerint

Forrás: A „Ragyogók” Önkéntes Program statisztikai adatgyűjtése.

A „Ragyogók” Önkéntes Programja évről évre növekedett, és jelen tanulmány megírásáig⁸ 99 százalékban elérte azt a számszerűsített célját, hogy 500 fő regisztráljon „Ragyogónak”. A regisztrált önkéntesek közül kikerült aktív önkéntesek érdeklődési körükhöz és időbeosztásukhoz mérten jelentkeztek a VEB2023 EKF eseményeire.

⁸ 2023. november elejéig

A 2022-es év eseményei

2022-ben 22 eseményen vettek részt a „Ragyogók”, összesen 55 önkéntes és 64 iskolai közösségi szolgálatos diák. Az önkéntesek 919 órát segítettek a rendezvényeken, a diákok pedig 644-et. Az év három legnagyobb eseménye az önkéntesek részvételét tekintve a Magyar Mozgóképfesztivál, a Balaton Wine & Gourmet hagyományőrző fesztivál és a Programbejelentő Utcabál voltak.

A Magyar Mozgóképfesztiválon összesen 292 munkaórát teljesített 22 Ragyogó, 84-et pedig 15 IKSZ-diák. A fesztiválokon főleg a beléptetésnél segítettek az önkéntesek, 9 helyszínen (7 veszprémi, 2 balatonfüredi és 1 balatonalmádi helyszínen).

Ősszel, az első Balaton Wine & Gourmet fesztiválon 15 Ragyogó teljesített önkéntes feladatokat 131 órában, 14 diák pedig 84 órában. Segítettek a parkoltatásban, a beléptetésnél, és a gyereksátrnál, animatori feladatokban.

Októberben, a Programbejelentő Utcabálon a nagyközönség megismerkedhetett a 2023-as tervekkel, hogy miről is fog szólni ez a kulturális évad, milyen programokra számíthatnak Veszprémben és a régióban. A rövidke eseményen 12 önkéntes összesen 60 órában segítette lebonyolítást az infópontnál, fotózással, vagy, mint helyszínefelelős.

A 2022-es, úgynevezett „főpróba évről” két kisfilm is készült, melyben az önkéntesek mindennapjait mutatja be a VEB2023 EKF. A két kisfilm a VEB2023 EKF Youtube-csatornáján tekinthető meg, az egyik a 2022-es év nyári időszakát mutatja be,⁹ a másik különböző élménybeszámolókat sorakoztat fel.¹⁰

A 2023-as év eseményei

2023 novemberének elejéig¹¹ 24 eseményen vettek részt a „Ragyogók”: 83 önkéntes és 24 iskolai közösségi szolgálatos diák. Az önkéntesek 2716 órát segítettek a rendezvényeken, a diákok 427-et. A továbbiakban néhány nagyobb esemény kerül bemutatásra, amelyek a „Ragyogók” bevonásával valósultak meg (1. táblázat).

Az év a Ragyogj! Nyitóeseménnyel kezdődött januárban, megkezdve ezzel a kulturális évadot, ünnepezve Veszprém városát és a régiót. A rendezvényen 11 feladattípust láttak el a

⁹ A 2022-es nyári imázsfilm az önkéntes programról: (4) Ragyogó élmény nálunk önkénteskedni! - YouTube – videó: Máhl Kornél.

¹⁰ A Ragyogók élménybeszámolója a 2022-es évből: (4) HELLÓ RAGYOGÓK! - YouTube – videó: Máhl Kornél.

¹¹ A tanulmány megírásának idejéig.

„Ragyogók”, úgymint infópontozás, vendég-koordinálás, parkoltatás, kiállításőrzés, backstage-felügyelet stb. 86 önkéntes segítette a rendezvényt, 3 napon keresztül, 377 órában.¹²

1. táblázat. A 2023-as év eseményei az önkéntesek száma, a munkaóráik és az átszámolt óradíj tekintetében¹³

Esemény	Időpont	Önkéntesek	Munkaóra	Átszámolt óradíj-érték ¹⁴
Ragyogj! Nyitőesemény	Január 21–22.	86 Ragyogó	377 óra	546 650 Ft
Veszprém Blues Fesztivál	Április 13–16.	28 Ragyogó	242 óra	350 900 Ft
		2 IKSZ	12 óra	-
MusiColours Európai Ifjúsági Zenei Fesztivál	Május 27–31.	16 Ragyogó	203 óra	294 350 Ft
		8 IKSZ	102 óra	-
MMF	Június 7–10.	25 Ragyogó	201 óra	291 450 Ft
		8 IKSZ	62 óra	-
Felező	Június 14–18.	18 Ragyogó	66 óra	95 700 Ft
VeszprémFest	Július 12–16.	35 Ragyogó	216 óra	313 200 Ft
Utcazene Fesztivál	Július 19–22.	7 Ragyogó	35 óra	50 750 Ft
Balkan: Most	Szeptember 7–9.	14 Ragyogó	87 óra	126 150 Ft
Gyárkert (22 koncert)	Május 5. – Szeptember 2.	8-10 Ragyogó / koncert	590 óra	855 500 Ft

Forrás: A „Ragyogók” Önkéntes Program statisztikai adatgyűjtése.

¹² Kisfilm a Ragyogj! Nyitőeseményre történő felkészülés időszakából, a „Ragyogók” és a nemzetközi önkéntesek szemszögéből: (4) Így készültek nemzetközi önkénteseink a nagyszabású EKF Megnyitóra - YouTube – videó: Máhl Kornél.

¹³ A táblázatban látható kalkuláció a 350/2011. (XII. 30.) Korm. rendelet szerint értelmezhető, mely a civil szervezetek gazdálkodásáról, az adománygyűjtésről és a közhasznúság egyes kérdéseiről szól. A rendelet az alábbiakat mondja ki az önkéntes munka értékének átszámításáról: „A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény szerinti önkéntes munka egy órára jutó értékének számításánál a mindenkor kötelező legkisebb havi munkabér százhatvanad részét kell figyelembe venni.” Ezek alapján a 2023. évben 1 450 Ft/óra az átszámított, egy órára jutó érték.

¹⁴ A mindenkor kötelező legkisebb havi munkabér százhatvanad része, 1450 Ft/órával számolva.

A Veszprém Blues Fesztiválon 28 „Ragyogó” végzett önkéntes tevékenységet, 242 órában, és 2 iskolai közösségi szolgálatos, 12 órában, legfőképp bandsitteri feladatokat ellátva (ebben a pozícióban az önkéntesek a fellépők kísérői), és a beléptetésnél segítve.

A MusiColours Európai Ifjúsági Zenei Fesztiválon 16 „Ragyogó” és 8 iskolai közösségi szolgálatot végző diák vett részt 305 (203 + 102) órában. Feladatuk a nemzetközi előadók kísérése és regisztrálása volt.

A Magyar Mozgóképfesztivál 2023-ban volt három éves. Az előző évhez hasonlóan 9 helyszínen valósult meg: 7 veszprémi, 1 balatonalmádi, és 2 balatonfüredi helyszínen. 25 Ragyogó és 8 iskolai közösségi szolgálatos diák összesen 263 órában segítette a rendezvényt. Feladatukat tekintve főleg a beléptetésnél voltak jelen, de a zsűri mellett is segédkeztek.

A programév (2023) feléhez érkezve került megrendezésre a Felező. 3 napon keresztül 4 programhelyszínen segítettek a „Ragyogók”: 18 fő, 66 órában. Különböző feladatokban vettek részt: logisztika, beléptetés, vendégkoordináció, információs pontok fenntartása.

A 2023-ban húsz éves VeszprémFesten 35 „Ragyogó” tevékenykedett, összesen 216 órát segítettek az öt napos rendezvényen. Feladatuk főleg a vendég-koordináció volt, illetve az információs pont fenntartása. A fesztiválon 2022-ben voltak először önkéntesek. Akkor összesen 10 önkéntesre volt szükség, amely igény az idei évre megsokszorozódott.

Az UtcaZene Fesztivál már az VEB2023 EKF előtt is dolgozott önkéntesekkel, akik az esemény alatt bandsitteri feladatokban segítenek a stábnak. Az esemény mindig nagy népszerűségnek örvend az önkéntesek körében, hiszen hazai és külföldi zenészekkel ismerkedhetnek meg, beleláthatnak a fesztiválszervezés egy szeletébe. 2023-ban 7 fő segítette a stábot, 35 órában, négy napig.

A nyár zárásaként a „Ragyogók” jelen voltak a „Balkan: Most” fesztiválon is. Segítették a konferencia technikai részét, a regisztrációt, bandsitteri feladatokat láttak el, és a beléptetésnél is jelen voltak. 14 Ragyogó 87 órában járult hozzá az esemény sikeréhez, három napon keresztül.

A 2023-as év egyik legsikeresebb és legvonzóbb eseménysorozata a Gyárkert volt, ahol a „Ragyogók” 22 koncerten vettek részt. Minden koncerten 8-10 fő önkéntes volt jelen, akik vendég-koordinációs feladatokban segítettek. Májustól szeptemberig összesen 590 órában

segítettek a Ragyogók a koncerteken, támogatva ezzel a koncertek pozitív megítélését az azokra érkező vendégek részéről.¹⁵

A kalkulációk szerint (1. táblázat) a 2023-as év kiemelt eseményein (tehát nem az összes esemény került bele a számításba) mindösszesen 2 924 650 Ft értékben végeztek önkéntes tevékenységet a „Ragyogók” Önkéntes Program önkéntesei.

Iskolai Közösségi Szolgálat

A regisztrált „Ragyogó” önkéntesek mellett az eseményeken középiskolás diákok is segítettek. A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány 2022-től kezdve 2023 októberéig nyolc veszprémi, öt régiós, és három régión kívüli középiskolával kötött szerződést, miszerint a diákok a „Ragyogókhoz” csatlakozva teljesíthetnek Iskolai Közösségi Szolgálatot a VEB2023 EKF eseményein. Ez lehetőséget adott a tanulóknak arra, hogy kulturális területen szerezzék meg az előírt 50 órányi közösségi szolgálatot. 2022-ben összesen 14 iskolával sikerült aláírni a szerződést. 2022-ben és 2023-ban főként ebből a 14 iskolából érkeztek diákok a VEB2023 EKF eseményeire, erősítve a „Ragyogók” csapatát. A kapcsolatfelvételt a közalapítvány kezdeményezte minden iskolával. A veszprémi, és a város vonzáskörzetében lévő középiskolákon volt a fókusz, ezért a továbbiakban már nem volt újabb kapcsolatfelvétel. Az iskolák együttműködőek voltak, hirdették az önkéntes lehetőségeket a diákok felé, akik a kezdetektől aktív tagjai a „Ragyogóknak”. Juttatások tekintetében nem volt különbség az önkéntesek és az IKSZ-diákok között. A beosztásnál feladatvégzés vagy pozíció tekintetében szintén nem volt különbség köztük, azonban a tevékenység idejében igen, ugyanis, míg az önkéntesek napi maximum 8 órát tevékenykedhetnek, addig az iskolai közösségi szolgálatot teljesítő diákok maximum öt órát. Az Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákok foglalkoztatásának ideje attól is függött, hogy tanítási napon végzik-e a beosztásuk szerinti feladatot, vagy sem.

2022-ben összesen 64 diákot fogadott a közalapítvány, akik azzal a céllal csatlakoztak a „Ragyogókhoz” és a VEB2023 EKF eseményeihez, hogy Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítsenek. Összesen 22 eseményen vettek részt, és 644 órát dolgoztak. 2023-ra az Iskolai Közösségi Szolgálatot végző diákok jellemzően organikus önkéntesek lettek, így hivatalosan a számuk jelentősen csökkent, ami főleg annak volt betudható, hogy az események

¹⁵ Kisfilm a VEB2023 EKF programév nyári időszakából a hazai és a nemzetközi önkéntesek interjúival együtt: (15) 2023 Ragyogó szemmel – YouTube – Videó: Máhl Kornél.

megsokasodtak, nagyobb lett az események önkéntes igénye, és sok esetben nagyobb óraszámban volt szükség az önkéntesek segítségére. Mindeközben az önkéntes regisztrációk száma nőtt, egyre több új „Ragyogó” lett, és a diákok toborzása már kevésbé volt fókuszban. A kulturális évadban a tanulmány elkészültéig 39 középiskolás diák segítette a „Ragyogókat” 24 eseményen, összesen 427 órában.

Motiváció, ösztönzés, köszönetnyilvánítás

Az önkéntesek motivációja és annak fenntartása folyamatos, véget nem érő tevékenység. A „Ragyogók” tagjainak közös pontja, összetartó ereje, a közös önkéntes tevékenység a VEB2023 EKF-es rendezvényeken. A „Ragyogókhoz” való jelentkezés során az önkéntesek mindig nyilatkoznak a személyes motivációjukról, hogy miért szeretnének önkéntes munkát végezni. Legyen szó fiataloktól vagy idősebbekről, a válasz nagyon sok esetben az, hogy szeretnének tenni a városukért, szeretnének részesei lenni az EKF-évnek akár Veszprémről, akár a régióról van szó.

Az önkéntestoborzás során a közalapítvány próbált minden veszprémi célcsoporthoz eljutni, akik potenciális önkéntesek lehetnek. A középiskolásoknál plusz érv szólt amellet, hogy a diákok olyan zenei fesztiválok is teljesíthetik az Iskolai Közösségi Szolgálatot, mint például az Utcazene Fesztivál. A Pannon Egyetem hallgatói plusz kreditet kaphatnak, ha egy bizonyos óraszámot teljesítenek önkéntesként, és mindeközben tapasztalatot szerezhhetnek a tanulmányaikkal kapcsolatos területeken.¹⁶ Mivel a legtöbb VEB2023 EKF-program ingyenes volt, ezért az „Ragyogókra” nem volt teljesen igaz az, hogy csak a fesztiválbérletért jöttek az eseményekre (a fesztiválbérlet csak egy volt a motiváló tényezők közül). A nemzetközi kapcsolatok kialakítása, az idegen nyelv gyakorlása, és hogy a szervezői csapat tagjaként beleláthattak olyan, programszervezéssel kapcsolatos munkálatokba, amiket részvevőként egyébként nem lehetett volna lehetőségük megtapasztalni, ugyancsak motiváló volt számukra.

Fontos volt az önkéntesek motivációjának fenntartása, hiszen a közalapítvány célja volt egy közösség kialakítása is, és hogy ez a közösség rendszeresen részt vegyen önkéntesként a VEB2023 EKF eseményein. A tapasztalatok azt mutatták, hogy az önkéntesek számára is jelentősége volt annak, hogy ismerjék egymást, és az őket koordináló szakembereket. A

¹⁶ Lásd lentebb, a Pannon Egyetem együttműködéséről szóló fejezetben.

motivációjuk megtartásában meghatározó tényező volt a kapcsolódás, a személyes kapcsolat a többi önkéntessel és a közalapítvány munkatársaival. Motivációjuk fenntartásának érdekében a közalapítvány nagy hangsúlyt fektetett a hála, a köszönet kimutatására. 2022-ben jellemző volt, hogy egy-egy olyan esemény után, ahol a „Ragyogók” nagyobb létszámban vettek részt a Magyar Mozgóképfesztivál vagy a Balaton Wine & Gourmet-t követő a rendezvények után szervezett köszönőeseményen. Ezekre a köszönőeseményekre a rendezvényen résztvevő önkéntesek voltak meghívva, és ezek mindig olyan programmal párosultak, ami az adott eseményhez is kötődött azért, hogy az önkéntesek is valamit visszakapjanak a rendezvényből, amin részt vettek. A Magyar Mozgóképfesztivál után például egy beszélgetést hallgathattak meg a fesztivál projektmenedzserével, akitől megtudták, hogy hogyan indult útnak a fesztivál. A 2023-as évben az események sűrűsége miatt a köszönőesemények megritkultak. Ebben az évben ezek az események „tömbösítve” kerültek megrendezésre: volt egy tavasszal, egy a nyár végén, és év végén, egy karácsonyi köszöntéssel egybekötött záró köszönő-esemény.

Kooperáció a Pannon Egyetemmel – önkéntes-kreditrendszer kialakítása

2022-ben létrejött egy partnerkapcsolat a Pannon Egyetem és a VEB2023 EKF program között, amelynek keretében az egyetem hallgatói lehetőséget kaptak arra, hogy három extra kreditet szerezzenek, ha egy félév alatt legalább 90 óra önkéntes tevékenységet végeznek a VEB2023 programban, mint „Ragyogók”. Az együttműködést a közalapítvány munkatársai többször népszerűsítették az egyetemen, lehetőséget adva a hallgatóknak, hogy megismerjék a „Ragyogók” önkéntesprogramot. A kezdeményezés eredményeként 2022 szeptembere és decembere között 30 egyetemi hallgató csatlakozott az önkéntesbázishoz, és többen aktívan részt is vettek a programokban. A hallgatók motivációját elsősorban a szakmai tapasztalatszerzés és a VEB2023 EKF-hez való közös hozzájárulás jelentette, míg az extra kredit lehetősége csak másodlagos motivációnak bizonyult. A hallgatókkal történt beszélgetésekből arra következtethettünk, hogy egy ilyen önkéntes-lehetőséget sokkal inkább tapasztalatszerzésnek és kapcsolódási pontnak látnak, mint egyfajta creditszerzési lehetőségnek. A programhoz csatlakozó hallgatók átlagosan 15 százaléka szerezte meg a kreditet a féléve végén, azonban a legtöbbször részt vett még néhány eseményen. Elmondásuk szerint az eseményekre azért jöttek el, mert azok kapcsolódtak szakmai előmenetelükhöz, karriertervükhöz, vagy érdeklődési körükhöz, ami az önkéntes programunk egy rendkívül

pozitív hozadékanak tudható be. Az önkéntesség érdeklődési körhöz vagy hobbihoz kapcsolható működése egyfajta előrelépés az önkéntesség értékelésének megerősítéséhez, és a Pannon Egyetemmel való kapcsolódás nagyban hozzájárult ehhez.

Kommunikáció, online felületek és önkéntes-menedzsment szoftver

A VEB2023 EKF önkéntes programjának több online kommunikációs csatornája van, melyek más-más célt szolgálnak a mindennapi működés során. Az egyik legfontosabb a weboldal, a helloragyogok.hu. A weboldal a program hivatalos online jelenlétének felülete, ahol részletes információkat találhatnak az érdeklődők az önkéntességről és a programról. Ezen az oldalon tudnak az önkéntesek regisztrálni az online önkéntes-menedzsment rendszerbe, továbbá itt található az eseménynaptár és egyéb fontos dokumentumok, információk. A felület tartalmaz ezen kívül egy blogot is, ahol a fontos eseményekről és mérföldkövekről olvashatnak az önkéntesek és az érdeklődők.

A Helló Ragyogók Facebook-oldal¹⁷ egy aktív közösségi tér, ahol az önkéntesek, az érdeklődők és a programok szervezői közvetlenül kapcsolatba léphetnek egymással. A Facebook-oldalon kívül egy zárt Facebook-csoportban is aktív a kommunikáció az önkéntesekkel. Itt kevésbé formális, inkább élménybeszámoló jellegű tartalmak kerülnek megosztásra.

Az Instagram-oldal¹⁸ vizuális platformként szolgál, ahol a program eseményeinek és önkénteseinek képeit és rövid videóit osztják meg, míg a TikTok-csatorna¹⁹ a fiatalabb generációk számára készült, és rövid, szórakoztató videókon keresztül mutatja be az önkéntesség világát és a program eseményeit.

Az önkéntesprogram egyik további célja a Veszprém-Bakony-Balaton régióban egy tartós és jól működő, online önkéntes-menedzsment rendszer kiépítése volt. Ez egy több mint másfél éves fejlesztés után indult útjára, mely az online.helloragyogok.hu weboldalon érhető el. A rendszer lehetővé teszi a régióban működő szervezetek és projektek számára, hogy hosszú távon is megbízható szakmai keretek között kezelhessék az önkénteseiket. A weboldalon a fogadó szervezetek közzétehetik és hirdethetik saját projektjeiket, amikhez önkénteseket keresnek. Emellett az önkéntesek és a régiós partnerek is regisztrálhatják a felületet, így egy közösségi platform jön létre, ahol az aktív önkéntesek könnyen megtalálhatják a kulturális

¹⁷ www.facebook.com/helloragyogok

¹⁸ instagram.com/helloragyogok/?hl=hu

¹⁹ tiktok.com/@helloragyogok

eseményeket és az önkéntességet támogató szervezeteket. Ez a platform lehetőséget nyújt a fogadó szervezetek számára az önkéntesek szakszerű és jogilag megfelelő módon történő kezelésre. Az önkéntesek számára az online rendszer egy helyen kínálja az összes önkénteskedési lehetőséget, könnyíti a jelentkezés folyamatát és segít a tájékozódást.

Összességében, a „Ragyogók” önkéntes-menedzsment rendszere egy olyan platform,²⁰ amely a régió szervezeteinek és önkénteseinek nyújt lehetőséget a hatékony és professzionális önkéntes-menedzsmentre. A rendszer hosszú távon hozzájárulhat a régió önkéntességének élénkítéséhez és fejlesztéséhez, valamint segíti az önkéntesi hálózat fenntartását.

AZ ÖNKÉNTES-FOGADÓ SZERVEZETEK KAPACITÁSFEJLESZTÉSE

Az „Önkéntes törvény” bevezetésével megtörtént a hazai önkéntesség hivatalos kereteinek lefektetése, ám ennek ellenére a gyakorlatban még mindig kevés helyen történik jól az önkéntesek szakszerű alkalmazása.

Ebben a kontextusban a VEB2023 EKF-program különösen fontos szerepet játszott Veszprémben és a Bakony-Balaton régióban. A programban több száz pályázati projekt, partner és koprodukciós esemény kapott helyet, melyek szakszerű megvalósításához elengedhetetlen volt a megfelelő tanácsadás és támogatás.

A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány felismerte ennek fontosságát, ezért tanácsadásokat szervezett a projektek és az önkénteseket (is) foglalkoztató szervezetek számára. Ezek a tanácsadások hozzájárultak a projektek szakszerű és sikeres lebonyolításához, a szervezetek kapacitásfejlesztéséhez, az önkéntesek hatékonyabb foglalkoztatásához. Az önkéntes-fogadó szervezetek kapacitástervezésnek két fő eleme volt, melyeket az alábbiakban részletezünk.

Tanácsadások a régióban az önkéntesség fejlesztésének érdekében

A Veszprém Megyei Civil Hálózatért Közhasznú Egyesület által végzett tanácsadások 10 alkalommal, átlagosan két óra időtartamban zajlottak, és 14 civil szervezet vett részt rajtuk.²¹

²⁰ A rendszer kialakításában a Flumina Magna Kft., a Fesztivál Önkéntes Központ megálmodói és működtetői voltak a Közalapítvány partnerei.

²¹ Ex-Symposion Alapítvány, Egry Itp. Baráti Kör, Kozmutza Flóra Alapítvány, Éltés Mátyás Alapítvány, Cholnoky Nyugdíjas Klub, Veszprémi Német Nemzetiségi Klub, Veszprémi Nők Kerekasztala Egyesület, Összefogással Berhidáért Egyesület, Veszprém Megyei Mozgássérültek Egyesülete, Bakonybéli Szent Maurícius Alapítvány, Dörögdeért Ifjúsági Egyesület, Veszprém Város Vegyeskara Egyesület, Közép-dunántúli Szövetség az Ifjúságért, és Csígyó Malom Művészeti Alapítvány.

A tanácsadások célja nem csak az egyéni kérdések gyors megválaszolása volt, hanem az is, hogy a szervezetek működésének és önkéntes-stratégiájának jobb megértését és fejlesztését segítse elő. Az első lépés mindig a szervezetek jelenlegi helyzetének felmérése volt, ami elengedhetetlen az igények jobb megértéséhez és a munka hatékonyabbá tételéhez. Ezután közös elemzést végeztek a szervezetek önkéntes programjairól és folyamatairól. A tanácsadások során számos területre koncentráltak, mint például az önkéntesek toborzása, kiválasztása, felügyelete és motiválása. Az önkéntesek felügyelete és motiválása különösen fontos volt a program sikeressége szempontjából.

A tanácsadások főbb eredményei között szerepelt, hogy a szervezetek képessé váltak kívülállóként is áttekinteni saját működésüket, és a problémák gyökereit keresik, nem pedig csak a tüneteket kezelik. A jövőbeni fejlesztési területek között szerepel az önkéntesekkel való kommunikáció hatékonyabbá tétele, rendszeres képzések és támogatások bevezetése, valamint a feladatmegosztás és -menedzsment javítása. Ezek az intézkedések hozzájárulhatnak az önkéntesekkel való munka hatékonyságának növeléséhez és a szervezetek hosszú távú sikeréhez.

Önkéntes-kézikönyv – önkéntességről mindenkinek

Az önkéntes program a VEB2023 alapértékeinek egyike, a horizontális célkitűzések közé tartozó elem. A saját programokban, és a pályázók által megvalósított programban is megjelenik az önkéntesség. A pályázók vállalják, hogy a program megvalósítása alatt önkénteseket foglalkoztatnak. A VEB2023 egyik célja ezzel, hogy növelje az önkéntesség értékét, motiválja a kulturális szférát az önkéntesek bevonására, edukáljon az önkéntességről általában, továbbá az önkéntesek fogadásáról, foglalkoztatásáról. Hosszú távú terv, hogy egy olyan szemlélet, gyakorlat maradjon fent, amely mind a szervezetek, mind az önkéntes tevékenységet végzők számára egyaránt hasznos.

2022-ben a VEB2023 munkatársai a Veszprém Megyei Civil Hálózatért Közhasznú Egyesülettel és a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesülettel közösen elkezdett dolgozni egy kézikönyvön, ami a VEB2023 pályázóinak adtunk ki, illetve, amihez bárki hozzáférhetett, támogatva ezzel az önkéntesség értékét, népszerűségét. Ennek alapján egy átfogó kézikönyv²² született, amely a

²² A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjának összefoglaló kézikönyve: onkentes-kezikonyv-1.pdf (helloragyogok.hu)

helloragyogok.hu weboldáról²³ érhető el. A kiadvány célja, hogy tájékoztatást és segítséget adjon, minden önkéntes-foglalkoztatás után érdeklődő intézménynek és szervezetnek a gyakorlati tudnivalókról.

Tartalmában a VEB 2023 „Önkéntes kézikönyve” a következő témákat veszi sorra: önkéntes-menedzsment, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programja, szervezetek önkéntesfogadása, a közérdekű önkéntes tevékenység, az önkéntesek kötelezettségei, az Iskolai Közösségi Szolgálat, a nemzetközi önkéntes program és Európai Szolidaritási Testület.

A pályázók horizontális célkitűzései az önkéntesség terén

A Veszprém-Balaton 2023. Zrt. a VEB2023 EKF program megvalósítójaként nyílt pályázati felhívással fordult a régió kulturális szereplői felé, felkínálva annak lehetőségét, hogy azok VEB2023 EKF program értékei mentén, saját kreatív ötleteket és kulturális eseményeket valósítsanak meg. A pályázati folyamatban támogatást nyert szereplők egyszersmind azt is vállalták, hogy a megvalósítás során kiemelt figyelmet fordítanak a VEB2023 EKF program alapértékeire, ezek közül is elsősorban a látogatóbarát, a zöld, a családbarát és az önkéntes szempontokra.

A konkrét megvalósítást többféle szempont, illetve mérőszám bevezetése segítette, például a környezeti fenntarthatóság terén tervezni kellett a szelektív hulladékgyűjtés, az ingyenes ivóvíz, a mosható poharak, valamint az akadálymentes megközelítés kérdésével (ez utóbbi érinthette akár a helyszínválasztást, akár az akadálymentes WC és a családi WC, a pelenkázók és baba-mama helyiségek biztosítását).

Az önkéntesség terén elvárás volt, hogy a támogatott projekteket önkéntesek bevonásával valósítsák meg a szervezők. Ehhez nyújtott segítséget az „Önkéntes kézikönyv”. Fontos szemponttá vált az is, hogy az önkéntesek fogadására hivatalos formában jogosult szervezetek regisztráljanak az önkéntes törvény alá.

Amikor egy pályázó segítséget kért a programja megvalósításában, többféleképpen is támogatást nyújtott az önkéntes programot működtető közalapítvány. A pályázók kérhettek tanácsot az önkéntes törvény alá történő regisztrációt illetően, kaptak különböző sablon-dokumentumokat, mint például önkéntes-szerződést, szerződésmellékletet, jelenléti ívet.

²³ Ragyogók Dokumentumtár | Veszprém-Balaton 2023 (helloragyogok.hu)

Ezen kívül azok a pályázók, akik nagyszabású projektet valósítottak meg, sok esetben kértek segítséget a „Ragyogók” csapatától, aminek folytán számos ajánlást, programjavaslatot is kaptak, vagy például, amikor a VEB2023 EKF programjába pályázók kerestek önkénteseket az eseményeik, fesztiváljaik lebonyolítása idejére.

A HÁLÓZATÉPÍTÉS, MINT AZ EKF PROGRAM HOSSZÚ TÁVÚ HATÁSA

A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány kezdeményezésére a 2022-es év végén útjára indult egy hálózat, amely Veszprém és a Bakony-Balaton régió különböző szervezeteit fogja össze, akiket mind az önkéntesség értéke jellemez. A hálózat célja, hogy akár hosszútávon fennmaradva és fejlődve képviselje az önkéntes munka értékét a régióban. A munkásságukat egymással megosztva, különböző látogatások keretein belül tanulnak egymástól a szervezetek képviselői.

Az önkénteshálózat a VEB2023 EKF program évében indult Somogy, Veszprém és Zala megye hat civil szervezetének csatlakozásával, és tevékenységüket 2023 után is folytatni tervezik, lehetőséget biztosítva további szervezetek csatlakozására.

A hálózatban résztvevő civil szervezetek²⁴ egymás közötti látogatások segítségével tanultak és inspirálódtak. E látogatási lehetőségek lehetővé tették a csatlakozó szervezetek számára, hogy bemutassák saját működésüket és partnerkapcsolataikat, valamint, hogy kapcsolatokat építsenek ki egymással vagy akár egymás kiterjesztett partnerköreivel.

A hálózatban résztvevő szervezetekkel együtt a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány is részt vett a hálózat kiépítésében, szervezésében és szakmai támogatásában. A hálózat koordinációját a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület elnöke végzi. Az Önkéntes Hálózat célja, hogy támogassa a Somogy, Veszprém és Zala megyékben tevékenykedő hét civil szervezet közös együttműködését coachingok keretében 2023-ban és a későbbi időszakban. A hálózat munkatársai és képviselői közreműködésével összesen hat alkalommal szerveztek hálózati találkozókat, amelyek különböző helyszíneken kerültek megrendezésre.

²⁴ Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület – Nagyvázsöny, Nők a Balatonért Egyesület – Alsóörs, Almádi Ifjak – Balatonalmádi, Helyiérték Egyesület – Balatonboglár, Csillagpont és Pajta – Somogyszentpál, Forrásvíz Természetbarát Egyesület – Gyenesdiás.

A hálózat kiépítésének hosszú távú céljai közé tartozott a fenntarthatóság, azaz a működés az EKF-év után is, a közös pályázatok beadása és megvalósítása, valamint a különböző témákban való felkészülés támogatása.

A 2023 márciusában tartott első hálózati találkozón a résztvevő szervezetek bemutatkoztak és megosztották önkéntes tapasztalataikat. A találkozón részt vevő szervezetek a Nők a Balatonért Egyesület (NABE), a Balatonalmádi Ifjúsági Egyesület, a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület és az Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány voltak. Az esemény célja egymás önkéntes programjának megismerése volt, továbbá a hálózati tagok lefektették a közös együttműködés alapjait.

A második hálózati találkozón a résztvevők megismerkedtek a VEB2023 EKF program és a Fesztivál Önkéntes Központ közös fejlesztésében megvalósított önkéntes-menedzsment szoftver felületével és funkcióival, majd bemutatkozott a Forrásvíz Egyesület és a Nők a Balatonért Egyesület. A harmadik hálózati találkozón a tagok Somogyszentpálra látogattak, ahol a Csillagpont és Pajta programját ismerhették meg.

A negyedik hálózati találkozón, szeptemberben, az Európai Szolidaritási Testület által támogatott nemzetközi önkéntes programot ismerhették meg a tagok Nagyvázsonyban, ahol a Fekete Sereg Ifjúsági egyesület már hosszú évek óta működik.

Az ötödik hálózati találkozó november elején valósult meg Balatonbogláron, a Helyiérték Egyesületnél. A Helyiérték Egyesület bemutatta a fesztiválokra megvalósuló önkéntes programját és a különböző eseményekre vonatkozó, sokszínű önkéntes tevékenységét.

Az utolsó, hatodik hálózati találkozó decemberben, az önkéntesség napjának apropóján, Veszprémbe valósul majd meg, ahol egy évzáró köszönő esemény keretein belül az összes hálózati tag is köszönetet mondhat egy-egy kiemelkedő önkéntesének. Az esemény közösen kerül megrendezésre a Ragyogók önkénteseivel, valamint a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány nemzetközi önkénteseivel, akik abban az időben Veszprémbe tartózkodnak majd.

ÖSSZEGZÉS

Amennyiben VEB2023 EKF önkéntes program céljainknak megvalósulást vizsgáljuk, meg kell állapítani, hogy a legkevesbé kézzelfogható célkitűzés az önkéntesség presztízsének növelése volt, mivel ez az egyik legnehezebben mérhető tényező. Mégis, miben tudtuk regisztrálni az

önkéntesség elismertségét? Egyrészt, a VEB2023 EKF-program számos olyan nagyszabású, vagy éppen kisebb léptékű, meghitt kulturális program szervezését valósította meg, amelyben az önkéntesek jelenléte olyan embereknek, kulturális menedzsereknek vagy előadóművészeknek jelentett új élményt és tapasztalást, amely tapasztalás közvetve és közvetlenül is formálta az önkéntesekről alkotott képet. Másrészt Veszprém és a régió lakossága érezhetően megtapasztalta, hogy mit jelentenek az önkéntesek, az általuk végzett munka egy nagyszabású kulturális program megvalósításában. Harmadrészt, a program által létrehozott Önkéntes Hálózat – amely összefogja a Somogy, Veszprém és Zala megyékben tevékenykedő hét civil szervezetet – ugyancsak az önkéntesség régiós fejlődésének egyik bizonyítéka.

A VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Programja számottevő eredményeket ért el az elmúlt három év során. Ezt bizonyítja a bevont önkéntesek száma, az események és az önkéntes óraszámok mennyiségének folyamatos növekedése 2021 és 2023 között, a fogadószervezetek kapacitásfejlesztése, és az elkészült segédanyagok, nem csak a jelen, hanem a jövő hosszú távon is fennmaradó és hasznosítható eredményeinek tekinthetők.

Amennyiben igazán láttatni akarjuk a program sikereit, úgy véljük a legcélravezetőbb, ha megnézzük, mintegy SWOT-analízisként (2. táblázat), annak erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit.

Az EKF-program *erősségei* közé tartozott, hogy változatos tematikájú kulturális programokat kínált. Emellett sokféle önkéntesfeladatot biztosított, mely események eltérő helyszíneken zajlottak, ami a különböző helyekről érkező önkéntesek bevonását is lehetővé tette. Erősségnek tartjuk, hogy sokrétű és nagyszámú közönségből sikerült a jól motivált önkénteseket megszólítani, korosztálytól függetlenül. A „Ragyogók” egy olyan branddé vált, amire büszkék lehetnek az önkéntesek, és a helyi lakosság körében is kivívta a megbecsülést. A program hosszú távú hatását biztosítja a Pannon Egyetemmel való együttműködés, ami az egyetemista korosztály tartós bevonódását célozta meg az önkéntes munkavégzésért kapott krediteken keresztül. Ez azért vált fontos eredményességi mutatóvá, mert ez által egy új önkéntes-generáció indulását segíthettük elő. Az erős civil szervezeti háttér és az ösztönző rendszerek (ajándékok, juttatások, extra lehetőségek) hatékonyan hozzájárultak az önkéntesek megbecsüléséhez.

A program *gyengeségei* leginkább a téren mutatkoztak meg, hogy bonyolult adminisztrációs folyamatokkal kellett megbirkózni, amelyek sokszor lassították a folyamatokat. Ezek mellett pedig gyakran meg kellett oldani „utolsó perces” önkéntes-igényeket, amelyek miatt a toborzásra kevesebb idő állt rendelkezésre. Az önkéntesek és a hostessek feladatai sok esetben összemosódtak, ami zavarokhoz vezethetett, valamint az önkéntesek az ilyen helyzetekben többször feleslegesnek érezhették a jelenlétüket, munkájukat. Ennek kezelésére az önkéntes-koordinációnak nem mindig voltak eszközei. Ugyanakkor ezek olyan általános tanulságok, amelyek minden – kulturális, sport, szabadidős – rendezvény esetében felmerülhetnek.

2. táblázat. SWOT-analízis a „Ragyogók” Önkéntes Programról

Belső tényezők	ERŐSSÉGEK (S)	GYENGESÉGEK (W)
	- Változatos tematikájú kulturális programok - Változatos önkéntesfeladatok - Földrajzilag szerteágazó helyszínű események - Sokrétű közönséget – és így sokféle önkéntest is – megszólító események - Együttműködés a Pannon Egyetemmel a fiatalok bevonására - Sok civil szervezet a régióban - Erős ösztönző rendszerek - Erős „Ragyogók” brand	- Bonyolult adminisztrációs folyamatok - Sok „utolsó perces” igény - Hostessek és önkéntesek összehasonlítása, sok esetben feladatköreik összemosódása
Külső tényezők	LEHETŐSÉGEK (O)	VESZÉLYEK (T)
	- Sok kulturális pályázat --> sok lehetőség akár Ragyogóként, akár egyéb szervezethez csatlakozva - A COVID-19 járvány utáni „kötődési” és a kultúra iránti vágy az emberekben - Magas láthatóság és erős marketing a Ragyogók számára a VEB2023 EKF programjain keresztül	- A COVID-19 járvány okozta korlátozások, melyek miatt később tudott elindulni az önkéntes program - Társadalmi berendezkedés az önkéntesség iránt, mely szerint inkább ingyen munka, mint kikapcsolódás az önkéntesség - Önkéntesség alacsony presztízse Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztésű táblázat.

Az önkéntes program számára számos *lehetőség* is kínálkozott, ami változatossá tette nemcsak az önkéntesek munkavégzésének terepeit, hanem feladataikat is. A COVID-19 járvány után az emberek nagyobb vágyat éreztek a kultúra iránt, és ez a programok iránti érdeklődést is növelte a főpróba évében. A VEB2023 EKF programok révén a Ragyogók magas láthatóságot kaptak, és erős marketing-kommunikációs ismertségnek örvendhettek.

A programot érő *veszélyek* között a COVID-19 okozta korlátozásokat kell az első helyen említeni, amire a pályázatkor még egyáltalán nem lehetett számítani. Ennek hatására később tudott csak elindulni az önkéntes program, és ez a késlekedés nagyban veszélyeztette a sikeres előkészítést. További veszélyt jelentett az önkéntesség alacsony presztízse Magyarországon, amely miatt az emberek inkább ingyen munkaként tekintenek az önkéntességre. Úgy látjuk, hogy az önkéntesség társadalmi elismertségét igazán növelheti az is, hogyha minél többen vonódnak be, szereznek tapasztalatokat és élük meg az önkéntesség örömeit és árnyoldalait is. Összegezve megállapíthatjuk, hogy a fentebb bemutatott eredmények révén a VEB2023 EKF program hozzájárult az önkéntesség népszerűsítéséhez és a helyi szervezetek szakmai fejlődéséhez a régióban. Az önkéntesek és a szervezetek számára nyújtott támogatás révén a program elősegítette az önkéntesség hatékonyabb és szakszerűbb gyakorlását.

A VEB2023 EKF önkéntes program folytatásának számos körülmény szab határokat és egyben ad lehetőségeket is. A VEB2023 EKF kulturális évadának hatása kiemelkedő mind a hazai, mind a nemzetközi kulturális szférában, több neves művészeti kezdeményezés és számos új együttműködés alakulhatott ki egy ilyen kulturális évad – és annak előkészületei – során. Az önkéntes program, horizontálisan értelmezhető alapértékként, kéz a kézben működött a különböző kulturális programokkal, így annak tovább menetele részben az egyes események és kulturális stratégiák folytatásától is függ.

A VEB2023 EKF programban a Ragyogók tevékenysége mindenképpen jó példaként szolgál a későbbi kulturális fővárosok számára akár Magyarországon, akár Európa más pontjain. A lakosság aktív bevonása a programokba, az önkéntesség értékének láttatása és kommunikálása egy olyan érték, amely más kulturális fővárosok számára is jó gyakorlatként maradhat fent, legyen szó saját szervezésű, koprodukciós, vagy pályázatok útján megvalósított kulturális programokról.

A VESZPRÉMI LAKOSOK ÖNKÉNTES MOTIVÁCIÓJA ÉS ATTITÚDJE A HELYI TURIZMUSBAN A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM FELKÉSZÜLÉSI IDŐSZAKÁBAN¹

KRUPPA-JAKAB ÉVA² – KŐVÁRI EDIT³

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.4.63-89>

Absztrakt

A tanulmány a helyi lakossági önkéntes részvételének lehetőségeit vizsgálja a helyi turizmusban. Veszprém és a Balaton régió 2018-ban nyerte el a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa címet. Egy hatékony önkéntes program felépítése és működtetése a sikeres EKF projektek egyik kulcsa. A kutatás célja, hogy feltárja a veszprémi polgárok, mint potenciális helyi turisztikai önkéntesek önkéntességi hajlandóságát, motivációit, valamint érdeklődését a VEB2023 EKF rendezvények iránt a programévet megelőző felkészülési időszak két évében. A 2020 őszen végzett online és offline kérdőíves felmérés a következő kérdésekre kereste a választ: Nagyobb valószínűséggel végeznek-e önkéntes munkát a helyi turizmusban az EKF kiajánlott programjai iránt érdeklődők? Folytatnák-e ezt a tevékenységet 2023-ig és azt követően is? Milyen az Európa Kulturális Fővárosa presztízse és motiválja-e a lakosokat a helyi turisztikai önkéntességre? 2022 májusában esettanulmányt készítettünk a veszprémi Pannon Egyetem hallgatóinak VEB2023 EKF programban való részvételi lehetőségeiről. Esettanulmányunk eredményei szerint az önkéntesség nem az egyetlen módja annak, hogy a diákok részt vegyenek a VEB2023 EKF programokban. A gyakornoki lehetőségek, részmunkaidős állások az EKF szervezetnél vagy a VEB2023 EKF közösségi tereiben szintén vonzóak a számukra. A fiatalok saját projektjükön, vagy az Európa Kulturális Fővárosa témájú kurzusokon és szakdolgozatokon, diplomamunkákon keresztül is kapcsolódhatnak a VEB2023 EKF-hez. Eredményeink és a gyakorlati ajánlások úgy véltük, segíthetik a sikeres, fenntartható és gördülékenyen működő EKF önkéntes rendszer fejlesztését Veszprémben és térségében, és hasznosak lehetnek más jövőbeli Európa Kulturális Fővárosa, vagy egyéb nagyrendezvények szervezői számára is.

¹ A tanulmány fordított és átdolgozott változata Kruppa-Jakab, Éva – Kővári, Edit (2023): Citizen's motivation and attitude as potential host volunteers in the preparatory years of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture programme. TVT Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, 8(1) pp. 124-145. írásnak.

² Kruppa-Jakab Éva, MSc, Európa Kulturális Fővárosa ügyvivő szakértő, Pannon Egyetem Rektori Kabinet

³ Kővári Edit (PhD), egyetemi docens, Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar Szervezési és Vezetési Intézeti Tanszék, Európa Kulturális Fővárosa referens, Pannon Egyetem Rektori Kabinet

Kulcsszavak: önkéntesség, turizmus, helyi turisztikai önkéntesek, Európa Kulturális Fővárosa, Veszprém, Balaton

Motivation and attitude of residents as potential host volunteers towards tourism, during the preparatory years of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture programme

Éva Kruppa-Jakab – Edit Kővári

Abstract

This study is focusing on volunteer involvement in the local tourism industry. Veszprém and the Lake Balaton region won the title ‘Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture’ (hereinafter VEB2023 ECoC) in 2018. Creating and managing an effective volunteer programme is one of the keys to the success of an ECoC project. This study investigates the motivation and willingness of Veszprém residents as potential volunteer hosts and their interest in the VEB2023 ECoC events during the preparatory years. In 2020, both an online and an offline survey were conducted to answer the following questions: Are those interested in the proposed ECoC events more likely to volunteer as hosts? Are they willing to remain volunteers until and beyond 2023? Does the prestige of VEB 2023 ECoC motivate residents to be host volunteers? The results of the research showed that the answers to all of these questions were affirmative. In May 2022, a case study was conducted to investigate the opportunities for students of the University of Pannonia in Veszprém to participate in the VEB2023 ECoC programme. According to our findings, volunteering is not the only way for students to be involved in the ECoC programmes. They are also interested in internships and part-time employment at the ECoC organisation or in the ECoC community spaces. Students may also become involved with the ECoC through their own projects or through courses and theses or dissertations on ECoC-related topics. Our findings and practical recommendations may help to develop a successful, sustainable, and continuous system of volunteerism in Veszprém and its surroundings, and they may be useful for future European Capitals of Culture or other major event organisers as well.

Keywords: volunteering, tourism, host volunteers, European Capital of Culture, Veszprém-Balaton

BEVEZETÉS

Veszprém városa először 2005-ben pályázott az Európa Kulturális Fővárosa címre, de végül Pécs nyerte el a címet 2010-re. A város azonban nem mondott le a törekvéséről: hosszú előkészítő időszakot követően Veszprém és a Balaton régió 2017-ben ismét pályázott a 2023-as EKF címre. A pályázati folyamat eredményeként 2018. december 14-én jelentették be, hogy a város elnyerte a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa (a továbbiakban: VEB2023 EKF) címet. A Veszprém-Balaton 2023 Zrt. volt felelős az általános koordinációért, a

programfejlesztésért, valamint a kulturális és művészeti projektek megvalósításáért, kulturális, civil és piaci alapú szervezetek közreműködésével (Veszprém-Balaton 2023 Zrt. 2020).

Lőrincz és Raffay (2019) kutatási eredményei alapján a VEB2023 EKF fő célja a Veszprém-Balaton régió felhelyezése az európai turisztikai és kulturális térképre, emellett kiemelten fontos a mobilitás ösztönzése és a kulturális turizmus volumenének növelése. A korábbi Európa Kulturális Fővárosainak tapasztalatai azt mutatják, hogy a helyi közösség önkéntesei a siker egyik kulcsai (Kruppa-Jakab 2020). Ezért elengedhetetlen volt, hogy Veszprém-ben és környékén fenntartható és hatékony önkéntes programot építsenek fel.

A közösségépítés, a hagyományőrzés, az innováció és a fenntarthatóság mellett az önkéntességet tartják a VEB2023 EKF program egyik fő értékének. Ennek megfelelően a VEB2023 EKF önkéntes programjának – melyet a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány működtet – fő céljai a következők voltak: fenntarthatóság; tapasztalt és felkészült fogadó szervezeti bázis kialakítása; a program nemzetközi (európai) szintre emelése; erős önkéntes közösség kialakítása; presztízs és imázs növelése, az önkéntesség és az önkéntesek ismertségének növelése; valamint a monitoring fontosságának hangsúlyozása (Kruppa-Jakab – Kővári 2023).

2020. június 15-én (a tervezettnél korábban) indult a VEB2023 EKF Ragyogók Önkéntes Programja, melynek szlogenje: Ragyogjunk együtt! A VEB2023 EKF Önkéntes Irányelvek online jelentek meg a VEB2023 Zrt. hivatalos honlapján (Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány 2020). Az irányelvekben hangsúlyozott fő értékek között szerepelt az egyenlő bánásmód, hozzáférhetőség, az önkéntesek mentorok általi támogatása, képzések, valamint az önkéntesek feladatválasztási szabadsága. Az iránymutatás hangsúlyozta továbbá az önkéntes szerződés szükségességét és a magyarországi adatvédelmi irányelvek elfogadását.

A tanulmányunkban ismertetett elsődleges kutatás a veszprémi lakosok attitűdjét, hajlandóságát és motivációit vizsgálja a VEB2023 EKF projekt programjaiban való önkéntes részvétellel kapcsolatban. Elemzésünk nemcsak a 2023-as programokra, hanem az előkészítési időszak eseményeire is fókuszál. A kutatás célja a VEB2023 EKF önkéntes programjának támogatása, különös tekintettel a turizmus területére.

A helyi önkéntesek motivációjának és hozzáállásának bemutatásával úgy véltük, a kutatás jó eszköz lehet egy sikeres, fenntartható és zökkenőmentesebben működő önkéntes rendszer kialakításához. A javaslatok eredményeként Veszprém és a Bakony-Balaton régió 2023-ban és

azon túl is magas szintű vendégszeretetet tükröző desztinációként és jól szervezett Európa Kulturális Fővárosaként jelenhet meg. Az eredmények más jövőbeli európai kulturális fővárosok vagy nagyrendezvény-szervezők számára is hasznosak lehetnek. A kutatás alapjául Kruppa-Jakab Éva (2020) disszertációja szolgál, és ezt egészíti ki egy esettanulmány, amelyet 2022 májusában végeztünk a veszprémi székhelyű Pannon Egyetem hallgatóinak VEB2023 EKF programban való részvételi lehetőségeinek feltérképezése céljából.

A TURISZTIKAI ÖNKÉNTESSEG – SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A kutatók próbálják megfogalmazni a turisztikai önkéntesség összetett jelenségének jelentését, megvilágítani az önkéntesek motivációit, valamint az önkéntesek megtartásának módját a különböző önkéntes tevékenységekben. Az alulról jövő kezdeményezéseknek nagy jelentősége van az önkéntes programok létrehozásában. A tanulmányokban számos definíciót fogalmaztak meg a turisztikai önkéntesség természetével, szerkezetével, dimenzióival és hatásaival kapcsolatban. A következő fogalmak – mint az önkéntesség, turisztikai önkéntesség, motivációk – tisztázása elengedhetetlen ahhoz, hogy e cikkben következetesen használhassuk azokat és hivatkozhatunk rájuk.

Az önkéntesség

Az önkéntesség formái, céljai és helyszínei széles skálán mozognak. A nemzetközi és hazai szakirodalmi elemzésekben önkéntességnek tekintenek minden olyan munkát/tevékenységet/aktivitást, amely

- önként,
- ellentételezés nélkül,
- valamely más személyek vagy a közösség javát szolgálja.

A tanulmányban az önkéntességet Wilson (2000) leírása alapján értelmezzük. "Az önkéntesség minden olyan tevékenység, amelynek során a ráfordított időt ingyenesen egy másik személy, csoport vagy szervezet javára fordítják. Ez a meghatározás nem zárja ki, hogy az önkéntesek hasznót realizáljanak a munkájuk által. Az önkéntesség a segítő magatartások egyik csoportjába tartozik, amely nagyobb elkötelezettséggel jár, mint a spontán segítségnyújtás, de szűkebb körű, mint a családtagoknak és barátoknak nyújtott gondoskodás." (Wilson 2000:215-216). Cnaan és szerzőtársai (1996) mindezt kiegészítve az önkéntességet olyan tevékenységnek tekintik, amely gyakorlatilag időadományozást is jelent. Az önkéntesség

sokféle tevékenységet foglal magában, oktatás, kutatás, kulturális tevékenység, szociális és egészségügyi szolgáltatások nyújtása, rendezvények szervezése, fogyatékkal élők segítése, környezetvédelem, közrend fenntartása, katasztrófaelhárítás stb.

Turisztikai önkéntesség

Uriely et al. (2003) szerint az „önkéntesség a turizmusban” a posztmodern kultúra megkülönböztető kifejezése. A turisztikai önkéntesség terminológia jobban megragadja mind a host (vendégfogadó), mind a guest (vendég, turista) által végzett önkéntességet, mint az „önkéntesség a turizmusban” kifejezés. Minden olyan önkéntest, aki turisztikai közegben végez önkéntes tevékenységet, akár vendégfogadó, akár turista szerepben, turisztikai önkéntesnek nevezünk (Holmes – Smith 2009:6).

Holmes és Smith (2009) rámutat, hogy ez a fogalom magában foglalja azokat, akik a lakóhelyükön, a saját közösségükben (a lakosokat fogadó önkénteseknek nevezik), illetve akik egy turisztikai desztinációban végeznek önkéntes tevékenységet (az oda utazó turistákat vendég önkénteseknek vagy önkéntes turistáknak nevezik). Ez a klasszikus megközelítés, azonban e két csoport határai gyakran elmosódnak. Ez a VEB2023 EKF programra is igaz: azok, akik vendégként vesznek részt a VEB2023 EKF eseményein és megkedvelik a programokat, később dönthetnek úgy, hogy alkalmanként vagy akár rendszeresen vendégfogadó önkéntesek lesznek. Azokat a veszprémi lakosokat is tekinthetjük a VEB2023 EKF programok vendégeinek (nem szó szerint látogatóknak, hanem közönségnek), akik a saját városukban élvezik a programokat, de később dönthetnek úgy, hogy a program önkéntes házigazdái – fogadó önkéntesek – lesznek.

A turisztikai önkéntesség napjainkban az érdeklődés középpontjában áll. "A közösségi, nemzeti és nemzetközi szinten magától értetődőnek tekintett turisztikai, szabadidős és kulturális helyszínek és események valószínűleg nem tarthatók fenn a jövőben a növekvő önkéntes közösség támogatása nélkül" (Holmes et al. 2010:25). Ez indokolja kutatásunk egyik célját, hogy hosszútávon alkalmazható javaslatokat fogalmazzon meg a VEB2023 EKF önkéntes programjának fenntartása érdekében.

A szakirodalmi áttekintés alapján átfedés van a fogadó és/vagy önkéntes turista fogalmának használatában. Szerepük gyakran párhuzamos és nehéz őket térben vagy időben szétválasztani. Jelen tanulmányban a vendégfogadó önkéntes definíciót alkalmazzuk, mert ez pontosabban fejezi ki az önkéntesek fő szerepét az EKF programokban.

Az önkéntesek motivációja a turizmusban

A turisztikai önkéntesek motivációival kapcsolatban számos kutatás született. A turista és vendégfogadó önkéntesek motivációi közötti legfontosabb különbség, hogy a vendégfogadó önkéntesek a látogatókat az adott hely nagyköveteiként köszöntik, szülővárosukat vagy régiójukat képviselve, bemutatva. Az önkéntes környezet (helyszín) maga a lakóhely, ahol a vendégfogadó önkéntesek megmutatják, hogy büszkék városukra vagy régiójukra. A helyi turisztikai önkéntesek célja az is, hogy a közösségük számára megmutassák a turizmus fontosságát. Ha a két fenti önkéntes kategória turizmussal kapcsolatos motivációit vizsgáljuk, a legfontosabb hasonlóságok a szabadidős és turisztikai tevékenységek, a kulturális elmélyülés, valami új meg tapasztalása, a mindennapi életből való kiszakadás és a közösségfejlesztésben való részvétel. Ezek azok a motivációk, amelyek a leginkább összekötik a kétféle turisztikai önkéntes fogalmát.

A helyiek számos önkéntes tevékenységet vállalhatnak, például rendezvények szervezését, látnivalók üzemeltetését, turisták fogadását, különböző szolgáltatások nyújtását, hogy kifejezzék elkötelezettségüket a helyi örökség és értékek, szokások és hagyományok iránt. Az Uriely et al. (2003) által használt önkéntes vendégfogadás (*voluntary hospitality*) fogalma azt fejezi ki, hogy a helyi lakosok önkéntesen részt vesznek a turizmusban, fogadják a látogatókat, turistákat és kiszolgálják őket, hogy a helyi turizmus rendszere zökkenőmentesebben működjön. Ezt a definíciót fejtettük ki a felmérésben is, hogy a válaszadók megértsék a kérdést a részvételi hajlandóságról a VEB2023 EKF önkéntes programjában, mint vendégfogadó önkéntesek.

Az önkéntesek nem csupán közvetett pénzügyi támogatást nyújtanak a turisztikai attrakcióknak, hanem elkötelezettségükkel és szeretetükkel nagyban hozzájárulnak a látogatói élmény fokozásához is. Sok esetben a személyzet csak „a pénzért mosolyog”, viselkedésük és gondolataik szöges ellentétben állnak, amit a látogató természetesen azonnal észrevesz. Az önkéntesek esetében ez a jelenség nem fordulhat elő. Ők lelkesen segítenek a szabadidejükben, és mindezért nem várnak anyagi ellenszolgáltatást (díjazást), hiszen az élményért, az emberekkel való napi kapcsolatért teszik (Puczkó – Rátz 2017). A látogatóközpontok esetében „az önkéntesek bevonásának meghatározó okai a helyi munkaerőpiaci helyzetből fakadó humán erőforrás szükséglet, a közösségi szerepvállalás, a látogatói élmény, valamint az önkéntesek személyes tulajdonságai és motivációi” (Smith –

Holmes 2011:562). Az önkéntesek hidat képeznek a turizmus és a helyi közösség között. Elsősorban a következő helyszíneken és szerepkörökben végeznek önkéntes munkát:

- Látogatóközpontok, turisztikai információs központok,
- Meet&greet (vendégfogadó, üdvözlő) programok (közlekedési csomópontokon, például vasútállomásokon, repülőtereken)
- Szállásadói szerepkörök,
- Mentőszolgálatok, -csapatok tagjaként.

Az önkéntesek minden esetben közvetlen hatást gyakorolhatnak a turisták nyaralási élményeire (Smith – Holmes 2011). Az önkéntes tevékenységek széles skálán mozognak az európai kulturális fővárosokban, a felmérések készítésével kapcsolatos feladatoktól kezdve a látogatók tájékoztatásán át a marketingfeladatok és a vendéglátó tevékenységek végzéséig. Az önkéntesek választhatnak offline és online tevékenységek között, azonban az online önkéntesség a kultúra és a turizmus területén nem megszokott, és nem segíti a közösséghez való tartozás érzésének kialakulását annyira, mint az offline önkéntesség. A 2020-as év a COVID-19 járvány miatt más volt: az online önkéntesség jó átmeneti megoldásnak bizonyult az önkéntesek motivációjának fenntartására, amikor kevesebb offline eseményt lehetett szervezni.

Ahhoz, hogy jobban megértsük a vendégfogadó önkéntesek motivációit, érdemes áttekintenünk az önkéntes tevékenységük életminőségre gyakorolt hatását.

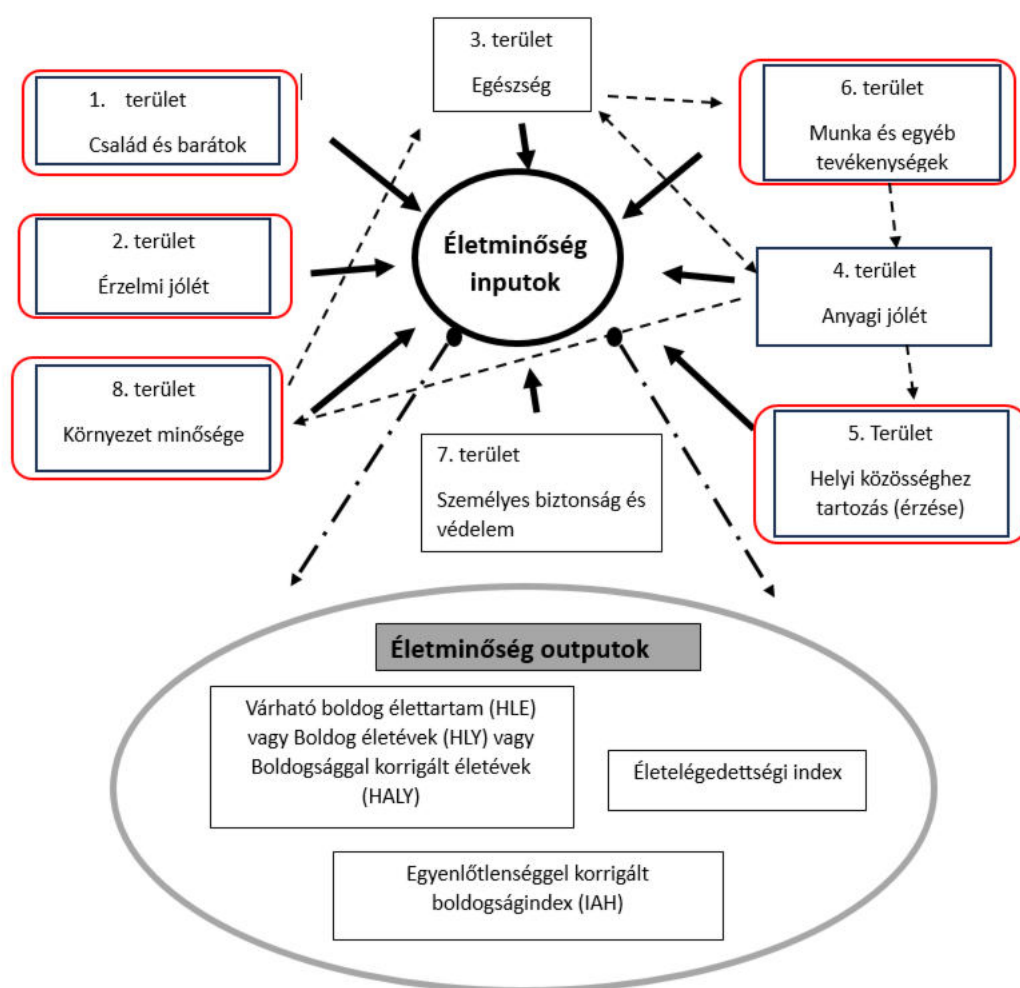
A vendégfogadó önkéntesség életminőségi szempontjai

Az életminőséget (Quality of Life, QoL) az 1960-as években kutatók, filozófusok és közgazdászok kezdték vizsgálni. A szakirodalomban a definíciói és értelmezései széles skálán mozognak (Michalkó 2010). Jenkinson (2020) szerint az életminőség azt jelenti, hogy az egyén mennyire egészséges, mennyire érzi jól magát, és mennyire képes részt venni az élet eseményeiben, illetve élvezni azokat. Az életminőség kifejezés eleve kétértelmű, mivel egyaránt vonatkozhat az egyén saját életének megélésére és azokra az életkörülményekre, amelyekben az egyének találják magukat. Ezért az életminőség erősen szubjektív. Az életminőségnek két fő pillére van. Az objektív pillér a jólét, amely statisztikailag mérhető (életszínvonal, életmód, életkörülmények, például egy főre jutó GDP, internet-hozzáférés, oktatás). A kutatók felismerték, hogy ez a pillér nem elegendő az egyén életminőség-szintjének vizsgálatához. A jóllét mérésére is szükség van (elégedettség, boldogság, egészségi

állapot). Ez az életminőség szubjektív pillére. Sánta (2006) szerint az életminőséget alakító társadalmi tevékenységek sorában meg kell említenünk a közéleti tevékenység funkcióját, bár annak boldogsággeneráló mértékéről nem rendelkezünk számszerűsíthető adatokkal.

Rahman (2005 idézi Rátz et al. 2008) életminőség-modellje szerint (1. ábra) az életminőség egyik inputja a helyi közösséghez tartozás érzése (lásd 5. terület).

1. ábra. Rahman életminőség-modelljének inputjait támogató vendégfogadó önkéntesség

Forrás: Rahman et al. (2005) alapján (In Rátz et al. 2008:130) alapján saját szerkesztés Kruppa-Jakab (2020).

Mivel a vendégfogadó önkéntesség erősíti a helyi (fogadó) közösséghez való tartozást, így hozzájárulhat az önkéntesek életminőségének javulásához. Természetesen az 1. területet, a „Család és barátok” területét is támogatja a vendégfogadó önkéntesség, mivel az önkéntes csapatból új barátokra tehetnek szert, és megerősíthetik a már meglévő barátságaikat. A 2. területet, az „Érzelmi jólétet” szintén támogatja ez a fajta önkéntes tevékenység, hiszen az itt

szerzett tapasztalatok növelhetik az empátiát, a szociális érzékenységet és gazdagíthatják az egyén érzelmeit. A „Munka és egyéb tevékenységek” (6.) terület magában foglalja az önkéntes tevékenységeket is, amelyek biztosíthatják, hogy az önkéntes a társadalom számára hasznos és fontos tevékenységeket végezzen. A 8. területet, a „Környezet minőségét” szintén támogatja a vendégfogadó önkéntesség, hiszen maguknak is fő céljuk, hogy környezetüket (a desztinációt) vonzóvá és barátságossá tegyék a turisták és a helyiek számára (így maguk számára) is. A fenti ábrán megjelöltük azokat az életminőség bemeneti mezőket (piros kerettel), amelyekhez a vendégfogadó önkéntes tevékenység végzése hozzájárul.

A KUTATÁS CÉLJAI, KÉRDÉSFELTEVÉSEI ÉS MÓDSZERTANA

A kutatás elsődleges célja az volt, hogy a veszprémi lakosok legfontosabb motivációs funkcióinak, az önkéntességük eredményeinek, a VEB2023 EKF rendezvények iránti érdeklődésüknek és a részvételi hajlandóságuknak a feltárásával hozzájáruljon az önkéntesek toborzásához és megtartásához. A kutatás célja továbbá az volt, hogy feltárja az EKF program presztízs-szintjének hatását az önkéntes részvételi hajlandóságra. Mindezek alapján három fő kérdésfeltevést fogalmaztunk meg:

- Azok a helyi lakosok, akik érdeklődnek a kiajánlott VEB2023 EKF rendezvények iránt, nagyobb valószínűséggel vállalnak-e helyi turisztikai önkéntes szerepet a VEB2023 EKF önkéntes szervezetében?
- Azok, akik érdeklődnek a VEB2023 EKF önkéntes szervezetében való helyi turisztikai önkéntesség iránt, hajlandóak-e 2023-ig, és azon túl is önkéntes munkát végezni?
- A VEB2023 EKF program presztízse motiválja-e a lakosokat arra, hogy a VEB2023 EKF önkéntes programjában helyi turisztikai önkéntesek legyenek?

A kutatás során kétféle módszert alkalmaztunk a kutatási feltételezések alátámasztására: 2020 őszén online és offline felmérést végeztünk, 2022 májusában pedig egy egyetemi hallgatókra összpontosító esettanulmányt dolgoztunk ki.

Három potenciális önkéntes csoportot vizsgáltunk: diákok, aktív dolgozók, idősek (seniorok), illetve nyugdíjasok. A kérdőív egy meglévő, kidolgozott eszközt, az önkéntes motiváció felmérésére szolgáló ún. Önkéntes Funkció Leltárt (Volunteer Function Inventory, VFI) (Clary et al. 1998) és más, az EKF-hez kapcsolódó kérdéseket is tartalmazott. A Clary et al. (1998) által

készített Önkéntes Funkció Leltár (VFI) az egyik legszélesebb körben elfogadott kvantitatív módszer az önkéntesek motivációjának felmérésére (Chacón et al. 2017).

1. táblázat. A VFI által mért motivációs faktorok

Érték funkció	A személy azért önkénteskedik, hogy kifejezze vagy megvalósítsa fontos értékeit, például a humanitáriusságot és a kevésbé szerencsések megsegítését.
Megértési funkció	Az önkéntes arra törekszik, hogy többet tudjon meg a világról és/vagy gyakorolja a gyakran kihasználatlan készségeit.
Fejlődési funkció	Az egyén arra törekszik, hogy az önkéntességben való részvétel révén lelkileg növekedjen és fejlődjön.
Védelmi funkció	Az egyén az önkéntességet negatív érzések, például büntudat csökkentésére vagy személyes problémák kezelésére használja.
Karrier funkció	Az önkéntes célja, hogy az önkéntességen keresztül szakmai tapasztalatokat szerezzen.
Szociális funkció	Az önkéntesség lehetővé teszi az egyén számára, hogy erősítse társadalmi kapcsolatait.

Forrás: Clary et al. (1998) alapján Kruppa-Jakab (2020).

A veszprémi polgárok turisztikai önkéntességgel kapcsolatos motivációinak felmérése érdekében a teljes VFI-felmérés bekerült a primer kutatásba (az online és offline kérdőívben egyaránt), mivel ez a kategorizálás nagyon hasznos az önkéntesség természetének megértésében. Segíthet megérteni a veszprémi lakosok motivációit a VEB2023 EKF programban való önkéntességgel kapcsolatban. Az önkéntesek motivációinak feltárása segít az önkéntesek toborzásában és megtartásában.

A szakirodalmi áttekintés és a korábbi tanulmányok alapján a következő kutatási feltételezéseket határoztuk meg:

- H1: Azok a helyi lakosok, akik érdeklődnek a kiajánlott VEB2023 EKF események iránt, nagyobb valószínűséggel vállalnak önkéntes vendéglátói szerepet a VEB2023 EKF önkéntes programjában.
- H2: Azok, akik érdeklődnek a vendégfogadó önkéntesség iránt a VEB2023 EKF önkéntes programjában, 2023-ig és azon túl is hajlandóak önkéntesnek maradni.
- H2: A VEB2023 EKF program presztízse motiválja a lakosokat, hogy a VEB2023 EKF önkéntes programjában vendégfogadó önkéntes szerepet vállaljanak.

A felmérés kiegészült további, Veszprémre és a Veszprém-Balaton 2023 EKF programra, különösen annak "Ragyogók" Önkéntes Programjára vonatkozó specifikus kérdésekkel. Fontos megjegyezni, hogy az első részt (az önkéntesség okai) minden válaszadónak kötelező volt

kitölteni. Ez a rész 30 állításból állt, ahol a válaszadóknak (egy 7 pontos Likert-skálán) kellett megjelölniük, hogy az állítások mennyire fontosak számukra. A második rész (az önkéntesség eredményei) kitöltése csak azok számára volt kötelező, akik már tagjai voltak a „Ragyogók” Önkéntes Programnak. Ez a rész 17 állításból állt, amelyekről szintén meg kellett jelölni (egy 7 pontos Likert-skálán), hogy mennyire fontosak a válaszadó számára. Végül egy utolsó kérdés a hosszú távú önkéntes szándékot mérte fel. Az adatgyűjtés során az akkoriban körülbelül a 40 regisztrált „Ragyogó” közül 21 vett részt a felmérésben.

A kérdőív főbb fejezetei a következők voltak: Az *Önkéntesség* fejezet azt vizsgálta, hogy a résztvevő részt vett-e valaha önkéntes tevékenységben, illetve a felmérést megelőző 12 hónapban. *Motiváció*: az önkéntesség okait mértük a VFI alapján, egy 7 pontos Likert-skálán. A *Hajlandóság* fejezet kérdései a veszprémi lakosok VEB2023 EKF önkéntes szervezetében való helyi turisztikai önkéntesség iránti hajlandóságára vonatkoztak. Az *Érdeklődés* fejezetben a válaszadóknak arra kellett válaszolniuk, hogy részt vennének-e a VEB2023 EKF program kijánlott rendezvényein (például Filmpiknik 2020) vendégként (közönségként). Ezután a válaszadóknak a VEB2023 EKF program *presztízsét* egy 7 pontos Likert-skálán kellett rangsorolniuk. Azt is értékelniük kellett, hogy a VEB2023 EKF program presztízse milyen mértékben befolyásolta a VEB2023 EKF önkéntes szervezetében való helyi turisztikai önkéntes (vendégfogadó önkéntes) tevékenységre való hajlandóságukat (szintén egy 7 pontos Likert-skálán). A felmérés tartalmazott továbbá néhány *demográfiai* kérdést is.

A kutatás csak a veszprémi lakosokra fókuszált. Összesen 302 veszprémi lakos töltötte ki a kérdőívet. A minta nem reprezentatív, azonban a kérdőívet (online és nyomtatott formában) közvetlenül több mint húsz, különböző korcsoportot képviselő helyi közösségnek küldtük el. A tagokat megkértük, hogy továbbítsák a kérdőívet másoknak (hólabda-módszer). A kvantitatív adatok vizsgálatához SPSS szoftvert használtunk.

Smith és Holmes (2011) egyetértenek abban, hogy kvantitatív vizsgálatokkal gyakran nehéz feltárni az okokat, amelyek miatt az önkéntesek egy adott önkéntes programot vagy egy szervezet önkéntes szerepét választják. A kvantitatív kutatási módszerek mellett hasznos a kvalitatív kutatási módszerek alkalmazása is. Így kiegészítő, kvalitatív módszerként 2022 májusában esettanulmányt dolgoztunk ki a veszprémi székhelyű Pannon Egyetem hallgatóinak a VEB2023 EKF programban való részvételi lehetőségeiről. Az esettanulmány turizmus-vendéglátás szakos egyetemi hallgatók prezentációin alapult. A következő kérdésre keresték a választ: *Hogyan tudnak a Pannon Egyetem hallgatói aktívan részt venni a Veszprém-Balaton*

2023 Európa Kulturális Fővárosa programban? Az előadások után a megvitattuk a hallgatók véleményét és elképzeléseit.

A kutatási első két hipotézisére vonatkozó adatok elemzéséhez SPSS keresztábla elemzést, a harmadik hipotézis igazolására pedig korrelációanalízist használtunk (a VEB2023 EKF presztízse és a helyi turisztikai önkéntességre való hajlandóság közötti összefüggés vizsgálatára).

A KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

Az önkéntes részvétel demográfiai összefüggései

Holmes és Smith (2009) alapján a 2. táblázat összefoglalja az önkéntességi részvételt befolyásoló legfontosabb tényezőket. Az első oszlopban azokat a demográfiai tényezőket emeltük ki (dőlt betűvel), amelyeket az online és offline kérdőíves felmérés során vizsgáltunk. A második oszlopban szereplő szakirodalmi állításokat összevetettük a kérdőív Veszprém-Balaton 2023 önkéntes programjában való részvételi hajlandósággal kapcsolatos saját felmérésünk eredményeivel. Az összehasonlítás eredményei a harmadik oszlopban szerepelnek (Igen/Nem/Nem releváns/Nem vizsgált tényező, illetve egy esetben a minta nem volt elegendő az összefüggés bizonyításához).

A VEB2023 EKF önkéntes programjában való *magasabb részvételi hajlandóság* a következőkkel függ össze:

- a fizetett foglalkoztatási státusz (teljes vagy részmunkaidős foglalkoztatás vagy vállalkozói tevékenység) esetén magasabb hajlandóság, mint az inaktív munkaerő-piaci státusz esetén (diák, nyugdíjas vagy egyéb inaktív státusz, pl. szülési szabadság)
- kiskorú gyermekek jelenléte a családban (0-18 évesek)
- állandó lakos státusz (Veszprémben)
- civil társulás, alapítvány vagy vallási közösségi tagság
- civil egyesületi vagy szervezeti tagság
- mind civil, mind vallási közösségbeli tagság.

2. táblázat. Az önkéntes részvételi arányt és a részvételi hajlandóságot befolyásoló tényezők a VEB2023 EKF önkéntes programjában

Demográfiai tényező	A magasabb önkéntes részvételi arány összefüggése	Magasabb részvételi hajlandóság a VEB2023 EKF önkéntes programjában (Igen/Nem)
Kor/életmód	Munkaképes kor vagy nemrég történt nyugdíjba vonulás	Nem
Nem	Nő	Nem
Családi és háztartási szerkezet	Partnere van	Nem
	18 év alatti gyermeke van	Igen
Munkaerőpiaci státusz	Fizetett alkalmazott (teljes vagy részmunkaidős)	Igen
Társadalmi-gazdasági státusz	Magasabb iskolai végzettség	Ebben az esetben a minta nem volt elegendő az összefüggés bizonyításához.
	Magasabb foglalkoztatási státusz	Nem vizsgált tényező
	Magasabb jövedelmi szint	Nem vizsgált tényező
Fogyatékoság vagy tartós betegség	Fogyatékoság vagy tartós betegség hiánya	Nem vizsgált tényező
Etnikum	A domináns etnikum tagja	Nem vizsgált tényező
Lakóhely földrajzi elhelyezkedése és a tartózkodási idő hossza	Vidéki élet	Nem releváns, mivel minden válaszadó veszprémi (városi).
	Hosszabb ideje lakos az adott helyen	Nem, de ha állandó lakos – igen
Migráció	Az országban született (nem a tengerentúlon született bevándorló)	Nem vizsgált tényező
Vallás	Aktív részvétel a formális vallási tevékenységekben	Nem
Civil és társadalmi részvétel	Önkéntes egyesületekben való részvétel	Nem vizsgált tényező
	Magasabb szintű civil részvétel	Igen

Forrás: Zappala – Burrell (2001), Finlay – Murray (2005), Low et al. (2007) in Holmes – Smith (2009:9) alapján Kruppa-Jakab (2020).

Részvételi hajlandóság

Részt venne-e vendégfogadó önkéntesként a helyi turizmusban (pl. rendezvény házigazdaként, csoportkísérőként, rendezvényszervezőként, zenekarkísérőként, múzeumi hostként vagy hostessként, jegyértékesítőként stb.) a látogatók, turisták fogadásában, kiszolgálásában a helyi turisztikai rendszer zavartalanabb működése érdekében?

A fenti kérdésre 302 veszprémi válaszolt. Közülük mindössze 77-en válaszoltak igennel (25,5 százalék), 86 helyi lakos válaszolt nemmel (28,5 százalék), a többség, 139 válaszadó pedig a nem tudom/nem vagyok biztos benne választ adta (46 százalék). A kérdésben számos példát

hoztunk fel, hogy a válaszadók megértsék a „vendégfogadó önkéntesség” fogalmának jelentését. Mivel csak 25,5 százalék válaszolt igennel, nagyon fontos volt, hogy a VEB2023 EKF előkészítő éveiben tisztázzuk ennek az önkéntes tevékenységnek a jelentését. Tanácsos lenne ezt a tevékenységet jó példákkal, példaképekkel vagy influenszerekkel népszerűsíteni.

Az előző kérdésre adott igenlő válasz esetén a válaszadónak egy másik kötelező kérdést kellett megválaszolnia: *Érdekli-e Önt a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjában való vendégfogadó önkéntesként való részvétel?*

A 137 válaszadóból a többség, 89 válaszadó igen (65 százalék), 6 válaszadó nem (4,4 százalék), 42 válaszadó pedig nem tudom/nem vagyok biztos benne (30,7 százalék) választ adott. A többség érdekesnek tartja a részvételt a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjában, mint vendégfogadó önkéntes. A bizonytalan válaszok aránya jóval alacsonyabb (30,66 százalék), mint az első kérdés esetében (46 százalék). Ez azt jelenti, hogy a „vendégfogadó önkéntesség” fogalma érdekesebb a válaszadók számára, ha a „Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes program” kifejezéssel együtt említjük. Ennek oka lehet a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program átlagos presztízsszintje, amelyet 302 válaszadó magasnak értékelte: 5,219 (egy 7 pontos Likert-skálán, ahol az 5 a magas, a 6 a nagyon magas értéket jelenti). A VEB2023 Zrt. számára fontos eredmény, hogy a 302 válaszadóból 147-en (48,7 százalék) nem tudtak arról, hogy megalakult a VEB2023 EKF Önkéntes Programja, a Ragyogók. A válaszadók közül 135-en tudtak erről a tényről (44,7 százalék), és csak 20-an voltak bizonytalanok (6,6 százalék). Ennek alapján javasoltuk a Ragyogók csoport népszerűsítését a városban.

Érdeklődés a rendezvények iránt

A VEB2023 EKF programév előtti felkészülési években fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy mennyire érdeklődnek a helyi lakosok az akkor meghirdetett, kiajánlott programok iránt. Ehhez kapcsolódó kérdésünk a következő volt:

Érdekli-e Önt a VEB2023 EKF program kiajánlott rendezvényein (pl. Filmpiknik 2020) való részvétel, mint vendég (közönség)?

253 válaszadó válaszolt igennel (83,8 százalék), 17 válaszolt nemmel (5,6 százalék) és 32 válaszolta, hogy nem tudja/nem biztos benne (10,6 százalék). A VEB2023 EKF program javasolt rendezvényei iránt tehát jelentős érdeklődés mutatkozott vendégként (közönségként) már 2020 őszén is. A 3. táblázat az SPSS keresztábra elemzés eredményeit foglalja össze.

3. táblázat. Érdeklődés a vendégfogadó önkéntesség iránt a Veszprém-Balaton 2023 EKF önkéntes programjában

Érdeklődés a kijánlott VEB2023 EKF események iránt	Érdeklődés a vendégfogadó önkéntesség iránt a Veszprém-Balaton 2023 EKF önkéntes programjában			Összesen
	Igen	Nem	Nem tudom / Nem vagyok biztos benne	
Igen	83 (66.6%)	5 (4.03%)	36 (29.37%)	124 (100%)
Nem	2 (40%)	1 (20%)	2 (40%)	5 (100%)
Nem tudom / Nem vagyok biztos benne	4 (50%)	0 (0%)	4 (50%)	8 (100%)
Összesen	89	6	42	137

Forrás: Kruppa-Jakab (2020).

Fenti táblázat adatai alapján elmondható, hogy azok a helyi lakosok, akik érdeklődnek a kijánlott VEB2023 EKF események iránt, nagyobb valószínűséggel vállalnának vendégfogadó önkéntes szerepet a VEB2023 EKF önkéntes programjában (lásd 3. táblázat 2. oszlop: 66,6 százalék versus 50 százalék). Azok a válaszadók, akik bizonytalanok a VEB2023 EKF eseményeken közönségként való részvétellel kapcsolatban, bizonytalanabbak az önkéntesség kérdésében is (lásd 3. táblázat 4. oszlop: 50 százalék versus 29,37 százalék).

Összefoglalva, a 3. táblázat alátámasztja azt a (H1) kutatási feltételezést: *Azok a helyi lakosok, akik érdeklődnek a kijánlott Veszprém-Balaton 2023 EKF rendezvények iránt, nagyobb valószínűséggel vállalnak vendégfogadó önkéntes szerepet a Veszprém-Balaton 2023 EKF önkéntes programjában.* Ennek alapján első hipotézisünket igazoltnak láttuk.

Második kutatási hipotézisünk (H2) úgy szólt, hogy azok, akik érdeklődnek a vendégfogadó önkéntesség iránt a VEB2023 EKF önkéntes programjában, 2023-ig és azon túl is hajlandóak önkéntesnek maradni.

Az önkéntes-hajlandóságot mérő kérdésre (*Hajlandó-e önkénteskedni Veszprém és környékén a helyi turizmusban?*) 302 veszprémi lakos válaszolt. A válaszadók közül 77-en válaszoltak igennel (25,49 százalék), 86-an nemmel (28,47 százalék), 139-en pedig nem tudom/nem vagyok biztos benne választ adtak (46,04 százalék). Fontos megjegyezni a bizonytalan válaszok magas arányát, valamint a hasonlóságot az első hipotézissel kapcsolatos, önkéntességre vonatkozó kérdés esetén (a válaszok is nagyon hasonlóak). Az egyetlen különbség az, hogy az utóbbi kérdés a vendégfogadó önkéntesség helyszínét – Veszprém és környékén – hangsúlyozta.

Azoknak, akik erre a kérdésre igennel válaszoltak, egy következő kérdésre is válaszolniuk kellett, amely az önkéntességgel kapcsolatos hosszú távú szándékra vonatkozott.

Kérjük, jelölje meg, hogy melyik évben önkénteskedne Veszprém és környéke helyi turizmusában?

Erre a kérdésre több választ is adhattak a felmérésben résztvevők. A 2021-es évet 48 alkalommal jelölték meg, a 2022-es évet 53, a 2023-as évet 66, a 2023-on túli évet pedig 38 alkalommal jelölték meg a válaszadók. Természetesen a 2023-as évet jelölték meg a legtöbbször, mivel ez a kulturális főváros éve, de az is jól látható, hogy az egyes válaszlehetőségeket meglehetősen kiegyensúlyozottan jelölték meg. A válaszadók (a veszprémiek) 2023 után is nyitottak az önkéntes tevékenység folytatására. Ugyanakkor fontos megvitatni azokat a lehetséges ösztönzőket, amelyekkel az önkéntesek motivációja fenntartható (a rendszerben való megtartásuk érdekében) 2023-ig és azon túl is. Ezért feltettünk egy kérdést arra vonatkozóan, hogy mi a válaszadók véleménye az önkéntesek nem pénzbeli jutalmazásáról.

Motiváció

Amint azt említettük, a VFI felmérés (Clary et al. 1998) az önkéntes motivációk felmérésének legszélesebb körben használt kvantitatív módszerei közé tartozik. A VFI módszertana a következő: a szakirodalomnak megfelelően az első rész (az önkéntesség okai) 30, a második rész (az önkéntesség eredményei) 17 állítást tartalmaz, mindegyiket 1-7 pont között rangsorolja a válaszadó (a 17 állításon belül az utolsó 5 az önkéntes elégedettségét vizsgálja az adott szervezetben). Össze kell adnunk bizonyos válaszra adott pontokat, hogy megkapjuk az 1. táblázatban ismertetett különböző motivációs funkciók pontszámát. Végül az utolsó, 48. item nem állítás, hanem egy kérdés, mely a hosszútávú önkéntességi szándékot vizsgálja.⁴ Mivel a VFI-t egy-egy önkéntesre dolgozták ki, úgy döntöttünk, hogy a válaszadók által adott pontszámok átlagát számoljuk, és az átlagpontszámokat összeadva számoljuk az egyes válaszok összpontszámát. A VFI-t beépítettük a kérdőívbe.⁵ A VFI alapján összefoglaltuk a fenti három korcsoport fő motivációit. A VFI első része az *önkéntesség okaival* foglalkozik.

⁴ A cikk korlátozott terjedelme nem teszi lehetővé, hogy a VFI módszerét részletesen ismertessük, de a szakirodalomban megtalálható, lásd. Clary et al. 1998.

⁵ A kérdőív *Motiváció* fejezetében harminc állítás szerepel. Minden állításhoz egy szám tartozik. Ez a harminc állítás harminc okot jelent, amiért az emberek önkéntes tevékenységet végeznek. A válaszadónak meg kellett jelölniük, hogy az egyes okok mennyire fontosak/ pontosak számukra, amikor az önkéntes tevékenységet végzik (egy 7 pontos Likert-skálán, ahol az 1 azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos/pontos a válaszadó számára, a 7 pedig azt, hogy rendkívül fontos/pontos a válaszadó számára).

A 302 válaszadót (veszprémi lakosokat) három korcsoportba soroltuk:

- A. 15-24 évesek: a középiskolások és egyetemi hallgatók korcsoportja (N=35)
- B. 25-64 évesek: aktív dolgozók korcsoportja (N=212)
- C. 65 év felettiek: a szeniorok és nyugdíjasok korcsoportja, ahol a szeniorok 65 év felettiek, de még nem nyugdíjasok (N=55)

4. táblázat. Az önkéntesség okai korcsoportonként (VFI)

Korcsoport	Érték funkció	Megértési funkció	Fejlődési funkció	Szociális funkció	Karrier funkció	Védelmi funkció
A. 15-24 év (N=35)	25.77	25.09	22.63	16.31	22.29	17.23
B. 25-64 év (N=212)	26.10	23.33	22.00	16.60	15.51	14.90
C. 65+ év (N=55)	26.93	21.53	22.58	19.27	10.78	15.13

Forrás: Kruppa-Jakab (2020)

A fenti táblázat alapján látható, hogy a három korcsoport között vannak hasonlóságok és különbségek. Az érték funkció mindhárom korcsoportban az 1. helyen áll, ami azt jelenti, hogy a válaszadók fontos értékekért akarnak tenni az önkéntesség során (humanitárius tevékenység, a rászorulóknak segítése). A megértési és fejlődési funkció a 2. vagy 3. helyen áll (kisebb különbségekkel), ami azt jelenti, hogy a válaszadók fontosnak tartják, hogy az önkéntesség révén jobban megismerjék a világot, fejlesszék a gyakran kihasználatlan képességeiket, és pszichésen fejlődjenek az önkéntesség során. A szociális funkció (a társas kapcsolatok önkéntesség általi erősítésének szándéka) a B és C korcsoport esetében a 4. helyen áll, a legfiatalabb korcsoport (A) esetében azonban a szociális funkció az utolsó helyen szerepel. Ennek oka valószínűleg az, hogy a diákoknak erősek a társas kapcsolataik az iskolában, és nem tartják olyan fontosnak, hogy az önkéntesség révén új társas kapcsolatokra tegyenek szert. Egy másik különbség, hogy az A korcsoport fontosabbnak tartja a karrierefunkciót, mint a B korcsoport és különösen a C korcsoport (idősek, nyugdíjasok). Természetesen a diákok, hallgatók szívesebben keresik a karrierlehetőségeket az önkéntességben, mint az aktív dolgozók csoportja és a nyugdíjasok. A védelmi funkciót (a negatív érzések, például a bűntudat csökkentése vagy a személyes problémák önkéntesség általi megoldása) az A és a C csoport tartja fontosabbnak. Ennek oka az lehet, hogy a fiatalok és az idősek sérülékenyebbek, több támogatást és megoldást kérnek másoktól saját személyes problémáikra.

A VFI második része az önkéntesség eredményeit vizsgálja egy adott szervezeten belül. Ezért döntöttünk úgy, hogy ezt a részt csak a „Ragyogók” önkéntes csoport körében kutatjuk, akik a VEB2023 EKF Önkéntes Program tagjai. Az *önkéntesség eredményei* rész célja a szervezet jobb megértése. A kérdőívnek erre a részére 21 fő önkéntes válaszolt (az akkori „Ragyogók” csapat fele). Tizenhét állítást soroltunk fel (amelyeket egy-egy 7 pontos Likert-skálán kell értékelni), valamint egy kérdést tettünk fel az önkéntességgel kapcsolatos hosszú távú szándékkal kapcsolatban. Az eredmények azt mutatják, hogy a „Ragyogók” önkéntesei a szervezeten belüli önkéntes munka során a megértési motivációs funkciót emelték ki a leginkább (11,04/14 pont). A fejlődési funkciót is megtapasztalták (10,24/14 pont), és a karrier motivációs funkciót is magasra értékelték: 9,81/14 pontra.

A VFI második részének végén található, *elégedettséggel kapcsolatos állítások* értékelése során a 21 önkéntes által megadott pontszámok átlagát összeadtuk, és a maximális 35 pontból 29,38 pontot kaptunk. Ez 83,94 százalékos átlagos elégedettségi arányt jelentett a VEB2023 EKF önkéntes szervezet vonatkozásában, ami magas átlagos elégedettséget mutatott. Az elégedettségre vonatkozó öt állítást a 2. ábrán látható módon pontozták.

2. ábra. Az önkéntesek elégedettsége a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program önkéntesei körében a VFI alapján

Forrás: Kruppa-Jakab (2020).

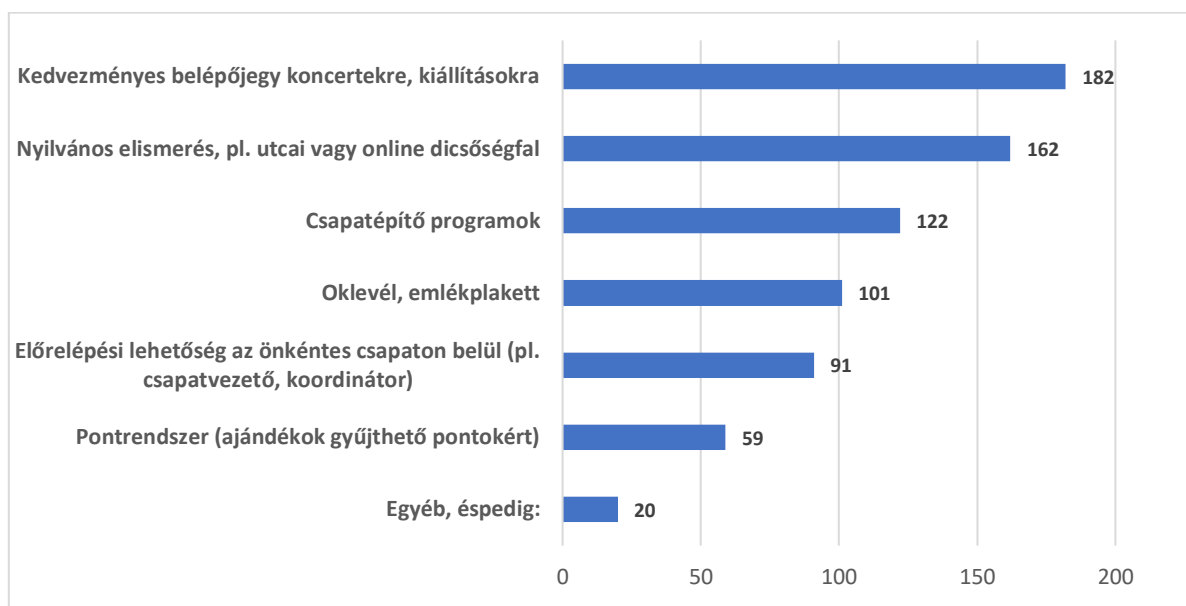
A felmérés az 2. táblázatban ismertetett VFI állításokon kívül tartalmazott egy konkrét ösztönzők felmérésére szolgáló kérdést is: *Az Ön véleménye szerint lehet-e nem pénzbeli jutalommal motiválni az önkénteseket?*

302 válaszadóból 277 válaszolt igennel (91,72 százalék), 25 válaszolt nemmel (8,28 százalék). Ennek oka az lehet, hogy a válaszadók tisztában vannak az önkéntesség természetével (hogy az önkéntes nem kap anyagi ellenszolgáltatást a tevékenységéért). Ha erre a kérdésre adott válasz igen volt, a válaszadó a következő kérdést kapta:

Milyen eszközökkel lehet motiválni az önkénteseket? (Több választ is megjelölhet.)

A 3. ábra az utóbbi kérdésre adott válaszokat foglalja össze. Összesen 737 jelölés érkezett válaszként.

3. ábra. Az önkéntesek motiválására szolgáló, nem pénzbeli jutalmazó eszközök

Forrás: Kruppa-Jakab (2020).

Az egyéb válasz-kategóriát 20 válaszadó jelölte meg. Észrevételeiket négy fő csoportba soroltuk: 1. A munka megbecsülése, az egyén fontossága, 2. Karrierépítési lehetőségek, 3. Képzési lehetőségek, 4. Nem pénzbeli juttatások és élményjellegű ösztönzők (ingyenes koncertjegyek, étkezési utalványok, hajókirándulás, vásárlási kuponok). Fontos megjegyezni azt is, hogy az elfogadott H1 hipotézis alátámasztja a 3. ábra eredményét is: minél nagyobb az érdeklődés a VEB2023EKF rendezvényei iránt, annál nagyobb az önkéntesek részvételi hajlandósága.

A második hipotézissel kapcsolatban, amely az önkéntes részvételi hajlandóság időbeli síkjára vonatkozott, a következő megállapításokat tettük:

Az eredmények (a jelölések száma alapján) azt mutatják, hogy azok a helyi lakosok, akik érdeklődnek a vendégfogadó önkéntesség iránt a VEB2023 EKF Önkéntes Programjában, a VEB2023 EKF felkészülési éveiben (2021-ben és 2022-ben), a 2023-as programévben és azon túl is vállalnának önkéntes feladatokat. Az EKF évet sokkal többen jelölték meg, a "2023-után" válaszlehetőség esetében pedig gyengébb volt a részvételi hajlandóság. Összefoglalva, a kutatási feltételezést elfogadjuk, *azok, akik érdeklődnek a vendégfogadó önkéntesség iránt a VEB2023 EKF önkéntes programjában, nagyobb valószínűséggel 2023-ig és azon túl is hajlandóak önkéntesnek maradni.*

A harmadik hipotézisünk (H3): A VEB2023 EKF program presztízse motiválja a lakosokat, hogy a VEB2023 EKF önkéntes programjában vendégfogadó önkéntes szerepet vállaljanak.

Presztízsz

Annak vizsgálatára, hogy a VEB2023 EKF program presztízse hogyan befolyásolja a vendégfogadó önkéntességre való hajlandóságot, a kérdőív *Presztízsz* fejezetében két kérdést tettünk fel a válaszadóknak.

Kérjük, rangsorolja a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program presztízst!
Véleményem szerint a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program presztízsszintje (hírneve, méltósága): (7 pontos Likert-skála)

A 302 válaszadó válaszai alapján az átlagos presztízsszint 5,219, ami a 7 pontos Likert-skálán *magas* presztízst jelent. Az adathalmaz mediánja 5 volt, míg a módusz ugyancsak, ami azt jelenti, hogy ez volt a leggyakoribb érték az adathalmazban. Fontos megjegyezni, hogy a VEB2023 EKF címet 2018 decemberében nyerte el Veszprém, ezt a felmérést pedig 2020 őszén végeztük, tehát nem egészen két éves felkészülési periódus első VEB2023 EKF presztízsfelmérése történt meg kutatásunk során. A következő kérdés a presztízsz és az önkéntes hajlandóság közötti összefüggés felmérését célozta:

Milyen mértékben befolyásolja a VEB2023 Európa Kulturális Fővárosa program presztízse az Ön önkéntes hajlandóságát a VEB2023 EKF önkéntes programjában?

A 302 válasz átlagértéke 3,424, ami azt jelenti, hogy a VEB2023 EKF program presztízse nem befolyásolta nagymértékben a VEB2023 EKF Önkéntes Szervezetében való önkéntességi hajlandóságot (a 7 pontos Likert-skálán). Az átlag azonban nem fejezi ki a két változó közötti összefüggést, ezért korrelációelemzésre van szükség. Az adathalmaz mediánja 3, a módusz 1, ami azt jelenti, hogy ez a leggyakoribb érték az adathalmazban. Megvizsgáltuk a presztízsz és a

vendégfogadó önkéntességi hajlandóság közötti korrelációt. A presztízst és a hajlandóságot egyaránt egy 7 pontos Likert-skálán értékelte 302 veszprémi lakos. Mindkét változót skálán mértük. Megvizsgáltuk, hogy van-e lineáris összefüggés a két változó között. Az SPSS szoftver segítségével kiszámítottuk a Pearson-féle korrelációs együtthatót (r).

Az eredmények az 5. táblázatban láthatók. A változók (a presztíz és az önkéntes hajlandóság) között szignifikáns pozitív, közepes erősségű kapcsolat áll fenn ($r = 0,302$; $p < 0.05$).

Lineáris összefüggés igazolható, a Veszprém-Balaton 2023 EKF program presztízse és a helyi lakosok önkéntes részvételi hajlandósága között pozitív összefüggést látunk.

5. táblázat. A presztíz és a hajlandóság korrelációja

Korrelációk			
		Presztíz	Hajlandóság
Presztíz	Pearson Correlation	1	,302**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	302	302
Hajlandóság	Pearson Correlation	,302**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	302	302
**A korreláció 0,01 szinten szignifikáns (2-tailed).			

Forrás: Kruppa-Jakab (2020).

Az eredmények alapján elfogadjuk a harmadik kutatási feltételezést: *H3: A VEB2023 EKF program presztízse motiválja a lakosokat, hogy a VEB2023 EKF önkéntes programjában vendégfogadó önkéntes szerepet vállaljanak.*

AZ ESETTANULMÁNY EREDMÉNYEI

Amint azt a *kutatás céljai, kérdésfeltevései és módszertana* című fejezetben bemutattuk, 2022 tavaszán esettanulmány módszerrel megkérdeztük a Pannon Egyetem nappali tagozatos turizmus-vendéglátás szakos hallgatóinak egy csoportját, véleményük szerint hogyan tudnak az egyetem hallgatói aktívan részt venni a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa programban. A hallgatók motiváló és motivációt csökkentő tényezőket, kritikai észrevételeket és javaslatokat, ötleteket fogalmaztak meg az aktív részvételre vonatkozóan.

Az egyetemi hallgatók motiváló tényezői

A hallgatók azért szeretnék önkéntes tevékenységet végezni, mert szeretnék részt venni a VEB2023 EKF által szervezett programokon, különösen a koncerteken, fesztiválokon. (Ez alátámasztja kutatásunk H1 kutatási feltételezését is.) A zene, a sport, a filmek a kedvenc érdeklődési területeik (különösen, ha híres sztárok, hírességek lépnek fel, akik vonzóbbá teszik számukra a programot). A VEB2023 EKF által szervezett programokra a következő jó példákat említették (amiket különösen kedveltek): Gizella Napok Művészeti Fesztivál 2022, Holtszezon Irodalmi Fesztivál 2022, Music Hungary és Showcase Fesztivál 2021, Utcazene Fesztivál 2021. Azok a diákok, akik rendszeresen végeznek önkéntes tevékenységet, szeretnék kuponokat vagy egy 1 évig érvényes kedvezménykártyát kapni a VEB2023 EKF által támogatott éttermekbe. Az igazolt hiányzás (a tanórákról) szintén motiváló tényező lehet a hallgatói önkéntesek számára. A hallgatók által (és a saját maguk számára) szervezett saját közösségi programok szintén motiválhatják őket a VEB2023 EKF-ben való részvételre, és egyúttal erős közösséget is építhetnek. Az önkéntességért a fizetség maga az élmény legyen. Az önkéntes csapat vezetője legyen megértő, rugalmas, nem túl szigorú, aki jó légkört teremt. Az önkéntesség jól mutat az önéletrajzban, és segít áthidalni a generációs szakadékokat. Az önkéntesség kalandot, jócselekedetet és szakmai tapasztalatot is jelent.

Az egyetemi hallgatók önkéntességi motivációt csökkentő tényezői

A hallgatók szerint a VEB2023 EKF programokkal kapcsolatban kevés az információ (és a promóció hiánya is érezhető). A hallgatók sűrű időbeosztása (órák és részmunkaidős munka) miatt kevés szabadidejük marad a kulturális programokra és az önkéntességre. Az önkéntesség rossz megítélése a fiatalok körében (a középiskolai kötelező Ifjúsági Községi Szolgálat miatt) szintén negatívan befolyásolja a motivációjukat. A kollégiumok nyáron nem tartanak nyitva, így a hallgatók nem tudnak önkéntesként részt venni a veszprémi nyári fesztiválokon, programokon (nem találnak szállást kedvező áron).

Kritikai megjegyzések

Meglátásuk szerint az EKF-nek több izgalmas programot kellene szervezni a fiatalok számára (például kreatív műhelyeket). A diákok szeretnék, ha a döntéshozatali folyamatba is bevonnák őket. Javasolják, hogy az önkéntes program legyen átláthatóbb. Az EKF imázsa (számukra) nem elég erős. Általánosságban az önkéntességnek csapatépítő programnak kellene lennie, nem

pedig a „piszkos munka” elvégzésének (például csak a cipekedést, szemétszedést stb. bízzák rájuk).

Javaslatok

Az egyetemen önkéntes kreditpontok (ECT) kezdeményezést kellene indítani. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók az önkéntes órákért cserébe kreditpontokat kaphatnak, amelyek beszámítanak a tanulmányaikba. A vizsgaidőszaknak hosszabbnak kellene lennie ahhoz, hogy az önkéntes programba bekapcsolódhassanak. Célszerű lenne a programlehetőségek kiszélesítése a fiatalok számára. Az EKF kommunikációjában fel kellene kérni egyes véleményvezéreket, hogy a WOM (Word of Mouth) segítségével terjesszék a programok és az önkéntes lehetőségek hírét. Ez a leghatékonyabb módszer, különösen a kollégiumokban. Ismert ifjúsági nagyköveteket (pl. helyi, de országosan ismert sportolókat, zenészeket) kell felkérni, hogy képviseljék az EKF programokat. Az egyetemi oktatókat be kell vonni a kommunikációs folyamatba, hogy az ő csatornáikon keresztül juttassák el a programmal kapcsolatos információkat a hallgatókhoz. Az Instagram is jó eszköz a reklámozásra, EKF imázsvideók közzétételére a hallgatók eléréséhez. Az EKF csapatának többször kellene megjelennie az egyetemi rendezvényeken saját pop-up standdal (akár a kollégiumokban is), hogy bemutassa az EKF projektet és a Ragyogókat a hallgatóknak. Azt is javasolták, hogy a turizmus-vendéglátás szakos és a közösség szervezés szakos hallgatókat is be kellene vonni az EKF meet & greet programjaiba, kihasználva, hogy ez a tanulmányi területük. Javasoltak egy közös rendezvényszervezési kurzust is, ahol a zárófeladatuk egy nagyobb rendezvény megszervezése lett volna.

Az önkéntesség nem az egyetlen módja annak, hogy a hallgatók részt vegyenek az EKF-programokban. Gyakornoki lehetőségeket kaphatnak az EKF szervezeténél vagy közösségi tereiben, de akár részmunkaidős állásokat is betölthetnek. A fiatalok saját projektjükön keresztül is csatlakozhatnak az EKF-hez. Az EKF-témájú kurzusok és szakdolgozatok/diplomamunkák szintén érdekesek számukra. A nemzetközi hallgatókat is be kellene vonni az önkéntességbe. Egyértelmű angol nyelvű útmutatásokra és vonzó programokra, divatos EKF merchandising termékekre van szükségük, amelyek vonzóbbá teszik számukra az önkéntességet. Emellett a Veszprém-Balaton EKF-régió felfedezése a magyar hallgatókkal együtt jó motivációs eszköz lehet számukra. Az egyetemi hallgatók azt is javasolták, hogy a középiskolások körében is népszerűsíteni kellene az önkéntességet. A

középiskolai kötelező Ifjúsági Közösségi Szolgálat miatt azonban romlik az önkéntesség megítélése az ő esetükben.

ÖSSZEGZÉS

A szakirodalmi áttekintés szerint a legfontosabb különbség, amely megkülönbözteti a vendégfogadó önkéntesek motivációit az önkéntes turisták (vendég önkéntesek) motivációitól, a látogatóknak a hely nagyköveteiként való fogadása és számukra a szülővárosuk vagy régiójuk bemutatása. A helyiek vendégszeretete a VEB2023 EKF program sikerének kulcsa. A kulturális attrakciók házigazdái és idegenvezetői, a rendezvények házigazdái, a csoportok és a V.I.P. személyek kísérői, a felmérések készítői, az előadótermi koordinátorok, az információszolgáltatók azok a frontvonalbeli önkéntesek, akiknek külön képzésre van szükségük a vendégfogadó programról és az eseményről vagy attrakcióról, ahol önkéntesként dolgoznak. A vendégfogadó önkéntesség az önkéntesek életminőségéhez számos területen hozzájárul. 2020-as kérdőíves felmérésünk 302 válaszadójának túlnyomó többsége érdeklődött a VEB2023 EKF program kijánlott rendezvényei iránt, mint vendég (közönség). A válaszadók hosszú távú szándéka azt mutatta, hogy a felkészülés éveiben is szeretnének önkéntes tevékenységet végezni a helyi turizmusban (Veszprémben és környékén), és 2023 után is folytatni szeretnék azt. A felmérés szerint leginkább a 2023-as VEB2023 EKF-évben szeretnének önkéntes munkát végezni.

Az értékek (mások segítése) az első helyen álltak a potenciális vendégfogadó önkéntesek motivációs funkcióit illetően. A megértés és a fejlődés (ismeretbővítés) a potenciális vendégfogadó önkéntesek és a Ragyogók önkéntességi eredményei között egyaránt az első három motivációs funkció között szerepeltek. A három vizsgált korcsoport motivációi között különbségek mutatkoztak. A fiatalokat inkább a karrierlehetőségek motiválták a fogadó szervezetnél (vagy más szervezeteknél, amelyekkel az önkéntesség során kapcsolatba kerülnek), míg az aktív dolgozók korcsoportja, valamint a seniorok és a nyugdíjasok esetében ez kevésbé volt fontos. Számukra a szociális funkciók (új kapcsolatok, új közösség) motiválóbba. A veszprémi lakosok a VEB2023 EKF program presztízsét magasra értékelték. A felmérés szerint a presztízs befolyásolta a VEB2023 EKF önkéntes programban való részvételi hajlandóságot. A VEB2023 EKF-rendezvények iránt jelentős volt az érdeklődés, és azok, akik

érdeklődtek a rendezvények iránt, nagyobb hajlandóságot mutattak a vendégfogadó önkéntes tevékenységekben való részvételre.

A válaszadók túlnyomó többsége úgy vélte, hogy az önkénteseket nem pénzbeli jutalmazó eszközökkel is lehet motiválni. Az EKF-rendezvényekre, koncertekre, kiállításokra való kedvezményes vagy ingyenes bejutás a legfontosabb motivációs eszköz, amely segíthet abban, hogy az önkéntesek hosszú távon is a VEB2023 EKF önkéntes programjában maradjanak. Ez egybeesik az egyik elfogadott hipotézissel is: azok a lakosok, akik érdeklődnek az EKF-rendezvények iránt, nagyobb valószínűséggel vállalnak önkéntes munkát a VEB2023 EKF önkéntes programjában.

2022-es esettanulmányunk eredményei azt mutatják, hogy az önkéntesség nem az egyetlen módja annak, hogy a hallgatók részt vegyenek a VEB2023 EKF-programokban. A hallgatók számára gyakornoki lehetőségeket érdemes kínálni a VEB2023 EKF szervezeténél vagy a közösségi terekben, de akár részmunkaidős állásokat is. A fiatalok saját projektjükön keresztül is csatlakozhatnak a VEB2023 EKF-hez. A VEB2023 EKF-témájú kurzusok és szakdolgozatok/diplomamunkák szintén érdekesek számukra. A Pannon Egyetem felhasználta a hallgatók javaslatait, és a VEB2023 EKF program Önkéntes Koordinátorával közösen létrehozta az Önkéntes Kreditet (90 óra önkéntes tevékenység az EKF-programokban 3 kreditet jelent a tanulmányaikban), valamint 2019 óta működik az EKF Kurzus is, amely nagyon népszerű és sikeres a magyar és külföldi hallgatók körében.

Jövőbeli kutatási téma lehet a „Ragyogók” kompetenciaterképének elkészítése, hogy a megfelelő önkénteshez (motivációinak, érdeklődési területeinek, képességeinek, tapasztalatainak) a leginkább megfelelő önkéntes feladatokat lehessen rendelni. Egy másik kutatási terület lehet a VEB2023 EKF stakeholderei közötti bizalom szintjének vizsgálata, különösen az önkéntesek és a fogadó szervezet között. Javasunk továbbá egy longitudinális kutatást, ami hosszabb távon vizsgálná a kutatási kérdéseket Veszprémben, illetve a Balaton térségében.

IRODALOM

- Adongo, Raymond – Kim, Seongseop – Elliot, Statia (2019): “Give and take”: A social exchange perspective on festival stakeholder relations. *Annals of Tourism Research*, 75 pp. 42-57.
- Chacón, Fernando – Gutiérrez, Gema – Sauto, Verónica – Vecina, María Luisa – Pérez, Alfonso (2017): Volunteer Functions Inventory: A systematic review. *Psicothema*, 29, pp. 306–316.

- Cnaan, Ram – Handy, Femida – Wadsworth, Margaret (1996): Defining who is a volunteer: conceptual and empirical considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25 pp. 364-383
DOI: 10.1177/0899764096253006
- Clary, Gil E. – Snyder, Mark – Ridge, Robert D. – Copeland, John – Stukas, Arthur A. – Haugen, Julie – Meine, Peter (1998): Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6) pp. 1516-1530.
<https://doi.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0022-3514.74.6.1516>
- Holmes, Kirsten – Smith, Karen A. – Lockstone-Binney, Leonie – Baum, Tom (2010): Developing the Dimensions of Tourism Volunteering. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 32 pp. 255-269.
DOI: 10.1080/01490401003712689
- Holmes, Kirsten – Smith, Karen (2009): Managing Volunteers in Tourism: Attractions, Destinations and Events. *Wallingford, England: Elsevier Butterworth-Heinemann*: 6-12.
- Kruppa-Jakab Éva (2020): Veszprém citizens as potential host volunteers in the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture Programme. *Dissertation. MSc in Tourism Management. University of Pannonia, Faculty of Business and Economics*.
- Kruppa-Jakab Éva – Kővári Edit (2023): Citizens' motivation and attitude as potential host volunteers in the preparatory years of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture Programme. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 8(1) pp.124-145.DOI: 10.15170/TVT.2023.08.01.08
- Michalkó Gábor (2010): Boldogító utazás. A turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai. Budapest: *Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézete*.
- Lőrincz Katalin – Raffay Ágnes (2019): „Beyond, azaz túllépni saját magunkon” – A turizmus szerepe a Veszprém 2023 Európai Kulturális Főváros projektben. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 4 (2):19 pp. DOI: 10.33538/TVT.190402.2
- Puczkó László – Rátz Tamara (2017): Az attrakciótól az élményig. *Budapest: Akadémiai Kiadó*.
- Rátz Tamara – Michalkó, Gábor – Kovács Balázs (2008): The influence of Lake Balaton's tourist milieu on visitors' quality of life. *Tourism. Original Scientific Paper*, 56 (2) pp. 127-142.
https://www.researchgate.net/publication/27219889_The_influence_of_Lake_Balaton%27s_tourist_milieu_on_visitors%27_quality_of_life
- Sánta Sebő (2006): Közélet és életminőség. In: Utasi Á. (szerk.): A szubjektív életminőség forrásai. Biztonság és kapcsolatok. *MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest*.
- Sin, Harng Luh – Oakes, Tim – Mostafanezhad, Mary (2015): Traveling for a cause: Critical examinations of volunteer tourism and social justice. *Tourist Studies*, 15(2) pp. 119-131
DOI: 10.1177/1468797614563380
- Smith, Karen A. – Holmes, Kirsten (2011): Visitor centre staffing: Involving volunteers. *Tourism Management* 33(3) pp. 562-568.
- Uriely, Natan – Reichel, Arie – Ron, Amos S. (2003): Volunteering in Tourism: Additional Thinking. *Tourism Recreation Research*, 28(3) pp. 57-62.
DOI: 10.1080/02508281.2003.11081417
- Wearing, Stephen Leslie – McGehee, Nancy Gard (2013): Volunteer tourism: A review. *Tourism Management*, 38 pp. 120-130
DOI: 10.1080/02508281.2003.11081411
- Wilson, John (2000): Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26 pp. 215-240.

Egyéb források

- Jenkinson, Crispin (2020): Quality of life. *Encyclopaedia Britannica. Official website.*
<https://www.britannica.com/topic/quality-of-life>
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2016): Az önkéntes munka jellemzői.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentes.pdf>
- Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány (2020): VEB 2023 ECoC Volunteer Guidelines
<https://veszprembalaton2023.hu/blob/volunteer-guidelines.pdf>
- Veszprém-Balaton 2023 Zrt. (2020): In Progress 2020. *Official brochure published by the company.*
- Új Nemzedék Központ Nonprofit Kft. – Gyorgyovich, M. (2018): Az Önkéntesség Magyarországon 2018 kutatás első eredményei http://unp.hu/hir_docs/147_onkentesseg_2018.pdf

A KÖZÖSSÉGHEZ TARTOZÁS, AZ ÖNKÉNTESSEG ÖRÖME ÉS A KULTÚRA VONZÁSÁBAN – A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTESAI, A „RAGYOGÓK” JELLEMZŐI ÉS MOTIVÁCIÓI

BARTAL ANNA MÁRIA¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.4.90-116>

Absztrakt

Az Európa Kulturális Fővárosa programok közel negyvenéves története azt bizonyítja, hogy megvalósításukat a kultúra, mint európai integrációs érték, és az önkéntesség, mint integrációs gyakorlat együtt erősítik. Magyarországon 2023-ban került megrendezésre a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa rendezvénysorozat, amelyet a programévben a „Ragyogók” Önkéntes Program 113 regisztrált jelentkezője közül 83 aktív önkéntes segített munkájával. A 2023 nyarán lefolytatott kutatásunknak, amely az aktív önkéntesek 73 százalékát érte el, három fő célja volt. Egyrészt feltárni az önkéntesek szociodemográfiai jellemzőit, másrészt elemezni jelentkezésük indítékait és önkéntességük motivációt, harmadrészt pedig bemutatni önkéntes-tapasztalataikat, illetve elégedettségüket az önkéntes-menedzsmenti folyamatokkal. Eredményeink szerint a válaszadó önkéntesek demográfiai jellemzőiket illetően lényegesen eltértek más, hazai önkéntes-kutatások eredményeitől, mivel a nők és a 18-25 éves fiatalok voltak többségben, ugyanakkor a főbb szociodemográfiai jellemzőik tekintetében alátámasztották a domináns státusz-modell tézisé. Önkéntessé válásuk indokai és önkéntes motivációik sorrendje, noha korosztálonként különbözőképpen alakult, de mind az érték, illetve érték-közel, mind pedig az egoisztikus motivációkat megelőzte a társas kapcsolatok igénye és motivációja. Ez arra utal, hogy a VEB2023 EKF-önkéntesség – a közösség-hiányos helyi társadalomban – fontos úrtöltött be a társadalmi interakciók megőrzésében. Önkéntes-menedzsmenti szempontból – előzetes önkéntes tapasztalataik, program alatti önkéntességük ideje, illetve gyakorisága szerint – heterogén csoportot alkottak a válaszadó önkéntesek, amely jelentős kihívások elé állította az önkéntes-koordinációt. Az önkéntes-koordinációval való elégedettségük korcsoportonként különbözött, legelégedettebbek a 26-45 évesek voltak.

Kulcsszavak: Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa, önkéntesség, önkéntes motivációk, önkéntes-koordináció, önkéntes-menedzsment

¹ Bartal Anna Mária (PhD) szociálpolitikus – szociológus, az Önkéntes Szemle főszerkesztője

Experiencing community involvement through enjoyable volunteering and cultural attractions – Characteristics and motivations of the volunteer group called „Shinies” of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture

Anna Mária Bartal

Abstract

The almost 40-year history of the European Capitals of Culture programmes proves that culture as a value of European integration and volunteerism as the practical component of this link together fortify such programs. In Hungary, the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture event took place in 2023, and it was supported by the 83 active volunteers of the „Ragyogók – Shinies” Volunteer Programme during the programme year. Our survey, which was conducted in the summer of 2023 and reached 73 percent of active volunteers, had three main objectives: to explore the socio-demographic characteristics of the volunteers, to analyse their motivations for volunteering, and to describe their volunteering experiences and their satisfaction with the volunteer-management during the processes. Our results showed that the demographic characteristics of the volunteers who responded differed significantly from other national volunteer surveys, as women and youth aged 18-25 constituted the majority; on the other hand, the dominant status model thesis in terms of the volunteers’ main socio-demographic characteristics was supported. The volunteers’ reasons for volunteering and the ranking of their motivations to volunteer, although different across age groups, were preceded by the need and motivation for socialization, both in terms of value and value-related motivations and egoistic motivations. This suggests that Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture volunteering has accomplished a major role in the preservation of social interaction in a community-deprived local society. From a volunteer management perspective, the responding volunteers were a heterogeneous group according to their previous volunteering experience, length of time volunteering during the programme, and frequency of volunteering, which posed significant challenges for volunteer coordination. Their satisfaction with volunteer coordination varied by age group, with the 26-45 year olds being the most satisfied.

Keywords: European Capital of Culture Veszprém-Balaton 2023, volunteering, volunteer motivation, volunteer coordination, volunteer management,

BEVEZETÉS

2023-ban éppen negyven éve annak, hogy Melina Mercouri görög és Jacques Lang francia kulturális miniszterek megálmodták az Európa Kulturális Városa (European City of Culture) programot azzal a céllal, hogy az európai integráció a kultúrán keresztül is erősödjön. Bízunk abban, hogy annak a kulturális sokszínűségnek a megismertetése, ami Európát jellemzi, majd szorosabbá teszi az európai együttműködést, összehozza az európai polgárokat és

megalapozza az európai kultúra fogalmát és értékeit (Ifversen 2002:6).² A terveket követően alig két év múlva, 1985-ben, Athénban indult először útjára az Európa Kulturális Városa program, amely programot 1999-ben Európa Kulturális Fővárosára (European Capital of Culture) nevezték át. Az eltelt, közel négy évtized alatt az Európa Kulturális Fővárosa program az Európai Unió azon kevés márkájává (Lewi 2006:22-38) vált, ami – a kultúrán és a kulturális részvételen keresztül – az európai integrációt erősíti a tagállamok között.

Az Európa Kulturális Fővárosa programok megvalósításában kezdettől fogva alapoztak a városok lakosságának, civil szerveződéseinek öntevékeny és önkéntes részvételére, amely az első másfél évtizedben meglehetősen ad hoc jellegű eleme volt a pályázatoknak. Valójában a 2000-es évek végétől vált általánossá a civil-nonprofit szervezetek, és ajánlottá az önkéntesek bevonása (Garcia – Cox 2013:95). Ennek háttérében az állt, hogy az 1990-es évek elejétől – a mindig is létező és meglévő – önkéntesség, mint a társadalmi integrációt és befogadást erősítő gyakorlat az európai politika fókuszába került.³ Mindezek eredményeképpen a kultúra, mint európai integrációs érték, és az önkéntesség, mint integrációs gyakorlat, együtt erősítik az Európa Kulturális Fővárosa programok megvalósítását.

A magyarországi városok közül először Pécs nyerte el az Európa Kulturális Fővárosa címet 2010-ben. A programsorozat utólagos értékelése szakirodalmilag viszonylag jól dokumentált (lásd például Rampton et al. 2011; P. Müller 2011; Koltai 2013; 2014; Pálné Kovács 2013; Tuka – Glied 2014; Pilkhoffer 2020; Bóka 2020), de az Európa Kulturális Fővárosa program megvalósítását segítő önkéntes programról csak néhány korabeli híradás⁴ ad számot, illetve Rampton és szerzőtársai (2011:62) ex-post értékelésében és Németh Ágnes 2016-ban megjelent tanulmányában olvashatunk erről, aki Clauw-Caponen (2010)⁵ elemzésére hivatkozva írja le az akkori pécsi önkéntesek főbb jellemzőit (Németh 2016:63).

² Hangsúlyozni kell, hogy ez az 1980-as évek közepének „álma” volt. Éppen az idézett Ifversen – tanulmány (2002) mutat rá, hogy a harmadik évezredben a kultúra esszenciális felfogását felváltotta a konstruktivista nézőpont, amit az európai kultúráról az európai identitás felé való elmozdulás jellemez.

³ Jól példázza ezt, hogy az 1990-es évek közepétől az Európai Unió – ugyancsak az európai integrációt célzó – meghatározó márkájává fejlődött a Fiatalok Európáért (Youth for Europe) program keretében megvalósuló Európai Önkéntes Szolgálat (European Voluntary Service), ami 2016-tól Európai Szolidaritási Testület (European Solidarity Corps) néven működik, eszmeileg és tartalmilag is kitérítve a korábbi kereteket.

⁴ Félezer önkéntese van a pécsi EKF programnak. 2010.02.09. www.hirado.hu/MTI
<https://hirado.hu/2010/02/09/felezer-onkentese-van-a-pecsi-ekf-programnak/>

⁵ Noha ez a tanulmány az egyik fő hivatkozásnak számít a pécsi EKF önkéntesprogramjáról, de sem nyomtatott, sem elektronikus formában nem elérhető.

Tizenhárom évvel később, 2023-ban Veszprém – bevonva a Bakony-Balaton régiót – lett az Európa Kulturális Fővárosa cím birtokosa és a programsorozat megrendezője. Szlogenül a „Ragyogj! A kreativitás ünnepe!” nevet választották, és ezért kapta – a már harminckét éve a város kulturális életét támogató – Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány⁶ által szervezett önkéntes program is a „Ragyogók” elnevezést. Az önkéntes-stratégia kialakítása és az önkéntesek toborzása – hasonlóan a pécsi gyakorlathoz – már 2021-ben megkezdődött, ami sajnálatosan egybeesett (a részleges korlátozásokkal járó) Covid-járvánnyal, és ezért az igazi felkészülés valójában 2022-ben vette kezdetét. A „Ragyogók” Önkéntes Programnak 2023-ra 495 regisztrált önkéntese volt. Ezek közül a programévben 113 fő regisztrált, és 83 fő volt aktív önkéntes.⁷

Az Európa Kulturális Fővárosa-rendezvények önkéntes programjait elemző nemzetközi tanulmányok (Rampton et al. 2011; Garcia – Cox 2010; 2013; Németh 2015; Liu 2016; Gomes – Libero-Cano 2018; Morris 2022; Perić-Prkosovački et al. 2022) általában három fő kérdésre koncentráltak. Egyrészt, hogy az önkéntes programok mennyiben jelenítik meg az Európa Kulturális Fővárosa integrációs célkitűzéseit, másrészt, hogy az önkéntesek részvételét miként befolyásolják a különböző motivációik és az önkéntességgel való elégedettségük, harmadrészt pedig, hogy milyen jógyakorlatokkal érhetők el az önkéntes programok célkitűzései.

Mindezekből következően a jelen tanulmánynak is három célkitűzése van:

- Egyrészt, hogy a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa (továbbiakban VEB2023 EKF) programév önkéntesei körében végzett kutatás alapján részletesen elemezze szociodemográfiai jellemzőiket.
- Másrészt, hogy feltárja jelentkezésük indokait és önkéntességük motivációit,⁸ megmutatva ezzel annak a társadalmi rétegnek a szociodemográfiai sajátosságait és motivációit, amely időadománnyal és önkéntes munkával járult hozzá az VEB2023 EKF program sikeres megvalósításához.

⁶ Lásd: <https://veszprembalatonkultura.hu>

⁷ A programban, a szervezők definíciója szerint, aktív önkéntes volt az, aki legalább egy alkalommal önkéntes munkát teljesített.

⁸ A szerző köszönetet mond a Veszprém – Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítványnak és munkatársainak a kutatás lebonyolításához nyújtott lehetőségért és segítségért.

- Harmadrészt cél volt, hogy a tanulmány a megkérdezett önkéntesek véleménye alapján monitorozza az önkéntes-koordináció egyes szakaszait (a toborzástól a jutalmazásig) és az azzal való elégedettséget, rámutatva az önkéntes program sikereire és problémáira.

A tanulmány első részében ismertetjük a VEB2023 EKF önkéntesei, a „Ragyogók” vizsgálatának céljait, hipotéziseit és módszereit. Ezt követően bemutatjuk felmérésünk főbb eredményeit öt nagyobb téma köré csoportosítva: a válaszadó önkéntesek szociodemográfiai jellemzői, korábbi önkéntes tapasztalatai, a jelentkezés indokai és az önkéntesség motivációi, a „Ragyogók” Önkéntes Programban végzett önkéntesség sajátosságai (az önkéntesség gyakorisága és a feladatvégzés formái), végül az önkéntesség során szerzett tapasztalatok és az azzal való elégedettség mérése. Az elemzést az eredmények összegzésével zárjuk, és reflektálunk a hasonló, nemzetközi EKF önkéntes-kutatások, valamint a hazai önkéntes és motivációs kutatások eredményeire.

A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM ÖNKÉNTESEI, A „RAGYOGÓK” VIZSGÁLATA

Célok és hipotézisek

Jelen tanulmány egyik fő célja, hogy – különböző metszetekben – részletesen elemezze a VEB2023 EKF programév aktív önkénteseinek (83 fő) demográfiai és társadalomstatistikai jellemzőit.

A magyar népesség reprezentatív mintája körében lefolytatott legutóbbi felmérés (Gyorgyovich et al. 2020) egyrészt azt mutatta, hogy a hazai önkénteseket is – Smith (1994) terminológiáját alkalmazva – a domináns státusz-modell jellemzi, ami azt jelenti, hogy az önkéntességet vállalók között nagyobb gyakorisággal találunk magasabb iskolai végzettségű, és jobb társadalmi és gazdasági státuszú egyéneket. Figyelembe véve, hogy alapvetően a kulturális önkéntességről van szó, azt feltételeztük, hogy a domináns státusz-modell körükben jobban érvényesül, mint az összes magyar önkéntes esetében. A már idézett felmérés szerint a magyar önkéntesség gerincét a 30-45 évesek alkotják, de a korábbi vizsgálatokhoz (Batta 2013) képest 2018-ban emelkedett az önkéntesek aránya mind a fiatal (18-29 évesek), mind pedig a 60 feletti korosztályban. Mivel Veszprém több középiskolával és egyetemmel rendelkező megyeszékhely, azt vélelmeztük, hogy a programban nagyobb arányban fogunk a fiatalabb korosztályhoz tartozó önkénteseket találni.

Kiemelt célunk volt az is, hogy feltárjuk az önkéntesek azon – szabadszavas és a „Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívvel” is mérhető – indítékait, motivációit, amelyek arra ösztönözték őket, hogy időadománnyal és önkéntes munkával járuljanak hozzá a VEB2023 EKF program sikeres megvalósulásához. Bartal és Kmetty (2011) vizsgálata alapján a magyar kulturális önkéntesek motivációit három faktor határozta meg: a kultúra, mint érték, a szociális interakciók lehetősége és az elismerés. Ezen eredmények, valamint a Garcia és Cox (2013) tanulmányában foglaltak alapján pedig azt vélelmeztük, hogy a „Ragyogók” önkéntesként való jelentkezését és motivációit is jelentősen befolyásolni fogja az VEB2023 EKF-program melletti elköteleződés, a kultúra szeretete és a szociális interakciók lehetősége.

A tanulmány harmadik célja az volt, hogy az önkéntesek tapasztalatainak leírása és elégedettségének mérése alapján monitorozza az önkéntes-menedzsment egyes elemeit (a toborzástól a jutalmazásig). Perić-Prkosovački és szerzőtársai (2022) kutatása alapján azt feltételeztük, hogy az önkéntesek elégedettsége, illetve (pozitív és negatív) tapasztalatai korcsoportonként különbözni fognak.

A vizsgálat módszertana

A vizsgálati populációt az a 83 aktív önkéntes alkotta, akik 2023-ban a „Ragyogók” önkéntes csapatában aktívan részt vettek.⁹ A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány munkatársai továbbították az aktív önkénteseknek a kérdőívet, amelyet a Google Forms kérdezői felületen online lehetett kitölteni. A megkérdezés 2023. augusztus 15. és szeptember 25. között zajlott le. A kérdőív négy fő részből állt:

- Demográfiai, társadalomstatistikai jellemzők (nem, életkor, családi állapot, gyermekek száma, iskolai végzettség, foglalkoztatási helyzet, lakóhely típusa, a foglalkoztatási lakóhely, vallásosság, gazdasági helyzet szubjektív megítélése).
- A korábbi önkéntes tapasztalatokat feltáró kérdések az önkéntesség idejére, formális vagy informális voltára, gyakoriságára, az önkéntesszervezet típusára, településére, valamint az Iskolai Közösségi Szolgálat teljesítésére vonatkoztak.
- A kérdőív harmadik része foglalkozott a „Ragyogók” Önkéntes Programban végzett önkéntességgel, úgymint: a jelentkezés időpontja, döntési „sebessége”, okai (nyitott

⁹ A VEB2023 EKF programot megelőző két évben magasabb volt az aktív önkéntesek száma: 2021-ben 165 fő, 2022-ben pedig 185 fő.

kérdésként), az önkéntesség gyakorisága, települése, az önkéntesalkalmak száma 2023-ban, illetve az önkéntes foglalkoztatásának (programok, feladatok) jellemzői. Ezt a kérdéscsoportot az önkéntes elégedettségére (4-es Likert skála alapján), továbbá pozitív és negatív tapasztalataira (nyitott kérdések) irányuló kérdések követték.

- A kérdőíves megkérdezést a Bartal – Kmetty (2011) által sztenderdizált, 15 motivációs faktorból álló „Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív” 11 motivációs faktort feltáró, 46 állítása zárta.¹⁰ A válaszadóknak az egyes motivációs állításokat ötfokú Likert-skálán kellett értékelniük aszerint, hogy mennyire értenek egyet azokkal.¹¹ Az egyes motivációs faktorokhoz 3-5 állítás tartozott, amelyek átlaga adta meg a különböző motivációs faktorok átlagértékeit.

A vizsgált motivációs faktorok a következők voltak:

- *Az érték, illetve érték-közeli motivációs faktorok*, úgymint: (társadalmi-szociális) értékek, reciprocitás, kultúra, környezetvédelem.
- *Az egoisztikus motivációkat* a megértés, az elismerés és a karrierfejlesztés faktorokkal, míg
- *a szociális interakció és a társadalmi norma-motivációkat* az azonos nevű faktorokkal mértük.
- *A pszichológiai motivációs faktorok* közül az önbecsülés és az önvédelem faktorokat alkalmaztuk a felmérésben.

A kérdőívet 61 önkéntes, a 2023-ban VEB2023 EKF programban aktív önkéntesek (83 fő) 73 százaléka töltötte ki. Az adattisztítás után előállt nem reprezentatív mintából az adatfeldolgozást SPSS 29. (IBM) statisztikai programmal végeztük el.

A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTESEI, A „RAGYOGÓK” VIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

A „Ragyogók” Önkéntes Programban 2023-ban aktív önkéntesek nem reprezentatív vizsgálatának eredményeit a következő tematika szerint ismertetjük: az önkéntesek szociodemográfiai háttérjellemzői, korábbi önkéntes tapasztalatok, valamint a VEB2023 EKF

¹⁰ A MÖMK által mért 15 motivációs faktor közül négy mérést – az önkormányzati és kormányzati hiányok, vallás és a visszahatás motivációs faktorok – nem tartottunk relevánsnak a vizsgálatban.

¹¹ 1 = nagyon nem ért egyet; 2 = nem ért egyet; 3 = is-is; 4 = egyetért; 5 = nagyon egyetért.

önkéntesség ideje, indokai és motivációi. Ezt követően térünk rá a „Ragyogók” önkéntescsoportban végzett önkéntesség többszemponú (feladatvégzés, tapasztalatok, elégedettség) elemzésére. Az eredmények bemutatásánál – a korlátozottan érvényes összevetés ellenére, érintőlegesen – reflektálunk a hasonló nemzetközi EKF és a hazai önkéntes, illetve motivációs kutatások eredményeire.

A szociodemográfiai háttérjellemzők

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa 61 válaszadó önkéntese között nagyobb arányban (75 százalék) találtunk nőket, mint más hazai önkéntes-kutatásokban.¹² Ahogy az 1. táblázat mutatja, a válaszadó önkéntesek életkori bázisát a 18-25 éves fiatalok (41 százalék), illetve a 36-55 évesek felnőttek (35 százalék) alkották, az átlagéletkor pedig 36,64 év volt.

Kevésbé jelentek meg a válaszadók között a 26-35 éves és az 56 év feletti önkéntesek. Életkori sajátosságukból következően, családi állapot szerint inkább az egyedülállók (házasok/nőtlenek, illetve elváltak, özvegyek) voltak többségben (63 százalék), mint a házas, vagy élettársi kapcsolatban élők (37 százalék). A gyermektelenek és a gyermekesek aránya (62-38 százalék) ehhez hasonlóan alakult körökben.

Míg tehát a „Ragyogók” válaszadói mintája demográfiai jellemzőik tekintetében lényegesen eltért más, hazai kutatások (lásd Gyorgyovich et al. 2018) eredményeitől, addig főbb társadalmi háttérjellemzőik (iskolai végzettség és az anyagi helyzetük szubjektív megítélése) terén alátámasztották a domináns státusz-modell tézisé: alig 16 százalékot tett ki körükben az érettséginel alacsonyabb végzettségűek aránya, illetve 92 százalékuk nagyon jó, vagy jó anyagi helyzetben lévőnek vallotta magát. Foglalkoztatási helyzet szerint az aktívak (közalkalmazottak, -tisztviselők, alkalmazottak, vállalkozók) és az inaktívak (közép- és felsőfokon tanulók, gyesen, gyeden lévő, munkanélküliek és nyugdíjasok) aránya 55-45 százalékot tett ki közöttük. Ez az arány némileg eltér a Gyorgyovich és szerzőtársai (2020) által közölt adatoktól (aktív 62, inaktív 37 százalék), de ezt a válaszadói mintában résztvevő, közép- és felsőfokon tanulók magas aránya magyarázza. A válaszadó önkéntesek 67 százaléka veszprémi volt, míg 17, illetve 11 százalékuk lakóhelyének főként Veszprém, továbbá Fejér,

¹² Ez összefügghetett a nők a nagyobb válaszadói hajlandóságával is.

valamint Győr-Sopron megyei várost vagy községet jelölt meg,¹³ illetve alig 5 százalékuk került ki a fővárosból.

1. táblázat. A vizsgálatban válaszadó önkéntesek demográfiai és társadalomstatistikai jellemzői (N=61)

Nem	férfi	25% (15 fő)
	nő	75% (46 fő)
Átlagéletkor		36,64 év (SD=16,721)
Életkori csoportok	18-25 év	41% (25 fő)
	26-35 év	11% (7 fő)
	36-45 év	15% (9 fő)
	46-55 év	20% (12 fő)
	56-65 év	5% (3 fő)
	65 év felett	8% (5 fő)
Családi állapot	nőtlen/hajadon	43% (26 fő)
	házas	11% (7 fő)
	élettársi kapcsolat	26% (16 fő)
	elvált	15% (9 fő)
	özvegy	5% (3 fő)
Gyermekei száma	nincs	62% (38 fő)
	1 gyermek	13% (8 fő)
	2 gyermek	18% (11 fő)
	3 gyermek	7% (4 fő)
Iskolai végzettség	szakmunkásképző/ szakiskola	5% (3 fő)
	befejezetlen középfokú	11% (7 fő)
	befejezett középfokú	28% (17 fő)
	befejezetlen felsőfokú	7% (4 fő)
	egyetem/főiskola	49% (30 fő)
Foglalkoztatási helyzet	középiskolai tanuló	15% (9 fő)
	egyetemi hallgató	11% (7 fő)
	alkalmazott	34% (21 fő)
	közalkalmazott/köztisztviselő	16% (10 fő)
	vállalkozó	5% (3 fő)
	gyesen/gyeden van/munkanélküli	5% (3 fő)
	nyugdíjas	14% (8 fő)
Lakóhely típusa	főváros	5% (3 fő)
	megyeszékhely	67% (41 fő)
	város	17% (10 fő)
	község	11% (7 fő)
Szubjektív anyagi helyzet	gondok nélkül élnek	18% (11 fő)
	beosztással jól kijönnek	74% (45 fő)
	éppen, hogy kijönnek	8% (5 fő)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű táblázat.

¹³ Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonkenese, Csopak, Felsőörs, Gárdony, Dunaújváros, Herend, Keszthely, Kapolcs, Litér, Mór, Paloznak, Pétfürdő, Sopron, Székesfehérvár, Szentgál, Szentkirályszabadja.

Korábbi önkéntes tapasztalatok a „Ragyogókhoz” jelentkezők körében

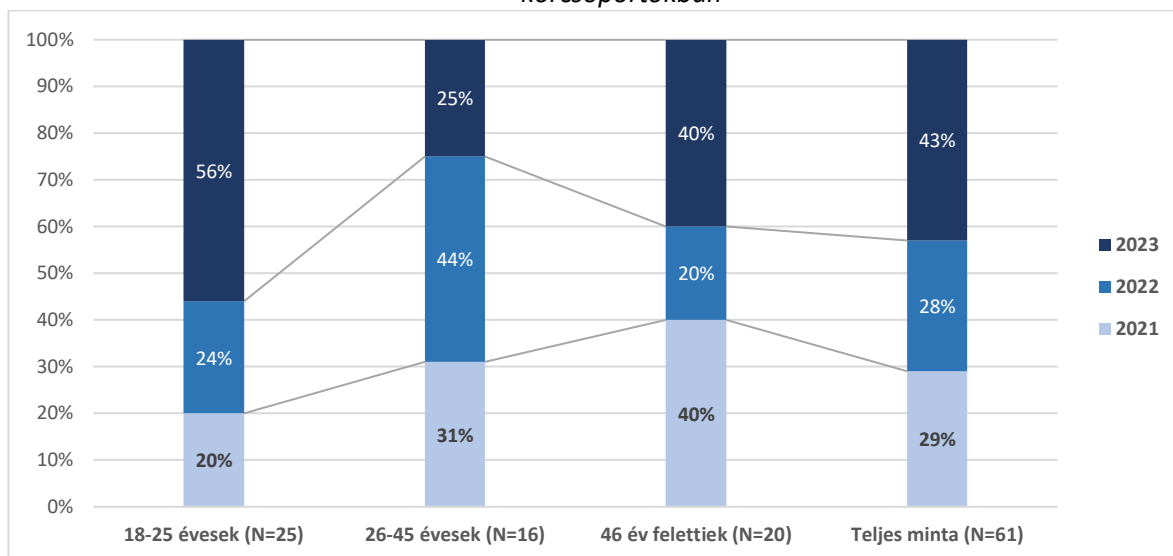
A 61 válaszadó között majdnem azonos arányban voltak olyanok, akiknek volt (51 százalék, 31 fő), és akiknek nem volt (49 százalék, 30 fő) korábbi önkéntes tapasztalata az VEB2023 EKF előtt. A 36 fő tapasztalattal rendelkező önkéntes egyharmada (12 fő) mondta azt magáról, hogy 3-5 éve, 28 százaléka (10 fő) pedig azt, hogy 6-10 éve végez önkéntes munkát. Ezt az önkéntes munkát valamivel több mint egyharmaduk (13 fő) szervezeteknél (formális keretek között), 22 százaléka (8 fő) informálisan, míg 42 százaléka (15 fő) mindkét formában végezte. Esetükben is igazolódni látszik Hustinx és szerzőtársai (2010) megállapítása, hogy a formális önkéntesség „hajlamosít” az informális önkéntes munka végzésére is. Közel fele-fele arányban voltak közöttük rendszeres és alkalmi önkéntesek, és mintegy 7 százalékot tett ki az egyszeri önkéntesek aránya. Legtöbbjük elsősorban kulturális, másodsorban pedig sport és szabadidős szervezeteknél végezte önkéntességét. Összességében megállapítható, hogy a korábbi önkéntes tapasztalat tekintetében heterogén csoportot alkottak a válaszadók, amit tovább színezt az is, hogy ez korcsoportonként¹⁴ is egyenlőtlenül oszlott meg körükben, illetve különböztek önkéntességük formalizáltsága és rendszeressége tekintetében is. Mindezek alapján vélelmezhető, hogy az önkéntes-koordinációnak komoly kihívásokkal kellett szembenéznie az önkéntes-szervezés terén.

A „Ragyogókhoz” való csatlakozás jellemzői és okai

A válaszadók közel háromnegyede (72 százaléka) azonnal vagy napok alatt döntötte el, hogy csatlakozik a „Ragyogókhoz” és önkéntes munkájával segíti a VEB2023 EKF programjainak megvalósulását. Ahogy az 1. ábra adatai alapján látható, az összes válaszadó 43 százaléka 2023-ban jelentkezett önkéntesnek, míg további 28 százaléka 2022-ben, és 29 százaléka már 2021-ben. Mindez arra utal, hogy a válaszadók több mint a fele egy-két évet töltött a „Ragyogók” között, tehát körükben azonosítható az önkéntesek stabil magja. Az önkéntesek stabil magját leginkább a 26-45 évesek alkották, hiszen 75 százaléka már 2023 előtt jelentkezett, őket követték a 46 év felettek (60 százalék). Ugyanakkor a válaszadó 18-25 éves önkéntesek több mint felét (56 százaléka) csak 2023-ban sikerült bevonni, azaz a fiatalok sokkal kevesebb önkéntes tapasztalattal rendelkeztek a VEB2023 EKF programjában.

¹⁴ Az 1. táblázat adatai alapján három korcsoportot képeztünk: 18-25 évesek (25 fő), 25-46 évesek (16 fő) és 46 év felettek (20 fő). A továbbiakban a korcsoportos elemzést e szerint a csoportosítás szerint végeztük el.

1. ábra. Az önkéntesek megoszlása a jelentkezési ideje szerint a teljes mintában és az egyes korcsoportokban

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

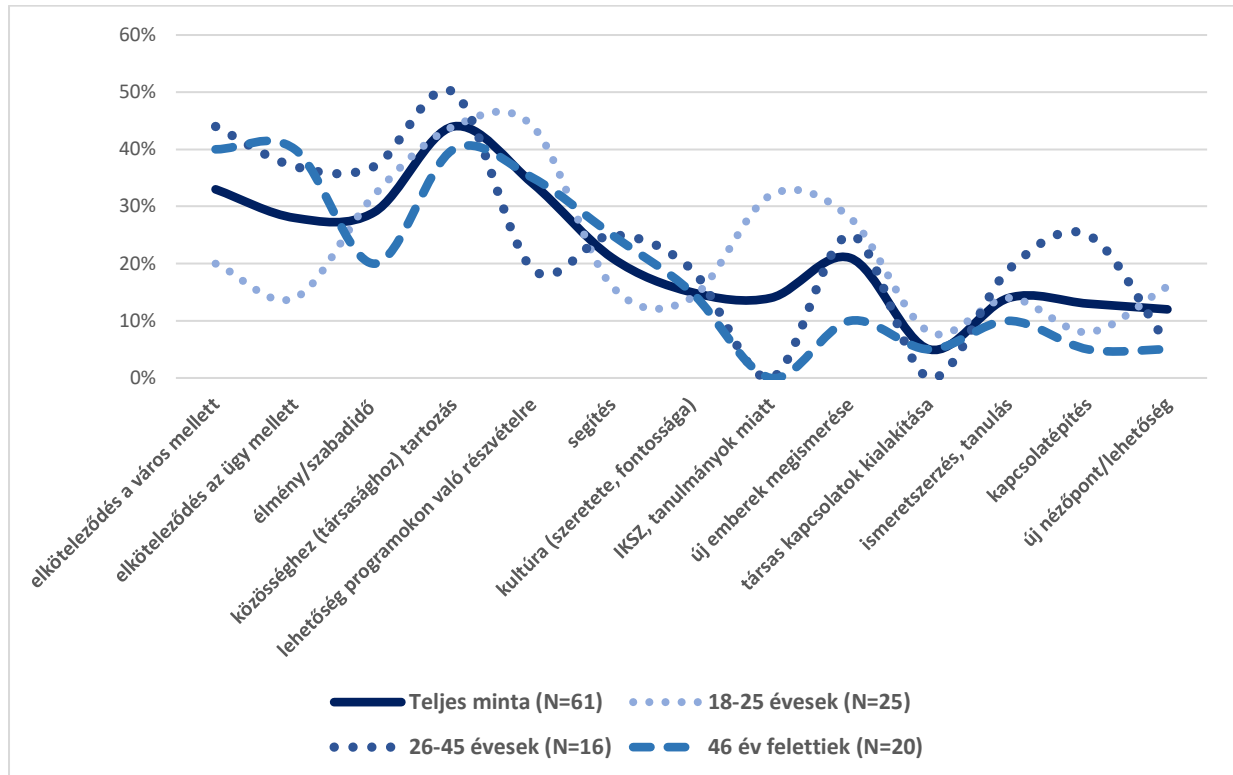
Az önkéntesek többsége leginkább a nyári hónapokban jelentkezett, de 2023 januárját is sokan jelölték meg jelentkezési dátumnak, illetve 2023 áprilisa és júniusa között lépett be a „Ragyogók” közé a válaszadók 20 százaléka.

Három szabadszavas válaszban kértük, hogy írják meg a jelentkezés okait a megkérdezettek. Az összes válaszadó körében a legtöbb említést (44 százalékban) a közösséghez tartozás kapta, amit a programokon való részvétel lehetősége (34 százalékban) és az elköteleződés a város mellett (33 százalékban) követett. A válaszadó „Ragyogók” jó részének jelentkezési indokaiban tehát a közösség-találás, az elköteleződés és a részvételi szándék jelent meg.

A 2. ábra adatai azt is jól mutatják, hogy mind a jelzett okok, mind pedig a korcsoportok szerint mennyire differenciáltan alakultak a jelentkezés indokai. Az *elköteleződés a város mellett* 44-40 százalékos említéssel szerepelt a 26-45, illetve a 46 éven felüliek körében. Ez utóbbi korcsoportban ugyancsak 40 százalékos említést kapott *az EKF és/vagy az önkéntesség ügye melletti elköteleződés*. Az *élmény-szerzést, a szabadidő hasznos eltöltését* a 26-45 évesek a minta átlagánál gyakrabban (37 százalék) említették. A *közösséghez tartozás* ugyan nem csak az egyetlen volt a 26-45 évesek körében, de messze a legtöbbet (50 százalék) felhozott indok volt a csatlakozásukra. A 18-25 évesek között is ez kapta a legnagyobb arányú említést (44 százalék), *a programokon való részvétel lehetősége* mellett. A *segítést* a 26 évnél idősebbek (25 százalékban), míg a *kultúra szeretetét* a 26-45 évesek jelölték meg a minta átlagánál

gyakrabban (19 százalékban). Az új emberek megismerése valamivel gyakoribb indok volt a jelentkezésre a 18-25 évesek (28 százalék), mint a 26-45 évesek (25 százalék) körében.

2. ábra. „Kérem írjon három okot, amiért úgy döntött, hogy jelentkezik a VEB2023 EKF önkénteseihez, a „Ragyogókhoz”! – az összes említés százalékában a teljes minta és korcsoportok szerint

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

Az ismeretszerzés (19 százalékban), a kapcsolatépítés (25 százalékban) ugyancsak a 26-45 éves korosztálytól kapta a legtöbb említést. Az Iskolai Közösségi Szolgálatot, valamint a kreditek teljesítését (értelemszerűen) csak a 18-25 évesek (32 százalék) jelölték meg indokként, míg az új nézőpontok, lehetőségek szintén a körükben jelent meg a minta átlagánál gyakoribb említésként.

Korcsoportonként vizsgálva a VEB2023 EKF önkéntesség okait azt találtuk, hogy a 18-25 évesek esetében három fő indíték jelent meg: közösséghez tartozás (44 százalék), lehetőségek a programokon való részvételre (44 százalék), valamint az élmény, a szabadidő hasznos eltöltése (32 százalék). A 26-45 évesek körében ugyancsak a közösséghez tartozás szerepelt az első helyen, de jóval magasabb említési gyakorisággal (50 százalékban), amelyet a város melletti elköteleződés (44 százalékban) követett, és egyenlő arányú említéssel (37-37 százalékban)

pedig az EKF és az önkéntesség melletti elköteleződés, illetve az élmény/szabadidő hasznos eltöltése. A 46 év feletti korosztály körében hasonló volt az első három indok említése – a közösséghez tartozás, az elköteleződés a város, illetve az EKF és az önkéntesség ügye mellett – de mindhárom azonos (40 százalékos) említési gyakorisággal. Mindezek alapján megállapítható, hogy a közösség-igény a 26-45 éveseknél volt a legerősebb, míg az elköteleződés (akár a város, akár az EKF, illetve az önkéntesség mellett) a két idősebb korosztály számára volt az erősebb hívószó az önkéntességre. A legfiatalabb korosztály az EKF-önkéntességben a közösséget, a programokon való részvételt és az élményt kereste.

Az önkéntesek motivációi az Európa Kulturális Fővárosa Program „Ragyogók” Önkéntes Programjában

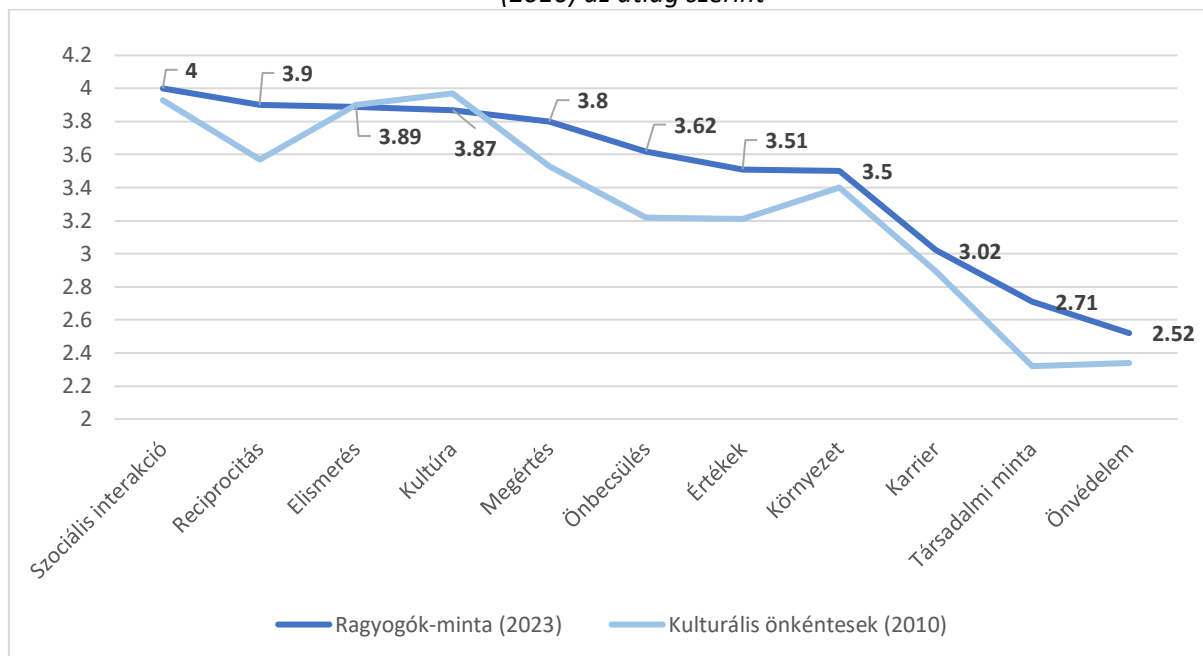
Motiváció alatt többnyire a cselekvés, viselkedés ösztönzőjét, kiváltóját, indítékát értik, bár a fogalom átfogó, nehezen megragadható jellegéből fakadóan nincs igazán normatív meghatározása, sem a pszichológiában, sem pedig a szociológiában. A legelterjedtebb meghatározás szerint a motiváció „azon folyamatok összessége, amelyek a viselkedésnek intenzitást, meghatározott irányt és lefolyási formát kölcsönöznek, amelyek tehát az egyéni aktivitások lefolyásának fölrendelt szakaszaiként jelentkeznek” (Fröhlich 1996:266). A motivációkutatások általában arra keresik a választ, hogy miért történik meg az adott viselkedés. Céljuk annak feltárása, hogy milyen tényezők játszanak szerepet a cselekvés megindításában és a viselkedésben, hiszen, ha sikerül megérteni a háttérben álló tényezőket, akkor a viselkedés befolyásolása is lehetővé válhat.

A vizsgálatban a Bartal – Kmetty (2011) által sztenderdizált Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívet alkalmaztuk, amelynek 11 motivációs faktort feltáró, 46 állítását alkalmaztuk. A motivációs faktorokkal az önkéntesek *felszíni motivációit* tudjuk megmutatni, amelyek az önkéntes magatartás fenntartását segítik. Az egyes motivációs faktorok itemeire adott átlagérték pedig a *háttér-motivációkat* tárja fel, amelyek az önkéntes motivációk mögöttes folyamatainak dinamikáját jelzik.

2010-ben a magyar kulturális önkéntesek motivációt három faktor határozta meg: egy érték faktor, a kultúra (M=3,97), egy szociális kapcsolatok faktor, a szociális interakciók (M=3,93), és egy egoisztikus motivációt mérő faktor, az elismerés (M=3,9). Ehhez képest a „Ragyogók” Önkéntes Program válaszadóinak motivációi mind sorrendjükben, mind erősségükben (átlagaikban) elérték ettől. Ugyanis körükben a legmeghatározóbb motivációnak a szociális

interakciók ($M=4$), a reciprocitás ($M=3,9$) és az elismerés ($M=3,89$) bizonyultak, amelyet valamivel alacsonyabb átlaggal a kultúra ($M=3,87$), és ötödikként a megértés ($M=3,8$) faktora követett (3.ábra). Mindez úgy értelmezhető, hogy önkéntességükben leginkább a társas kapcsolatok lehetősége motiválta őket, amit cserekapcsolatnak tartottak (bízva abban, hogy amit adnak, azt vissza is kapják), fontos volt számukra az elismerés, amivel önkéntes munkájukat értékelik, valamint a kulturális értékek, és az is motiválta őket, hogy jobban megértsék saját magukat vagy az embereket, akikért önkéntes munkájukat végzik, illetve a szervezetet, amelyiknek önkéntes munkát végeznek.

3. ábra. A válaszadó önkéntesek motivációi (2023) és a magyar kulturális önkéntesek motivációi (2010) az átlag szerint

Forrás: Bartal – Kmetty (2011) és a Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

Összegezve tehát, a válaszadók önkéntességét egy vegyes motivációs bázis határozta meg, hiszen a szociális kapcsolatok mellett két érték- (reciprocitás és a kultúra) és két egoisztikus motiváció (az elismerés és a megértés) is meghatározta önkéntes-magatartásuk fenntartását. Az önbecsülés, a (társadalmi-szociális) értékek (mint a segítség, az altruizmus, elköteleződés egy ügy vagy csoport mellett), valamint a környezeti értékek alacsonyabb átlagértékekkel fontos, de nem meghatározó motivációs faktoroknak bizonyultak. Az önkéntesség, mint karrier-lehetőség és társadalmi minta, valamint az önvédelem, mint pszichológiai motivációs faktor a legkisebb mértékben voltak hatással önkéntességük vállalására.

Az önkéntes motivációk korcsoportonkénti elemzése (4. ábra) az alábbiakat mutatta.

4. ábra. Az önkéntesek motivációi a teljes minta és a korcsoportok szerint (átlag)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

- A 18-25 évesek vezető felszíni motivációit az elismerés ($M=4,15$), a szociális interakciók ($M=4,05$) alkották elsősorban, és másodsorban pedig a kultúra, mint érték ($M=3,9$), a megértés ($M=3,89$) és a reciprocitás ($M=3,86$). A háttérmotivációikat – magas átlagértékkel – tizenhárom motivációs item határozta meg, ami arra utal, hogy önkéntes motivációik mögöttes folyamatai széles bázison nyugodtak. A legkiemelkedőbb háttérmotivációk a

közösség ($M=4,56$), az önkéntesség öröme ($M=4,46$), a munkatársaktól érkező elismerés ($M=4,4$), a multikulturalitás ($M=4,20$), a szervezeti egalitás ($M=4,17$), a társas kapcsolatok lehetősége ($M=4,16$) és a társadalmi elismerés ($M=4,12$) voltak. Mindez arra enged következtetni, hogy a fiatalokat a háttérmotivációkban megjelenő szociális interakciók és (a többfajta) elismerési igény, az önkéntes-koordinációtól való szoros függés jellemezte.

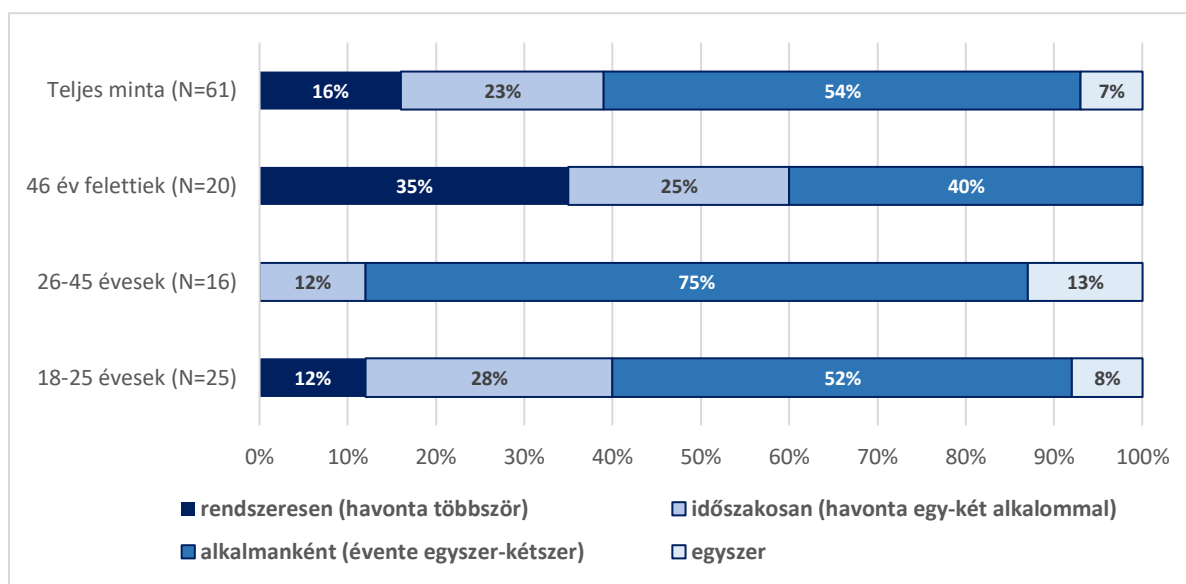
- A 26-45 évesek körében valamivel szűkebbnek mutatkoztak a vezető motivációk, ugyanis három motivációs faktor határozta meg alapvetően felszíni motivációikat: a szociális interakciók ($M=4,07$), a reciprocitás ($M=4$) és a megértés ($M=3,94$). Az EKF-programban betöltött önkéntességüket tehát a társas kapcsolatok, az önkéntesség, mint cserekapcsolat és az befolyásolta, hogy jobban megértsék saját magukat vagy az embereket, akikért önkéntes munkájukat végzik, illetve a szervezetet, amelyiknek önkéntes munkát végeznek. Háttérmotivációik koncentráltabbnak bizonyultak, mint a 18-25 éveseké, de esetükben is az önkéntesség öröme ($M=4,4$) volt az, ami önkéntességük dinamikáját fenntartotta, bár valamivel alacsonyabb intenzitással, mint a fiatalokét. Továbbá, a kulturális értékek ($M=4,36$), valamint a közösség és az egy társadalmi ügy melletti elköteleződés azonos ($M=4,29$) átlagértékek mellett határozta meg leginkább önkéntességük mögöttes tényezőit.
- Végezetül, a 46 év feletti válaszadók felszíni motivációt három motivációs faktor határozta meg leginkább, amelyek közül első helyre került a kultúra ($M=3,9$) és azt azonos átlagértékekkel követte a szociális interakció és a reciprocitás ($M=3,86$). Érdekes felfigyelnünk arra, hogy a két idősebb korosztálynál a közösségigény és az önkéntesség, mint cserekapcsolat miként kapcsolódott össze, mint vezető motiváció. Háttérmotivációik még koncentráltabbak voltak, mint a 26-45 éveseké, ugyanis hat motivációs item jelent meg a legmagasabb átlagértékekkel, de ezek közül az önkéntesség öröme kapta a legmagasabb értékelést ($M=4,68$). Ki kell emelni, hogy ez a három korcsoport, illetve az összes motivációs item közül a legmagasabb értékelés volt. Önkéntes-magatartásuk dinamikáját még a közösségigény ($M=4,47$), a kultúra, mint érték ($M=4,37$) határozta meg, valamint annak az ügynek a megértése, amelyért önkéntes munkát végeznek ($M=4,3$).

Az önkéntesség gyakorisága a válaszadó „Ragyogók” között

Szembeötlő az 5. ábrán – a válaszadók elmúlt egy évben végzett önkéntességének gyakoriságát elemezve –, hogy 61 százalékuk epizodikus önkéntes volt, azaz nagyobb részük (54 százalékuk) alkalmanként, kisebb hányaduk (7 százalékuk) pedig egyszeri alkalommal volt

önkéntes. A rendszeres önkéntesek aránya 39 százalékot tett ki, akik közül 16 százalékuk havonta többször, míg 23 százalékuk havonta egy-két alkalommal végzett önkéntes munkát az elmúlt egy évben. Ugyanakkor a hazai önkéntes-szektor egészét nézve ezek az adatok nem meglepőek, hiszen a nonprofit statisztikai felmérések szerint a magyar önkéntes szektort már kialakulásától fogva az alkalmi (epizodikus) önkéntesek túlsúlya jellemezte és jellemzi azóta is (lásd Bartal 2023).

5. ábra. Az önkéntesség gyakorisága 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként

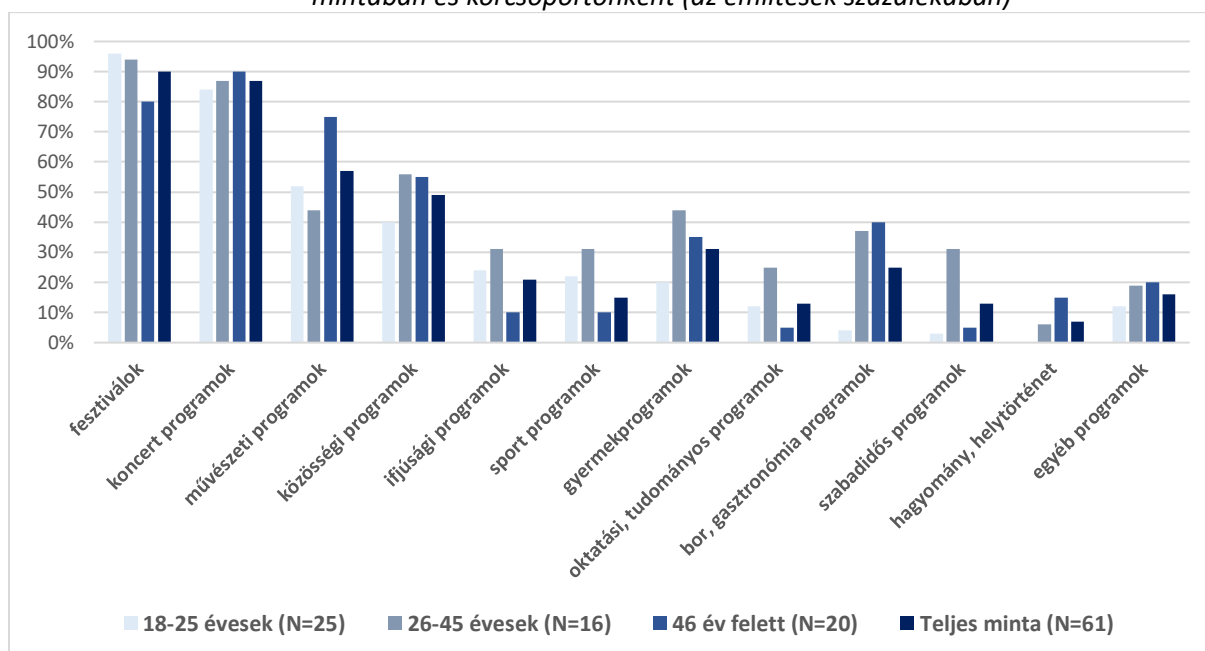
Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

Korcsoportonként vizsgálva az önkéntesség gyakoriságát, tendenciaszerű összefüggést találtunk a két változó között. Rendszeres önkéntesként a 18-25 évesek 40 százalékára, a 26-45 évesek közül 12 százalékukra, míg a 46 év felettielnél pedig 60 százalékukra számíthatott az önkéntes-koordináció az elmúlt egy évben. Az epizodikus önkéntesek legnagyobb arányban a 26-45 éves korosztályból (75 százalék) kerültek ki, míg a fiatal korcsoportban 60 százalékot, a 46 év feletti között pedig csak 40 százalékot tett ki arányuk. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a legidősebb korosztályba tartozó önkéntesek elköteleződése az önkéntesség gyakoriságában is megmutatkozott, míg a 26-45 évesek alkalmi önkéntességét foglalkoztatási helyzetük befolyásolta.

Az önkéntesek részvétele a VEB2023 EKF programjain és feladataik

A VEB2023 EKF keretében az önkéntesek legalább tizenkét típusú (fesztivál, koncert, művészeti, közösségi, gyermek és ifjúsági, sport, szabadidős, oktatási és tudományos, bor, gasztronómia, hagyományőrzés és helytörténeti) programon végezhetnek önkéntes munkát. Az 6. ábra adatai szerint az összes válaszadó önkéntes döntő többsége (87-90 százaléka) két programelemen – fesztiválokon és koncerteken – vett részt önkéntesként az elmúlt egy évben. Közel felük a művészeti és a közösségi, míg alig harmaduk gyermekprogramokon végzett önkéntes munkát. Ez az öt program volt a legnagyobb arányban említett önkéntes tevékenységi terület, míg a többi alig ért el 13-20 százalékos említést a válaszadók körében.

6. ábra. A válaszadó önkéntesek részvételi aránya az egyes programokon 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

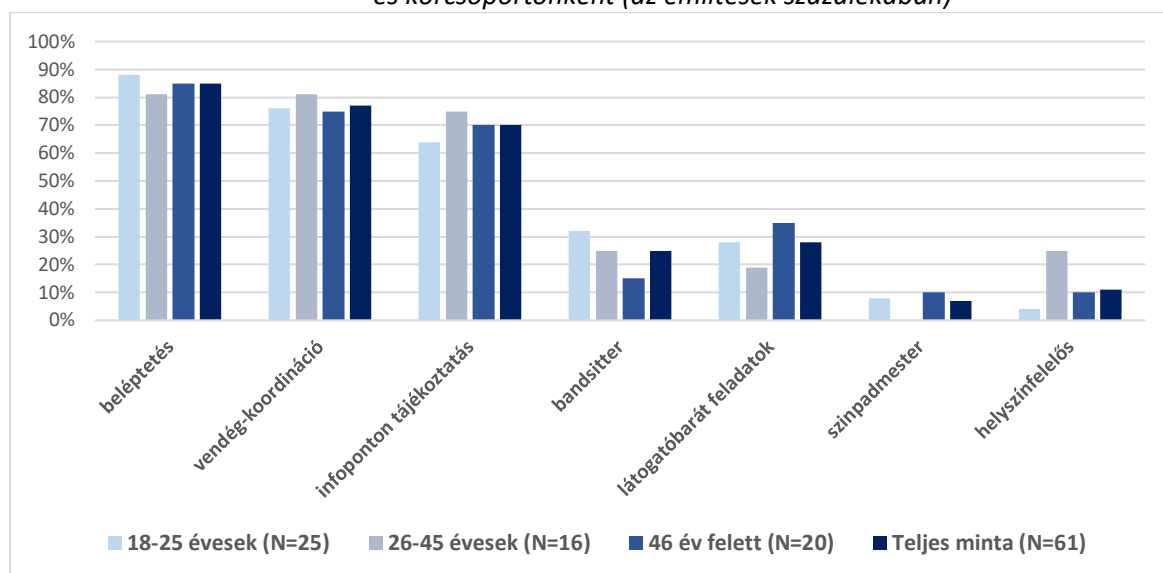

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

A korcsoport szerinti elemzés, a várakozásokkal megegyezően, azt mutatta, hogy a fiatalok részvétele a fesztiválprogramokon nagyobb arányú volt, mint a teljes mintában részvevőké. A 26-45 éves önkéntesek a minta átlagánál nagyobb arányban még a közösségi-, a gyermek és az ifjúsági-, és a sport-szabadidős programokon láttak el önkéntes feladatokat, ami arra is utal, hogy a legkülönbözőbb program-típusokra ők voltak a leginkább bevethetőek. A 46 év felettiek a koncert programokon kívül a művészeti és a közösségi és a bor-, gasztronómiai programokon való önkéntességben voltak még erőteljesebben involváltak.

A VEB2023 EKF rendezvényein az önkéntesek feladatai hét tevékenységet öleltek fel: beléptetés (karszalagozás, regisztráció, ellenőrzés), vendég-koordináció (ültetés, irányítás, parkoltatás), infóponton tájékoztatás, bandsitterség (zenekari kíséző), látogatóbarát feladatok (fogytékkal élők segítése), színpadmester és helyszínefelelős. A teljes minta válaszadóinak 85 százaléka látott el beléptetési, 77 százaléka vendégkoordinációs feladatokat, 70 százalékuk pedig infóponton végzett tájékoztatást. Közel harmaduk látogatóbarát feladatokat említett, egynegyedük pedig bandsitter volt. A két legalacsonyabb (11 és 7 százalékban) említettségű feladat a helyszínefelelős és a színpadmester volt (7. ábra).

7. ábra. A válaszadó önkéntesek feladatai az egyes programokon 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

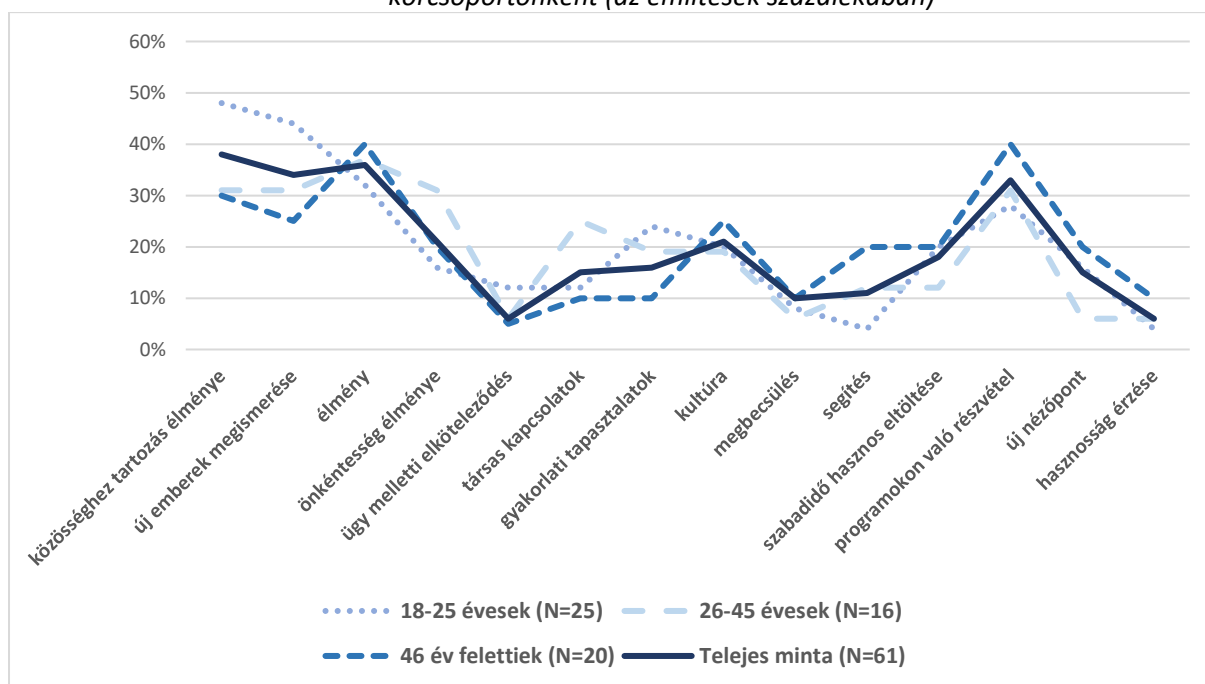
A 7. ábra azt is megmutatja, hogy korszpecifikus feladatok is kirajzolódnak az önkéntes munkavégzés során. A beléptetést többnyire (88-85 százalékban) a fiatalok és a 46 év feletti végezték. A fiatalok 32 százaléka látott el bandsitteri feladatokat, ami az idősebb korosztályban ennél jóval alacsonyabb arányban említett önkéntes munka volt. A látogatóbarát feladatok ellátását ugyanakkor a 46 év feletti végezték a három korcsoport közül a legnagyobb arányban (35 százalék). A 26-45 éves korosztály több feladatban – vendég-koordináció (81 százalék), infóponton tájékoztatás (75 százalék), helyszínefelelős (25 százalék) – nagyobb arányban vett részt önkéntesként, mint a másik két korosztály.

Az önkéntesek tapasztalatai és elégedettsége a VEB2023 EKF keretében végzett önkéntes munkájukkal

A kérdőíves felvétel során arra kértük a kitöltőket, hogy írjanak három pozitív és három negatív tapasztalatot a VEB2023 EKF során megvalósult önkéntes munkájukról. A leírtak alapján tizennégy különféle pozitív tapasztalat volt azonosítható (8. ábra).

Az összes válaszadó körében *négy pozitívum említése emelkedett ki*, amit a VEB2023 EKF önkéntességük során szereztek: közösséghez tartozás (38 százalékos említés), élményszerzés (36 százalékos említés), új emberek megismerése (34 százalékos említés), amit szorosan követett a programokon való részvétel lehetősége (33 százalékos említés).

8. ábra. A válaszadó önkéntesek pozitív tapasztalatai 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

A legfiatalabb önkéntesek közül a legtöbben (48 és 44 százalékuk) két meghatározó pozitív tapasztalatot írtak: a közösséghez tartozást és az új emberek megismerését. Ennél kevesebben említették az élményszerzést (32 százalékuk), valamint a programokon való részvétel lehetőségét (28 százalékuk). Ugyanakkor érdemes figyelni arra, hogy ez utóbbit a másik két korosztályhoz képest kevesebben említették, míg a gyakorlati tapasztalatok szerzését ők jelölték meg a legmagasabb arányban (24 százalékuk). A 26-45 éves korosztályból legtöbben

(37 százalékuk) az élményszerzést emelték ki, amit azonos arányban (31 százalékuknál) további három pozitívum követett: a közösséghez tartozás, az új emberek megismerése, a programokon való részvétel lehetősége (bár ez utóbbi esetükben is alacsonyabb volt a teljes mintában szereplő említésekénél). Figyelemreméltó, hogy csak náluk (közel egyharmaduknál) jelenik meg az önkéntesség élménye, mint pozitív tapasztalat. Végezetül a 46 év feletti önkénteseknél két tapasztalat kapta a legnagyobb arányú (40-40 százalékos) említést: az élményszerzés és a programokon való részvétel lehetősége. A 46 évnél idősebbek számára tehát az önkéntesség olyan kulturális részvételi lehetőséget is adott, ami nem biztos, hogy a mindennapjaik része.

Mindezek alapján megállapítható, hogy mind a fiatal, mind pedig az idősebb korosztályhoz tartozók pozitív élményei intenzívebbnek és koncentráltabbnak mutatkoznak, míg a 26-45 éveseké sokkal diverzifikáltabb volt, azaz sokkal többfajta pozitívumot találtak önkéntességükben, mint a másik két korosztály.

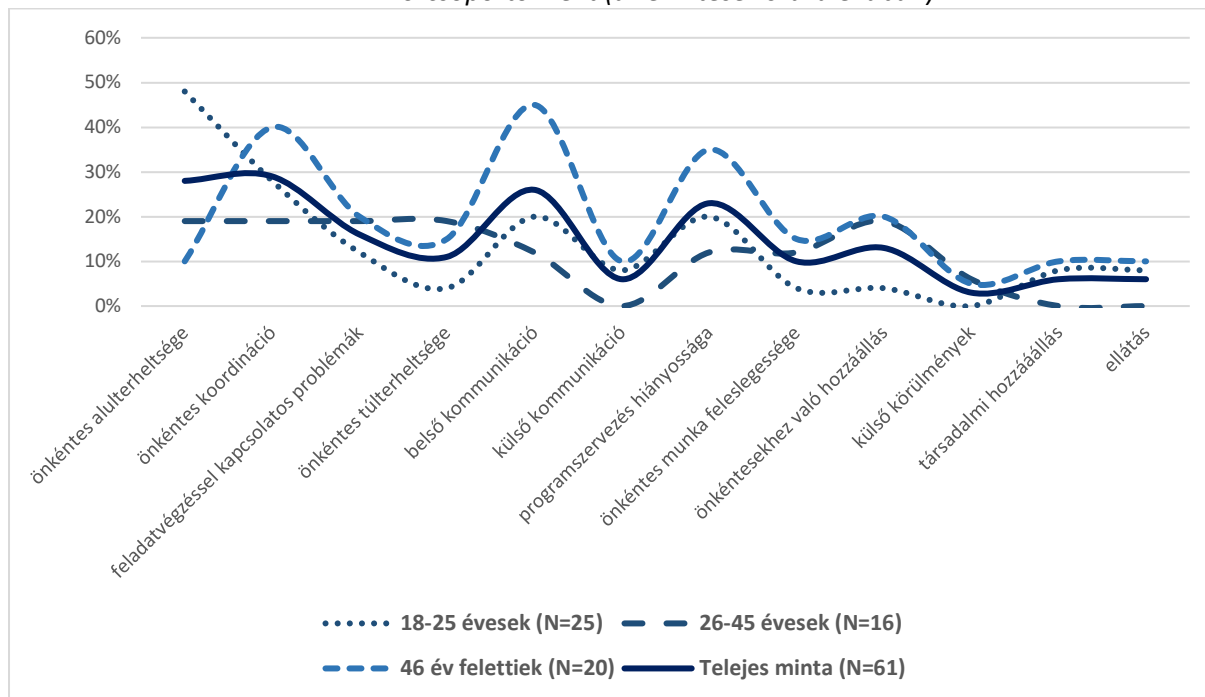
A *negatív tapasztalatok* között tizenkét választípust tudtunk azonosítani (9. ábra), de említésük aránya kisebb volt, mint a pozitívaké. A negatív tapasztalatok közül a legtöbb említést az önkéntes-koordináció hiányossága (29 százalék) kapta, amit szorosan követett az önkéntesek alulterheltsége (28 százalék), a belső (az önkéntesekkel való) kommunikáció problémái (26 százalék) és a programszervezés hiányosságai (23 százalék). Noha a válaszadók alig 13 százaléka jelezte negatív tapasztalatnak az önkéntesekhez való hozzáállást az EKF program-koordináció részéről, a társadalmi hozzáállást pedig 6 százalékuk, de ez a kettő elég magas arány ahhoz, hogy jelezze, az önkéntesek és munkájuk társadalmi elismerése terén még számos tennivaló akad.

Ahogy a 9. ábrán is látható, az összes válaszadóhoz képest a 46 év feletti minden esetben magasabb arányban írtak negatív tapasztalatokat. Ez leginkább a belső kommunikáció (45 százalék) és az önkéntes-koordináció (40 százalék) terén igen szembetűnő, de nem elhanyagolható arányú (35 százalék) a programszervezés hiányosságait (szervezési problémákat) illetően sem.

A 18-25 éves korosztályhoz tartozók közül legmagasabb arányban (49 százalék) az önkéntesek alul foglalkoztatottságát említették, illetve ők jelezték – a 46 év feletti mellett – negatív tapasztalatnak az önkéntesekhez való társadalmi hozzáállást. A legalacsonyabb arányban negatív tapasztalatról a válaszadói minta legkisebb részét kitevő 26-45 évesek írtak, bár közel

egyötödüknek voltak problémái a feladatvégzéssel, a túlterheltséggel, illetve bizonyos esetekben feleslegesnek érezték az önkéntes munkát („nem volt ránk szükség, ott és akkor”) továbbá a programszervezés hiányosságait is ők említették gyakrabban.

9. ábra. A válaszadó önkéntesek negatív tapasztalatai 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

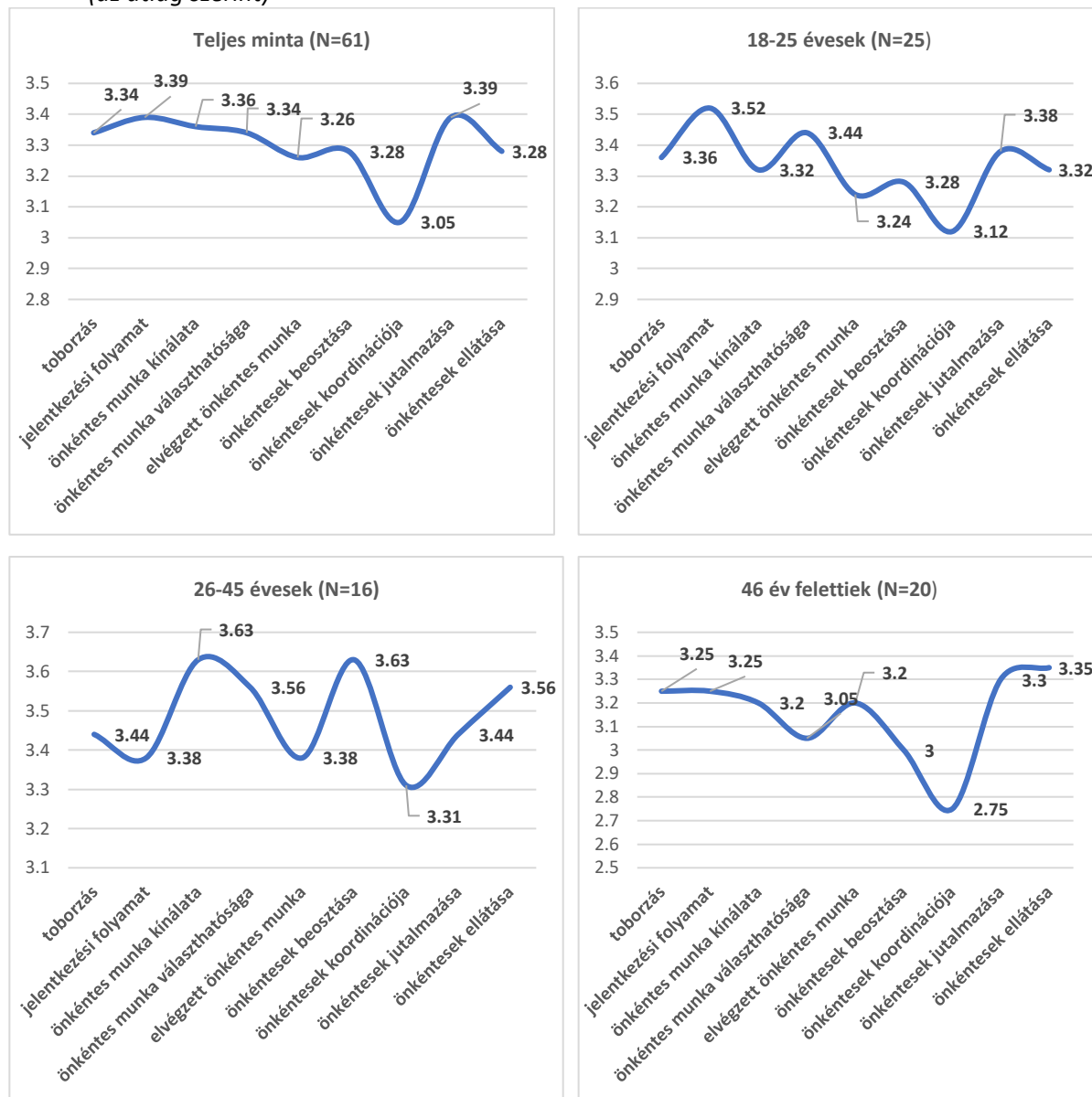
Egy program sikerességének egyik indikátora a résztvevők elégedettsége. A VEB2023 EKF megkérdezett önkéntesei kilenc szempont szerint fejezhették ki elégedettségüket az önkéntes-szervezés folyamatával, a toborzástól a jutalmazásig.¹⁵

Amennyiben a teljes mintát, valamint a korcsoportok szerinti elégedettséget nézzük, azt mondhatjuk, hogy a válaszadó önkéntesek átlagos véleménye az inkább elégedett, illetve valamivel afölötti tartományba esett (10. ábra). Az összes válaszadó két önkéntes-szervezési elemmel volt (a válaszok átlaga szerint) a legelégedettebb: a jelentkezési folyamattal (M=3,39) és az önkéntesek jutalmazásával (M=3,39), azaz az önkéntes program elejével és a végével,

¹⁵ Az egyes változókat 4-es Likert-skálán kellett értékelniük, ahol 1 = legkevésbé volt elégedett, 2 = kevésbé volt elégedett, 3 = inkább elégedett, és 4 = leginkább elégedett.

míg az önkéntes-menedzsment közbenső elemeinek értékelésekor már megosztottabbak voltak a vélemények.

10. ábra. A válaszadó önkéntesek elégedettsége 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az átlag szerint)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

A kutatás fontos eredmények tartjuk annak megmutatását, hogy a válaszadó önkéntesek átlagpontszámok alapján megmutatkozó elégedettsége – az önkéntes-szervezés különböző elemeivel – életkoronként változott. Elemzésünk alapján a legelégedettebbnek a 25-46 évesek, míg a legkevésbé elégedettnek a 46 év feletti mutatkoztak (10. ábra). A 18-25 évesek elégedettségi sorrendje (a három legmagasabb átlagot kapó tényező alapján) a

következő volt: a jelentkezési folyamat ($M=3,52$), az önkéntes munka választhatósága ($M=3,44$) és az önkéntesek jutalmazása ($M=3,38$). Egészen másképp alakult a 26-45 évesek elégedettségi sorrendje, miszerint – azonos átlagponttal – az önkéntes munka kínálatát és az önkéntesek beosztását értékelték a legmagasabbra ($M=3,63$), amit – ugyancsak azonos átlagponttal – az önkéntes munka választhatósága és az ellátás követett ($M=3,56$). A 46 év feletti korosztálynál a legmagasabb átlagpontokat az önkéntesek ellátása ($M=3,35$) és jutalmazása kapta ($M=3,3$). Legalacsonyabbra mindhárom korcsoportban az önkéntes-kordinációt értékelték, eltérő átlagpontokkal (a 25-45 évesek esetében ez $M=3,31$ volt, míg a 46 év feletti körében az inkább elégedett-határ alá került, $M=2,75$).

ÖSSZEGZÉS

Kutatási eredményeink alapján a VEB 2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program „tipikus” önkéntesét – nagyvonalakban – úgy jellemezhetjük, mint olyan veszprémi, egyedülálló, gyermektelen, középkorú nő, akinek felsőfokú végzettsége van, köztisztviselőként vagy alkalmazottként dolgozik, és szubjektív anyagi helyzete szerint beosztással jól kijön jövedelméből. Rövid idő (azonnal, napok) alatt eldöntötte, hogy jelentkezik önkéntesnek az Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjába, mivel voltak már korábbi önkéntes-tapasztalatai.

A VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program aktív önkénteseinek 74 százalékára kiterjedő vizsgálatunk azt mutatta, hogy míg demográfiai jellemzőik tekintetében eltértek más hazai kutatások (Batta 2013; Gyorgyovich et al. 2018) eredményeitől, mivel zömében nők és fiatalok, illetve középkorúak voltak, addig szociodemográfiai háttérmutatóik terén alátámasztották a Smith (1994) által leírt domináns státusz-modell tézisé, amelyet első hipotézisünkben meg is fogalmaztunk. Ugyanakkor ezek az eredmények azt is jelzik, hogy a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program kevésbé tudta azt az integratív szerepet betölteni, amelynek során a helyi társadalom széles társadalmi rétegeiből kerültek volna ki az önkéntesek.

Viszonylag kevés nemzetközi tanulmány foglalkozott az Európa Kulturális Fővárosa önkénteseinek motivációival. Garcia és Cox 2010-es vizsgálatukban négy kiemelkedő motivációt találtak a liverpooli önkéntesek körében: a társak megismerését, a város iránt való elkötelezettséget, a tanulási tapasztalatokat és a készség- és önbizalomfejlesztést. Peric-

Prkosovački és munkatársai (2022) az Újvidéki Önkéntes Központ önkénteseinek vizsgálatakor azt állapították meg, hogy az önkéntesek értékelték az önkéntesség szociális aspektusát és a csoportba való beilleszkedés lehetőségét. Második hipotézisünkben, amelyben azt feltételeztük, hogy e fentebb ismertetett motivációk a „Ragyogóknál” is megjelennek, igazolódtak. Ugyanis a szabadszavas válaszokban az önkéntesség indokai között a legmagasabb említést kapta a város, illetve az VEB2023 EKF és az önkéntesség melletti elköteleződés, valamint, negyedikként, a közösséghez tartozás lehetősége. Ez utóbbi minden korcsoportban megjelent, míg a város melletti elköteleződés inkább a középkorú és az idősebb korosztály számára volt hívószó az önkéntességre. A motivációs vizsgálat során azt találtuk, hogy egy vegyes motivációs bázis határozta meg a válaszadók önkéntességét. Mind az érték, illetve érték-közeli, mind pedig az egoisztikus motivációikat megelőzte a társas kapcsolatok igénye és motivációja. Ez arra utal, hogy az EKF-önkéntesség – a közösség-hiányos helyi társadalomban – fontos úrt töltött be a társadalmi interakciók megőrzésében. Meg kell jegyezni, hogy a megyeszékhelyek lakosainak kapcsolat- és közösség-hiányos voltát már más kutatások is jelezték (lásd Bartal et al. 2022).

Önkéntes-menedzsmenti szempontból vizsgálva a teljes mintát, azt találtuk, hogy előzetes önkéntes tapasztalataik alapján heterogén összetételű csoportot alkottak, de kialakult körükben egy stabil mag, amely már egy-két éve támogatta munkájával a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Programot. Ugyanakkor háromötödük epizodikus önkéntes volt, akik leginkább fesztiválokon és koncertprogramokon vettek részt, és többségük a feladatait a beléptetés és a vendég-koordináció terén látta el. Részletes vizsgálataink azt tárták fel, hogy a programokon való részvételük és az elvégzett feladataik korcsoportonként differenciálódott, sőt korszpecifikus feladatellátást is ki tudtunk mutatni körükben.

Perić-Prkosovački és munkatársai (2022) eredményei alapján tett feltételezésünk igazolódott, miszerint a válaszadók önkéntességükkel való elégedettsége korcsoportonként különbözött. Általánosságban, elégedettségük az inkább elégedett, illetve az afölötti tartományba esett, de legelégedettebbek a programmal a 26-45 évesek voltak. Önkéntes-menedzsmenti szempontból érdekes fejlemény volt, hogy a megkérdezettek a legelégedettebbek a jelentkezési folyamattal, illetve az önkéntesek jutalmazásával voltak, míg az önkéntes-szervezés közbenső elemeit (önkéntes munka kínálata, választhatósága, elvégzett feladatok,

beosztás) illetően megosztottabbak voltak a vélemények, ami különösen az önkéntes-koordináció értékelése terén mutatkozott meg.

Említésre méltó még, hogy mind a legfiatalabb, mind pedig az 46 év felettiekhez tartozók önkéntességgel kapcsolatos pozitív élményei intenzívebbnek és koncentráltabbnak mutatkoztak, míg a 26-45 éveseké diverzifikáltabb volt, azaz többfajta pozitívumot találtak önkéntességükben, mint a másik két korosztály.

Összességében úgy látjuk, hogy azokat az ambiciózus célokat, amiket a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program maga elé tűzött, általánosságban sikerült teljesíteni. Vizsgálatunk számos olyan eredményre is rámutatott, amiből érdemes tapasztalatokat levonni, különösen a régióba tervezett hosszú távú önkéntes programok megvalósításakor.

IRODALOM

Bartal Anna Mária – Kmetty Zoltán (2011): A magyar önkéntesek motivációi – a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív szttenderizálásának eredményei alapján. *Civil Szemle*, 8(4) pp. 7-30.

Bartal Anna Mária – Lukács Ágnes – László Tamás (2022): A COVID-19 járvány hatása a közösségi rezilienciára. In: Horn Dániel – Bartal Anna Mária (szerk.): *Fehér könyv a COVID-19-járvány társadalmi-gazdasági hatásairól*. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaságtudományi Intézet, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat. pp. 68-98.

<https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2022/05/FeherKonyv.pdf> Letöltve: 2023.11.17.

Bartal Anna Mária (2023): Egy régi jelenség új köntösben? – az epizodikus önkéntesség szakirodalmi bemutatása és hazai példái. *Pólusok*, 3(2) pp. 58-83. DOI: <https://doi.org/10.15170/psk.2022.03.02.03>

Batta Zsófia (2013): *Önkéntesség Magyarországon 2013*. Budapest: Századvég Kiadó.

Bóka Máté (2020). Felemás érzések: tíz éve volt Pécs Európa Kulturális Fővárosa. *BAMA*, 2020.04.07. <https://www.bama.hu/helyi-kozelet/2020/04/felemas-erzesek-tiz-eve-volt-pecs-europa-kulturalis-fovarosa> Letöltve: 2023. 10.07.

Ifversen, Jan (2002): Europe and European culture – a conceptual analysis. *European Societies*, 4(1), pp.1-26. DOI: 10.1080/14616690220130973

Fröhlich, Werner (1996): *Pszichológiai szótár*. Budapest: Springer Hungarica Kiadó.

Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2013): *European Capitals of Culture. Success Strategies and Long Term Effects*. European Parliament, Directorate General For Internal Policies Policy Department B: Structural And Cohesion Policies. Culture And Education.

[https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia\(2013\)ECOCSuccess+LongTermEffects.pdf](https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia(2013)ECOCSuccess+LongTermEffects.pdf) Letöltve: 2023. 10.07.

Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2010): *Volunteering for Culture: exploring the impact of being and 08 Volunteer*. Liverpool: University of Liverpool.

Gomes, Pedro – Libero-Cano, Alejandro (2018): Evaluating three decades of the European Capital of Culture programme: a difference-in-differences approach. *Journal of Cultural Economic*, 42(4) pp. 57-73. DOI: 10.1007/s10824-016-9281-x

Gyorgyovich Miklós – Menich Dóra – Simon Nikolett – Kollár Dávid – Szadorai Dóra (2020): *Önkéntesség Magyarországon 2018*. Budapest: Századvég Kiadó.

- Hustinx, Lesley – Caan, Ram A. – Handy, Femida (2010): Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for Theory of Social Behaviour*, 40(4) pp. 410-434. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x>
- Koltai, Zoltán (2013): The time of returning optimism. An ex-post evaluation of the „European Capital of Culture – Pécs 2010” programme. *Acta Geographica Universitas Comeniana*, 57(2) pp 151-163.
- Lewi, George (2006): *L'Europe, une mauvaise marque?* Paris:Vuibert.
- Koltai, Zoltán (2014): Visszatekintés rövidtávról – a pécsi EKF a közvélemény-kutatások tükrében. *Kulturális Szemle*, 1(2) 45-54.
<https://www.kulturalisszemle.hu/2-szam/nemzetkozi-kitekintes/koltai-zoltan-visszatekintes-rovidtavrol-a-pecsi-ekf-kozvelemeny-kutatasok-tukreben> Letöltve: 2023.10.07.
- Liu, Yi-De (2016): Event and quality of life: A case study of Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *Applied Research Quality Life*, 11(3) pp. 707-721. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11482-015-9391-1>
- Morris, Samantha (2022): *Volunteer management during COVID-19: The case of Galway 2020 European Capital of Culture. Case Study developed as part of the Sustainable Event Industry Knowledge (SEIK) Project.* DOI: 10.21427/2V1S-3N30
- Németh Ágnes (2016): European capitals of culture–Digging deeper into the governance of the mega-event. *Territory, Politics, Governance*, 4(1) pp. 52-74. DOI: <https://doi.org/10.1080/21622671.2014.992804>
- Pálné Kovács Ilona (2013): Pécs, as a victim of multi-level governance: The case of the project „European Capital of Culture” in 2010. *Urban research and Practice*, 6(3) pp. 365-375. DOI: 10.1080/17535069.2013.827907
- Perić-Prkosovački, Bojana – Brkić-Jovanović, Nina – Čubra, Biljana (2022): The volunteer satisfaction index: A validation study in the cultural context of the two European titles—Youth 2019 and culture 2021, Novi Sad, Serbia. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3) pp. 334–346. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00309-3>
- Pilkhoffer Mónika (2020): A pécsi Európa Kulturális Fővárosa története. Célok és megvalósulás. *Közös dolgaink*
<http://kozos-dolgaink.hu/pecsi-europa-kulturalis-fovaros-tortenete-celok-es-megvalosulas> Letöltve 2023.10.07.
- P. Müller Péter (2011): A Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa projekt kulturális tapasztalatairól és tanulságairól. In. *Elemző értékelés a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa program tapasztalatairól.* Pécs, Pécs Város Önkormányzata, pp. 123-138.
- Rampton, James – McAteer, Nick – Mozuraityte, Neringa – Lévai, Márta – Akçali, Selen (2011): *Ex-post evaluation of 2010 European Capitals of Culture. Final report for the European Commission DG Education and Culture.* United Kingdom: Ecorys.
<https://culturenext.eu/wp-content/uploads/2021/11/ECOC-2010-Evaluation-Essen-Pecs-Istanbul.pdf> Letöltve 2023.10.07.
- Smith, David Horton (1994): Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(3) pp. 243-263. DOI: <https://doi.org/10.1177/089976409402300305>
- Tuka Ágnes – Glied Viktor (2014) (szerk.): *Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. Európa Kulturális Fővárosa – Pécs 2010.* Pécs: Publikon kiadó.

A VESZPRÉM – BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM TEVÉKENYSÉGE ÉS EREDMÉNYEI A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTESSEG TERÉN

SZENDREI VIRÁG ZSÓFIA¹ – ÜREGI DÁVID² – HAPP ZSÓFIA³

Absztrakt

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa (VEB2023 EKF) nemzetközi önkéntes programja az európai önkéntesség népszerűsítését és szervezetek felkészítését tűzte ki célul a Veszprém-Balaton régióban. E cél megvalósítása hozzájárult egy sokszínű nemzetközi közösség létrehozásához és az önkéntesek személyes és szakmai fejlődéséhez. A nemzetközi önkéntes program két formában valósult meg: hosszú távú egyéni önkéntesség és csoportos önkéntes projektek formájában.

A nemzetközi önkéntes program az Európai Szolidaritási Testület (ESC) programjának keretében jött létre, lehetőséget biztosítva külföldi fiataloknak a részvételre a VEB2023 EKF-programban. Az ESC-program a szolidaritásra, a közösségépítésre és a sokszínűség elősegítésére összpontosít, a nemzetközi kapcsolatok kialakítását és az európai tudat erősítését célozva, amely elemek alapvető fontosságúak voltak a VEB2023 EKF és Veszprém nemzetközi kapcsolatainak szélesítése szempontjából is.

A tanulmány bemutatja a VEB 2023 EKF keretében megvalósult nemzetközi önkéntes program főbb eredményeit és vívmányait, beleértve az önkéntesség népszerűsítését a régióban, a helyi közösségek megerősítését és a támogató hálózat kialakítását. Az önkéntesség és a közösségi tevékenységek révén a helyi csoportosulások erősödtek, és a program elősegítette a nemzetközi kapcsolatok kialakítását más EKF városokkal és a testvérvárosokkal. Az önkéntesek személyiség- és kompetenciafejlődése hozzájárult mind az EKF, mind pedig a nemzetközi önkéntes program sikeréhez.

Kulcsszavak: nemzetközi önkéntesség, Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa, Európai Szolidaritási Testület (ESC), csoportos önkéntesség, egyéni önkéntesség

¹ Szendrei Virág Zsófia, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjának koordinátora

² Üregi Dávid, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program nemzetközi önkénteseket koordináló projektmenedzsere

³ Happ Zsófia, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program projektasszisztense

International Volunteer Activities and Achievements of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture Program

Virág Zsófia Szendrei – Dávid Üregi – Zsófia Happ

Abstract

The international volunteer program of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture (VEB2023 ECoC) aims to promote volunteering throughout Europe and to train organizations in the Veszprém-Balaton region. Their goal also helped to establish a diverse international community and supported the personal and professional growth of volunteers. The program operates in two main directions: long-term individual volunteering and group volunteer projects.

The International Volunteering Program is implemented within the framework of the European Solidarity Corps (ESC) program, and it offers international youth the opportunity to participate in the VEB2023 ERC program. The European Solidarity Corps (ESC) program focuses on solidarity, community building, and diversity aiming to develop international relationships and strengthen European identity, which elements are also of fundamental importance for the VEB2023 ECoC and the city's international relations.

This study presents the main results and achievements of the program, including the promotion of volunteering in the region, the strengthening of local communities, and the establishment of a support network. Through volunteerism and community activities, local communities have been strengthened, and the program has facilitated the establishment of connections with other ECoC cities and their twin cities. The personal development of volunteers and the improvement of their professional competencies have also contributed to the program's success. (The promotion of volunteerism and community-building are keys to the VEB2023 ECoC program, bringing new dimensions to Veszprém and the region's international cultural relations.)

Keywords: international volunteering, Veszprém-Balaton 2023, European Solidarity Corps (ESC), group volunteering, individual volunteering

BEVEZETÉS

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa (a továbbiakban VEB2023 EKF) nemzetközi önkéntes programja az európai önkéntes programok népszerűsítését is célul tűzte ki a Veszprém-Balaton régióban. Az Európai Szolidaritási Testület (European Solidarity Corps, ESC) elvárásaihoz igazodva a program kialakításánál a szolidaritás, a közösségépítés és a sokszínűség elősegítése is kulcsfontosságú szempont volt, hozzájárulva a nemzetközi partnerségek kialakulásához, valamint az Európa-tudat erősítéséhez.

Ennek érdekében a VEB2023 EKF nemzetközi önkéntesprogramja az ESC égisze alatt valósult meg, melynek köszönhetően a külföldi fiatalok aktívan bekapcsolódhattak a kulturális programokba és részesei lehettek a VEB2023 EKF önkéntesprojektje által életre hívott „Ragyogók” Önkéntes Programnak is. A program minden ideérkező fiatal számára megnyitotta azt a lehetőséget is, hogy saját országának kultúráját Veszprémbe hozza, majd az élményeket és az itt látottakat magával vigye.

A tapasztalatok szerint az önkéntesség fejlesztése és a külföldi önkéntesek fogadása nemcsak az érkező fiatalok személyes és szakmai fejlődését segíti elő, hanem egy sokszínű, nemzetközi közösséget hoz létre, ami egyaránt erősíti a helyi közösség fejlődését és az Európa-tudat kialakítását. Nem utolsósorban a VEB2023 EKF nemzetközi önkéntes programja aktívan bekapcsolódott az Európai Kulturális Fővárosok hálózatába, amivel új szint és lehetőségeket vitt Veszprém és a régió kulturális életébe, nemzetközi kapcsolataiba.

A program megvalósítása során a külföldi önkéntesek bevonása két formában zajlott: az egyéni, hosszú távú önkéntesség és a csoportos önkéntesprojektek szintjén. Az egyéni önkéntesek hosszabb időszakot (2-12 hónap) töltenek a fogadó szervezetnél, míg a csoportos önkéntesek rövidebb, intenzívebb (3 hetes) időszakokra érkeztek Veszprémbe, és tevékenységükkel eredményesen támogatták a kulturális események megvalósítását.

A nemzetközi önkéntesprogramhoz kapcsolódva jelentős kapacitásfejlesztés is lezajlott a megye civil szervezeteinek körében. Ugyanis a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány célul tűzte ki, hogy Veszprém több intézményét felkészítse az ESC-programban való részvételre, hosszú távon megteremtve ezzel számukra a nemzetközi önkéntesek fogadásának lehetőségét.

Tanulmányunk fő célja, hogy ismertessük egy Európa Kulturális Fővárosa programhoz kapcsolódó nemzetközi önkéntesfogadás kialakításának fázisait, jellemzőit, kihívásait és eredményeit. A tanulmány első részében bemutatjuk a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány nemzetközi önkéntes programmal kapcsolatos céljait, valamint az Európai Szolidaritási Testületet. A tanulmány második részében a konkrét eredményeket és az önkéntesprogram tanulságait vázoljuk fel, a harmadik részben pedig a mindezekből levonható tanulságokat mutatjuk be.

A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM CÉLKITŰZÉSEI A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTESÉG TERÉN

A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány egy olyan nemzetközi önkéntes program elindítását tűzte ki célul, ami összhangban volt a VEB2023 EKF alapvető céljaival is.

A nemzetközi programmal lehetőség nyílt a más kulturális fővárosokkal való együttműködésre, hiszen az önkéntesség sokuk prioritása és sajátossága. Így a 18 és 30 év közötti fiatalok fogadása kézenfekvő kapcsolódási pont volt, amelyben a kulturális fővárosok (például Tartu, Temesvár és Újvidék) kooperációja a fiatalok fejlődésén túl a partnervárosoknak is lehetőséget nyújtott a tanulásra. Motiváció volt továbbá az egyéni és szervezeti szintű kapacitásfejlesztés, amit általában az önkéntesség, ezen belül pedig a nemzetközi önkéntesség is lehetővé tesz. Jó példa erre az az észt fiatal, aki egyéni önkéntesként 8 hónapot töltött Veszprémben a VEB2023 EKF csapatában, és a következő évben, azaz 2024-ben – amikor Tartu viseli majd az EKF-címet – a városában fogja hasznosítani a Veszprémben szerzett tapasztalatait.

A harmadik motivációs faktor a helyi közösség fejlesztése volt a külföldi önkéntesek által, akik az itt-tartózkodásuk során gyakran találkoztak például a Pannon Egyetem nemzetközi hallgatóival és a „Ragyogókkal”, a hazai önkéntesekkel is.

A nemzetközi önkéntesprogram kialakítása mindezen szempontokat összehangolva és támogatva valósult meg, azért, hogy az önkéntesek, résztvevőként, értékes tapasztalatokat szerezzenek, miközben hozzájárulnak a régió kulturális és társadalmi fejlődéséhez.

A fentiekből következően a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány az ESC által támogatott nemzetközi önkéntes programjában számos célkitűzést fogalmazott meg. Ezek a célok és elképzelések a Közalapítvány hazai önkéntesprogramjával párhuzamosan, azzal összhangban kerültek megfogalmazásra. Ezekhez kiváló alapot adtak az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat keretében megvalósított projektek és események, amelyek nem nélkülözhatték a helyi és a régiós közösségek összefogását, továbbá számos területen nemzetközi együttműködéseket is életre hívtak.

A konkrét célkitűzések a következők voltak:

- Az önkéntesség népszerűbbé tétele a nemzetközi kapcsolatok által, különösen a fiatalok körében. Ennek köszönhetően a Közalapítvány és a VEB2023 EKF igazodni tudott az ESC

célkitűzéseikhez és programjaihoz. Az önkéntes tevékenység során olyan alapértékek közvetítése is hangsúlyos volt a magyar és a külföldi önkéntesek felé, mint a szolidaritás, a tapasztalatszerzés, a felelősségvállalás, az önállóság, a magabiztosság, az elfogadás, és nem utolsósorban a sokszínűség erősítése.

- Cél volt továbbá, hogy a program hozzájáruljon az önkéntesek személyes készségeinek (pl. szervezőkészség, kommunikáció, együttműködés) fejlesztéséhez. A program kínálta sokféle feladattípus elősegíti az önkéntesek személyiség- és kompetenciafejlődését.
- Fontos célként jelent meg a kapacitásfejlesztés, azaz a veszprémi szervezetek felkészítése arra, hogy képessé váljanak külföldi önkéntesek fogadására.
- A negyedik kiemelt cél a helyi közösségek megerősítése volt. A „Ragyogók” Önkéntes Program és a külföldi önkéntesek több eseményen közösen vettek részt, ami elősegítette a multikulturális környezetben való megismerkedést, a közös munkát és az alkalmazkodást, amit a visszajelzések alapján mindannyian nagyra értékeltek.
- Végezetül az ötödik fő cél a társadalmi kihívások kezelése volt, ami azt jelentette, hogy a program a régióban tapasztalható olyan társadalmi kihívásokra is válaszoljon, mint az alacsony szintű társadalmi bevonás, a kevés aktív közösség, az önkéntesség alulértékeltsége vagy az önkéntesség alacsony elterjedtsége. A Veszprémbe érkező külföldi önkénteseket a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány fogadta, amely az ehhez szükséges Minőségi Tanúsítványt 2021 végén szerezte meg. A tanúsítvány megszerzése után a Közalapítványhoz, mint fogadó szervezethez Európa számos országából érkeztek önkéntesek, akik bekapcsolódtak a VEB2023 EKF-program megvalósításába.

A célokhoz rendelt eredménymutatók tekintetében a program azt a reális elvárást támasztotta, hogy a tanúsítvány megszerzése után évente négy hosszútávú önkéntes, illetve 40 rövidtávú, csoportos önkéntes érkezzen a régióba. További eredménymutató volt, hogy két intézmény (a Veszprémi Művészetek Háza és a Kabóca Bábszínház) szintén szerezze meg a Minőségi Tanúsítványt. E két intézmény egy-egy hosszútávú nemzetközi önkéntes fogadását tűzte ki célul a Közalapítvánnyal közösen. A négy hosszútávú önkéntes a VEB2023 EKF csapatába kapcsolódott be, míg a rövidtávú, csoportos programban résztvevők minden esetben egy-egy nagyobb, kiemelt eseményhez kapcsolódtak.

AZ ESC PROGRAM KERETÉBEN MEGVALÓSULÓ NEMZETKÖZI ÖNKÉNTES PROGRAM STRATÉGIÁJÁNAK KIALAKÍTÁSA

Mielőtt részletesen rátérnénk a VEB2023 EKF nemzetközi önkéntes program megvalósulásának részletes bemutatására, röviden ismertetnünk kell az ESC önkéntességgel kapcsolatos kereteit.

Az európai fiatalok országokat átívelő önkéntességének több mint 25 évig az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS) adott keretet. A magyarországi civil-nonprofit szervezetek 1996 óta fogadhatnak külföldről önkénteseket. Az Európai Bizottság támogatásának köszönhetően a 18-30 éves kor közti fiatalok egy másik országban vehetnek részt egy szervezet vagy egyesület munkájában, önkéntesként. Ez történhet egyéni és csoportos keretek között, az időtartam pedig 2 hét és 12 hónap között váltakozhat. A fiatalok gyakorlatilag teljeskörű ellátásban részesülnek. A fogadó szervezetek által kapott támogatás fedezi az utazást, a lakhatást, az étkezést, valamint minimális zsebpénzt is biztosít az önkénteseknek.

Az Európai Bizottság döntése alapján 2017-től az Európai Önkéntes Szolgálat átalakult Európai Szolidaritási Testületté. Fontos eleme a programnak a szolidaritás és a közösség erősítése, a szolidaritás népszerűsítése az önkéntesség révén, hozzájárulva a közösségek megerősítéséhez, a társadalmi kihívásokra adandó válaszként. Továbbá, a bevonás és sokszínűség is célja a testületnek, lehetővé téve az önkéntesek és a célcsoportok széleskörű bevonását. A program különös figyelmet fordít a kevesebb eséllyel rendelkező résztvevők támogatására, ezért ez a szempont is szerepet játszott például az EKF nemzetközi önkéntes programjába jelentkezők kiválasztása során. A projekt minden esetben prioritásként kezelte a környezeti szempontokat, hangsúlyt fektetve az érzékenyítésre, valamint a fenntartható életmóddal kapcsolatos és a programszervezési ismeretek átadása. Hozzáadott, európai értéknek a projekt hozzájárul a nemzetközi partnerségek kialakulásához és a szervezetek közötti tanuláshoz. A közösségi események elősegítik az elfogadást és a sokszínűség megteremtését, valamint az Európa-tudat kialakulását.

Szervezeti oldalról az ESC-programban való részvétel alapfeltétele a Minőségi Tanúsítvány megszerzése, mely biztosíték arra, hogy az önkénteseket megfelelő körülmények között fogadják a civil-nonprofit szervezetek. Magyarországon a Tempus Közalapítvány tölti be a Nemzeti Iroda szerepét, amely megvizsgálja és kiértékeli a Minőségi Tanúsítvány

megszerzésére irányuló pályázatokat. Ennek megszerzését követően lehetséges a pályázás támogatásra.

Ahogy fentebb is írtuk, a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány 2021-ben szerezte meg a Minőségi Tanúsítványt, és egyúttal a jogot is arra, hogy részt vehessen az ESC programjában. A Minőségi Tanúsítvány megszerzésekor a COVID-19 járvány utóhatásait élte meg a VEB2023 EKF-program. Ekkorra már elindultak a kulturális projektek, és a tervek szerint 2022 tavaszától fogadni is tudta a program az első egyéni önkéntest Észtországból, aki 8 hónapot töltött Veszprémben.

A Közalapítvány ezzel párhuzamosan egyeztetett több megyei civil szervezettel a lehetséges nemzetközi önkéntes programok kialakításáról, jógyakorlatokról, és ennek alapján startégiát dolgozott ki, hogy milyen módon lehetne bevonni kulturális intézményeket, civil szervezeteket az ESC-programba.

A stratégiában meghatározásra került az egyéni és a csoportos önkéntesek fogadása, így például az egyéni program keretében a fiatalok lehetőséget kaptak, hogy akár egy teljes évig bekapcsolódjanak a VEB2023 EKF munkájába. A csoportos önkéntesség esetében egy-egy csapat létszáma legfeljebb 20 főben, a tartózkodásuk hossza pedig három hétben lett meghatározva.

A 2022-es évet tesztidőszaknak szánta a Közalapítvány, hogy felkészülhessen a 2023-as programévre. A nemzetközi önkéntes programok az első évben kisebb intenzitással indultak, két csoport érkezett és három egyéni önkéntes csatlakozott a VEB2023 EKF-programhoz. Ez az időszak azért is fontos volt, hogy a szervezeti felépítésben meglegyen a gyakorlati helye a nemzetközi önkéntességnek. Egyeztetések indultak a különböző projektek menedzsereivel, hogy ki, hol és milyen feladatkörökben tudná hasznosítani az önkéntesek támogatását.

A VEB2023 EKF a helyi közösségek bevonása mellett fontosnak tartotta a külföldi önkéntesek megjelenését is. Kiemelt cél volt, hogy a lehető legtöbb nemzet ismerje meg az EKF-programot és kapjon kedvet hosszabb-rövidebb látogatásra, önkéntes munkavégzésre. Ezzel megvalósulhatott a helyi intézmények nemzetközi tapasztalatszerzése, a városi és régiós szervezetek kapcsolatépítése és nem utolsósorban a helyi szereplők európai tudatának, felfogásának tágitása. 2021-ben kezdődött meg a lehetőségek felmérése annak érdekében, hogy mi lenne a leghatékonyabb módszere a nemzetközi oldal erősítésének.

A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTESOK: A KIVÁLASZTÁSTÓL AZ ELISMERÉSIG – AZ ÖNKÉNTES-MENEDZSMENT JELLEMZŐI A VEB2023 EKF PROGRAMBAN

A kezdetekkor két út került meghatározásra a külföldi önkéntesek toborzása tekintetében. Az első a különböző kulturális fővárosok és Veszprém testvérvárosainak felkeresése volt azzal a szándékkal, hogy ezekről a településekről tudjon a Közalapítvány önkéntest fogadni. A másik út az online felületek használata volt. A közösségi médián kívül a részvételi felhívások megtalálhatók voltak az ESC adatbázisában is, ahol a potenciális önkéntesek könnyen rábukkanhattak a lehetőségre.

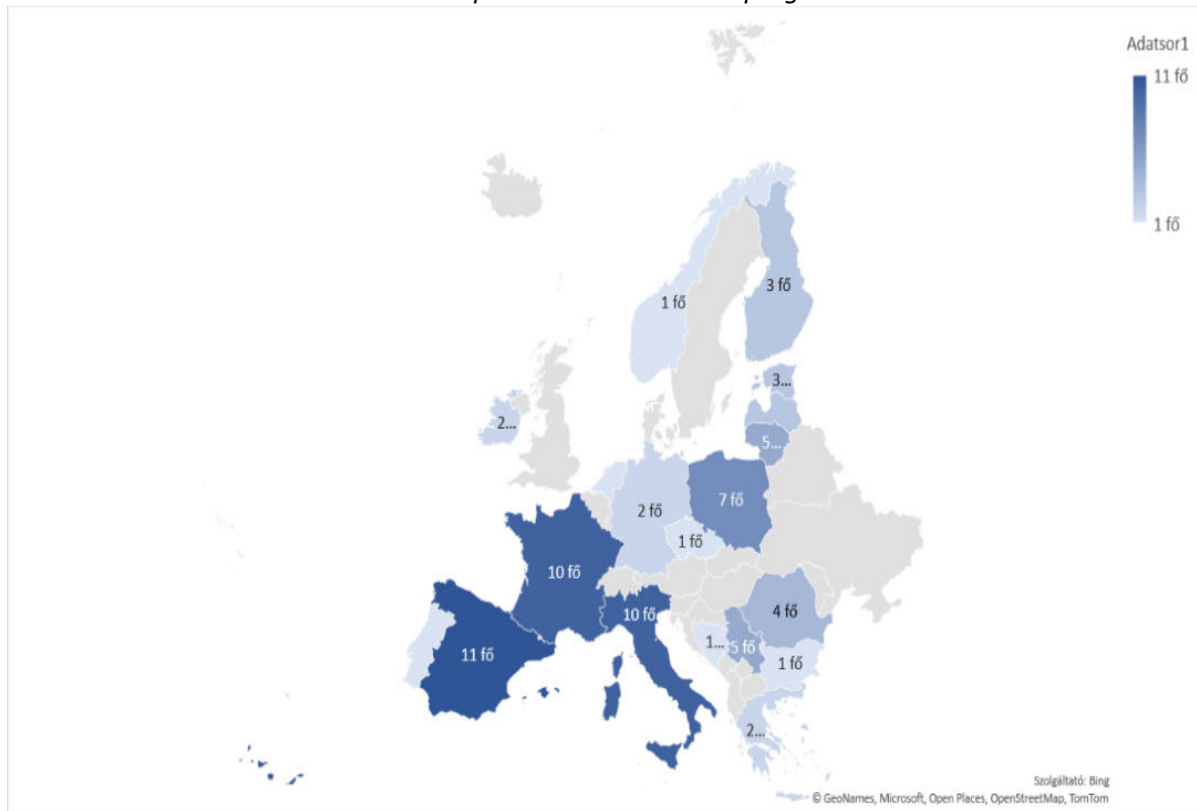
Az önkéntesek kiválasztása során figyelembe kellett venni a fogadó szervezet lehetőségeit, kapacitását is. Az önkéntesnek nem szükséges mindenből a legkiválóbbnak lennie, de egy minimális célt el kell érnie. A kommunikáció nagyon fontos a teljes program alatt, ezért egy közös munkanyelv (így például az angol) minimális ismerete elengedhetetlen volt.

A jelentkezők száma programonként eltérő volt. Amennyiben az ESC felületén való jelentkezést nézzük, érdemes két részre bontani a jelentkezők körét. Míg az európai kontinens határain belül maradván körülbelül négyszeres túljelentkezés volt egy-egy önkéntes csoportba, addig nem volt ritka, hogy az észak-afrikai, török és kaukázusi jelentkezők száma elérte majdnem az ezret is néhány hét alatt. A beérkezett jelentkezések és önéletrajzok egy előzetes szűrése mentek keresztül, ahol egy szűkített lista született meg a megküldött motivációs levelek alapján. Erre a listára nagyjából a tervezett létszám másfélszerese fért fel. Ezek a jelöltek bekerültek a kiválasztási folyamat második körébe és a Közalapítvány munkatársai online találkoztak velük. Az online elbeszélgetés mind az egyéni, hosszútávú, mind pedig a csoportos, rövidtávú program előtt elengedhetetlen. Az interjúkat követően állt össze a végleges résztvevők listája, melyben alapkövetelmény volt a minimum 10 fő és a 4 különböző ország reprezentálása (1. térkép).

A kiválasztáskor fontos szempont volt a rövid távú, három hetes időtartamra jelentkező, csoportosan érkező önkénteseknél, hogy az éppen adott tématerület iránt mennyire érdeklődnek, esetleg van-e tapasztalatuk például a fesztivál-önkéntesség, illetve -szervezés terén. Mivel ezek a programok mindig egy rövid időtartamra szóltak és dinamikusak voltak, fontos volt tudni azt, hogy a leendő önkéntesek mennyire tudnak együttműködni más

országból érkező, ismeretlen emberekkel is. A csapatdinamikát szem előtt kellett tartani már a jelentkezések beérkezésének pillanatától kezdve.

1. térkép. Az Európából érkező nemzetközi önkéntesek megoszlása a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa programban

Forrás: A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa nemzetközi adatbázisa.

Az egyéni programra jelentkezők jóval tovább maradtak a VEB2023 EKF önkéntes csapatával, ezért valamelyest más kompetenciák meglétére kellett figyelni. A proaktivitás mellett az egy-egy téma és munkaterület iránti érdeklődés is kulcsfontosságú volt. Ez nagyban segítette a későbbi, lehetséges feladatok meghatározását.

A végleges kiválasztást követően került sor a támogató (küldő) szervezet bevonására és a teljes adminisztratív, illetve logisztikai folyamatokra, melyek végén megérkeztek Veszprémbe a külföldi önkéntesek.

A csoportos önkéntesség és önkéntesek bemutatása

A csoportos önkéntesség az egyik leghatékonyabb eszköz arra, hogy a külföldről érkező fiatalok intenzív formában vegyenek részt a rendezvények és események megvalósulásában. Ez az önkéntességi forma az epizodikus önkéntességhez hasonlít, hiszen rövid időszak alatt,

egyszerre, egy időben, minimum 10 külföldi fiatal Veszprémben tartózkodását jelentette. Ez egy nagyon mozgalmas program, amely ugyanakkor lehetőséget biztosít arra, hogy az ide érkező fiatalok megismertessék a saját kultúráikat, szokásaikat a csoport többi tagjával és a helyi közösséggel, illetve a magyar és a veszprémi kultúra értékeit megismerve térjenek haza, és így megoszthassák az itt látottakat, a tapasztalataikat a saját közösségükkel.

Ezért is fontos volt, hogy színes, nemzetközi oldala is legyen a programoknak. Ahhoz, hogy Veszprém és a Balaton-régió valóban Európa Kulturális Fővárosává váljon, elengedhetetlen volt, hogy szélesre nyíljanak a kapuk a többi ország előtt is.

Az eredeti elképzelések szerint négy csoportos önkéntes-projekt került volna fogadásra Veszprémbe, csoportonként 20-20 európai fiatal segítette volna a programévet, illetve az arra való felkészülést. A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány többfajta programot szervezett az önkénteseknek, mindig ahhoz kapcsolódóan, hogy milyen időszakban érkeztek. Az Utcazene Fesztiválhoz, a Jutasi Piknikhez, a Ragyogj! Nyitóceremoniához és még rengeteg VEB2023 EKF-programhoz tudtak az önkéntes csoportok csatlakozni.

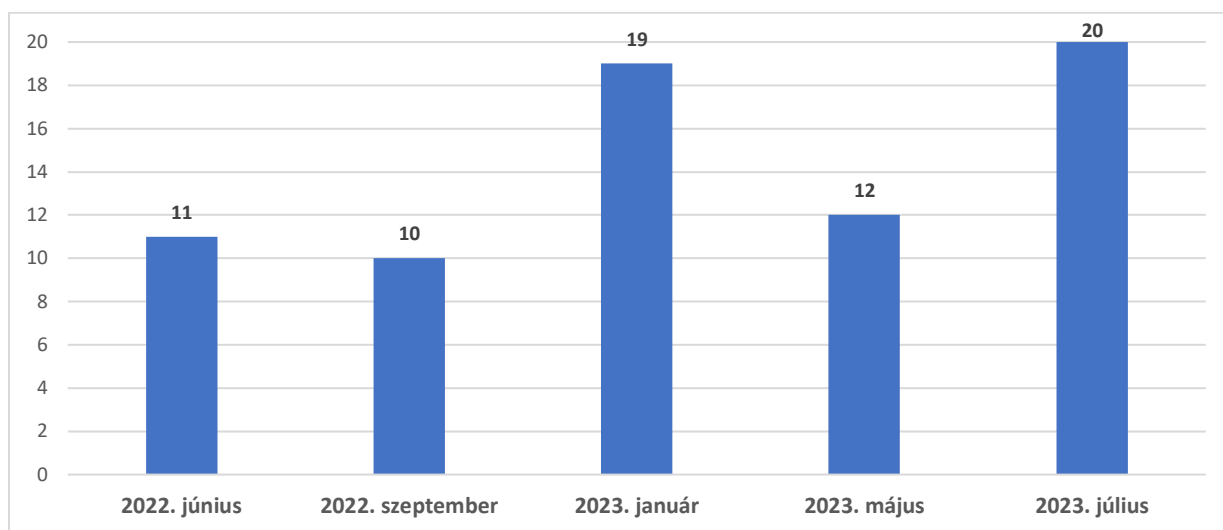
A számok azonban a gyakorlatban másképpen alakultak. A 2022-es év főpróbaként működött a nemzetközi önkéntes program esetében is. Hosszú utat kellett bejárni, hogy kiderüljön, a gyakorlatban mennyire illeszthető bele az elképzelt program a VEB2023 EKF és a Közalapítvány struktúrájába. Meg kellett vizsgálni, hogy a Minőségi Tanúsítvány megszerzésekor lefektetett elméleti alapok a gyakorlatba átültetve mennyire működőképesek. A szakmai programoktól kezdve a logisztikán át az adminisztratív tennivalókig sok szemszögből kellett arról meggyőződni, hogy az ESC-programot lehet úgy megvalósítani, hogy az önkéntesek, a szervezet és a helyi közösség is profitálni tudjon a fiatalok ittlétéből.

Hogy mindez kiderüljön, úgy döntött a Közalapítvány, hogy egy kisebb csoporttal próbálkozik első lépésben. Így 2022 júniusában egy 11 főből álló csoport érkezett Veszprémbe az Utcazene Fesztivál idejére, és ez a program adta a projekt központját.⁴ A második csoport 10 főből állt és a Jutasi Piknik alkalmával érkezett, 2022 szeptemberében.⁵ A harmadik csoport már a 2023-as év legnagyobb, és egyben legelső eseményére, a Megnyitóra jött Veszprémbe (1. ábra).

⁴ Kisfilm a 2022 júliusában érkezett nemzetközi önkéntesek élménybeszámolóiból: (4) It's a brilliant experience to volunteer with us! - YouTube – videó: Máhl Kornél

⁵ A 2022. szeptemberi csoport a „Tavaszi szél vizet áraszt” című dalt éneklte az Európai Kultúra Napja alkalmából: (4) Az európai kultúra napjára emlékeznek meg nemzetközi önkénteseink - YouTube – videó: Máhl Kornél

1. ábra. A csoportos, rövidtávú, nemzetközi önkéntesek száma 2022 június és 2023 július között (fő)

Forrás: A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa nemzetközi adatbázisa.

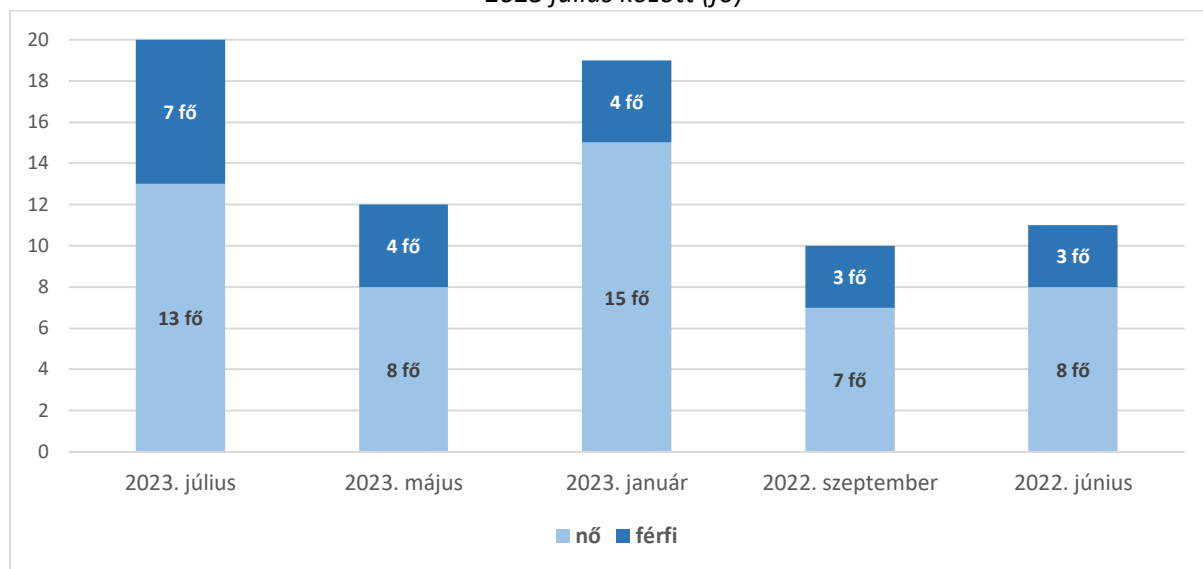
Az önkéntesek közül többen is szerepeltek a grandiózus program színpadán, mint statiszták.⁶ 2023 májusában a negyedik csoport a MusiColors elnevezésű nemzetközi ifjúsági zenei és kórustalálkozó alkalmával segítette a szervezőket. Az ötödik csoporttal körbe ért az első év, amikor is júliusban az Utcazene Fesztivált segítették munkájukkal a külföldi önkéntesek.⁷

Az önkéntes csoportok résztvevőit összesítve láthatjuk (2. ábra), hogy jelentősen több nő csatlakozott a programhoz. A 72 résztvevőből csupán 22 (30 százalékuk) volt férfi. Ez általános tendencia az ESC-programokban, és megfigyelhető volt mind az öt fogadott csoport esetében. Az önkéntesek kora egy adott intervallumban mozog, mivel a jelentkezési feltételek szerint legalább 18 évesnek kell lenni, hogy valaki részt vehessen a programban, de nem töltheti be a 31. életévét. A VEB2023 EKF nemzetközi önkéntesei is ebbe az életkori tartományba tartoztak, de azt láttuk, hogy a 30. életév felé közeledve már kevesebb volt a jelentkező. Általánosságban megállapítható, hogy a legtöbben a húszas éveik elején, illetve közepén csatlakoznak egy-egy önkéntes programhoz.

⁶ Kisfilm a Ragyogj! Nyitóceremoniáról, és a felkészülés időszakáról a nemzetközi önkéntesek és a Ragyogók szemszögéből: (4) Így készültek nemzetközi önkénteseink a nagyszabású EKF Megnyitóra - YouTube – videó: Máhl Kornél

⁷ Kisfilm a 2023-as év nyaráról, az önkéntesek szemszögéből: (8) Summer of 2023 with the Shinies! - YouTube – videó: Máhl Kornél

2. ábra. A csoportos, rövidtávú, nemzetközi önkéntesek nemek szerinti megoszlása 2022 június és 2023 július között (fő)

Forrás: A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa nemzetközi adatbázisa

Egy önkéntes csoport kialakításánál fontos, hogy a programhoz kapcsolódóan is stabil alapokat kapjanak a résztvevők. A három hetes turnus első két-három napját minden alkalommal egy képzés, illetve felkészítés tette ki. Itt a résztvevők különféle feladatokat kaptak, melyeket megoldva összetartóbb csapattá váltak, megismerték a projekt háttérét és a leendő feladatokat is. Szerves részét képezte a tréningnek az a blokk, amikor az VEB2023 EKF munkatársai ismertették meg a fiatalokat a program koncepciójával, történetével és jelentőségével. Erre azért volt szükség, hogy az önkéntesek megértsék a program alapját, motivációját és szükségességét.

Csapatépítés szempontjából szerencsés helyzetben volt a nemzetközi önkéntes program, mivel ehhez több helyszín is rendelkezésre állt. Az egyik a Digitális Tudásközpont volt, ahol izgalmas, interaktív és modern feladatokkal kellett megbirkózniuk az önkénteseknek. Robotot építettek, programoztak és kis csoportokban versenyeztek egymással. Remekül fejlődött a kommunikációs készségük, így a csapatszellem is megerősödött. Ugyanezt a célt szolgálták a különböző városismereti vetélkedők is. Több feladaton keresztül információkat kaptak Veszprémről, így hamar magukénak érezték a várost, könnyebben eligazodtak benne, amire nagy szükség volt a program központi elemét adó rendezvények, fesztiválok szempontjából. Egy önkéntes csoport életében mindig meghatározó szerep hárul a mentor személyére, nem volt ez másképp a VEB2023 EKF-programjaiban sem. A mentor feladata, hogy segítse,

támogassa az önkénteseket, de ne csak a feladatok és a programok alatt, hanem akár a szabadidő eltöltésében is. Ő az az ember, aki segít eligazodni a fogadó városban, ismeri az érdekes és hasznos helyeket, és tud tippeket is adni a fiataloknak, hogy mit érdemes, csinálni, meglátogatni. A mindennapokon túl a tanulási folyamatot is támogatja azzal, hogy eligazodást nyújt a Youthpass kulcskompetenciái között. Fontos követelmény az ESC-programban, hogy a mentor legyen független a fogadó szervezettől, ne legyen annak munkatársa, alkalmazottja, mert így az önkéntesek közvetlenebbül, bizalommal mernek hozzá fordulni. A nemzetközi önkéntes programot is koordináló Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány több variációt is kipróbált, hogy kiderüljön, ki, vagy kik azok az emberek, akikkel eredményesen lehet dolgozni. A leghatékonyabbnak azok bizonyultak, akik maguk is önkéntesek, és részei voltak a „Ragyogók” Önkéntes Programjának. Ők már ismerték a VEB2023 EKF működését és hátterét, ezért könnyen tudtak tanácsot adni a résztvevőknek.⁸

Talán a legsikeresebb programelem volt ez a fajta önkéntesmunka-végzés, aminek köszönhetően közel 80 külföldi fiatal csatlakozott három hétre a VEB2023 EKF munkájába.

Az egyéni, hosszútávú önkéntesség és önkéntesek a VEB2023 EKF-programban

Az ESC-programban való részvétel másik formája az egyéni önkéntesség. Ez gyakran hosszútávú önkéntesség néven jelenik meg, utalva a program időtartamára. Ennek kapcsán, általában, egy-egy önkéntes több hónapot tölt el a fogadó szervezetnél. A program keretei maximum 12 hónapot engedélyeznek, ami alatt az önkéntesek szerves részeivé válnak a folyamatoknak, munkájukkal segítenek, hogy az adott szervezet minél magasabb színvonalú rendezvényeket, programokat valósíthasson meg.

A VEB2023 EKF esetében az egyéni (azaz hosszútávú) önkéntesek általában 9-10 hónapig maradtak és segítették a programok megvalósítását. Minden önkéntesnek különböző feladatokat adtak a VEB2023 EKF projektmenedzserei, mely feladatok az önkéntesek érdeklődési körei és kompetenciái alapján kerültek kiválasztásra. A hosszútávú önkéntesség egy teljesen más jellegű program, hiszen a rövidtávú önkéntes csoportok mindig három hetet töltöttek Veszprémben és egy intenzív, konkrét programhoz kötött feladatokkal megtöltött időszakon estek át (például az „Ragyogj” Nyitócereмония 2023 januárjában, vagy a Veszprémi Utcazene Fesztivál 2022 és 2023 júliusában).

⁸ Kisfilm a VEB2023 EKF programév nyári időszakáról a külföldi és hazai önkéntesek interjúival: (15) 2023 Ragyogó szemmel - YouTube – Videó: Máhl Kornél.

Az egyéni önkéntesek feladatai minden esetben a fiatalok igényeit próbálták összehozni a szervezeti lehetőségekkel, így például volt önkéntes, aki munkája során a nemzetközi kapcsolatokért felelős kollégákat segítette, és volt olyan, aki grafikusai tehetségét kihasználva és fejlesztve a programok megjelenésének, arculatának megtervezésébe folyt bele.

A FOGADÓ SZERVEZETEK KAPACITÁSFEJLESZTÉSE

A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány az EKF-program során fontosnak ítélte meg a veszprémi intézmények kapacitásfejlesztését a nemzetközi önkéntesprogramokon keresztül. Ezért a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesületet bízta meg azzal, hogy több évtizedes tapasztalatát ossza meg azokkal a veszprémi intézményekkel, akik érdeklődnek a nemzetközi önkéntesség iránt.

A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület öt alkalom során szervezeti coachingot tartott két intézmény, nevezetesen a Kabóca Bábszínház és a Művészetek Háza képviselői számára. Az egyórás coaching-alkalmak során öt téma került átbeszélésre: (1) az ESC információs csomag megtervezése, önkéntesek által végezhető tevékenységek összegyűjtése, (2) az ESC önkéntes helyek hirdetése és toborzásának menete, (3) ESC-adminisztráció, szerződéskötés, biztosítás, pénzügyek, zsebpénz és utazás kérdései, (4) az ESC kommunikációja a szervezeten belül és kívül, és (5) az ESC-önkéntesek mentorálása, a mentor szerepe, az értékelések.

A tématerületek kiválasztása a résztvevő intézmények specifikus igényei és szükségletei alapján történt, lehetőséget adva a rugalmas alkalmazkodásra és a coaching-folyamat testre szabására az adott intézmények számára.

Partnerkapcsolatok Veszprém testvérvárosaival és más kulturális fővárosokkal

A program egyik fő célja volt, hogy megerősödjenek a többi kulturális fővárossal és Veszprém testvérvárosaival is a kapcsolatok.

A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány az Európa Kulturális Fővárosa-projekt kapcsán széleskörű nemzetközi kapcsolatrendszerre tett szert, melyet az önkéntességhez kötődő nemzetközi partnerség kialakítására használt. A hivatalos kapcsolatok mellett a kulturális fővárosok önkéntes-koordinátorai létrehoztak egy aktív, informális közösséget, melynek célja a tapasztalatok megosztása és új projektek, kapcsolatok kialakítása volt, és ezt havi online találkozásokkal tartották fenn. A tagok között vannak olyan koordinátorok, akik

egykori kulturális fővárosok önkéntes programjaiban dolgoztak, illetve minden évben az új belépők is gazdagítják ezt a közösséget, miután kihirdetésre kerülnek a nyertes városok.

A minőségi tanúsítvány előkészítése során a Közalapítvány már jelezte a tagok felé az önkéntesek fogadásának szándékát és bemutatta a stratégiát.

Az első lépés az volt, hogy 2022 elején kiválasztásra került egy fiatal önkéntes a Ragyogók közül, aki 10 hónapra csatlakozott az észtországi Tartu EKF-csapatához és részt vett a felkészülésükben. Tartu és Veszprém története régire nyúlik vissza és ez idő alatt szoros és aktív kapcsolat alakult ki a két város között. Az észak 2024-ben veszik át az EKF-címet. Ugyancsak ennek a kapcsolatnak az erősítése érdekében a VEB2023 EKF-csapata is Tartuból fogadta az első egyéni önkéntesét, szintén 10 hónapra.

Többen jelezték csatlakozási és támogatási szándékukat, ami főleg a csoportos önkéntes programok alkalmával lett látható. E folyamatnak köszönhetően érkeztek Veszprémbe önkéntesek Újvidékről, Temesvárról, Ouluból, Kaunasból és Bodo-ból is (1. térkép).

A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTES PROGRAM MEGVALÓSULÁSA ÉS TANULSÁGAI

A nemzetközi önkéntes program keretei között Veszprémben számos tervezhető és megvalósítható kezdeményezés és tevékenység jött létre, amelyek hozzájárultak a város és a régió fejlesztéséhez és az önkéntesség népszerűsítéséhez. Ilyenre jó példa az angol klub, mely a Jutasi Köztéren valósult meg és az általános iskolás, valamint a középiskolás réteget vonzotta be. Bár kis létszámban látogatták, de mégis sikeresnek tekinthettük, és ha a körülmények engedik, ez folytatható eleme is az EKF-programnak. Az önkéntesek a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítványon és a többi partnerszervezeten keresztül bekapcsolódhattak kulturális és művészeti projektekbe, így a segítségükkel lehetőség nyílt különböző kulturális és művészeti programok megvalósítására. Az önkéntesek például találkozhattak helyi művészekkel, művészeti kiállításokat, előadásokat vagy kulturális eseményeket szervezhettek. Továbbá kulturális csereprogramok részesei lehettek, amelyek során nemzetközi diákok vagy fiatalok látogatnak Veszprémbe, és fordítva. Mindezek hozzájárultak a kulturális megértéshez és az interkulturális kapcsolatok erősítéséhez.

Fontos, hogy az önkéntesek segíthetnek a helyi rendezvények és programok, például koncertek, fesztiválok vagy sportesemények szervezésében.

Az önkéntesek tevékenységeit a helyi közösség igényei és a program céljai határozzák meg. Ezért elengedhetetlen az, hogy az önkéntesek készségeit és érdeklődését figyelembe vegyék a tervezés során, hogy a tevékenységek értékesek és hasznosak legyenek mind a helyi közösség, mind pedig az önkéntesek számára.

A visszajelzések azt mutatták, hogy a külföldi önkéntesek nagyon élvezték a Veszprémben töltött időt, számos barátságra és új tapasztalatra tettek szert. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a programértékelésre adott válaszaik:

"I enjoyed it a lot. It was a very good opportunity for me to travel, to know a lot about the Hungarian culture, to enjoy all the concerts and festivals and also the tasks that we were doing here plus we could meet a lot of people so it was pretty good." (Guisla, 22, Spanyolország)⁹

"I would recommend this city especially during the summer because all of the festivals that you can enjoy here, like the Veszprémfeszt, the Street music festival. Also people here are very friendly and nice so it is the perfect place to enjoy the summer." (Laura, 21, Spanyolország)¹⁰

"I have enjoyed working here as a volunteer because I met really nice people." (Kristian, 23, Norvégia)¹¹

A VEB2023 EKF nemzetközi önkéntes programját az eredmények, a lehetőségek, a gyengeségek és a veszélyek analízise alapján elemezve az erősségek között kell kiemelni az átfogó ESC-ismereteket és a sokrétű tapasztalási lehetőségeket, a felkészült önkéntes-fogadó szervezettel, a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvánnyal együtt. A sokszínű kulturális programok és a város változatos, a szabadidő eltöltésre lehetőséget adó helyszínei, az életteli önkéntes környezet és a Pannon Egyetem nemzetközi diákjainak közelsége is erősítették a programot.

Ugyanakkor a programnak számos nehézséggel is szembe kellett néznie, például a bonyolult adminisztrációs folyamatokkal és a külföldi fiatalok bevonásának nehézségével. A nagyrészt

⁹ „Nagyon élveztem. Nagyon jó lehetőség volt számomra, hogy utazhattam, sok mindent megismerhettem a magyar kultúrából, élvezhettem a koncerteket és a fesztiválokat, valamint az itt végzett feladatokat is, plusz sok emberrel találkozhattam, szóval nagyon jó volt.”

¹⁰ „Különösen nyáron ajánlanám ezt a várost, az összes fesztivállal, amit itt élvezhetsz, mint például a Veszprémfeszt, az utcazenei fesztivál. Emellett az itteni emberek nagyon barátságosak és kedvesek, így tökéletes hely arra, hogy élvezd a nyarat.”

¹¹ „Éveztem az itt végzett önkéntes munkát, mert nagyon kedves embereket ismertem meg.”

magyarul zajló folyamatok és az angolul nem szívesen megszólaló szakmabeliek is komoly kihívásokat jelentettek. További problémákat okoztak az önkéntes program indulása utáni személyi változások a csapatban, melyek perspektívaváltást jelentettek, és lassították a szervezési folyamatokat.

A külső tényezők között a lehetőségeket és veszélyeket kell figyelembe venni, ha elemezni akarjuk a program megvalósulását. Az együttműködés a régiós oktatási intézményekkel és a Work Camp-jellegű tevékenységek kialakítása potenciális lehetőségek, melyek továbbfejleszthetik a programot a jövőben is. Ugyanakkor a COVID-19 vírus okozta korlátozások újbóli megjelenése eleinte rejtett magában veszélyt, de a gyakorlatban ez már nem következett be. Az adminisztrációs folyamatok különbözősége országról országra komoly kihívást jelentett a program számára. A külföldi önkéntesség terén tapasztalatlan kulturális szervezők szintén akadályokat jelentettek.

4. ábra. Analízis a nemzetközi önkéntes program megvalósulásáról

Belső tényezők	ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
	- Sokszínű kulturális programok - Változatos kapcsolódási lehetőségek - Élettel teli önkéntes környezet, város - A Pannon Egyetem nemzetközi diákjainak közelsége - Erős ESC-ismeretek - Sokrétű tapasztalási lehetőségek	- Bonyolult adminisztrációs folyamatok - Külföldi fiatalok bevonásának nehézsége - Nagyrészt magyarul zajló folyamatok - Angolul tudó szakmabeliek hiánya (pl. színpadmesterek, hangtechnikusok) - Utolsó percben kialakított projektek
Külső tényezők	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
	- Együttműködés régiós oktatási intézményekkel, pl. két tanítási nyelvű iskolákkal - Work Camp-jellegű tevékenységek kialakítása	- A COVID-19 vírus okozta korlátozások - Adminisztrációs folyamatok különbözősége országról-országra - Az ESC-programot korábban nem ismerő kulturális szervezők, akiknek nincs tapasztalatuk a külföldi fiatalokkal való munkában

Forrás: saját szerkesztésű táblázat.

Az Európai Szolidaritási Testület programjai adták a VEB2023 EKF nemzetközi önkéntes tevékenységének a gerincét. Az ESC lehetővé tette, hogy közel száz külföldi fiatal töltsön el hosszabb-rövidebb időt Veszprémben és a régióban. Az önkéntesek aktívan támogatták a VEB2023 EKF programjait és a szervező csapat munkáját is.

Az önkéntesek közül többen érkeztek Veszprém számára kiemelten fontos városokból, például a testvérváros Tartuból, illetve Újvidékről, Ouluból, Bodoból és Temesvárról is. Ennek köszönhetően a közösségek szintjén is erősödött a nemzetközi kapcsolat.

Az önkéntesek saját programokat is szerveztek, amelyek alkalmával találkoztak egymás kultúrájával, valamint a „Ragyogók” önkénteseinek köszönhetően a magyar kultúrát is alaposabban megismerhették.

ÉLET A CSILLAGPONTBAN— AZ ÖNKÉNTESÉG SZEREPE A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ FIATALOK FELZÁRKÓZTATÁSÁBAN SOMOGYSZENTPÁLON

VIDÁK GÁBOR¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.4.135-153>

Absztrakt

Az önkénteseket fogadó szervezetek kapacitás-fejlesztése és hálózatának kialakítása a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Főváros program egyik fontos célkitűzése volt. Ennek egyik terepe volt a Somogyszentpálton 2022 óta működő a Csillagpont/Perjési Pajta, amelynek létrejöttét egy szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítésére vonatkozó európai uniós pályázat tette lehetővé. A program megvalósításához pécsi Társadalomklinika Egyesület kezdettől fogva jelentős tagi önkéntes munkát vett igénybe, majd pedig a befejezést követően külső önkéntesek működtetik a művészeti és közösségi házat. Az esettanulmány célja annak bemutatása, hogy milyen kihívásokat jelent egy hátrányos helyzetű szegregátumban egy közösségi ház működtetése, illetve az önkéntességnek milyen szinterei lehetnek ilyen helyzetben. Nem csak egy közösségfejlesztési projekt megvalósulását és eredményeit ismertetem, hanem a tagi és az akcionalista önkéntességből kinövő, közösségfejlesztésen és szociális munkán alapuló – viszonylag – rendszeres önkéntes munkáét is. Az önkénteseket programban való részvételük alapján tagi, külső és szakmai önkéntesként tudtuk meghatározni. Önkéntességük gyakorisága szerint kezdetben a településen az akcionalista önkéntesek vettek aktívan részt a programelemek megvalósításában, majd a későbbiekben átalakult a folyamat és megjelentek a rendszeres és az epizodikus önkéntesek. A projektnek és a civil együttműködőknek köszönhetően az önkéntesség, mint emberi erőforrás egy megoldást jelentett a településen mélyszegénységben élő fiataloknak és családoknak a projekt kifutása után, és jelenleg is.

Kulcsszavak: hátrányos helyzet, szegregált élethelyzet, társadalmi felzárkóztatás, társadalmi felelősségvállalás, önkéntesség

¹ Vidák Gábor, *szociális munkás, emberi erőforrás tanácsadó, doktorandusz a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola Nevelésszociológia Programjában*

Life in „Star Point-Barn of Perjesi” (Csillagpont-Perjési Pajta) – The role of volunteerism in the integration of disadvantaged youth in Somogyszentpál, Hungary

GÁBOR VIDÁK

Capacity-expansion and networking of volunteer host organisations were two important objectives of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture programme. One of the target sites was the „Star Point – Barn of Perjesi” (Csillagpont/Perjési Pajta), which has been operating in Somogyszentpál since 2022 and was funded by an EU grant for the social inclusion and integration of disadvantaged youth living in segregated communities and below poverty line. The Social Clinic Association (Társadalomklinka Egyesület) of Pécs has utilized the service of its volunteers from the start to implement the programme, and after its completion, the art and community centre will be operated by external volunteers. The aim of this case study is to illustrate the challenges of operating a community centre in a disadvantaged neighbourhood and the opportunities for volunteering in such a setting. I will describe not only the implementation and results of a community development project, but also the – relatively – regular volunteering work that grew out of member and action volunteering, based on community development and social work. Volunteers were identified as member, external, and professional volunteers based on their participation in the programme. Initially, action volunteers were actively involved in the implementation of the programme elements in the municipality; however, the process changed and regular and episodic volunteers emerged. Thanks to the project and the civil society partners, volunteering as a human resource has been the solution for youth and families living in extreme poverty in the municipality.

Keywords: disadvantaged situation, segregated living situation, social inclusion, social responsibility, volunteering, Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture

BEVEZETÉS

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa-program egyik célkitűzése volt, hogy fejlessze a régióban az önkénteseket fogadó szervezetek kapacitásait és működésük hatékonyságát. Ennek egyik eleme volt egy hálózat kialakítása az önkénteseket fogadó szervezetek között, amelynek tagja lett a Csillagpont/Perjési Pajta is,² amely, a program keretében, 2022 óta működik Somogyszentpálon (Kruppa-Jakab – Kővári 2023). Létrejöttét egy európai uniós pályázat tette lehetővé, amit a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő, hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és

² A közösségi ház az európai uniós projekt alatt Csillagpont, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa pályázat alatt pedig Perjési Pajta néven üzemel.

integrációjának segítésére írtak ki.³ A pécsi Társadalomklinika Egyesület együttműködésével megvalósult program eredményeként nyílt meg az a művészeti és közösségi ház, amelyet önkéntesek működtetnek a falu két szegregátumában élő fiatalok számára.

Tanulmányom célja bemutatni, hogy milyen kihívásokat jelent egy hátrányos helyzetű településen levő szegregátumban egy közösségi ház működtetése, illetve, hogy az önkéntességnek milyen színterei lehetnek ilyen helyzetben. A tanulmányban nem csak egy közösségfejlesztési projekt megvalósulását és eredményeit követhetjük nyomon, hanem a tagi és az akcionalista önkéntességből kinövő, közösségfejlesztésen és szociális munkán alapuló – viszonylag – rendszeres önkéntes munkáét is.

Ezt alátámasztva először bemutatom Somogyszentpál társadalomföldrajzi és -statisztikai jellemzőit, majd pedig ismertetem annak az uniós pályázatnak a megvalósulási fázisait, amelynek egyik eredményeként a Csillagpont/Perjési Pajta közösségi ház is létrejött és működik azóta is. Az esettanulmány harmadik részében a Somogyszentpálon megvalósuló önkéntességre, annak főbb jellemzőire, valamint a Csillagpont/Perjési Pajta közösségi házban megvalósuló programokra térek ki, amelyek a Veszprém-Balaton2023 Európa Kulturális Fővárosa programsorozat keretében valósultak meg.⁴

SOMOGYSZENTPÁL FŐBB TÁRSADALOMFÖLDRAJZI ÉS STATISZTIKAI JELLEMZŐI

Somogyszentpál település alapítása 1929-re tehető, amikor két község, Varjaskér és Tótszentpál egyesült. Ekkor még a Marcali járás harmadik nagyközsége volt, körülbelül 1750 lakossal, majd népessége közel 800 főre csökkent, de ez az utóbbi időben ismét növekszik. A mai településképet a Kossuth Lajos, Ady Endre és Táncsics Mihály utcák határozzák meg. Ebben a háromszögben található a 2000 óta nem működő iskola, az óvoda, a templom, valamint a kultúrház és a kereskedelmi egységek egy része.⁵

A rendszerváltozás után elindult egyfajta szerkezeti és demográfiai átalakulás a településen, ami leginkább a falu határában levő „Kisperjés” településrészt érintette. A falu központjától nagyjából három kilométerre található, egy utcából álló településrésztől elköltöztek a „tehetősebb” lakók. A szegregációs mutató (legfeljebb általános iskolai végzettséggel

³<https://archive.palyazat.gov.hu/efop-162-16-szegreglt-lehelyzetek-felszmolsa-komplex-programokkal-esza>

⁴ <https://veszprembalaton2023.hu/varos/somogyszentpal>

⁵ <https://www.somogyszentpal.hu/index.php/telepulesunk/tortenelem>

rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúak csoportján belül) értéke az érintett területen 50 százalék. Egy 2017-ben készült felmérés szerint az Árpád utcai szegregátum területén 165 fő élt, akik közül 60 százalék tartozott a 15-59 éves korosztályhoz, számuk 99 főt tett ki (1. táblázat). A szegregált településrészekre általában nem a lakónépesség csökkenése jellemző, és nincs ez másként Somogyszentpálon sem, ugyanis a közelmúltban már 211 főre tehető a szegregátum lakosságának száma.⁶

A felmérés adatai azt mutatták, hogy rendkívül nagy volt az alacsony komfortfokozattal rendelkező lakások aránya, jóval több, mint a fele ingatlanban (65 százalék) nem volt megoldott a lakáson belüli szennyvízelvezetés, nem volt illemhelyiség.

A rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya 85 százalékot tett ki, akik közül a nagyobb részüknek, 61 százalékuknak nem volt meg a befejezett 8 osztálya. Mivel ez konkrét mutatószám a szegregátum meghatározásához is, így megállapítható, hogy a határértéket is bőven meghaladja.

A települési szegregációs probléma oly mértékűvé vált a 2010-es évek közepére, hogy azt, kizárólag komplex beavatkozással lehetett kezelni.

Somogyszentpál lakónépességének száma a 2022-es népszámlálás szerint 779 fő, a változás 2011-hez képest 1,1 százalék.⁷ Az önkormányzat adatai szerint, 2023. január 1-jén 865 fő volt a lakónépesség összesen, ami 2023. szeptember 1-ig 884 főre emelkedett. A 18 év alatti gyerekek száma 2023 szeptemberében 239 fő volt.

A település lakónépességének nemek szerinti megoszlása 2022-ben a következő: 401 fő férfi (51 százalék) és 378 fő nő (49 százalék). Ez a 2011-es népszámláláshoz képest a fordítottja az akkori állapotnak. A lakónépesség megoszlása főbb korcsoportok szerint: 0-14 év közötti lakos összesen 186 fő (24 százalék), 15-64 év közötti lakosok száma 461 fő (59 százalék), illetve a 65 éves és idősebb korosztályba tartozók száma összesen 132 fő (17 százalék). A lakásállomány 362 darab, ami -1,4 százalékos változás a 2011-es eredményekhez képest.⁸

⁶ Megvalósíthatósági Tanulmány (2017), amely az EFOP-1.6.2-16 Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (ESZA) című pályázathoz készült.

⁷ https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=06600

⁸ https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=06600

1. táblázat. Somogyszentpál és szegregátumainak demográfiai és társadalomstatistikai jellemzői

Mutató megnevezése	Somogyszentpál összesen	1. szegregátum (Árpád u.)	2. szegregátum (Ady Endre u. jobb oldala)
Lakónépesség száma	788 fő	165 fő	114 fő
Lakónépességen belül 0-14 évesek aránya	23%	33 %	35 %
Lakónépességen belül 15-59 évesek aránya	55%	60 %	44%
Lakónépességen belül 60-X évesek aránya	22%	7%	21%
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	52%	73%	66 %
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	2,8 %	0%	0%
Lakásállomány (db)	367 db	37 db	55 db
Alacsony komfort fokozatú lakások aránya	26%	65%	34 %
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	61 %	85 %	70%
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül	38 %	61 %	50 %
Foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességen belül	36 %	15 %	27 %
Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya	61 %	56 %	66 %
Állandó népesség száma– a mutató a település egészére állítható elő, szegregátumokra nem	851 fő		
Alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya	61 %	44 %	87 %
A gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül	72 %	85 %	80 %
Munkanélküliek aránya (munkanélküliségi ráta)	20 %	33 %	35 %
Tartós munkanélküliek aránya (legalább 360 napja munkanélküliek aránya)	14 %	25 %	30 %
A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül	29 %	62 %	41 %
Egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül	9 %	21 %	9 %

Forrás: Az EFOP-1.6.2 pályázathoz elkészített és benyújtott 2017-es statisztikai adatok, valamint a 2011-es népszámlálás alapján.

Foglalkoztatási helyzet

Somogyszentpálon a helyi foglalkoztatás legjelentősebb szerepelője az önkormányzat, amely a közfoglalkoztatás keretében jelenleg is több személyt foglalkoztat. Nehézséget okoz a magas munkanélküliség és az önkormányzat szűkös lehetőségei, illetve a közfoglalkoztatás rövid ideje, amivel ez a foglalkoztatási forma nem tudja pótolni a hiányzó munkalehetőségeket. A közfoglalkoztatásban résztvevők száma évről évre változik, az önkéntes közmunka programba is rendszeresen jelentkeznek, hogy az ellátásuk megmaradjon. Aki közmunkás, az jellemzően köztisztasági munkát – szemétszedés, hó eltakarítás, fűkaszálás – lát el. A közfoglalkoztatottak túlnyomó többsége a szegregátumban él.

A közfoglalkoztatottak száma a településen 2019-2020-ban összesen 30 fő volt, ez a szám a 2021-es és 2022-es években már csak 15 főt tett ki. Jelenleg a számuk 12 fő, de ez jövőre már csak 10 fő lesz a település vezetőjének elmondása alapján. A polgármester szerint ennek két fő oka van: az egyik, hogy a közmunka programban résztvevők egy része talál magának munkát a településen kívüli vállalkozásoknál, a másik ok a nem megfelelő a hozzáállás és motiváció, illetve az alacsony munkamorál.

Somogyszentpál környékén több nagy foglalkoztató található: Marcaliban a Tesco, a ZielhAbegg Kft., valamint a Videoton helyi gyáregysége, Kéthelyen szőlészet-borászat, a Balaton-menti településeken pedig az idegenforgalom által generált munkalehetőségek a meghatározók. Somogyszentpálon és környékén a különféle mezőgazdasági tevékenységeknek van jelentős múltja, ám a rendszerváltással megváltozott gazdálkodói struktúra, a termelősövetkezetek felbomlása és átalakulása, valamint a gépesített földművelés és állattartás miatt ez az ágazat kevés és egyre kevesebb embernek nyújt stabil munkahelyet és megélhetést. A környék ipari foglalkoztatói nagy számban, a környékbeli adottságokhoz mérten elfogadható bérezéssel kínálnak elhelyezkedési alternatívát. E munkakörökben minimum elvárás a befejezett 8 általános iskolai végzettség, az alapvető társadalmi normák betartása, a pontosság és a monotónia tűrés, a több műszakos munkarend vállalása. Ez utóbbi jelenthet problémát azon álláskeresőkre számra, akik nem rendelkeznek saját személygépkocsival és munkába járásukat csak autóbusszal tudják/tudnák megoldani.⁹

⁹ Megvalósíthatósági Tanulmány (2017), amely az EFOP-1.6.2-16 Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (ESZA) című pályázathoz készült.

Települési szegmentálódás dimenziói

A 2017-es felmérés szerint a település lakásállománya 367 db lakás volt, és kicsit több mint negyedük (93 db) csak alacsony komfortfokozattal rendelkezett. Az egy háztartásban élők száma átlagosan 2,32 fő volt. A település sajátossága – a nagyvárosok vonzáskörzetébe tartozó kistelepülésekhez hasonlóan – a kedvezőtlenebb életfeltételek és munkalehetőségek miatti elvándorlás. Ezzel párhuzamosan jellemző a Balaton-közeli településen is a külföldi állampolgárok bevándorlása, akik a csendes környezet és a kiépített infrastruktúra miatt szívesen vásárolnak ingatlant a településen.

A település társadalomképe több metszet szerint szegmentálódik: egyrészt a nem túl nagyszámú külföldi (időszakosan ott élő) lakosokra, másrészt a helyi lakosokra, harmadrészt pedig a két szegregátumban élő roma lakosokra. 2017-ben a településen élők 27,66 százaléka (216 fő) vallotta magát romának. Ők szinte mindannyian a két szegregátumban, főként a Kisperjés elnevezésű területen élnek, ott a romák aránya megközelíti a száz százalékot.

Intézményi ellátottság

Somogyszentpálon csak óvoda működik. A somogyszentpáli gyerekek az óvodában elöltött, általában négy év után jellemzően Kéthelyre, néhányan Marcaliba járnak iskolába.

A 2010-es évek elején stabilan 31 fő körül alakuló óvodai létszám az elmúlt években emelkedésnek indult, a 2017-es felmérés szerint 41 gyermek járt helyben óvodába, és ez a létszám a következő tanévben tovább emelkedett, az egyébként 50 férőhellyel és két csoporttal rendelkező intézményben.¹⁰ Az intézmény és a zömében roma szülők viszonya kifejezetten jónak mondható, sokan már 2 éves kortól beíratnák gyermekeiket. Emellett az óvoda kiemelt fontosságú a település életében: rendelkezik játszótérrel és meleg-konyhával. A községben egy vegyes háziorvosi praxis működik, emellett egy védőnő és egy ápolónő tevékenykedik ott.

EGY EURÓPAI UNIÓS PÁLYÁZAT ÉS EREDMÉNYEI SOMOGYSZENTPÁLON

Somogyszentpál községben több társadalmi felzárkózással és a kulturális élet fejlesztésével kapcsolatos program is megvalósult az elmúlt öt évben, melyek kapcsán a közösségi élet és a

¹⁰A 41 gyermek közül, 19 halmozottan hátrányos, 8 hátrányos helyzetű. Sajátos nevelési igényű (SNI) gyermek jelenleg nem jár az óvodába, de 9-en beilleszkedési, tanulási, magatartásbeli nehézségekkel (BTM) küzdenek.

település ismeretsége is növekedni kezdett. Magyarországon a roma telepek, a szegregált élethelyzetek felszámolására a 2013-2020-as európai uniós programozási időszakban a kistépülések számára kiírt EFOP-1.6.2. konstrukció biztosított forrásokat, amely programnak kedvezményezettje volt Somogyszentpál település is 2018 és 2021 között. A településen a komplex beavatkozási rendszer keretében elindult a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatása és egy közösségi ház (Csillagpont) felépítése, ami lehetőséget adott a helyi szükséglet-alapú fejlesztésekre (Kocsis 2022).

A településen 2018-ban vette kezdetét a felzárkóztató pályázat, szakemberek bevonásával. A program egyik kitűzött célja az volt, hogy szociális bérlakások és a szegregátum közepén egy közösségi ház (Csillagpont) épüljön meg. A projekt a Társadalomklinika Egyesület pályázati előkészítése és partneri együttműködése alatt valósult meg. Az felzárkóztató program zárását követően a Csillagpont az Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Főváros Pajta Programjának keretében támogatásban részesült, a közösségi ház 2023-ban Perjési Pajta néven látja el feladatait.

A Társadalomklinika Egyesület 2014 tavaszán, Pécsen alakult meg, tagjainak nagy része diplomás szociális szakember. Az egyesület célja olyan szociális szolgáltatások tervezése és megvalósítása, amelyek képesek elérni azokat a – többnyire veszélyeztetett – fiatalokat is, akiket a már létező szolgáltatások nem képesek bevonni. Ennek érdekében olyan közvetlen hangulatú, szabadidős tevékenységeket kínálnak, mint a DJ-szakkör, közösségi falfestés, szövegírás, közös zenélés. E programok során lehetőség nyílik a bizalmi légkör kialakítására, és a fiatalok bevonására a többi programokba, mint például a „Jövőműhely” foglalkozás, vagy a szexedukációs- és drogprevenciós foglalkozások. Az elmúlt években főként vidéki kistépülések szegregátumaiban végezték tevékenységüket, melynek hatására tagjaik széleskörű tapasztalattal rendelkeznek az ifjúsági szociális munka területén: működtettek tanoda jellegű programokat, számos drogprevenciós tréninget tartottak, és évekig dolgoztak szegregátum-rehabilitációs projektekben. Az egyesület 2017 és 2021 között több komplex program előkészítésében és megvalósításában tevékenykedett: Kömlő településen konzorciumi partnerként, Somogyszentpálon, Sárosdon és Sárkeresztúron pedig megvalósítóként és együttműködő partnerként. A szervezet megalakulása óta építi önkéntes bázisát, jelenleg egy zárt csoportban 56 önkéntessel, abból körülbelül 12-15 folyamatosan aktív taggal rendelkeznek.

A Somogyszentpálon elnyert EFOP-1.6.2 projekt szakmai megvalósításában a szervezet munkatársai aktívan részt vettek, a közösségi programok nagy részének lebonyolítását is az egyesület tagjai végezték. Kezdetben többnyire az alapító tagok vettek részt a tevékenységekben, a későbbiekben viszont egyre több önkéntes bevonását kezdeményezték. Az önkéntesség fontos szerepet játszik a szervezet életében, hiszen a források szigorú elszámoláshoz kötöttek, a programok megvalósításában pedig nem volt lehetőség semmilyen formában tiszteletdíjat vagy pénzbeli hozzájárulást fizetni. Az EFOP-1.6.2 pályázat ideje alatt az önkénteseik két rétegből tevődtek össze: egyrészt a településen élő lelkes és segíteni vágyó lakosok, másrészt az egyesülethez kötődő és a szervezet munkásságát támogató fiatal önkéntesek.

A következőkben áttekintem a program megvalósulásának három főbb szakaszát, melynek során kitérek az önkéntesek részvételének jellemzésére és elemzésére is.

2016-2017 – az előkészítési szakasz

A projekt előkészítési fázisában a szükséglet- és igényfelmérés, illetve a pályázat előkészítése valósult meg. A szakemberek és kérdezőbiztosok ellenszolgáltatás ellenében végezték a munkájukat, a tanulmányokat pedig kutatók és szociológusok készítették. Az önkéntesség, mint emberi erőforrás csupán úgy jelent meg, hogy a kérdezőbiztosokat egy-egy helyi lakos (akik a szegregátum területén éltek) folyamatosan elkísérte és segített nekik bejutni a háztartásokba. A helyi lakosok önként nyújtottak segítséget annak reményében, hogy a pályázat pozitív elbírálásban részesül és a program el tud indulni, amiből nekik és családjuknak hosszútávon hasznuk származik.

2018-2021 – felzárkóztató programok és a jelenlét alapú szociális munka

Az EFOP-1.6.2 projekt elindulásával megkezdődtek a különböző felzárkóztató programok és a jelenlét alapú szociális munka. A fizetett szakemberek mellett megjelentek a helyi önkéntesek, akik főként a nagyobb rendezvények kapcsán vettek részt a fejlesztő folyamatokban, mint például családi- és gyereknapok, ünnepek és fesztiválok. A „külső” önkéntesek szerepe ebben az időszakban leszűkült a programok kivitelezésére és a családokkal való szorosabb kapcsolat kialakítására. A projekt előrehaladtával azonban megjelentek olyan programelemek is, ahol szükségszerűvé vált a szakértelem, főként a pedagógia és a szociális munka területén, mivel a pályázat egyik pillére a területen élők oktatása, iskolai végzettségük fejlesztése és javítása,

ezen felül a szociális készségeik szélesítése volt. E pillérnek a megvalósítására indult el a szegregátumban a Tanoda jellegű szolgáltatás, melynek része volt a korrepetálás, a tehetséggondozás és az oktatásfejlesztés. Számos, településen túli programelem került megszervezésre, mint például táborok, kirándulások, napközis programok. Az ehhez hasonló eseményekhez önkéntesek bevonására volt szükség, akiket főként a Társadalomklinika, illetve az önkormányzat ismeretségi köréből sikerült toborozni. A Tanoda jellegű szolgáltatásokhoz többnyire pedagógus önkénteseket vontak be, a kirándulásokhoz és táborokhoz pedig szociális munkás, ifjúságsegítő és pedagógus végzettségű önkénteseket. 2019-ben Somogyszentpálon megtartották az első Szociális Street Art nevű napközis tábort, melyen számos kortárs művész és festő jelent meg. A programot a Társadalomklinika Egyesület szervezte, célja a kultúrával és művészettel való fejlesztés volt. A folyamatos, de epizodikus jellegű önkéntességkezdetek valójában erre az időpontra tehetők, mert ezt követően sok, újabbnál újabb kortárs művész és egyéb segítő jelent meg önkéntesen a különböző eseményeken. Az önkéntesek főként a programok megvalósításában közreműködő Társadalomklinika Egyesület ismerősi szférájából kerültek ki.

2021-2023 – a projekt zárása és utóélete

A 2. táblázatadataiból jól látható, hogy az önkéntesek munkája milyen utat járt be, illetve, hogy milyen hozzáadott értéke volt a településen élő hátrányos helyzetű családok életének javításához, közösségük fejlesztéséhez. A táblázatban megkülönböztettem három szakaszt, amelyekhez hozzárendeltem az aktuális önkéntesek számát, feltüntettem az adott szakaszban eltöltött munkaórákat és felszoroztam az adott időszakra jellemző óradíj összegével (ez látható forintban kifejezett összegben). Az adatok csak megközelítőleg mutatják a ráfordított energiát és munkát, illetve a ráfordított munka forintosított értékét, hiszen a projekt megvalósításának szakaszaiban erre nem törekedtek és nem is volt fókuszban ennek vizsgálata és mérése. A hozzávetőleges adatok a következőkre engednek következtetni. Az előkészítés szakaszában a Társadalomklinika Egyesületnek nem voltak jelen az önkéntesei, hiszen e szintén fizetett kérdezőbiztosok, kutatók és szociológusok dolgoztak a projekt megalapozásán. A változást az aktív projektmegvalósítás időszaka hozta, amikor számos közösségi programot kellett megvalósítani, amikhez szükség volt emberi erőforrásra, szaktudásra. Ebben az időszakban vált ketté a „külső” és „tagi” önkéntesség, amelynek egyik fele a szociális munkához, másik fele pedig a művészeti programokhoz volt köthető.

2. táblázat. Az önkéntesek szerepe az európai uniós pályázat megvalósítása során,
Somogyszentpálon

		2016-2017	2018-2021	2022-2023
A projekt megvalósítás eseményei		Előkészítés, szükségletfelmérés	EFOP-1.6.2 projekt elemei (kirándulás, tábor, családi napok)	EFOP projekt zárás, jelenlét alapú szociális munka
A projektmegvalósításban résztvevő önkéntesek	tagi önkéntesek száma, munkaórája, számított értéke(forint)	0	2 fő x 186 óra	8 fő x 120 óra
		0	558 000 Ft ¹¹	1 440 000 Ft
	külsős önkéntesek száma, munkaórája, számított értéke (forint)	3 fő x 30 óra	4 fő x 216 óra	12 fő x 120 óra
		99 000 Ft	1 296 000 Ft	2 160 000 Ft
A Csillagpont működtetésében résztvevő önkéntesek	tagi önkéntesek száma, munkaórája, számított értéke (forint)	0	0	6 fő x 110 óra
		0	0	990 000 Ft
	külsős önkéntesek száma, munkaórája, számított értéke (forint)	0	2 fő x 110 óra	2 fő x 90 óra
		0	330 000 Ft	270 000 Ft
Megvalósított programok (tematikusan)		kérdőívek felvétele	kirándulások, táborok, családi és gyereknapok, Tanoda jellegű szolgáltatások, Csillagpont üzemeltetése	közösségi programok szervezése és lebonyolítása, Tanoda jellegű szolgáltatások, korrepetálás, kirándulások szervezése, Csillagpont üzemeltetése

Forrás: Saját készítésű táblázat a Társadalomklinika Egyesület adatszolgáltatása alapján.

A projektmegvalósítás szakaszaiban folyamatosan nőtt mind a tagi, mind pedig a külső önkéntesek száma. Az is látható, hogy a külső önkéntesek száma magasabb volt mindkét szakaszban, amit azzal lehet megmagyarázni, hogy a külső önkéntesek közé soroljuk azokat a segítőt is, akik csak egy napra jöttek el, vagy éppen csak egy órán keresztül segítettek a

¹¹ A számolás alapja: az önkéntes munkaórák értékének számításához az önkéntesek számát felszoroztam a munkaórával, a kapott összeget pedig az egyszerűsített munkavállalás óráival szoroztam be, ez az összeg 2016-2017 között hozzávetőlegesen 1100 Ft volt, a másik kettő szakaszban, 2018 és 2023 között, pedig 1500 Ft.

projektet. Ennek ellenére a számszerűsített összeg kimagasló utóbbi kettő kategória vonatkozásában. Látható tehát, hogy 2018 és 2023 között összesen 16 tagi önkéntes tevékenykedett a projektek megvalósításában, munkájuknak hozzávetőleges értéke pedig 2 988 000 forintot tett ki. A külső önkéntesek száma valamivel magasabb, összesen 20 fő önkéntes vett részt a különböző programokban, munkájuk értéke meghaladja a 4 056 000 forintot. Az önkéntesek száma a kettő szakaszban összesen 36 fő, és elvégzett munkájuknak számszerűsíthető értéke 7 044 000 forint.

A projekt utáni szakasz tovább tagolta a szervezet önkéntes csapatát, mert kialakult egy belső kör, akik kifejezetten a Társadalomklinika szemléletét követték, illetve létrejött egy olyan önkéntesi réteg, akik csak bizonyos jellegű programokon vett és vesz részt, ami ez többnyire egy-egy időszakos tevékenység, míg a másik fele egy állandó és folyamatos segítő munka.

AZ AKCIONALISTA ÖNKÉNTESSÉGTŐL A RENDSZERES ÉS AZ EPIZODIKUS ÖNKÉNTESSÉGIG

Az önkéntesség kialakulása és megjelenése Somogyszentpál településen nem tudatos tevékenység volt, hanem főként az EFOP-1.6.2 projekt előkészítése és megvalósítási folyamata során épült fel. Az első időszakban kevésbé kapott figyelmet az önkéntesség, az előkészítés szakaszában evidens volt, hogy a szükségletfelméréshez önkéntesen segítséget nyújtanak a helyi lakosok és a célcsoport egyes érintett tagjai.

A második, mondhatni a projekt aktív szakaszában főként a fizetett alkalmazottak, vagy megbízási szerződéssel rendelkező segítőik vették ki a részüket területen zajló munkából. A második szakasz mérföldkövei véleményem szerint a kirándulások, táborok, családi- és gyereknapiak, napközis táborok, főleg a Szociális Street Art nevezetű program, voltak, amelyek magasabb létszámú segítő és önkéntes részvételével jöttek létre, ami nem csak a helyieket mozgatta meg, hanem a szomszédos településeken élőket, illetve a Társadalomklinika Egyesület követői bázisát is. Több civil szervezet együttműködésével valósultak meg az események, ahol minden szervezet önkéntes csapata jelen volt és együtt hoztak létre egy produktumot, legyen az közös dal, videó vagy falfestés. A jól elkészített és rendkívül figyelemfelhívó rövidfilmek gyorsan elterjedtek a közösségi oldalakon, és ezáltal bevonzották a segíteni vágyókat.

A továbbiakban a Társadalomklinika Egyesület elnökével és két önkéntesével (egy tagi és egy külső önkéntessel) készített interjú alapján fogom felvázolni az önkéntesség lehetséges aspektusait. A szervezet vezetője¹² szerint jelenleg szerencsés helyzetben van az egyesület, mert az elmúlt egy év (a COVID-19 járvány) mélypontjából¹³ már kilábalnak, és felépült egy olyan önkéntes csapat, akikkel meg tudják és meg tudták valósítani a betervezett programokat Somogyszentpálon, így nem hagyták magukra a célcsoportot és folyamatos „jelenlét alapú” segítő munkát tudtak folytatni. Az önkéntes csapat a szervezet közösségi felületén levő zárt csoport szerint jelenleg 57 tagból áll. Ebből nagyjából 15-20 fő között vannak azok, akiket egy-egy programra tudnak mozgósítani, illetve 6-8 fő az, akik folyamatosan jelen vannak (akcionalista önkéntesek) Somogyszentpál településen, és programokat szerveznek a Csillagpontban. A végzettségüket tekintve nagy a szórás, többnyire szociális és humán végzettségű önkénteseik vannak, mint például szociális munkás, szociálpedagógus, pedagógus, óvónő, drámapedagógus, illetve gyermekvédelemben dolgozók. A csapat másik fele nyitott gondolkodású városi fiatal (epizodikus önkéntesek), művész, zenész, akik a művészeti nevelést képviselik. A csapat erősségét a diverzitás mellett a tapasztalt kortárs segítő és a roma származású fiatalok adják, akik hitelesen tudják képviselni az egyesület szemléletét és szakmai munkáját. Az önkéntes csapat tehát sokrétű tapasztalattal és számos szociális készséggel rendelkezik a hátrányos helyzetű településeken élő családokkal való komplex munka terén.

Az önkéntesek toborzása

Az uniós pályázat megvalósítási szakaszában a fixen megvalósult programok kapcsán jelentek meg az önkéntesek a településen, általában közösségi feladatot ellátva, mint például gyerekek felügyelete, gyerekprogramok megszervezése és lebonyolítása, korrepetálás, segítő beszélgetések. A projekt zárásával átalakult az önkéntesek összetétele és volt egy átmeneti szakasz, amikor az EFOP-projekt korábbi önkéntesei lemorzsolódtak és kialakult egy új csapat, ami a Társadalomklinika Egyesület lojális és elkötelezett segítőiből tevődött össze. A toborzás szájról szájra terjedt, az ismerősök elmesélték a településen zajló munkájukat, így egyre többen csatlakoztak az egyesülethez. A toborzás és kiválasztás ilyen tekintetben nem igényelt

¹² Székely Bálint, a Társadalomklinika Egyesület vezetője.

¹³ A mélypont egyrészt a projekt megvalósításának krízisét, másrészt a szervezeti átalakulását jelenti.

kidolgozott módszertant vagy felépített struktúrát, hiszen a megvalósult programok összefoglaló posztjai elvégezték ezt, és az önkéntes feladatra jelentkezők száma kimagaslóan megugrott a projekt utolsó szakaszában (2020-2021). Az önkéntesek számának bővülése egyfajta hólabda-módszer alapján alakult ki, így gyakorlatilag egy amúgy is barátságban vagy legalább ismerősi viszonyban levő önkéntes közösség alakult ki. Az egyesület munkásságát többségében szociális szakemberek, illetve szociálisan érzékeny személyek követik, akik számára fontos a társadalmi felelősségvállalás, éppen ezért a motiváció és a lelkesedés kimagasló volt a kezdeti szakaszban azon önkéntesek számára, akik a Társadalomklinika Egyesület követői bázisából alakultak ki.

A Társadalomklinika Egyesülethez kapcsolódó önkéntesek motivációi

A többségében nagyvárosokból vagy a fővárosból érkező, értelmiségi önkéntes csapat számára mindenképpen egy önismereti folyamat volt a programokon való részvétel, és maga az önkéntesség is egy szociális érzékenyítést jelentett számukra: halmozottan hátrányos helyzetű, többségében mélyszegénységben élő csoporttal foglalkozhatnak, amely terület ezt megelőzően számukra ismeretlen volt. Mindemellett a legnagyobb motivációt az jelentette, hogy segítséget nyújthatnak a „rászoruló” gyerekeknek és családoknak, ezzel kvázi jót cselekszenek, és közben társadalmilag hasznosnak érezhetik magukat. Az önkéntes csapat másik felének a Somogyszentpálon végzett munka egyfajta szakmai kihívás vagy inkább hivatás volt, hiszen akik a területen nap, mint nap komoly szociális munkát végeznek, számukra a segítség egy más szintet jelent. A motiváció számukra az önismereten felül a szakmai előrehaladás és fejlődés és a látható eredmények a célcsoporton, mint például a tanulmányi eredmények javulása. A saját kollegiális közösségük és a helyi közösség fejlődése szintén motiváló erő volt ezen önkéntesek számára. Ezen felül az interjúk alapján megneveznék egy motivációs kategóriát, amelyet egy szociális munkás végzettségű, önmagát roma/cigány származásúnak valló önkéntes fogalmazott meg. Számára az a legfontosabb motiváló tényező az, ha segíthet a hozzá hasonlóan mélyszegénységben felnövő fiataloknak úgy, hogy közben más szemléletű vagy más etnikai vagy társadalmi csoporthoz tartozó segítők is be tud vonni a segítő folyamatba. Elmondása szerint ő egy közvetítő személy is egyben, aki egy hidat képez a cigányság és a többségi társadalom között.

Az önkéntesek felkészítése a szegregátumban végzett szociális munkára

A szervezet elnöke szerint nem volt idő és lehetőség felkészíteni az önkénteseket a területi munkára, és a belső képzésre sem volt eddig példa–, ami egyik hiányossága is az egyesületi munkának. A megkérdezett két önkéntes is hasonlóképpen fogalmazta meg felkészítéssel kapcsolatos meglátásait. Annak ellenére, hogy sokan szociális végzettségű önkéntesek, a szegregátumban végzendő szociális munkára mégsem volt mindenki kellően felkészült és felkészített. Előfordult, hogy a célterületen szembesült az önkéntes az ellátandó feladatokkal és ott találkozott először a célcsoporttal. Megállapíthatjuk, hogy az ilyen krízishelyzet következtében sérülnek a résztvevő felek. Egyrészt az önkéntes szakmai, lelki felkészültségének, illetve kompetenciájának hiányában nem képes ellátni a feladatát, ami hosszabb távon elveheti a kedvét az önkéntes munkától. Másrészt pedig a célcsoport tagjai is sérülnek a szituációban, ha azt látják, hogy egy segítő szándékkal érkező önkéntes valami oknál fogva nem képes a kapcsolatfelvételre sem, ekkor sérül, vagy nem valósul meg a nyitottság és bizalom kialakítása. Összességében ez azt eredményezheti, hogy csökken a civil szervezet szakmai hatékonysága és kevésbé értékelhető a szervezet szakmai felkészültsége.

Az önkéntesek tevékenysége Somogyszentpálon

A Somogyszentpálon jelenlevő önkéntesek két csoportra oszthatók: az első, és ez a kisebb része a csapatnak, akik rendszeresen jelen vannak a településen, aktívan részesei a közösségi életnek, ők alkotják a jelenléti szakmai stábot, és ők vannak jelen a Csillagpont/Perjési Pajta közösségi házban. Ezt az önkéntes csoportot nevezhetjük belső önkénteseknek, akik aktívan építik a helyi közösséget, közösségi programokat szerveznek, amelyeknek szerves része a közösségfejlesztés. Ezen felül számos olyan tevékenységet végeznek, amellyel a településre hozzák a művészetet és a kultúrát, ilyenek a színházi előadások, a kiállítások vagy a Szociális Street Art program. Ezen felül sportprogramokat szerveznek, drámapedagógia foglalkozásokat, illetve a szabadidő hasznos eltöltésére irányuló programokat tartanak. Az önkéntesek és a szervezet elnöke szerint a legnagyobb energiát a fiatalok tanulmányi eredményeinek javítására szentelik, melyet mentori tevékenység kísér. Igyekeznek személyre szabottan és minél kisebb csoportokban fejlesztő foglalkozásokat és egyéni mentori beszélgetéseket tartani. A programok előrehaladtával megjelentek az epizodikus önkéntesek is, ami egyfelől lehetőséget adott a településen élők további fejlesztésére, másfelől újabb kihívások elé állította a területen levő szakmai munkát (Bartal 2023). Az elmondható, hogy

jelentős haszonnal járt, hogy az epizodikus önkéntesség megjelenésével új és kreatív ötletekkel gyarapodott a szervezet, továbbá növekedett az egyesület társadalmi és kapcsolati tőkéje is, viszont ezzel párhuzamosan a csökkent rendelkezésre állás és hullámzó elkötelezettség miatt a termelékenység és hatékonyság is.

Az elismerés és a jutalmazás gyakorlata

Az önkéntes szerződés tartalmazza, hogy a programok megvalósítása kapcsán a Társadalomklinika Egyesület téríti az utazási költségeket (történjen az személygépjárművel vagy tömegközlekedéssel), fizeti a szállás költségeit, aminek általában a Csillagpont közösségi ház szokott helyet adni, ezen felül pedig a szervezet téríti az önkéntesek étkezését (törekednek a napi főtt étel biztosítására), és tekintettel vannak a speciális ételigényekre is. A jutalmazás egyik formája az egyesület saját logójával ellátott póló, amit nevezhetünk egyenruhának vagy munkaruhának, hiszen a nagyobb programokkor kötelező a viselete, továbbá az ösztönző programok közé tartoznak a csapatépítő összejövetelek is. A jutalmazás egy másik szintje, ha egy önkéntes egy bizonyos idejű szolgálat után fizetett státuszt kap az egyesületnél, mint például forrásteremtő vagy akár közösségi médiakezelő. Ekkor nyilvánvalóan az önkéntes státusz megszűnik, vagy átalakul, és ezzel a szerepek és feladatok is megváltoznak. Annak, aki hosszútávon tervez hátrányos helyzetű csoportokkal dolgozni, és az egyesületnél szakmai munkát végezni, ez mindenképpen egy jelentős elismerés és jutalom a ráfordított munkáért és energiáért cserébe.

A Somogyszentpáli Csillagpont részvétele a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa programban

Somogyszentpál település részese a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Főváros programnak, melynek keretében 2023. július 28-án a településen tartották a Balatoni Önkéntes Hálózat harmadik találkozóját. Az eseményen résztvevő civil szervezetek és önkéntesek megtekinthették a nyár elején megrendezésre került Szociális Street Art fesztivál produktumait és falfestményeit, melyeket kortárs művészek a helyiek bevonásával készítettek. Az eseményen részt vett az Európai Szolidaritási Testület (ESC) önkéntes projekt közel 20 önkéntese is, akikkel elindult egy szakmai hálózatosodás és a jógyakorlatok megosztása. A hatodik és egyben a záró találkozó 2023. december 4-én lesz, az Önkéntesek Nemzetközi Napjához kapcsolódóan, Veszprémben. A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Főváros program keretében számos közösségi program megvalósult, amely a helyi

közösséget támogatta, mint például: kulturális és színházi előadások, drámapedagógia és társasjáték foglalkozások, illetve a közösségi és sportesemények.

ÖSSZEGZÉS

Somogyszentpál község azon települések egyike, ahol egy európai uniós forrásból finanszírozott projekt után nem állt meg a szakmai munka a pályázat lezárását követően. Az EFOP-1.6.2-16 projekt szakmai programjainak megvalósításával párhuzamosan kialakult egy olyan önkéntesi réteg, ami nem volt „betervezve” a pályázatba és nem volt szerves része a területen levő szakmai munkának. Az EFOP-1.6.2-16 pályázati felhívás rész céljai közé tartozott a társadalmi felzárkóztatáson belül a szabadidő hasznos eltöltése és az arra irányuló célzott programok szervezése a kedvezményezett településen, amelyet az Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt tovább éltetett. A társadalmi változás egyik legfontosabb jegye a szabadidő jelentőségének növekedése, ami nem csak azt jelenti, hogy a szabadidős elfoglaltságok révén megszerezhető társadalmi és személyes többlet visszaáramlik a munkaszférába, hanem a szabadidős tevékenység önmagában is értéké válik (Fényes – Kiss 2011). Az elmúlt években megvalósult közösségi és szociális programok ezt elősegítették, ezáltal nőtt a társadalmi felelősségvállalás, és kialakult a hátrányos helyzetű csoportok és az önkéntesek között egy szorosabb kapcsolat. A projekteknek és a civil együttműködőknek köszönhetően az önkéntesség, mint emberi erőforrás, egyfajta biztonságot jelentett a településen mélyszegénységben élő fiataloknak és családoknak. Kezdetben, a községben az akcionalista önkéntesek vettek aktívan részt a programelemek megvalósításában, majd a későbbiekben átalakult a folyamat, és megjelentek a rendszeres és az epizodikus önkéntesek is. A hangsúly mindenképpen a folyamatosságon van, hiszen a forráshiány időszakában nem lehetett elvárni, hogy napi szinten jelenlét alapú szociális munka folyjék a szegregátumban, ennek ellenére mégis egy rendszeresnek mondható közösségi munka folyt, a Társadalomklinika Egyesület többségében a baráti és követői társaságból kikerülő önkénteseinek köszönhetően, akik havi szinten tartottak programokat a Csillagpont közösségi házban. Az önkéntes csapat diverzitása, fiatalos és lendületes attitűdje, illetve a kortárs segítők hitelessége miatt jól tudott kapcsolódni a helyi közösséghez. Az egyéni motivációk megőrzésére egyelőre még nincsen megfelelő eszköze az egyesületnek, és nem tudja hosszútávon megtartani az önkénteseket, ezért a fluktuáció számottevő volt az elmúlt

időszakban. Ezt nagymértékben befolyásolja, hogy nincsen, aki vezesse, vagy koordinálja az önkéntes csapatot, nincsenek pontosan leosztva és számonkérve a feladatok. További nehézséget okozott az önkéntesek motiválása és megtartása mellett a felvételi „eljárás” hiánya, hiszen szinte bárki vállalhatott önkéntes munkát, aki jelentkezett az egyesületnél. A hátrányos helyzetű csoportokkal való szociális munka kiemelkedően nagy szakmaiságot és felkészülést igényel, ezért a nem megfelelően felkészített önkéntes komoly károkat okozhat önmaga és a célcsoport számára egyaránt. Az önkéntesekért felelősséget vállaló szervezetnek erre fokozott figyelmet és energiát kell szentelnie.

Mindezeket figyelembe véve elmondható, hogy a hátrányos helyzetű településen zajló szakmai munka kitűnő terep a szociális végzettségű önkéntesek számára, hiszen mindenképpen egy szakmai előrelépés és fejlődés, illetve szakmai gyakorlat is egyben. Az önkéntesség külső, csak egyes programokhoz kötött önkéntesei számára pedig egy hatalmas önismereti út és érzékenyítés a társadalom marginalizált rétegei irányába. Úgy gondolom, megfelelő felkészítéssel, és folyamatos, belső képzésekkel ki lehet küszöbölni az egyes félreértéseket az önkéntesek és a célcsoport között, továbbá ez csökkenthetné a lemorzsolódást is. Egy önkéntes-koordinátor alkalmazása mindenképpen megoldást jelenthetne mind az egyesület, mind pedig az önkéntesek számára, hogy még hatékonyabb és strukturáltabb munkavégzés történjen a szegregátumban. A keretek és szabályok betartásával és a Szociális Munkások Etikai Kódexének¹⁴ megfelelő alkalmazásával tevékeny, hosszútávú szakmai munkát végezhet az egyesület önkéntes csapata Somogyszentpál településen.

IRODALOM

Bartal Anna Mária (2023): Kihívás és/vagy lehetőség? – Szakirodalmi ajánlások az epizodikus önkéntesek toborzásához, foglalkoztatásához és megtartásához. *Önkéntes Szemle*, 31), pp. 130-148.

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.1.130-148>

Fényes Hajnalka – Kiss Gabriella (2011): Az önkéntesség szociológiája. *Kultúra és Közösség*, 3(1), pp. 35-47.

https://www.kulturaeskozosseghu/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=62
Letöltve: 2023.11.18.

Kocsis Péter Csaba (2022): Telep és iskola. Egy integrációs program lokális tapasztalatai – esettanulmány. *Különleges Bánásmód*, 8(2), pp.19-39.

DOI 10.18458/KB.2022.2.19

¹⁴ <http://users.atw.hu/szmtt/Kodex.html>

Kruppa-Jakab, Éva - Kővári, Edit (2023): Citizens' motivation and attitude as potential host volunteers in the preparatory years of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture Programme. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 8(1), pp. 124-145.

DOI: <https://doi.org/10.15170/TVT.2023.08.01.08>

Megvalósíthatósági Tanulmány (2017), amely az EFOP-1.6.2-16 Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (ESZA) című pályázathoz készült

Internetes hivatkozások

https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=06600 Letöltve: 2023.11.18.

<https://veszprembalaton2023.hu/oldal/esemenyek> Letöltve: 2023.11.18.

<https://archive.palyazat.gov.hu/efop-162-16-szegreglt-lehelyzetek-felszmolsa-komplex-programokkal-esza> Letöltve: 2023.11.18.

<https://www.somogyszentpal.hu/index.php/telepulesunk/tortenelem> Letöltve: 2023.11.18.

<http://users.atw.hu/szmtt/Kodex.html> Letöltve: 2023.11.20.

A FEKETE SEREG IFJÚSÁGI EGYESÜLET TAPASZTALATAI ÉS EREDMÉNYEI A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTES-KOORDINÁCIÓ TERÜLETÉN

SZOKOLAY DÁVID¹

Absztrakt

A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület 1997-ben alakult meg Nagyvázsonyban azzal a céllal, hogy a településén és a környékén élő, hátrányos helyzetű fiatalok számára különböző önkéntes munkalehetőségek formájában hasznos időtöltést biztosítson. Az egyesület a működésének huszonhat éve során jelentős szervezeti fejlődésen ment keresztül, ezáltal egyre változatosabb programokat tudott kínálni az általa foglalkoztatott önkénteseknek. 2006 meghatározó évnek bizonyult szervezettörténeti szempontból: a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület ekkor kezdett el külföldről önkénteseket fogadni, illetve magyar önkénteseket külföldre küldeni. Az évek során az egyesület jelentős sikereket tudhat maga mögött a nemzetközi önkéntes-koordináció területén. Ennek köszönhetően a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programját koordináló Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítványtól felkérést kaptak arra, hogy mentorálást nyújtsanak a külföldről érkező önkéntesek fogadásában.

Jelen tanulmányban bemutatom a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület több mint negyedszázadot felölelő szervezettörténetét. Ezt követően ismertetem a nemzetközi önkéntes-koordináció területén elért fontosabb eredményeket. Kitérek arra is, hogy a huszonhat év során milyen programokat biztosítottak a külföldről érkező önkénteseknek, és végezetül bemutatom a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjában való részvételüket is.

Kulcsszavak: nemzetközi önkéntesség, önkéntes turizmus, Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület, Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa, Nagyvázsony, hosszútávú önkéntesség, rövidtávú önkéntesség, csoportos önkéntesség

¹ Szokolay Dávid pszichológia (MA) hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem

Experiences and accomplishments of the „Fekete Sereg” Youth Association in international volunteer-coordination

Dávid Szokolay

Abstract

The „Fekete Sereg” Youth Association was founded in 1997 in Nagyvázsony with the aim to provide support to disadvantaged local youth by offering volunteer opportunities for meaningful engagement. Over its twenty-six years of operation, the association has undergone significant organizational development, enabling them to offer increasingly diverse programs to the volunteers they engage. In 2006, a pivotal year in its history, the „Fekete Sereg” Youth Association began hosting international volunteers and sending Hungarian volunteers abroad. Over the years, this nonprofit organization has achieved notable success in the field of international volunteer-coordination. As a result, they received an invitation to provide mentoring for international volunteers as part of the 2023 Veszprém-Balaton European Capital of Culture program.

In this study, I first summarize the organizational history of the „Fekete Sereg” Youth Association spanning over a quarter of a century. Subsequently, I present their significant achievements in the field of international volunteer coordination. I separately discuss the development of hosting foreign volunteers and sending local volunteers abroad. In the former case, I also elaborate on the types of programs they have provided over the years. Finally, I describe their participation in the 2023 Veszprém-Budapest European Capital of Culture program. This paper may serve as a valuable resource for numerous Hungarian nonprofit organizations working with disadvantaged youth and engaging in international volunteer-coordination.

Keywords: international volunteering, volunteer tourism, Fekete Sereg Youth Association, Veszprém-Balaton European Capital of Culture 2023, long-term volunteering, short-term volunteering, group volunteering

BEVEZETÉS

Nagyvázsony – a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb eredményei szerint – megközelítőleg 1700 lakosú község Veszprém megyében, a megyeszékhelytől mindössze huszonöt kilométer távolságra. A település jelentős történelmi múlttal rendelkezik. A XIV. században emeltek itt várat, melyet 1472-ben Hunyadi Mátyás a Fekete Sereg legendás vezérének, Kinizsi Pálnak adományozott katonai szolgálataiért cserébe. Az erődítmény mára a község elsőszámú turisztikai attrakciója, előszeretettel látogatják a környékre érkező turisták.

Minden bizonnyal a Nagyvázsony történelmi öröksége iránti büszkeség lebegett az alapító harmincak, amikor 1997-ben a Fekete Sereg nevet választották a civil szervezetük számára. A

Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület azzal a céllal jött létre, hogy hasznos tevékenységet biztosítson a Nagyvázsonyban és a környékén élő hátrányos helyzetű fiatalok számára, ezáltal megakadályozva a lemorzsolódásukat. Ez a cél mit sem változott az elmúlt huszonhat év során, az egyesület továbbra is a nehéz sorsú fiatalok mentorálását tekinti fő küldetésének. Eszköztáruk jelentős mértékben bővült a tekintetben, hogy miként valósítják meg a terveiket. E folyamatnak jelentős állomása volt a 2006-os év, amikor az Európai Unióhoz való csatlakozás után elkezdtek külföldről önkénteseket fogadni, illetve magyar önkénteseket külföldre küldeni. Innentől kezdve az egyesület aktívan kezdett el foglalkozni nemzetközi önkéntes-koordinációval. Az e területen szerzett kiemelkedő tapasztalatainak köszönhetően jutott el a szervezethez a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programját szervező Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány felkérése, miszerint a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület mentorként vegyen részt a külföldről érkező önkéntesek fogadásában.

Írásomban igyekszem megválaszolni a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület működésével és sikertörténetével kapcsolatos főbb kérdéseket is. Az első ilyen kérdés lehet, hogy az egyesület miként tud helyi és társadalmi értéket teremteni, illetve, hogy milyen eszközökkel éri el a hátrányos helyzetű fiatalok sikeres felzárkóztatását. Fontos tényező továbbá, Nagyvázsony egy kis, dunántúli község, viszonylag kevés szabadidős lehetőséggel. Ebből kiindulva a következő kérdésem: a szervezet hogyan képes elérni azt, hogy a külföldi önkéntesek számára vonzó legyen a település, illetve miként tudnak tartalmas időtöltést felkínálni a számukra.

Az esettanulmányban először bemutatom a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület szervezettörténetét. Ezt követően áttérek a nemzetközi önkéntes-koordináció során elért főbb eredményeik, és annak ismertetésére, hogy milyen programokat biztosítottak az önkénteseik számára. Végezetül kitérek az egyesületnek a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjában való szerepvállalására is.

A FEKETE SEREG IFJÚSÁGI EGYESÜLET SZERVEZETTÖRTÉNETE, 1997-2023

A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület huszonhat éves történetében három főbb szakasz jelölhető ki.

Kezdetek, 1997-2000. A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület 1997-ben jött létre. Az alapítók összesen harmincan voltak. Ebből a harminc főből Kandikó Rita immár huszonhat éve vesz

részt az egyesület operatív működtetésében, mint annak elnöke. Feladatai közé tartozik a nemzetközi projektek koordinációja is, amit számos európai uniós és hazai pályázat elnyerésével tudott biztosítani. Munkája eredményességéhez nagyban hozzájárulnak azon sokrétű és intenzív kapcsolatok, amit a nemzetközi szervezetekkel² alakított ki az elmúlt évek során.

Az egyesület alapítása után egy évvel pályázati támogatásból nyitották meg a teleházat Nagyvázsönyban. Az 1990-es évek végén a teleházak elsődleges célja volt, hogy a kisebb településeken a hátrányos helyzetű magánszemélyek számára is elérhetővé tegyék a különböző multimédiás eszközöket. Ezáltal jelentősen csökkenhet az úgynevezett digitális szakadék, mely az előnyösebb és hátrányosabb szocio-ökonómiai státuszú csoportok között áll fenn. A digitális szakadék elsődlegesen abból fakad, hogy a kevésbé kedvező anyagi körülmények között élő családok csak korlátozott módon férhetnek hozzá a világhálózathoz és a különböző informatikai eszközökhöz, és ennek jóvoltából számítástechnikai ismereteik is jóval szerényebbek. A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület missziójába tökéletesen beleillett ennek a digitális szakadéknak a minimalizálására való törekvés a létrehozott teleház révén. A teleház a nagyvázsönyi Reményi Antal Rendezvényházban található, amely egyszerre szolgál az egyesület székhelyeként, továbbá közösségi térként is. A létesítmény minden hétköznapi nyitva áll az érdeklődők számára, meghozza napi hat órában.

Az egyesület első nemzetközi részvétele már az ezredforduló évében megtörtént, de valójában, Magyarországon, az európai uniós csatlakozás tette lehetővé, hogy a hazai civil-nonprofit szervezetek részt vehessenek az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS) programjaiban.

A kiteljesedés szakasza, 2005-2010. Az egyesület történetének ebben a korszakában az első számottevő esemény az volt, hogy 2005-ben a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület szervezésében valósult meg az első EuroMed³ civilpartner-kereső szeminárium Magyarországon.

Erre az időszakra esett az is, hogy a szervezet fennállásának tizedik évében elkészült az első Nagyvázsönyi Ifjúsági Stratégia tervezete, amely előre meghatározta a szervezet és a település következő hét évének feladatait az ifjúsági munka terén.

² Ilyen nemzetközi szervezet az Euro-Mediterrán Partnerség, a Rückenwind Hálózat, az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS), illetve annak utóda, az Európai Szolidaritási Testület (ESC).

³ Az Euro-Mediterrán Partnerség az Európai Unió tagállamai és Európán kívül eső, a Földközi-tenger közelében fekvő országok között 1995-ben létrejött megállapodás.

Fontos állomásnak számított a nemzetközi kapcsolatok terén, hogy az egyesület 2008-ban csatlakozott az ausztriai Rückenwind Hálózathoz. Ennek az együttműködésnek a jóvoltából valósult meg, hogy 2015 óta csoportos önkénteseket is fogadnak, évente két-három turnusban. Ugyancsak 2008-ban az egyesület egy uniós pályázaton elnyerte az első dél-amerikai önkéntes-programot, mint koordináló szervezet. Szintén ebben az évben szélesedett a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület hazai tevékenysége is, mivel a szervezet közreműködött az Éltető Balaton-vidékért Helyi Akció Csoport megalapításában, így közvetett módon a régiós vidékfejlesztésbe is bekapcsolódott.

A kiteljesedés utáni szakasz, 2011-2023. Az egyesület szervezettörténetének következő szakasza a 2010-es évekre tehető, amikor is 2014-ben csatlakozott a Kis-térség Fejlesztők Országos Egyesületéhez (KIFESZ), amely a RIPESS EU (Solidarity Economy Europe)⁴ tagszervezete, és annak 2016-os közgyűlésén Magyarországot az egyesület képviselte.

A következő év, 2015 meghozta a szervezet számára az elismerést is, mivel munkáját miniszteri elismerő oklevéllel díjazták az Emberi Erőforrás Minisztériuma Esélyegyenlőségért és a Pro Voluntarius díjak átadó ünnepségén.

Szintén fontos elismerés volt az egyesület számára, hogy 2022-ben az Önkéntes Központ Alapítvány a Kinizsi-sírkutatást választotta meg az Év Önkéntes Projektjének.

Jelenleg a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesületnek három főállású alkalmazottja van: az elnök, egy ifjúságsegítő és egy mentor. Mellettünk még négy fiatal segíti a szervezet munkáját az Európai Önkéntes Szolgálat keretein belül.

A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTES-KOORDINÁCIÓ SZAKASZAI ÉS EREDMÉNYEI A FEKETE SEREG IFJÚSÁGI EGYESÜLETNÉL

A következőkben a szervezet főbb eredményeit mutatom be, amelyet a nemzetközi önkénteskoordináció területén ért el.

⁴ A RIPESS a szociális-szolidáris gazdaság előmozdítása mellett elkötelezett, kontinentális hálózatok globális összeköttetése. Maguk a taghálózatok (Latin-Amerika és a Karib-térség, Észak-Amerika, Európa, Afrika, Ázsia és Óceánia) egyesítik a nemzeti és az ágazati hálózatokat, így biztosítva az erős területi lehorgonyzást. A kombinált helyi és globális hatókör legitimitást biztosít a RIPESS számára a szociális és szolidáris gazdaság előmozdítására, az interkontinentális együttműködés elősegítésére és a különböző szinteken történő érdekérvényesítésre. Forrás: <https://www.riposs.org/about-riposs/?lang=en>

A nemzetközi önkéntesség szakaszai a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesületnél

Ahogy már fentebb említettem, a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület számára Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása tette lehetővé, hogy önkénteseket fogadhassanak külföldről, illetve, hogy magyar önkénteseket küldhessenek külföldre, először az Európai Önkéntes Szolgálat (European Voluntary Service, EVS),⁵ majd 2016-tól az Európai Szolidaritási Testület (European Solidarity Corps, ESC)⁶ programjain keresztül. Az Európai Szolidaritási Testület finanszírozza az önkéntesek utazását és étkezését, továbbá egy meghatározott mennyiségű zsebpénzt is biztosít az önkéntesek számára.

Előzmények. A nemzetközi önkéntes-koordinációt megelőzte több ifjúsági csere is. 2002-ben zajlott le az első ilyen, méghozzá az Európai Unió kezdeményezésének, a Fiatalok Lendületben Programnak a keretein belül. Az egyesület ekkor egy spanyol és egy portugál önkéntest fogadott a községben, illetve két nagyvárosi fiataalt küldött ki külföldre, Spanyolországba és Portugáliába.

A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület 2004-ben kapcsolódott be az EuroMed programba, amelyen a szervezet elnöke egyedüli magyarként vett részt a Training Active Trainers in Euro Mediterran (TATEM) Youth Work képzésén. A program elsődleges célja az volt, hogy a különböző országok ifjúsági szakszervezeteinek a vezetőit felkészítse a nemzetközi önkéntes-koordinációra. Az itt kialakított kapcsolati háló a szervezet jövője szempontjából gyümölcsözőnek bizonyult. A képzés jóvoltából az Európai Önkéntes Szolgálat akkreditálta a szervezetet, ami így vált alkalmassá a nemzetközi önkéntesek fogadására. A szervezet alkalmasságában nagy szerepet játszott, hogy voltak állandó, több idegen nyelvet folyékonyan beszélő alkalmazottai, továbbá, hogy képesnek mutatkozott az önkéntesek számára hasznos, értelmes munkát biztosítani.

Az első állomás. A nemzetközi önkéntes-fogadás terén az első állomást az jelentette, hogy 2005-ben az EuroMed program keretében zajlott le a Fair Play néven futó ifjúsági csere, amely Magyarország, Izrael, Algéria, Spanyolország és Svédország között valósult meg.

⁵ <http://www.mobilis.hu/flp/evs/>

⁶ Lásd:

https://szolidaritastestulet.hu/szervezeteknek-az-onkentesssegről?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA6byqBhAWEiwanGCA4E6jm98_DYXtIQz-8HcbvhlmFKgZGgL7psl_rBS1Cv7zYt8du6fKthoCKBcQAvD_BwE

Ugyanebben az évben a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület szervezésében valósult meg az első EuroMed civilpartner-kereső szeminárium Magyarországon, amit már fentebb is említettünk. Az eseményre mediterrán országokból is érkeztek különböző ifjúsági szervezetek élén álló szakemberek. Az egyikük erre az öt napra magával hozott egy tunéziai fiatalembert, akinek az itt töltött idő alatt nagyon megtetszett Nagyvázsöny, és felvetette, hogy a későbbiek során is szívesen teljesítene a községben önkéntes szolgálatot. Egy év múlva ő lett az egyesület első nemzetközi önkéntese, egy francia fiatalemberrel együtt, az Európai Önkéntes Szolgálat pályázata jóvoltából. Ettől az évtől kezdve a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület minden évben fogadott nemzetközi önkénteseket.

Rövidtávú önkéntesek fogadása. A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület 2008-ban csatlakozott a Rückenwind Hálózathoz. Így valósult meg az, hogy a szervezet 2015-ben elkezdte csoportosan fogadni az önkénteseket, egyszerre tíz főt. Évenként jellemzően két, vagy három turnusban érkeznek nemzetközi önkéntes csoportok Nagyvázsönyba, ahol három hetet töltenek.

Második állomás. Szintén fontos mérföldkő volt a nemzetközi önkéntesek koordinációjának történetében, amikor 2011-ben megérkezett az első dél-amerikai önkéntes Paraguayból, és kilenc hónapot töltött a községben, amit gondos, éveken át tartó szervezés előzött meg.

Hosszútávú önkéntesek fogadása. A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület 2019 óta minden évben fogad három hónapot meghaladó időintervallumra négy önkéntest, akiket az általuk kibérelt családi házakban szállásolnak el. A hosszútávú önkéntesek a megérkezésüket követően külön képzésben részesülnek. Akik hat hónapnál hosszabb időt töltenek Nagyvázsönyban, lehetőséget kapnak arra is, hogy féléves értékelő találkozón adhassanak számot a program során szerzett élményeikről.

Az alábbi, 1. táblázatban összefoglaltuk Fekete Sereg nemzetközi önkéntesség területén szerzett tapasztalatait. Az utóbbi években a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület párokban, két hónapos periódusokra is fogad nemzetközi önkénteseket. A sikertörténetet a pandémia is csak három hónap erejéig volt képes megszakítani. A világjárvány kitörésével a nemzetközi önkéntesek kénytelenek voltak visszautazni anyaországukba, de három hónap elteltével, amint enyhültek a korlátozások, közülük sokan visszatértek Nagyvázsönyba, folytatni a tevékenységüket.

Általánosságban elmondható, hogy a külföldről érkező önkéntesek kilencvennyolc százaléka teljesíti is a szolgálatot, csupán rendkívüli esetekben fordult elő, hogy a meghatározott időintervallumnál kevesebbet töltött el Magyarországon egy önkéntes.

1. táblázat. A nemzetközi önkéntesek fogadása egyénileg és csoportban, illetve rövid- és hosszú távra a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület szervezettörténetében

	Hosszú távú önkéntes fogadása (Három hónapnál hosszabb időintervallum)	Rövidtávú önkéntes fogadása (Három hónapnál rövidebb időintervallum)
Egyéni önkéntesek fogadása	2006-2023	-
Csoportos önkéntesek fogadása	2019-2023	2015-2023

Forrás: saját készítésű táblázat

A nemzetközi önkéntesség eredményei a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesületnél

Az egyesület összesen 294 külföldi önkéntest fogadott 2006 és 2023 között – egyénileg vagy csoportban – akik négy kontinens 32 országából érkeztek (2. táblázat).

A nemzetközi önkéntesek között a jó anyagi körülmények között élő fiatalok mellett mindig fogadnak nehéz sorsúakat is. A szervezet ezzel szeretné elérni, hogy a Nagyvázsonyban és a környéken élő fiatalok láthassák, hogy a határokon túl is élnek sorstársaik. A találkozások lehetőséget adnak arra is a helyi fiataloknak, hogy kapcsolatot teremtsenek a külföldi fiatalokkal és megismerjék őket, és közvetve országaikat is. A külföldi önkéntesek fogadása esetén a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület feladata a szállás megszervezése is, illetve minden önkéntes saját mentort kap.

A szervezet a nemzetközi önkéntes-koordináció során jelentkező nyelvi nehézségeket is igyekszik jól kezelni, ezzel segítve a külföldi fiatalok beilleszkedését. Mivel az ide érkező külföldi önkéntesek között sok a hátrányos helyzetű fiatal, ezért gyakran adódik, hogy egyáltalán nem beszélnek idegen nyelveket. Szerencsére az egyesület elnöke az angol mellett folyékonyan beszél francia, spanyol és német nyelven is. Ezáltal az esetek többségében talál az ide érkező fiatalokkal valamilyen közös nyelvet.

2. táblázat. A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesülethez külföldről érkezett nemzetközi önkéntesek földrészek és országok szerinti megoszlása, 2006-2023

Ország	Önkéntesek száma
Nyugat-Európa	
Ausztria	15
Belgium	1
Dánia	1
Egyesült Királyság	2
Finnország	3
Franciaország	49
Luxemburg	5
Németország	14
Olaszország	23
Portugália	38
Románia	29
Spanyolország	24
Összesen	201
Kelet-Európa	
Albánia	3
Bulgária	1
Görögország	1
Lengyelország	3
Lettország	8
Litvánia	5
Macedónia	4
Románia	29
Szlovákia	3
Összesen	57
Ázsia	
India	1
Jordánia	1
Laosz	2
Nepál	1
Törökország	1
Összesen	6
Afrika	
Kenya	1
Tunézia	3
Összesen	4
Dél-Amerika	
Francia Guayana	2
Paraguay	2
Uruguay	2
Összesen	6
Észak-Amerika	
Kanada	1
Kanada	1

Forrás: a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület adatbázisa alapján saját készítésű táblázat.

2006 és 2023 között 294 nemzetközi önkéntes érkezett Nagyvázsönyba, akik közül 66 fő (22 százalékuk) hosszú távú, és 228 fő (78 százalékuk) rövidtávú önkéntes programot teljesített.

Ahogy a 3. táblázat adatai mutatják, többségben voltak köztük a lányok (179 fő, az összes önkéntes 61 százaléka), és kisebbségben a fiúk (115 fő, az összes önkéntes 39 százaléka). A 294 nemzetközi önkéntes összesen 16.886 önkéntes-munkaórát teljesített (átlagosan 57 óra/fő), úgy, hogy napi 6 órát kell önkéntes tevékenységgel tölteniük.

3. táblázat. A külföldről érkezett nemzetközi önkéntesek Magyarországon töltött időtartama és nemek szerinti megoszlása, kiegészítve az önkéntes munkaórák⁷ számával és annak értékével évek (2006-2023) szerinti bontásban

Év	Hosszú távú önkéntes (három hónapnál hosszabb időintervallum)	Rövidtávú önkéntes (Három hónapnál rövidebb időintervallum)	Fiú	Lány	Önkéntes munkaóra	Évi minimálbér értéke	Önkéntes munkaóra értéke (Ft)
2006	2	-	2	-	504	62500	196875
2007	1	1	2	-	294	65500	120356
2008	1	1	2	-	273	69000	117731
2009	2	1	-	3	399	71500	178303
2010	1	-	1	-	126	73500	57881
2011	6	12	8	10	1092	78000	532350
2012	6	-	3	3	840	93000	488250
2013	5	-	2	3	903	98000	553087
2014	2	-	1	1	336	101500	213150
2015	5	3	3	5	945	105000	620156
2016	8	15	10	13	1469	111000	1019118
2017	9	31	18	221	1827	127500	1455890
2018	2	14	5	11	903	138000	778837
2019	2	32	12	22	1323	149000	1232043
2020	2	5	2	5	693	161000	697331
2021	2	26	8	20	885	167400	925931
2022	5	57	16	46	2499	200000	31237502
2023	5	30	19	16	1575	232000	2283750
Összesítés	66	228	115	179	16886	-	42.708.545

Forrás: a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület adatbázisa alapján saját készítésű táblázat.

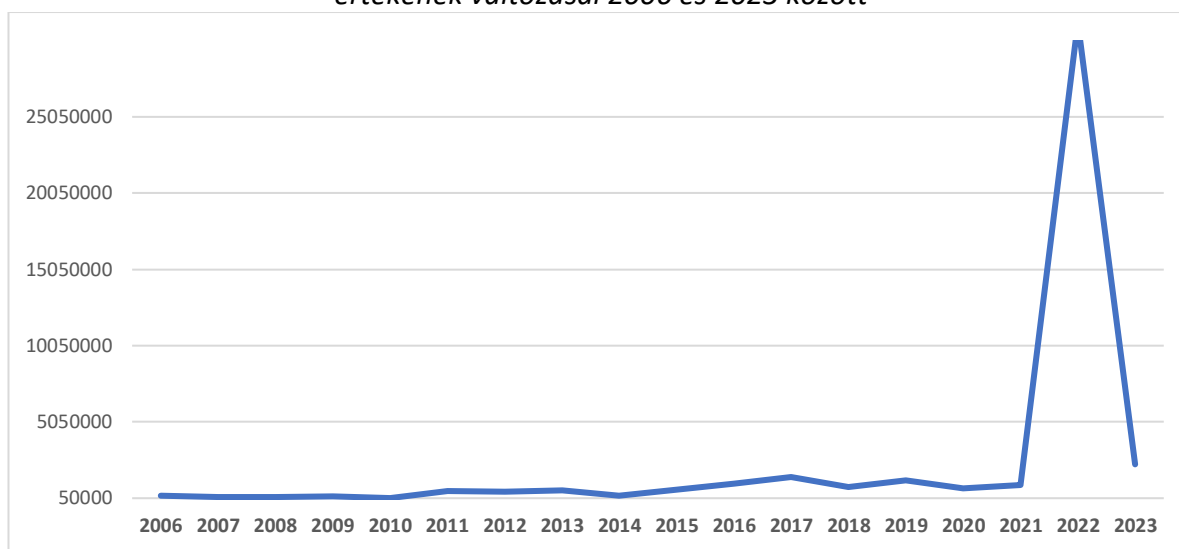
Teljesítményük értékét azzal tudjuk kimutatni, hogy átszámoljuk ezt forintra, de ezt számos tényező befolyásolja. Elsőként az aktuális évi minimálbér-értéke, továbbá, hogy az adott évben hány nemzetközi önkéntes teljesített szolgálatot, illetve milyen időkeretben. Mindezeket figyelembe véve, számításaink szerint a 294 külföldi önkéntes 42.708.545 forinttal

⁷ Az önkéntes munkaóra értékét úgy számoltuk ki, hogy az aktuális év minimálbér értékét elosztottuk 160-nal.

járult hozzá az egyesület tevékenységéhez, ami egy önkéntesre lebontva 145.267 forintot tett ki.

Az 1. ábrán az is látható, hogy az önkéntes munkaóra értéke nem mutatott lineáris növekedést, hanem ingadozott. A 2022-es év önkéntes munkaóra értéke azonban jelentős mértékben kiugró a korábbi évekhez képest. Ennek az az oka, hogy a Kinizsi-sírkutatás programra az átlagosnál is jóval több külföldi önkéntest tudott fogadni az egyesület, akiket nagyobb óraszámokban tudtak foglalkoztatni. Ebben az évben a 62 önkéntes 2499 órát (átlagosan 40 óra/fő) teljesített, és teljesítményük 2,3 millió forint körülire volt tehető.

1. ábra. A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület által fogadott nemzetközi önkéntesek munkaóra-értékének változásai 2006 és 2023 között

Forrás: a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület adatbázisa alapján saját készítésű ábra.

A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület által küldött magyar önkéntesek külföldön

A külföldi önkéntesek fogadásával párhuzamosan zajlott a magyar önkéntesek külföldre küldésének története. Az első önkéntes Nagyvázsonyból 2005-ben utazott külföldre, Finnországba. Ezután fokozatosan nőtt az évenként külföldre küldött önkéntesek száma. Sokáig csak Veszprém megyei fiatalok pályáztak, akiknek az Európa Unió tagállamaiba volt lehetőségük kijutni. Ez a két tendencia azonban fokozatosan megváltozott. 2009 óta a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület már az ország egész területéről fogad külföldi önkéntes szolgálat teljesítésére pályázatokat, illetve 2010-től Európán kívüli országokba is küldött önkénteseket, először Mexikóba és Indiába, majd 2011-ben az egyesület jóvoltából először jutott ki magyar önkéntes Dél-Amerikába, Argentínába.

A nemzetközi önkéntesek fogadásához hasonlóan ezt a folyamatot is csak egy pár hónapig szakította meg a pandémia. A kiküldött önkénteseknek csak egy része jött haza, sokan végig tudták teljesíteni a szolgálatukat külföldön is. Az azonban a fogadó országok és szervezetek intézkedéseitől és egészségpolitikájától függött, hogy kinek kellett hazatérnie, és ki maradhatott. 2020 nyarán a járványhelyzet javulásával ismételtelen elkezdett az egyesület magyar önkénteseket külföldre küldeni.

Működése során a Fekete Sereg Ifjúság Egyesület támogatásával összesen 235 magyar fiatal juthatott el négy kontinens 33 országába.

A FEKETE SEREG IFJÚSÁGI SZERVEZET ÁLTAL KÍNÁLT PROGRAMOK A HELYI ÉS A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTESÉK SZÁMÁRA, 1997-2023

A Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület vezetőjének hitvallása szerint egy projekt akkor lesz sikeres, ha az önkénteseknek módjukban áll hasznos, értelmes munkát nyújtani. Ezért az utóbbi huszonhat év során elsődlegesen mindig arra törekedett, hogy különböző pályázatok és a más szervezetekkel való együttműködés révén minőségi programokat és munkalehetőségeket tudjon felkínálni a náluk tevékenykedő önkénteseknek.

A különböző programokba később bevonták a nemzetközi önkénteseket is, akik az Európai Unióhoz való csatlakozást követően kezdtek Nagyvázsönyba érkezni. Ez külön kihívást jelentett az egyesület számára. Innentől kezdve már nem csak a helybéli, Veszprém megyei fiatalok számára kellett hasznos időtöltést felkínálniuk, hanem figyelembe kellett venniük a külföldről érkezők igényeit is. A külföldi önkéntesek fogadása esetén a szervezet a pályázattal együtt mindig azt is meghirdeti, hogy milyen munkaörök betöltésére van lehetőség. Az önkéntes menedzsment tehát előkészíti a feladatokat, és mindig felajánl többféle opciót közülük, hogy legyen választási lehetőség.

A csak a helybéli önkéntesek számára felkínált programok a 2000-es évekig voltak jellemzők. Ezek közül kettőt érdemes kiemelni:

- 1998. Az első majális megszervezése.
- 2000. Kiadásra kerül az egyesület sajtóorgánuma, a SeregHajtó első száma. A helyi újság évente hat vagy nyolc alkalommal jelentkezik új számmal. A SeregHajtó lehetőséget biztosított a környéken élő fiataloknak írásaik publikálására. Az újsággal együtt a szervezet belefogott egy regionális jellegű televíziós csatorna működtetésébe is.

- 2012. Elindul a szervezet Facebook-oldala.

A csak a nemzetközi önkéntesek számára felkínált programok a következők voltak 2012 és 2014 között:

- 2012. A szervezet különböző közösségimédia-felületeinek kezelése a hazánkba érkező nemzetközi önkéntesek feladata.
- 2013. Ettől az évtől fogva minden évben érkezik egy német anyanyelvű önkéntes, aki az itt töltött idő során a helyi iskolában a német nyelvtanár asszisztenseként tölti önkéntes szolgálatát.
- 2014. A külföldi önkénteseket bevonják Nagyvázsony és Somlóvásárhely óvodájának, illetve iskolájának a mindennapjaiba, ahol angol nyelvre oktatják a nehéz sorsú gyermekeket.

A helybeli és a nemzetközi önkéntesek számára felkínált programok közül 2006 és 2023 között a következők emelhetők ki:

- 2006. Az önkéntesek a környék lakóival együttesen megtisztították a települést átszelő Eger-patak vizét az évek során felhalmozódott szeméttől. Ez azóta, a majálishoz hasonlóan, hagyománnyá vált, és minden évben megrendezésre kerül.
- 2008. A helyi tenispálya karbantartása.
- 2010. Segédkezés az iskola felújításánál is. Székek, padok és asztalok készítése.
- 2015. A karácsonyi vásár szervezése és lebonyolítása.
- 2022. A Kinizsi-sírkutatás.

RÉSZVÉTEL A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMBAN

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program támogatásának jóvoltából valósult meg a Kinizsi-sírkutatás első szakasza a tavalyi évben. A projekt célja Kinizsi Pál földi maradványainak megtalálása. Az ásatások a nagyvázsonyi Szent István-templom tőszomszédságában zajlottak augusztus 22. és szeptember 28. között. Ugyancsak a VEB2023 EKF program támogatásában dolgoztak a veszprémi Lackó Dezső Múzeum régészei, akik az ásatást vezették. A program hatalmas sikerrel zajlott le az elmúlt évben. Összesen tizennyolc ország harminckilenc önkéntese képviseltette magát a munkálatok során. December elsején a Kinizsi-sírfeltárást az Önkéntes Központ Alapítvány az Év önkéntes programjának választotta.

A projekt sikerét jelzi, hogy a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület idén is folytatta a sírkutatást, és szervezett egy második turnust. Ekkor kénytelenek voltak bevonni egy újabb anyagi forrást: a Laczkó Dezső Múzeum szakembereinek a hozzájárulását az Éltető Balaton-vidékért Helyi Akció Csoport honorálta. A második szezon augusztus 21-től szeptember 23-ig tartott.

Szintén a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program támogatásában valósult meg idén szeptemberben Nagyvázsöny határában, a 77-es főút mellett, egy római kori ásatás, melyben a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület önkéntesei is részt vettek. A munkálatok során feltárássra került egy IV. századi sírkamra, szarkofággal együtt.

Végezetül, ugyancsak a tárgyalt pályázat jóvoltából, a helyi fiatalok számára rap-szakkör indult Nagyvázsönyban. A szakkör tevékenységéről jelen év során hangfelvétel is fog készülni.

Az egyesület elnökét még 2022-ben kereste meg Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány, mivel a VEB2023 EKF program keretein belül a Közalapítvány is vállalkozott arra, hogy nemzetközi önkéntesek fogadjon. A régióban csak a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesületnek voltak és vannak e téren tapasztalatai, ezért felkérték őket, hogy szakértőként vegyenek részt a régiós, külföldi önkénteseket fogadni szándékozó civil szervezetek kapacitásfejlesztésében. Ennek keretében az egyesület elnöke öt alkalommal tartott szervezeti coachingot két intézmény, nevezetesen a Kabóca Bábszínház és a Művészetek Háza képviselőinek.

ÖSSZEGZÉS

A nemzetközi önkéntesek fogadása terén a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület egyik erőssége a változatos programok kialakítása. Másik erőssége, hogy a nyelvi, kommunikációs kapacitásuk meglehetősen tág. Ez lényegében alapfeltétele annak, hogy egy szervezet nemzetközi önkéntes-koordinációval foglalkozhasson.

Az egyesület működésének legnagyobb gyengesége a humánerőforrás-hiány. A külföldi önkéntesek fogadásával járó anyagi bevétel nem elegendő arra, hogy több állandó alkalmazottjuk legyen, illetve azokat teljes munkaidőben foglalkoztathassák. Ez komoly hátrányt jelent a szervezet számára a humán erőforrás terén, amely – hosszútávon – a szakmai munkát és az önkéntes-koordinációt, illetve annak fenntarthatóságát is veszélyezteti.

Az egyesület számára veszélyt jelent, hogy az utóbbi időkben számos olyan problémával szembesültek, amelyekre megfelelő képzettség hiányában nem voltak felkészülve. A

pandémia óta jelentősen megnőtt az önkéntesek körében a különböző mentális betegségekkel és pszichés rendellenességekkel küzdők aránya. Összességében, a jövőben még számos olyan problémával nézhet szembe az egyesület, mellyel szemben nem rendelkezik kompetens eszköztárral.

Ugyanakkor az egyesület számára fennáll a lehetőség a további fejlődésre, gyarapodásra. Ezt azzal tudná elérni, ha a közeljövőben további Balaton-környéki civil szervezetekkel alakulna ki hálózati együttműködés. Korábban már születtek ilyen irányú törekvések, mint például az Önkéntes Hálózat, mely a Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvánnyal együttműködésével indult el.

Mindent egybevetve, a Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület által képviselt jó gyakorlat – melyet jelen írásomban igyekeztem minél részletesebben bemutatni – példa gyanánt szolgálhat más ifjúsági szervezetek számára is.

AJKA, KESZTHELY ÉS ZIRC JÁRÁSKÖZPONTOK GYAKORLATA, TAPASZTALATAI ÉS KIHÍVÁSAI AZ ÖNKÉNTES-BEVONÁS TERÉN

GALABOS HENRIETTE RITA¹

Absztrakt

A Veszprém-Balaton 2023 Kulturális Fővárosa program egyik kiemelet célja volt a kulturális önkéntesség fejlesztése, az aktivitás növelése és ezek által az önkéntesség társadalmi presztízsének növelése a régióban. Az esettanulmány célja mindebből következően az volt, hogy helyzetképet adjon három járási székhely – Ajka, Keszthely és Zirc városok – kulturális életéről, programjairól, az önkéntesség helyzetéről és az ezzel kapcsolatos helyi eredményekről és kihívásokról. Az esettanulmányban személyesen felvett, strukturált interjúk módszert alkalmaztunk és hét fő kérdés – a kulturális, civil, önkéntesség helyzetkép, a konkrét programok megvalósítása önkéntesek részvételével, az önkéntes-koordináció, a potenciális és a már önkéntesek motiválása, elért eredmények értékelése, továbbá a kihívások azonosítása, valamint a jövőkép – mentén vizsgáltuk a kitűzött célokat. Eredményeink szerint az önkéntesek szervesen kapcsolódnak a vizsgált települések kulturális életéhez. Bár különbségek mutatkoztak az önkéntesek életkora, a motivációja, a bevonhatóságuk tekintetében, lényegében mindhárom településen számolnak velük, számítanak rájuk, sőt sok esetben nem is tudnák megvalósítani a kulturális programokat nélkülük. Az önkéntességhez kapcsolódó helyi történetek fontos precedensek, hivatkozási alapok, a közös emlékezet részévé váltak. Mindhárom településen kihívásként jelent meg a fiatalok bevonása az önkéntességbe, noha a helyi kulturális események az Iskolai Közösségi Szolgálat teljesítésének egyik fő terei. Jövőképük alapvetően pozitívnak mutatkozott, de ezt – a városok gazdasági helyzetétől, a kulturális finanszírozástól, a közösségi aktivitástól – függőnek értékelték.

Kulcsszavak: Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa, Ajka, Keszthely, Zirc, kultúra, önkéntesség, önkéntes-koordináció

¹ Galambos Henriette Rita, oktatási szakértő, a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány igazgatója 2006 és 2020 között.

Practices, experiences, and challenges of the district centres of Ajka, Keszthely, and Zirc in volunteer recruitment

Henriette Rita Galambos

Abstract

One of the main objectives of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture programme was to develop volunteerism in cultural events, to increase volunteer activity, thus, to raise the social prestige of volunteering in the region. The aim of the case study was therefore to provide a snapshot of the cultural activities, programmes, the status of volunteering, and the achievements and challenges in three district seats: Ajka, Keszthely and Zirc. In the case study, a face-to-face structured interview method was used, and seven main topics – cultural, civic, status of volunteering, implementation of concrete programmes with volunteers, volunteer- coordination, motivation of potential and existing volunteers, evaluation of achievements, identification of challenges and vision - were used to examine the objectives set. Our results show that volunteers are intrinsically linked to the cultural activities of the municipalities studied. Although there were differences in the age of volunteers, their motivation and their involvement, the municipalities rely on them, and in many cases, the cultural programmes would not be accomplished without them. Local stories of volunteering have become important precedents, reference points, and elements of a shared memory. In all three municipalities, engaging youth in volunteering has been a challenge, although local cultural events are considered the main arenas to complete Community Service required by schools. Their outlook was generally positive; however, it was considered as dependent upon the actual economic situation of the towns, cultural funding, and community activity.

Keywords: Veszprém-Balaton European Capital of Culture 2023, Ajka, Keszthely, Zirc, culture, volunteering, volunteer coordination

BEVEZETÉS

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa (VEB2023 EKF) programsorozat hatalmas erőket és kreativitást mozgató meg Veszprém, a Balaton és a Bakony térségében. A fejlesztések és a programok egyik fő célja, amellyel, hogy a térség európai kulturális-kreatív szintté váljon, az önkéntesség társadalmi elismerésének, presztízsének emelése és az önkéntes aktivitás növelése volt a régióban. Különös hangsúlyt kapott ez Veszprém megye járásközpontjaiban is, ahol a VEB2023 EKF-es programsorozathoz kapcsolódó rendezvények nagy részét nem lehetett volna önkéntesek bevonása nélkül megvalósítani. A friss tapasztalatok kiváló alkalmat szolgáltattak arra, hogy megvizsgáljam három járásközpont: Ajka, Keszthely és Zirc esetében az önkéntes bevonás mikéntjét, kihívásait, eredményeit és a

helyi sajátosságokat. Jelen esettanulmányban három fő és néhány további alkérdés mentén tárom fel a vizsgált problémakört, úgy mint:

- Általánosságban mi jellemzi az egyes járásközpontok kulturális életét, és konkrétan pedig, hogy milyen kiemelt programokat valósítanak meg éves szinten, ami a civil szervezetek és önkénteseinek bevonásával történik. E kérdés mentén minden járásközpontról egyfajta kulturális, civil és az önkéntességet jellemző helyzetképet kívánok adni.
- Konkrétan mikortól számítanak önkéntesekre a helyi civil szervezetek és a városok a kulturális programok megvalósításában? Ez esetben annak megmutatása volt a célom, hogy van-e ennek nyoma a közösségi emlékezetben, tekinthető-e ez az „első” esemény precedensnek, és hogy mik voltak a tanulságai. Továbbá, mi jellemzi az önkéntesek bevonását, vannak-e sajátos, akár máshol is bevethető „praktikáik”, jellemzően kik az önkéntesek, hogyan találják meg őket? Érdekel az is, hogy ki végzi a koordinálást, és aki végzi, az önkéntesen vagy a munkája részeként csinálja-e.
- Igyekeztem azt is feltárni, hogy mik a helyi tapasztalatok az önkéntesek bevonását illetően, tudják-e, értik-e, hogy mik a motivációik, és milyen az önkéntesség és az önkéntesek társadalmi megítélése a településeken. Nem utolsó sorban célom volt azt is megtudni, hogy interjúalanyaim mit tartanak eredménynek a kulturális rendezvények és az önkéntesek szervezése terén, és, hogy hogyan tekintenek az önkéntesekre a szervezők és a programokban résztvevők. Végezetül a nehézségekre, kihívásokra is rákérdeztem, azaz, hogy konkrétan mit tekintenek az érintettek kihívásnak a kulturális rendezvények és az önkéntesek szervezése terén, és ezekre milyen megoldási módszereik vannak.

Módszertanilag az egyes esettanulmányok megvalósításának alapját azok a strukturált interjúk képezték, amelyeket 2023 októbere folyamán vettem fel a három járásközpont kulturális és civil életének meghatározó szereplőivel. A tanulmány szerkezete a fentebb ismertetett kérdések mentén, tematikusan épül fel, Ajka, Keszthely és Zirc járásközpontok bemutatása során.

„ITT RESPEKTJE VAN AZ ÖNKÉNTESÉGNEK” – AJKA KULTURÁLIS ÉS CIVIL ÉLETÉNEK JELLEMZŐI ÉS AZ ÖNKÉNTESÉK RÉSZVÉTELE A VÁROSI PROGRAMOKBAN²

A város és kulturális élete

Ajka a közép-dunántúli régióban, Veszprém megyében, az Ajkai járás székhelye. Lakosainak száma a 2022-es népszámláláskor 26 705 fő volt. Iparváros volt már a II. világháború előtti időkben is, majd „szocialista” iparváros lett, de ez az ipari tevékenység fokozatosan elsorvadt a második ezredforduló tízes éveinek végére. Az ajkai járásban Ajkán kívül még 11 település található. A rendszerváltás megroppantotta a város iparát, de az önkormányzat igyekezett elősegíteni új üzemek létesítését és a szerkezetváltást. Az 1990-es években létrehozták az Új Atlantisz Térségi Szövetséget, melynek célja Ajka és környékének újjáélesztése és a gazdasági fejlődésének beindítása volt. 2005-ben kezdődött az Agóra-terv megvalósítása, mely a városközpont felújítását és átépítését irányozta elő, ami látható városfejlődéssel járt.

A város nevezetességeit keresve, három kiemelésre méltó dolog kínálkozik Ajkán. Az egyik a világ első kriptongyára, ami 1937-ban Aschner Lipót, az Egyesült Izzó alelnöke mecénatúrájával, Bródy Imre fizikus, feltaláló szabadalma alapján valósult meg, és ami 1944-ig működött kriptonygyárként. A kriptongázos izzó feltalálójának nevét a helyi gimnázium viseli. Másik nevezetessége a városnak, ami a köztudatban is nyomot hagyott, hogy még mindig a kristály városaként emlegetik, noha a gyár 2019-ben végleg bezárt, és azóta már az épületet is lebontották. Végezetül, Ajka ismert volt még a Kohóműről és a bányászatról is, ami ugyanarra a sorsra jutott, mint a Kristály- és Üveggyár, és ezzel eltűnt a városból és környékéről a jellemző munka-kultúra is.

Fontos megjegyezni, hogy a 2010-es vörösiszap katasztrófa még ma is érezhető, mély nyomokat hagyott a városban.

Az interjúban is többször említésre került Bródy Imre Gimnáziumon kívül Ajka még öt középfokú intézménnyel rendelkezik. A város főbb kulturális intézményei közül kiemelkedik a Nagy László Városi Művelődési Központ, a Városi Múzeum és Fotógaléria, a Bányászati Múzeum és a Kristálmúzeum.

² Az esettanulmány alapját jelentő interjú Varga Andreával, a Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület elnökével, a Csingervölgy Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatójával készült.

Összegezve az ajkai helyzetképet, interjúalanyomat kell idéznem: „A saját értékeinket nem látjuk jól, vagy adottnak vesszük, és nem foglalkozunk velük. Ajkának tulajdonképpen van egy csomó egyedi értéke, amit a helyi emberekkel is észre kellene vetetni, mert nincsenek vele tisztában.”³

A nagy rendezvényeket és az évente visszatérő programokat a Nagy László Városi Művelődési Központ szervezi. Ilyenek például a Pünkösdi Bor- és Tócsnifesztivál, és az augusztus 20-i rendezvények, de ezekben a helyi civil szervezetek szervezőként, segítőként nem szoktak részt venni. Ugyanakkor a Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület, és a Csingervölgy Nonprofit Kft. viszonylag nagyszámú kulturális rendezvényt bonyolít le, amelyeket városszerte meghirdetnek, és amelyekre önkénteseket toboroznak.

A VEB2023 EKF-es rendezvényekhez kapcsolódó járásközponti programokra az önkormányzat pályázott, több civil szervezettel együttműködésben. A pályázat elkészítésében, és a VEB2023 EKF-es pályázatok koordinálásában is vezető szerepet vállalt, mind a Csingervölgy Nonprofit Kft., mind pedig a Kristályvölgy Egyesület.⁴

A VEB2023 EKF ideje alatt megvalósuló projektek 2023-ban Ajkán

Először a kriptongyár felújítására, infrastrukturális fejlesztésre adtak be pályázatot a VEB 2023 EKF programot lebonyolító Veszprém-Balaton 2023 Zrt.-hez. Az egyesület ezt vitte tovább, és ebből nőtt ki a Bródy Superman projekt. Bródyt egy óriásplakáton pályázó supermanként ábrázolták, és ebben a szellemes megfogalmazásban összekapcsolódott a kriptongyár, Ajka és Bródy személye. Ő lett az ajkai „acélember”. Ugyanis Bródy kemény munkája nyomán épült fel a világ első kriptongyára 1937-ben. Ő kísérletezte ki, hogy miként lehet a bakonyi levegőből kivonni a kriptongázt, és azzal megtölteni az izzókat. Ez egy óriási felfedezés, és előrelépés volt annak idején, ami megalapozta, a bányászat mellett, az ajkai ipart. Mindezek ellenére Bródy Imre emlékezete megkopott a városban, pedig, a helyi gimnáziumot is róla nevezték el. A városban élők jó része nem tudja, ki volt Bródy Imre, legfeljebb a gimnázium jut eszébe róla. Miután elindult a volt kriptongyár épületének multikulturális élményközponttá alakítása, meg kellett fogni ezt a Bródy-szellemiséget, és közelebb kellett azt hozni a fiatalokhoz. Az erre vonatkozó projektbe főleg volt és jelenlegi Bródys diákokat vontak be, aminek a 30Y zenekar

³ Interjú részlet, a Varga Andreával készült beszélgetésből.

⁴ <https://veszprembalaton2023.hu/hir/ajka-art-city>

frontembere Beck Zoltán lett a művészeti felelőse, aki egykor maga is Bródys diák volt. A fiatalok vizuális és irodalmi témákkal dolgoztak, mivel ezeken keresztül tudtak kapcsolódni a VEB2023 EKF-es programokhoz, és ez által értették meg a vizuális-kulturális nyelvet.

A másik nagyon fontos hozadéka a VEB2023 EKF-programnak az volt, hogy miközben Ajka szürke, poros, láthatatlan iparvárosként szerepel – általánosságban - az emberek mentális térképén, megmutassák azt is, hogy a valóságban csupa zöld, színes és tele van kreativitással. Vannak olyan értékei, akár épített, szellemi vagy kulturális értelemben, amelyek eddig nem voltak láthatóak sem a helyiek, sem a világ számára, és több olyan dolog van, amiben ez a város és közössége meg tudná élni és meg tudná mutatni a kreativitását. Többek közt erről is szólt a VEB2023 EKF-es járásközponti projekt. Feltérképezték azokat a kulturális csoportokat, amelyek a városlakók identitásának részét képezik, és sokan kötődnek hozzájuk. Ilyen volt például a néptánc csoport, ami éppen 65 éves fennállását ünnepelte 2023-ban, vagy a kulturális paletta másik szélé, a 30 éves Dinamit rock and roll csoport. Sok Ajkáról elszármazott színész, zenész van, akik híresek lettek és közülük tizenheten részt is vettek a VEB2023 EKF-hez kapcsolódó ajkai kulturális programokban.

A VEB2023 EKF programévben, az ajkai programok főként augusztus 20-a körülre koncentrálódtak, így például augusztus 18-án a néptáncé, a népi kultúráé volt a főszerep, míg augusztus 19-én az 1960-70-es évekbeli életérzés elevenedett meg a Dinamit rock and roll jóvoltából. Augusztus 20-ra pedig készült egy nagy óriás molinó, amin a város elszármazott hírességei láthatók „Én is ajkai vagyok!” felirattal, és még most is kint van a Művelődési Ház erkélyén. „Ha Ajka egy szürke, poros város lenne, akkor ennyi színész, zenész nem futott volna be országos karriert.”⁵ Szeptember 2-án tartották meg a Nostalgia Bányász Napot, azzal a céllal, hogy kiemeljék e szakma identitásképző jellegét. Noha ma már kevés bányász él a városban, de emléküik még eleven: nagyon népszerű volt ez a program, és ezen még a városvezetők is meglepődtek. Ősszel városi piknikkel és koncerttel ért véget a sorozat.

A városlakók visszajelzései alapján is nagyon sikeres volt mind az augusztusi, mind pedig a szeptemberi járásközponti program, így erre a jövőben is lehet majd építeni.

⁵ „Elég csak például Scherer Pétert, Beck Zolit említeni az ismertebbek közül” – fűzte hozzá interjúalanyom, Varga Andrea.

Önkéntesség Ajkán: a kezdetek

A két meghatározó ajkai civil-nonprofit szervezet – a Csingervölgy Nonprofit Kft. és a Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület – már évek óta sok önkéntessel dolgozik, aminek a kezdete a vörösiszap katasztrófáig nyúlik vissza. Az elsők között reagáltak a 2010. októbert 4-én bekövetkezett katasztrófára, azonnal kint voltak a terepen. A katasztrófa idején egy embereként mozdultak meg az ajkaiak, hoztak mindent, amire szükség volt. Egy-két napon belül több száz önkéntes jelentkezett, főleg a városból, és kialakult egy 200 fős önkéntesi bázis, akiket bármikor lehetett mozgósítani, bármilyen munkára, így például le kellett pakolni a kamionokat, szétválogatni, rendszerezni, tárolni az adományokat stb. Annyi adomány érkezett, hogy az egyik helyi cégtől kaptak egy egész csarnokot azok elhelyezésére. Egy évig látták el a károsultakat különböző élelmiszer- és tisztasági csomagokkal. Ezt nem lehet elfelejteni. Azóta különösen erős ez a fajta emlékezet, szinte mindenkinek van valami „beégett” emléke erről az időszakról, pedig ennek már 13 éve. „Azóta van respektje az önkéntességnek Ajkán.”⁶ Előtte nehezebb volt népszerűsíteni az önkéntességet. Ekkor kezdődött az önkéntesek tudatos bevonása is, ennek formalizása érdekében még 2013-ban pályáztak az Önkéntes Pont státuszra, majd 2019-től elkezdtek Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákokat is bevonni. Sok Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő középiskolai tanuló bőven túlteljesíti a kötelező 50 órát, mivel nem feltétlenül a szolgálat motiválja őket, hanem az is, hogy tetszik nekik, hogy együtt vannak a barátaikkal, rokonaikkal, közösségben, és olyan ügy mellé állhatnak, ami számukra is fontos.

Az önkéntesség helyzete, koordinálása Ajkán, napjainkban

Ugyancsak a Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület és a Csingervölgy Nonprofit Kft. szervezi a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők 30 napos önkéntes munkáját is. Őket vagy kiközvetítik szervezetekhez, vagy hívják hozzájuk önkéntes munkavégzésre.

Ahogy elkezdtek szervezni az VEB2023 EKF-es programokat, sok fiatal kapcsolódott hozzájuk, így például sok Bródys diák, vagy olyan egyetemisták, akik visszajárnak a városba. Sikerült megszerettetni velük az önkéntességet, úgyhogy már hívják a saját barátaikat, rokonaikat is, ha rendezvény van.

⁶ Interjúrészlet a Varga Andreával készült beszélgetésből.

Minden év novemberében kezdik el szervezni Ajkán a „Száz angyalt keresünk” adománygyűjtő akciót, önkéntesek segítségével. Aki adományhoz, köszönő levelet kap, ha önkéntes munkát végez, egy angyal-oklevelet. A nagyon népszerű program átalagosan mintegy 200 önkéntest vonz, hiszen mindenki szeretne tenni valami jót a karácsonyi időszakban, és ez jó alkalom arra is, hogyha év közben nem tudott időt szánni az önkéntességre, ilyenkor „bepótolhatja”. A karácsonyi időszakban szokásos, a Kriptongyár falán látható kültéri vetítés is az önkéntesek javaslatára született.

Amikor a Csingervölgy Nonprofit Kft. frissen kinevezett vezetője átvette a város több múzeumának⁷ működtetését 2022 szeptemberében, rosszul álltak, minimális jegybevételeik voltak, és nem működött megfelelően a szakmai tevékenység sem. A problémák orvosolására önkéntes tárlatvezető képzést hirdettek a Városi Múzeum muzeológusával karöltve. Létrejött egy öt-hat főből álló önkéntes tárlatvezetői csoportjuk, akik vezetnek, árulnak a múzeum shopban, és abban segítenek, amiben kell. Mind e programokat és a szakmai munkát (felkészítés), valamint az ezzel járó adminisztrációt (hirdetés, IKSZ-órák elszámolása, ajánló levelek írása stb.) öt fő koordinálja az egyesületben és a nonprofit kft.-ben, ami jelentős megterhelést jelent a számukra, sokszor a magánéletük rovására is, de úgy gondolják, ennek ellenére is megéri, mert látják a munkájuk eredményét.

Az ajkai önkéntesek és motivációik, valamint a mozgósítás, bevonás „praktikái” Ajkán

Amennyiben az önkénteseket jellemezzük, az első, hogy életkori szempontból nagyon vegyes képet mutatnak: fiatal felnőttől a nyugdíjasig minden korosztály megtalálható. Jelen vannak aktív korú felnőttek, de középiskolások, IKSZ-esek is.

Számos tényezőtől múlik, hogy miként lehet az önkénteseket mozgósítani. A városrészi identitás Ajkán nagyon erős, például a csingeri, a bódéi, vagy a tósoki. Ezek a területeket noha Ajkához csatolták, az ott lakók megőrizték eredeti identitásukat. A másik fontos identitás képző elem, hogy voltak Ajkán különböző üzemek – a Videoton, az Erőmű, a Kriptongyár –, ahol nagyon erős munkahelyi kollektívák alakultak ki, amit saját nyugdíjas klubjaikban őriznek tovább. Az idősebb korosztályt ezekben a nyugdíjas klubokban lehet megtalálni és bevonni önkéntesnek.

⁷ A Bányászati Múzeum, a Városi Múzeum és Fotógaléria, a Kriptongyár, az Ármin bánya és a Kristály Múzeum.

Szép példa a nyugdíjasok bevonására a Kristály Múzeum. Itt őrzik a gyönyörű poharakat, vázákat, üveg- és kristálytermékeket. A múzeum indításakor megkeresték az „üvegesek” nyugdíjas klubját, és megkérték őket, hogy segítsenek szakszerűen megtisztítani a kiállított tárgyakat, és ők boldogan jöttek, önkéntesen. Minden ajkainak nagy fájdalom, hogy lebontották az Kristálygyárat, hiszen majd minden családban van valaki, aki ott dolgozott, aki még emlékszik a gyárra. A volt dolgozók jöttek segíteni a múzeumnak, beazonosították a lefotózott tárgyakat, napokig takarították őket.

Erre a fajta „ajkaiságra” éreztek rá a szervezők, ami 2023-ban az „Én is ajkai vagyok!” projektben öltött testet, hiszen lehet és van mire büszkének lenni: az emberekre, a teljesítményekre, a tradíciókra.

A muzeológusok egy címlista alapján hirdetik meg az önkéntes-lehetőségeket e-mailben, hogy milyen feladatra és mikor lehet jelentkezni, amire sokszor jönnek vissza azonnali válaszok. Sajnos, mivel humánerőforrás-hiánnyal küzdenek, hiszen öten vannak, mindig minden kutyafuttában áll össze, az önkéntes feladatokat is csak az utolsó pillanatban tudják meghirdetni.

Többnyire van elég jelentkező, de előfordul, hogy kevesebben jelentkeznek, mint ahány emberre szükség lenne, de ilyen esetekben az önkéntesek már hívják magukkal a barátaikat és rokonaikat. Volt, aki hozta az IKSZ-es gyerekét, aki aztán ott ragadt a rendezvényen és azóta is lehet rá önkéntesként számítani.

Városi szinten mintegy 100 önkéntessel lehet számolni, de a többségük a saját szervezetén keresztül vállal feladatokat.

A Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület hangsúlyt fektet arra, hogy megköszönjék az önkéntesek munkáját, és igyekeznek sokféle módon kifejezni, hogy „szeretik őket”, így például a programok végén ott maradnak velük, beszélgetnek, értékelik az elvégzett munkát. Azoknak a fiataloknak, akik sokat dolgoztak, ajándékot adnak: nagy sikerük volt például a kriptongyáras fém bögréknek. Sokuknak van szüksége referencia levélre például Erasmus-ösztöndíjhoz, rengeteg ilyenet írnak. Erejükből ennyire futja.

A vörösiszap-katasztrófa idején rendszeresen csináltak közösségi összetartást, és ez mindig egyfajta „buli” volt, hiszen rengetegen voltak ott, sokszor több mint százan. Barátságok, szerelmek születtek az alatt a másfél éves, mozgalmas időszak alatt.

A két szervezet – a Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület és a Csingervölgy Nonprofit Kft. – ethosához ma már hozzátartozik az önkéntesség, de városi szinten is tradícióvá vált. Ha szükség van önkéntesre, meghirdetik, de ők is elmennek önkéntes munkát végezni más szervezethez. Ez itt így működik, oda-vissza.

Eredmények, sikerek, kihívások

„2021-ben én lettem Veszprém megyében az Év Önkéntese, de nem érzem nagyon fontosnak. Nem hajtok az elismerésre. Nem ez számít.” – mondja Varga Andrea, akinek élete fontos részévé vált a programok és az önkéntesek szervezése mellett az épített kulturális örökség felújítása is.

„A városban sokan működtetnek programokat önkéntesekkel. Sokan vagyunk. Ma volt a Molnár Gábor Műhely Alapítvány esélyegyenlőségi napja. Van egy nyugdíjas klub, és mindenkinek csináltattak egy kötényt: az egyik oldalán az volt, hogy önkéntes, a hátulján pedig az, hogy nyugdíjas. Ez a büszkeség.” – mondja.

A kihívást nem igazán az önkéntesek jelentik, hanem a világ változása, mivel mindenkinek egyre kevesebb az ideje. Egyrészt a COVID-19 járvány után az emberek próbálják bepótolni azt, ami elmaradt, így hétfévente Ajka kiürül. *„A tartópillérek elmentek, ritkábban járnak haza. Megszakad a kapcsolat. Őket már nem lehet visszahívni. Jönnek egy ideig, és amikor elmennek egyetemre, megszakad a kapcsolat. Működik a regionális agyelszívás is. Magas hozzáadott értékű termékek nem készülnek már Ajkán, és ezért már nincsen szükség olyan sok mérnökre, tanárra, mint régen. Nincs megtartó erő.”*⁸

Kérdés, hogy mit lehetne tenni ez ellen. Az intézmények Ajkán is forráshiányosak, ezért hibába is merül fel egy integrált intézmény létrehozásának ötlete. *„Most egy út látszik, ami »rajtunk« múlik: meg kell tartani a jó programokat és a »régit«, bevált módszereket mind a kulturális, mind pedig az önkéntes-szervezés esetében.”*⁹

⁸ Interjúrészlet a Varga Andreával készült beszélgetésből.

⁹ Interjúrészlet a Varga Andreával készült beszélgetésből.

„MI MÁR RÉGÓTA SZÁMÍTUNK AZ ÖNKÉNTESekre. NÉLKÜLÜK NEM MENNEI”¹⁰ – KESZTHELY KULTURÁLIS ÉS CIVIL ÉLETÉNEK JELLEMZŐI ÉS AZ ÖNKÉNTESek SZEREPE A VÁROSI PROGRAMOK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

A város és kulturális élete

Keszthely Zala megyében található, a Keszthelyi járás székhelye, amit a Balaton fővárosának is szokták nevezni. A 2022-es népszámláláskor a város lakosainak száma 18 03974 fő volt.

A város, a Balaton-part második, és Zala megye harmadik legnagyobb települése, és a régió egyik legfontosabb kulturális, oktatási, illetve gazdasági központja. Élénk turizmussal, fajsúlyos gazdasággal, jelentős történelemmel és kultúrával rendelkezik, kedvező fekvése, könnyű közúti és vasúti megközelíthetősége miatt kedvelt üdülő- és kirándulóhely.

Nevezetességei között találjuk a pazar Festetics kastélyt (ami az ország leglátogatottabb kastélya, ahol hat állandó kiállítással várják a látogatókat), a Helikon Kastély Múzeumot, a Goldmark Károly Művelődési Központot és Könyvtárat (melynek égisze alatt működik a Balaton Színház), a Fejér György Könyvtárat, az idén 125 éves Balatoni Múzeumot, valamint az egyedülálló Hintógyűjteményt. Iskolavárosként is szokták emlegetni, hiszen öt középiskola intézménye van. A város sok büszkeségeinek egyike a Georgikon, amit 1797-ben Festetics György alapított, a hazai gazdálkodást élénkítendő. Egyes épületeiben ma a Georgikon Majortörténeti Kiállítóhely működik, míg oktatási intézményként jogutódja a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Georgikon Campusa.

A város sokszínű kulturális és ismeretterjesztő programjait főként a Goldmark Károly Művelődési Központ valósítja meg. Érdekesség, hogy a programok egy jelentős része a város különböző nevezetes pontjain valósul meg, például több zenei programnak ad helyet a Balaton partján álló Zenepavilon. A Goldmark Károly Művelődési Központ szervezi és bonyolítja le az általános rendezvényeket, a nevezetes napokhoz kötődő eseményeket, a nemzeti ünnepeket, megemlékezéseket, a Nemzeti Kulturális Alap pályázataiból megvalósuló program sorozatokat. A Művelődési Központ munkatársai mintegy száz önkéntes bevonásával szervezik az Újkori Helikoni Ünnepeket, valamint a két évente megrendezésre kerülő Dunántúli Középiskolák Seregszemléjét. A színházban gyermek-, ifjúsági- és felnőtt, bérletes és

¹⁰ Az esettanulmány alapját a Stadler Tímeával, a Goldmark Károly Művelődési Központ és Könyvtár igazgatójával, valamint a Kovács Szabolcs turisztikai tanácsadóval és EKF-koordinátorral készült interjú adta.

ismeretterjesztő előadások, koncertek kapnak helyet. A városnak tehát nagyon színes és mozgalmas kulturális élete van, ma már elképzelhetetlen, hogy mindezt önkéntesek bevonása nélkül valósítsák meg.

Önkéntesség és önkéntesek Keszthelyen

Az önkéntesek bevonásának pár évtizedes hagyománya van Keszthelyen, például a gyereknapi programsorozatokba úgy vonták be a Keszthelyi Nyugdíjas Klub tagjait, hogy megkérték őket, süteménysütéssel járulnak hozzá az esemény sikeréhez. Régebben a Keszthelyi Színjátszó Kör is önkéntesekkel működött, de ez a formáció ma már nem létezik. 2018 óta működik a Keszthelyi Önkéntes Központ, amivel az önkormányzat feladatellátási szerződést kötött, ami azt mutatja, hogy a városvezetés támogatja az önkéntességet, amely formalizált, intézményi keretek között valósul meg.¹¹

A Művelődési Központba főleg a 30 év alatti fiatalok járnak, a színházba és a könyvtárba pedig a 14-18 éves korosztály, valamint a fiatal tanárok. Gyakran elfordul, hogy a közösségi szolgálatos középiskolások a szüleikkel jelennek meg az önkéntes-alkalmakon.

A város önkénteseinek bázisát a helyi és a városi iskolák fiatal tanárai jelentik, nem csak a diákjaikkal együtt dolgozva. Ugyanez elmondható a nyugdíjas korosztályról is, de ők inkább a saját szervezetük keretében vesznek részt a város életében.

Érdekes kezdeményezés az önkormányzat által 2019 óta megvalósított Keszthely Hazavár¹² program, aminek keretében kedvezményes lakhatásért cserébe bizonyos óraszámban önkéntes tevékenységet is kell végeznie annak a támogatott fiatalnak, aki Keszthelyen szeretne egzisztenciát teremteni és családot alapítani. Említésre méltó még, hogy a Goldmark Károly Művelődési Központ és a Fejér György Könyvtár a helyi önkéntesség két fontos terepe, ahol például plakátokat terveznek, vagy -zsűriznek a felkért önkéntesek, ezzel is részt vállalva a város életében, és hozzájárulva annak kulturális sokszínűségéhez.

A város kulturális életében a Festetics György Zeneiskola diákjai és tanárai nagyon aktív önkéntes résztvevők: például kiállítás megnyitókra mindig lehet rájuk számítani. 2023-ban, már második éve, a „Kulthajó” elnevezésű programsorozatban is önkéntesen vesznek részt a diákok. Ez a programsorozat Keszthely városa, a Balatoni Hajózási Zrt. (BAHART), és a Goldmark Művelődési Központ együttműködésével valósul meg. A program lényege, hogy az

¹¹ <https://onkormanyzat.keszthely.hu/szukseg-van-az-onkentesekre/>

¹² <https://www.keszthely-hazavar.hu/projekt/>

utazók számára négy nyári hétvégén színes zenei, valamint múzeumpedagógiai programokat szerveznek a BAHART hajóin.

A VEB2023 EKF keretében, a Veszprém-Balaton 2023 Zrt. anyagi támogatásával, a Goldmark Károly Művelődési Központ a Balaton Múzeummal és a városi önkormányzattal közösen valósította meg a Város Művésze projektet,¹³ ami egy irodalmi és képzőművészeti pályázat volt.¹⁴ A kiválasztásban önkéntes zsűritagok vettek részt. A díjazott művészek azon túl, hogy létrehoznak egy közös alkotást, egyrészt elmentek a középiskolákba, hogy közelebb vigyék a művészetet a fiatalabb korosztályokhoz, másrészt irodalmi kocsmatúrát, versfelolvasást, rendhagyó tárlatvezetést szerveztek, de ők zsűriztek egy városi rajzpályázaton is.

Az Újkori Helikoni Ünnepségek¹⁵ a dunántúli középiskolás korosztály két évente megrendezésre kerülő keszthelyi, kulturális seregszemléje, ahol a diákok 20 művészeti kategóriában, szakértő zsűri előtt mérik össze a tudásukat. A programot több száz tanár és középiskolás önkéntes segíti, de elköteleződnek a város mindenkori vezetői, a környékbeli vállalkozások, civil szervezetek, egyházak, magánszemélyek is, akik anyagi, személyi vagy tárgyi segítséget nyújtanak a szervezőknek.

A novemberi „Tök jó nap” program nagy részét is a középiskolás önkéntesekkel valósítják meg, akik sokszor a szüleikkel együtt érkeznek.

Az önkéntes-lehetőségek meghirdetése plakátokon, e-mailben történik, de ez általában rendezvény-specifikus. Az iskolákkal könnyebb a kapcsolattartás, mert ők meghirdetik az önkéntes lehetőségeket az IKSZ keretein belül, így nem kell egyenként megtalálni az önkénteseket. Számos jelentkező kerül ki ebből a korosztályból, hiszen a városnak öt középiskolája van.

Az önkéntesek városi programokba való bevonását részben a civil szervezetek koordinálják, részben pedig a Goldmark Művelődési Központ egy munkatársa végzi azt, a munkája részeként.

Az Iskolai Közösségi Szolgálat sokat segített az önkéntesség elterjesztésében Keszthelyen, bár nagyon ritka, hogy a diákok a kötelező ötven óra fölött még vállaljanak plusz feladatokat. A tapasztalat az, hogy a diákok az érdeklődési körüknek megfelelően választanak közösségi

¹³ <https://onkormanyzat.keszthely.hu/kivalasztottak-a-varos-muveszeit/>

¹⁴ 2023-ban a pályázatot Ágh Márton látványtervező és Gere Nóra költő nyerték el.

¹⁵ <https://helikoniunnepsegek.hu/mi-a-helikon/>

szolgáltatós tevékenységet, így például nem ritka, hogyha valaki szeretne megnézni egy adott előadást, akkor önkéntes jegyszedést vállal.

Eredmények, sikerek, kihívások

Interjúalanyaim elsősorban azt tartották eredménynek, hogy Keszthely pezsgő kulturális életének ma már elengedhetetlen szereplői az önkéntesek, legyenek azok középiskolás fiatalok, fiatal felnőttek vagy nyugdíjasok.

Nem kis büszkeségre ad okot, hogy 2020-ban a Körösi Csoma Sándor Klub tagja¹⁶ lett az Év Önkéntese Zala Megyében, aki tevékeny részese volt annak, hogy a klub tagjai egyébként ingyenes ismeretterjesztő előadásokat szerveznek nyugdíjasoknak.

Nehézségként élik meg Keszthelyen, hogy a programok szempontjából a legfrekvenciáltabb időszakban a potenciális önkéntesek vagy nyaralnak, vagy a családjukkal töltik az időt, így ilyenkor sokkal több szervezést és utánajárást igényel az önkéntesek bevonása.

„ZIRC A VILÁG KÖZEPE. A LEGJOBB HELY A VILÁGON, RABUL EJT, ÉS NEM ERESZT”¹⁷ – ZIRC KULTURÁLIS ÉS CIVIL ÉLETÉNEK JELLEMZŐI, ÉS AZ ÖNKÉNTESK SZEREPE A VÁROSI PROGRAMOK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

A város és kulturális élete

Zirc a Zirci járás és a Magas-Bakony egyetlen, nem mellesleg az ország legmagasabban fekvő városa, a közép-dunántúli régióban, Veszprém megyében található. Lakosainak száma a 2022-es népszámláláskor 6 510 fő volt. Közigazgatásilag a városhoz tartoznak még Akli, Kardosrét, Szarvaskút és Tündérmajor falvak is. Zirc intézményi ellátottsága jónak mondható, a településen működik egy óvoda, egy általános iskola, két középiskola és van pedagógiai szakszolgálat is, valamint a Békefi Antal Városi Könyvtár, Művelődési Ház és Stúdió KB.¹⁸

A Zirc szimbólumaként számontartott ciszterci apátságot 1182-ben III. Béla király alapította, és az első szerzetesek a franciaországi Clairvaux-i apátságból jöttek. A város legnagyobb mecénása Dubniczay István (1710-1766) hantai prépost és veszprémi éneklőkanonok volt. Az ő általa felújított épületben működik ma a Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház.

¹⁶ Balogh Józsefné Körösi-Csoma Sándor Klub.

¹⁷ Az esettanulmány alapját a Dr. Vida Beátával, a Reguly Antal Múzeum és Kézműves Alkotóház igazgatójával készített interjú adta.

¹⁸ A Stúdió KB Zirc képűsága.

Ezek mellett Zirc nevezetességei között tartják számon a híres arborétumot is. A város több kulturális intézményt tart fenn, de a Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház a legfontosabb turisztikai és kulturális központ, ahol számos programot szerveznek. A programok többgenerációsok, és több elemből állnak, például tudásátadás komoly szakemberek bevonásával, kézműves foglalkozások, főleg a fiatalabb korosztálynak, valamint kiállítások. Igyekeznek több szempontot is összekötni, egészben gondolkodni. A helyi szokások felelevenítése fontos céljuk, ezt szolgálta a Magas-Bakony kulturális szokásait bemutató kiállításuk, amely 2023 szeptember végéig fogadta a látogatókat. Mivel a fiatalok már kevésbé vannak tisztában a régi szokásokkal, ezért a kiállítással ezt próbálták pótolni.

A Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház kevés számú munkatársa több nagyobb rendezvény szervezésében vesz részt, mint a Betyárnapból kinőtt Kulturális Stelázi, amit szándékosan neveztek el így, mert a provokatív címmel azt akarták elérni, hogy megismertessék ezt a ma már kevésbé használt kifejezést. Ezt is a kultúraátadás egyik formájának tekintik, és olyan sikeres lett a program, hogy több napos rendezvény lett belőle. A múzeumi tevékenységet egészíti ki a Kőketánc Kulturális Alapítvány, ami nagyon hasznos kiegészítő szerepet tölt be a múzeumi működés és programok fenntartása szempontjából.

Korábbi kezdeményezések folytatásaként valósult meg a VEB2023 EKF keretében megvalósított két napos összművészeti program, a Zircikon fesztivál,¹⁹ ami szinte minden generációt megszólított. Ugyancsak az EKF-program keretében jött létre a helyi művészek kiállítása, valamint, hogy a négy testvérváros (Barót, Dercen, Nivala, Pohlheim) küldöttsége előadhatta a saját produkcióit. Voltak gyerekprogramok és koncertek,²⁰ amelyek rengeteg embert mozgósítottak, és szinte minden generációt meg tudtak szólítani. Ebben a múzeum munkatársainak nagy segítségére voltak a helyi civil szervezetek is, mivel a két napos EKF-es rendezvényt megtoldották még egy nappal, helyi forrásból, sok önkéntes munkával.

A hagyományos városi programokat, ünnepségeket a Békefi Antal Városi Könyvtár, Művelődési Ház és Stúdió KB szervezi.

A múzeumnak saját eseménynaptára van, amiben a jeles napokhoz köthető programok mellett kerül megrendezésre minden évben a Múzeumok éjszakája, a Reguly Antal-megemlékezés, a Dubniczay Napok, a Rokon Népek Napja, valamint a Mézeskalácsfalu

¹⁹ https://www.csodalatosbakony.hu/index.php?page_id=433&event_id=671

²⁰ Például a Bagossy Brothers Company, Margaret Island, Punnamy Massif, Magna cum Laude, és dj Sterbinszky.

kiállítás. A múzeumpedagógiai programok szerves részei ezeknek a kulturális rendezvényeknek.

Önkéntesség és önkéntesek Zircen

2016-ban a Szent Márton-napi családi nap keretein belül meggyőzték a Bakonyi Finnbarátok Köre Egyesület tagjait, hogy jöjjenek főzni velük, és vegyenek részt a programokban. Jöttek a családjukkal, a múzeumi dolgozók is hozták a sajátjaikat, és egy nagyon jó hangulatú esemény kerekedett belőle. Ettől kezdve már könnyű volt az egyesületet más programokba is bevonni, ugyanakkor jó precedens is lett, amire lehetett alapozni. Azóta nagyon népszerűek ezek a többgenerációs programok, még a Balaton mellől is eljönnek ide.

Zircen három olyan civil szervezet van, amelyeket bármikor lehet mozgósítani, és amelyekkel évek óta együtt dolgoznak: a fent említett Bakonyi Finnbarátok Köre Egyesület, az Erdélyi Baráti Kör Egyesület, és az Öreg-Bakony Barátai Egyesület. *„A civil szervezetek tagjai tapasztalt emberek, sok mindenhez értenek, nagy élettapasztalattal rendelkeznek, civilként alázatosak, és képesek alárendelni magukat az ügynek, ami fontos nekik. Valami miatt szerelmesei a városnak, pedig nem is mind tősgyökeres zirciek, megfogta őket a város és nem ereszti. Azt is látják, hogy nincsenek jó helyzetben a kulturális intézmények, segíteni akarnak.”*²¹

Nagy eredmény, hogy az EKF-es programok megvalósításában jöttek önkéntesek a civil szervezeti és a baráti körökből, akikkel együttműködési szerződés keretében dolgoztak.

A Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház számára fontos önkéntesbázist jelentenek a középiskolák, és az Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákok, akik sok esetben a kötelező 50 óra teljesítése után is maradnak az intézménynél, mert jól érezték magukat. Noha a városban 40-50 civil szervezet működik, de az önkéntesnek jelentkező tanárok, óvónők, és nyugdíjasok inkább egyénileg kapcsolódnak.

Érdekes trend, hogy egyre több az olyan fiatal önkéntes, akik nem is Zircen laknak, de nagyon ragaszkodnak a településhez, és minden szabadidejüket a városban töltik. Így alakult ki, hogy tevékeny részesei lettek a lebonyolításnak, a mentor programokban, vagy a korrepetálásban segítenek, így egykori iskolájukkal is tartják a kapcsolatot.

²¹ Részlet a Dr. Vida Beátával, a Reguly Antal Múzeum és Kézműves Alkotóház igazgatójával készült interjúból.

Az önkéntesek koordinálása

Az önkéntesek toborzásához van egy címlistájuk, valamint a programfüzeten keresztül hirdetik meg őket. A címlistán körülbelül 50 név szerepel, ami azt mutatja, hogy sokan szeretnek a múzeumba járni, ami nagyon jó visszajelzés. A koordinálást a múzeum öt dolgozója végzi.

Az a tapasztalat, hogy egyszerűbb egy-egy szervezet vagy iskola vezetőjével kommunikálni, mint egyesével bevonni az önkénteseket. Az előbbiekben említett civil szervezetek részéről körülbelül 20-20 fő önkéntessel és családtagjaikkal lehet számolni, és mivel programjaik több generációt szólítanak meg, így mindenki megtalálja a neki megfelelő tevékenységet és a segítség módját.

Fontosak az intézmény számára a visszajelzések, erre többféle csatornát alkalmaznak, de nem mindig tudatosan, hanem olykor ad hoc módon. Íme egy példa a visszajelzésre, amit egy önkéntes óvónő adott: *„Olyan sokat kaptam a múzeumi programoktól, hogy szeretnék ebből visszaadni valamit. Számíthattok rám.”*²²

Eredmények, nehézségek, kihívások

A Reguly Antal Múzeum és Kézműves Alkotóház vezetője és munkatársai a legnagyobb eredménynek azt az erőt tartják, ami a közös megmozdulásokban ölt testet, hiszen közösen erősebbnek érzik magukat. Erős személyiségek jelennek meg az önkéntesek között, ők maguk is azok, de a közös érdek mentén kialakul a közös hang. Gyakran összemosódik a munka és a magánélet, és így egy nagy családként működnek, nem csak a programokon.

A VEB2023 EKF-programok kapcsán vált világossá, hogy nem tudják elég hatékonyan megszólítani a fiatalokat, mivel a legtöbb önkéntes még mindig a nyugdíjasok közül kerül ki. Fontosnak tartják a jövőben, hogy a fiatalok is jobban és nagyobb számban megjelenjenek a közösségi terekben, hogy jelen legyenek a közösségi eseményeken. Ezért úgy vélik, célzottabban kellene nyitni feléjük és bevonni őket a város kulturális életébe. Ezt az elkövetkezendő időszak egyik komoly feladatának és kihívásának tartja a művelődési intézmény vezetője.

Az anyagi nehézségek nem csak az intézményt sújtják, hanem a dolgozókat, a résztvevőket, látogatókat is. *„Ebből az következik, hogy varázsolni kell. Nagyon kevés pénzből kell értékes*

²² Részlet a Dr. Vida Beátával készült interjúból.

programokat biztosítani, úgy kellene szolgáltatniuk, hogy senki ne érezze kirekesztettnek magát. Ezért is fontos, amit az önkéntesek tesznek.”²³

ÖSSZEGZÉS

A fenti esettanulmányokból levonható első következtetés az, hogy az önkéntesek mennyire szervesen kapcsolódnak a vizsgált települések kulturális életéhez. Bár különbségek mutatkoznak az életkor, a motiváció, a bevonhatóság tekintetében, lényegében mindhárom településen számolnak velük, számítanak rájuk, sőt, sok esetben nem is tudnák megvalósítani a programokat nélkülük.

Kitűnt az is, hogy bár a fiatal önkéntesek derékhadát az Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítők teszik ki, mégis a fiatalok aktivizálása jelenti mindhárom városban a legnagyobb gondot. Ennek hátterében településenként eltérő okok álltak, mint például a települési ifjúsági stratégia hiánya, vagy a hiányzó intézményi háttér.

Az interjúkban felmerült, hogy lenne még mit javítani az önkéntesek számára adott visszajelzéseken, elismeréseken, de igaz ez az intézményi oldalra is, hiszen vajmi kevés pozitív megerősítést kapnak a munkájukkal kapcsolatban. Mintha minden jó szándék, és az erős kapcsolódások ellenére sem alakult volna ki egy nyílt párbeszéd.

Általánosan a következő következtetéseket lehet levonni:

- Az önkéntességhez kapcsolódó helyi történetek fontos precedensek, hivatkozási alapok, részévé válnak a közös emlékezetnek.
- Megsokszorozódik az önkéntesek ereje, amikor barátok, rokonok is bevonódnak, és nagyobb esély van arra, hogy visszatérjenek.
- Az Iskolai Közösségi Szolgálatot végző középiskolások azokban az esetekben teljesítik túl a kötelező 50 órát, amikor számukra is érdekes feladatot kapnak, és amikor látják, hogy a felnőttek is szívvel-lélekkel bevonják őket és maguk is végeznek önkéntes munkát.
- A fiatalok bevonásának több esetben gátja a már meglévő civil szervezetek merev struktúrája, kialakult gyakorlatai és a regionális agyelszívás.
- A fiatalok atipikusan, nem civil szervezet útján találják meg az önkéntes tevékenységeket, hanem vagy a volt iskolájukon, vagy egyénileg, ismerősökön, rokonokon keresztül.

²³ Részlet a Dr. Vida Beátával készült interjúból.

- Az esettanulmányok alapján élesen kiviláglott, hogy az önkéntesek motivációjában a helyi érintettség, a lokálpatriotizmus erős motivációs bázist jelent. Nem csak az intézményeknek van szüksége önkéntesekre, hanem az önkénteseknek is szükségük van arra, hogy egy számukra fontos ügyre szánjanak időt a szabadidejükből.
- A fiatalok intenzívebb bevonásával a közművelődési intézményeknek is kellene foglalkoznia. Ugyanakkor egyik oldalon ott vannak a kidolgozott, jó módszertanok, de nincs stratégiafelelős. A másik oldalon pedig számolni kell ezen intézmények alacsony humánerőforrás-kapacitásával, túlterheltségével. Nem minden településnek van ifjúsági stratégiája, így az önkéntesség legfeljebb az Iskolai Közösségi Szolgálat kapcsán jelenik meg szervezett módon.

VISSZATEKINTÉS, AVAGY A SIKER ÖSSZETEVŐI: EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PÉCS 2010, TURKU 2011

BARTAL ANNA MÁRIA¹

Németh, Ágnes (2016): European Capitals of Culture – Digging deeper into the governance of the mega-event. *Territory, Politics, Governance*, 4(1) pp.52-74.

DOI: 10.1080/21622671.2014.992804

BEVEZETÉS

Az Önkéntes Szemle harmadik évfolyam, negyedik, tematikus számának – amely a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program bemutatására vállalkozik –lezárására egy olyan tanulmányt választottunk a recenzió rovat tárgyául, amely az első magyarországi (Pécs 2010), és az egy évvel későbbi (Turku 2011) Európa Kulturális Fővárosa (továbbiakban EKF) programokat tárgyalja összehasonlító elemzési keretben. Választásunk részben ezen összehasonlító elemzési módszer miatt esett erre a tanulmányra, mivel így még élesebben mutatkoznak meg azok az okok, amelyek egy sikeres Európa Kulturális Fővárosa program összetevőit alkották. A szerző, Németh Ágnes – aki az ELTÉ-n geográfus diplomát szerzett, majd az University of Eastern Finlandon védte meg PhD disszertációját, ahol azóta is kutatóként dolgozik – abban a „helyzeti előnyben” volt, hogy mindkét helyszínt jól ismerte és értette a helyi társadalmi-gazdasági viszonyokat is.

A pécsi programsorozat utólagos értékeléséről a magyar szakirodalomban már a befejezés utáni egy-két évben napvilágot láttak tanulmányok (lásd például P. Müller 2011; Koltai 2013; 2014; Pálné Kovács 2014; Tuka – Glied 2014). Ugyanakkor még tíz év után is – amikor a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa programra való felkészülés elkezdődött – jelentek meg visszaemlékező értékelések (Pilkhoffer 2020; Bóka 2020). A tanulmányok

¹ Bartal Anna Mária (PhD) szociálpolitikus-szociológus, az Önkéntes Szemle főszerkesztője.

általában jogi, közgazdaságtani, társadalomföldrajzi szempontból közelítették meg a Pécs2010 EKF program értékelését. A Tuka Ágnes és Glied Viktor által szerkesztett kötetet (Tuka – Glied 2014) igyekezett ezeket a különböző szempontú megközelítéseket összefűzni és egyfajta láttelepet adni a Pécs2010 EKF programnak. Témánk szempontjából kiemelendő Glied Viktor tanulmánya (Glied 2014), amely a civil részvétel eseménytörténetét írja le, illetve Kákai László és Vető Balázs – a kötetnek is címet adó – „*Pécs a többszintű kormányzás csapdájában*” című elemzése (Kákai – Vető 2014), amely két közvéleménykutatás eredményeit ismerteti, de adós marad a többszintű kormányzás szereplőinek bemutatásával. Ez tehát a második ok, amiért Németh Ágnes tanulmányát a recenzióra kiválasztottuk, mivel a szerző a többszintű kormányzás fontos elemének tartotta a civil szerveződések mellett az önkéntes programok elemzését és ennek eredményeképpen kétdimenziós képet ad az önkéntesség szerepéről, jelentőségéről is az Európa Kulturális Fővárosa programok megvalósításában.

A TANULMÁNY ELMÉLETI HÁTTERE, CÉLJAI ÉS MÓDSZERTANA

A 2000-es évektől a politológiai és társadalomföldrajzi tanulmányokban egyre nagyobb fókuszot kapott – főként Swyngeudouw (2005) és mások munkássága alapján – az államközpontú (*state-centric*) kormányzásról a társadalomközpontú (*society-centric*) kormányzásra való áttérés. Egyik sajátos jellegzetességként ebben a résztvevő érdekelték (*stakeholderek*) hálózati alapú (*network based*) kapcsolatai kapnak szerepet, amik kölcsönös – és nem felülről lefelé irányuló – függőségekbe „kényszerítik” a szereplőket az interakciók, a tárgyalások során, amelyeket formális és informális szabályok alakítanak. Különösen hangsúlyosan vetődött fel ez a szemlélet a régiók – még pontosabban a határmenti (*cross border*) régiók – irányításában, amelyek mintegy kísérleti terepül is szolgáltak ezen koncepciók tesztelésének.

Németh Ágnes a tanulmányában erre a koncepcióra alapozza vizsgálatának elméleti megközelítését, amit nem a régiók, hanem a korábbi várospolitikai, illetve városi szintű megrendezvények² kutatási eredményeinek (Cochrane ez al. 1996; O’Brien 2011; Andres 2011; Edizel 2013) felhasználásával egészíti ki.

² Manchester 1996-os olimpiai, Izmir 2015-ös Expo-pályázat előkészületeiről, illetve a liverpooli, valamint a marseille-i Európa Kulturális Fővárosa pályázatokról van szó.

A dokumentum- és médiaelemzésre, valamint mélyinterjú vizsgálatra alapozott tanulmány fókuszában a társadalmi kormányzás négy elemének – a befogadásnak, a részvételnek, az együttműködésnek és a konfliktusoknak – a vizsgálata állt. Ezt a két egymást követő évben Európa Kulturális Fővárosa címet elnyert város – Pécs és Turku – összehasonlító vizsgálatával alapozta meg a szerző.

A PÉCS 2010 ÉS A TURKU 2011 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMOK FŐBB JELLEMZŐI, A KUTATÁS EREDMÉNYEI

Mielőtt rátérnénk Németh Ágnes kutatási eredményeinek tematikus ismertetésére, nézzük meg, hogy – a szerző szerint – melyek voltak a közös és a különböző kiindulási előnyök, illetve hátrányok a két, Európa Kulturális Fővárosa címet elnyert város esetében.

Pécs és Turku közös jellemzői az alábbiakban voltak kiemelhetők:

- A vizsgálat idején mindkét város a nemzeti városhierarchiában „másodrendű” város volt (noha Turku valaha Finnország fővárosa volt).
- Lakosságuk száma 150-200 ezer fő volt.
- Kapu-szerepet töltöttek be más kultúrák felé: Pécs a Balkánra, Turku pedig Skandináviára.
- Mindkét városban számottevő volt a nemzeti-etnikai kisebbségek jelenléte: Pécs a német nemzetiség egyik központja, illetve ott még további nyolc kisebbségi önkormányzat működött. Turkuban a svéd mellett nem elhanyagolható számú bevándorló kisebbség is élt.

Amiben jelentősen különbözött a két város, az a gazdasági erő, a helyi társadalmak civil aktivitása, valamint az önkéntesség, mint helyi, közösségi szerepvállalás, aktivitás megléte. Meghatározó különbség volt az is, hogy Pécsen az EKF programot egy önkormányzati intézmény koordinálta kezdetben, majd pedig egy állami részvénytársaság (Hungarofeszt) vette át. Turkuban egy alapítvány – viszonylagos függetlenségben a városvezetéstől – végezte a program megvalósítását.

Befogadás és részvétel a két Európa Kulturális Fővárosa programban

Az Európa Kulturális Fővárosa programok nagyívű európai célokat valósítanak meg, egy igazi megaesemény keretében, amihez jelentős saját erőt is kell mozgósítaniuk. Egyrészt tehát ez indukálja azt, hogy minél szélesebb állami, piaci erőforrások bevonásával valósuljanak meg a programok. Ezen jelentős (építőipari, turisztikai, kulturális) befektetések miatt a jól felépített programok igyekeznek minél többet kihozni abból a brandből, amit az EKF-védjegy kínál egy

éven keresztül. Másrészt fontos kritériuma az Európa Kulturális Főváros programoknak a társadalmi mozgósítás, hogy a lakosok ne csak passzív résztvevői legyenek a programoknak, hanem aktívan vegyenek részt az előkészítés és megvalósítás folyamatában. Ez utóbbinak kiemelt terepe az önkéntesség.

Németh Ágnes szerint a pécsi EKF programot előkészítő évek „számos rendszerhibát hoztak felszínre, amelyeket a helyi és regionális civil kezdeményezések és a meglévő (központosított) struktúrák közötti kommunikációs távolság ébresztett fel.” (Németh 2016:62). A pécsi program-előkészítés elégedetlenséget váltott ki a civil társadalomból (lásd még Glied 2014) és negatív média reakciók kísérték ezt az időszakot.

A Turku 2011 Alapítvány működése sem volt konfliktusmentes, ami leginkább a kulturális programok kiválasztása terén mutatkozott meg. Ugyanakkor a pályázati és kiválasztási folyamat transzparenciája, valamint a döntéshozatal helyi beágyazottsága minimalizálta a feszültségeket. A felbukkanó konfliktusokra az egyes szereplők úgy tekintettek, mint olyan lehetőségekre, amelyekkel sikerül tisztázni a szereplők közötti ellentéteket, felfogásbeli különbségeket (lásd még alább).

Mindkét város esetében két színtere kínálkozott a befogadásnak: az önkéntesség, illetve az etnikai sokszínűség (Pécs), valamint a multikulturalitás (Turku) megjelenítése. A pécsi EKF program nem volt igazán felkészülve az önkéntes program népszerűsítésére, mivel a költségvetésbe nem lettek beépítve ennek költségei. Ennek ellenére sikerült 780 regisztrált önkéntest elérnie a programnak, akiknek kétharmada ugyanakkor még soha nem volt önkéntes azelőtt, többségükben olyan fiatalok voltak, akik erősen kötődtek a városhoz. Az önkéntes program hosszú távú hatásaként mutatható fel, hogy a bevont önkéntesek többsége folytatni akarta tevékenységét, illetve létrejött a megyei önkéntesközpont, mint intézmény.

A Turku 2011 Alapítvány együttműködött a nagy önkéntes szervezetekkel (például Vöröskereszt), akiknek meghívása a programévet megelőzően indult meg. Az önkéntesek konkrét feladatokra jelentkezhettek és a legfőbb hangsúlyt a jelentkező 300 önkéntes képzésére tették, mint olyan know how, ami hosszú távon is kamatoztatható az önkéntesek foglalkoztatásában.

Pécsett Német Ágnes értékelése szerint jobban sikerült megvalósítani és láttatni a város etnikai sokszínűségét, míg Turkuban ez csak a finn-svédekre irányult és nem sikerült bevonni a bevándorolt etnikai csoportokat.

Együttműködések és konfliktusok a két Európa Kulturális Fővárosa programban

Az új partnerségek kialakítása és a hálózatépítés az EKF programok esetében, nemzeti és nemzetközi szinten egyfajta „követelmény”, ami a program „európai dimenzióját” hivatott teljesíteni, amihez az Európai Bizottság még iránymutatást is megfogalmaz. Németh Ágnes megállapítja, hogy „az »európai dimenzió-kritérium« teljesítése általános kihívást jelent a legtöbb EKF pályázói számára és a legtöbb esetben az »európaiságot« felülírják a helyi megfontolások. Pécs és Turku sem volt kivétel ez alól, de ennek ellenére a két város hasonlóképpen értelmezte az »európai dimenzió« fogalmát: a tágabb régiókban és az országhatárokon átnyúló együttműködési tevékenységek előmozdításaként és megerősítéseként.” (Németh 2016:65).

A társadalmi kormányzást megjelenítő hálózati irányítás ellen a leggyakoribb ellenérvek a hatékonyságot és a konfliktusok kezelését emelik ki, mint amelyek hátráltatják a döntéshozatalt. A szerző megállapítja, hogy az EKF programokban az előkészítési szakasz az igazán konfliktusokkal terhelt, hiszen a közvélemény ekkor a legkritikusabb. Németh idézi Palmert és munkatársait (2012), akik szerint a program későbbi szakaszában a kritikai attitűdök a megvalósítás kudarcaiból vagy a menedzsment esetleges következetlenségeiből, netán hibáiból fakadnak.

Az elemzés szerint Pécsen a programmegvalósítás korai szakaszában az átláthatóság hiánya, a személyi változások, a gazdálkodási és költségvetési problémák negatívan vetültek ki az EKF programfejlesztések imázsára, de még a városra is. Nem beszélve azokról a nyílt-rejtett politikai konfliktusokról, amelyek lassították a döntéshozatali és a tervezési folyamatot, amelyek kihatottak a programévre is.

Turkuban elsősorban a konkrét programok és a programév rendezvényei körüli bizonytalanság váltott ki élesebb média visszhangot, de ez nem befolyásolta negatívan a közvéleményben a program megítélését. Németh Ágnes megállapítja egyfelől, hogy a turkui EKF programban a pénzügyi – a teljes programmegvalósítás és az adminisztratív költségeinek – átláthatósága nem okozott számottevő elégedetlenséget. Másfelől a különböző eszközökkel megvalósított befogadás erősebb volt, ami magasabb közbizalmat és elfogadottságot jelentett a program számára.

A konfliktusok kezelésében egy konfrontatív magyar kontextus (Tóth 2009) és egy valamennyire konfliktuskerülő, „konszenzusra törekvő” (Lounasmeri 2010) finn kontextus jelent meg az EKF programok megvalósítása során.

ÖSSZEGZÉS

Teljesen egyet lehet érteni Német Ágnes azon megállapításával, hogy „az Európa Kulturális Fővárosa címre való pályázás egyre inkább hasonlít az olimpiai játékok megrendezéséért folyó versenyhez. Miközben a (média)figyelem, amely körbeveszi őket sokkal kisebb, az időkeret pedig kiterjedtebb (a programsorozat majdnem egy évig tart). Az EKF program versenyszabályai egyre szigorúbbá váltak, és a résztvevők nem engedhetik meg maguknak, hogy a versenytársaiknál gyengébb vagy más elképzeléseket válasszanak.” (Németh 2016:58). Az a magyarországi város, amely még csak tervezi, hogy elindul ebben a versenyben, már csak a 2030-as évek valamelyikére tud pályázatot benyújtani, mert a verseny egyre nagyobb és élesebb ezért az európai márkává vált címért.

Úgy látjuk, hogy az a négy elemzési szempont, amelyek alapján a szerző a két, 2010-ben és 2011-ben megvalósult EKF programot – a pécsit és turkuit – vizsgálta, relevánsak voltak és sokrétűen sikerült rámutatni a programok sikereire és gyengeségeire. Úgy véljük, hogy a Veszprém – Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program ex-post értékelésénél is érdemes ezt a megközelítést alkalmazni, különösen a lakosság bevonása, az önkéntesség, a hálózati kapcsolatok, illetve a felmerült (kezelt vagy kezeletlen) konfliktusok eseteinek hátterét megmutatva.

IRODALOM

Andres, Lauren (2011): Marseille 2013 or the final round of a long and complex regeneration strategy? *Town Planning Review*, 82(1) pp. 61-76.

DOI: <https://doi.org/10.3828/tpr.2011.5>

Bóka Máté (2020). Felemás érzések: tíz éve volt Pécs Európa Kulturális Fővárosa. *BAMA*, 2020.04.07. <https://www.bama.hu/helyi-kozelet/2020/04/felemas-erzesek-tiz-eve-volt-pecs-europa-kulturalis-fovarosa> Letöltve: 2023. 10.07.

Cochrane, Allan – Peck, Jamie – Tickell, Adam (1996): Manchester plays games: exploring the local politics of globalisation. *Urban Studies*, 33(8) pp. 1319-1336.

DOI: <https://doi.org/10.1080/00420989666673>

Edizel, Özlem (2013): Mega-events as a place marketing strategy in entrepreneurial cities: Izmir's EXPO 2015 candidacy as a roadmap for hosting EXPO 2020. *Town Planning Review*, 84(5) pp. 633-657.

DOI: <https://doi.org/10.3828/tpr.2013.33>

Glied Viktor (2014): A határtalan város határai – „Civilek” és az Európa Kulturális Fővárosa–Pécs2010 program. In. Tuka Ágnes – Glied Viktor (szerk.): *Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. Európa kulturális Fővárosa – Pécs 2010*. Pécs: Publikon kiadó, pp. 173-202.

Kákai László – Vető Balázs (2014): Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. In. Tuka Ágnes – Glied Viktor (szerk.): *Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. Európa kulturális Fővárosa – Pécs 2010*. Pécs: Publikon kiadó, pp. 286-321.

Koltai Zoltán (2013): The time of returning optimism. An ex-post evaluation of the „European Capital of Culture – Pécs 2010” programme. *Acta Geographica Universitas Comenianae*, 57(2) pp. 151-163.

http://www.actageographica.sk/sk/archiv_cislo.php?rok=2013&vol=57&cislo=2 Letöltve: 2023.12.02.

Koltai Zoltán (2014): Visszatekintés rövidtávra – a pécsi EKF a közvélemény-kutatások tükrében. *Kulturális Szemle*, 1(2) pp. 45-54.

<https://www.kulturalisszemle.hu/2-szam/nemzetkozi-kitekintes/koltai-zoltan-visszatekintes-rovidtavrol-a-pecsi-ekf-kozvelemeney-kutatasok-tukreben> Letöltve: 2023.10.07.

Lounasmeri, Lotta (2010): Visions of Finland in the age of globalisation. Competition state or a fair and responsible nation? *Nordicom Review*, 31(1) pp. 69-85.

DOI: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0121>

O'Brien, Daniel (2011): Who is in charge? Liverpool, European capital of culture 2008 and the governance of cultural planning. *Town Planning Review*, 82(1) pp. 45-59.

DOI: <https://doi.org/10.3828/tpr.2011.2>

Palmer, Rob – Richards, Gred – Dodd, Diane (2012) *European Cultural Capital Report 4. Atlas*. Arnhem.

Pálné Kovács Ilona (2014): Kulturális fővárosok Európában, kormányzási kihívások. In. Tuka Ágnes – Glied Viktor (szerk.): *Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. Európa kulturális Fővárosa – Pécs 2010*. Pécs: Publikon kiadó. pp. 39-61.

Pilkhoffer Mónika (2020): A pécsi Európa Kulturális Főváros története. Célok és megvalósulás. In. Erdős Zoltán – Kindl Melinda – Szabados Csaba – Fekete, Sándor (szerk.): *Látószögek és diagnózisok: Közös dolgaink 2019-2020*. Pécs: Közös dolgaink – független értelmiségi platform. pp. 405-436.

<http://kozos-dolgaink.hu/pecsi-europa-kulturalis-fovaros-tortenete-celok-es-megvalosulas> Letöltve 2023.10.07.

P. Müller, Péter (2011): A Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa projekt kulturális tapasztalatairól és tanulságairól. In. *Elemző értékelés a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa program tapasztalatairól*. Pécs: Pécs Város Önkormányzata, pp. 123-138.

Swyngedouw, Erik (2005): Governance Innovation and the citizen: the Janus face of Governance-beyond-the-State. *Urban Studies*, 42(11) pp. 1991-2006.

DOI: <https://doi.org/10.1080/00420980500279869>

Tóth István György (2009): *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékszerkezetében. A gazdasági felemelkedés társadalmi-kulturális feltételei című kutatás zárójelentése*. Budapest: Társi.

Tuka Ágnes – Glied Viktor (2014) (szerk.): *Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. Európa kulturális Fővárosa – Pécs 2010*. Pécs: Publikon kiadó.